

ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Τοπική Αυτοδιοίκηση και Νησιωτικότητα

Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΚΕΔΕ

Σχεδιασμός & Παραγωγή Εντύπου

Multi Marketing Group A.E.

Αμαρυσίας Αρτέμιδος 27, Μαρούσι 15124

Τηλ.: 210 80.66.507, 210 80.66.485

E-mail: mmmg@otenet.gr

Απαγορεύεται η μερική ή ολική
αναδημοσίευση του έργου αυτού
καθώς και η αναπαραγωγή του
με οποιοδήποτε μέσο
χωρίς τη σχετική άδεια του ΙΤΑ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Ακουαρέλα του φιλέλληνα Γερμανού ζωγράφου Hermann Blauth,
με θέμα τα ελληνικά νησιά

ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ & ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΑΘΗΝΑ
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2016

Η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδος, αναγνωρίζοντας το σημαντικό ρόλο που μπορεί να αναλάβει η Νησιωτική Ελλάδα στο νέο αναπτυξιακό ξεκίνημα της χώρας, ανέθεσε στο Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης την εκπόνηση μελέτης, με τίτλο «Νησιωτική Πολιτική - Τοπική Αυτοδιοίκηση και Νησιωτικότητα».

Η μελέτη αυτή εκπονήθηκε με τη συνεργασία του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Αντικείμενό της ήταν η μελέτη των Δήμων που ταυτόχρονα αποτελούν και Νησιά και στόχος της να διατυπωθεί η αναπτυξιακή φυσιολογία του ελληνικού

νησιωτικού χώρου και να διερευνηθεί ο ρόλος της Νησιωτικότητας στην αναπτυξιακή πορεία του.

Παράλληλα, θελήσαμε να διατυπωθούν τα βασικά συμπεράσματα για την οικονομία και την κλαδική δυναμική του ελληνικού νησιωτικού χώρου και να αποτυπωθεί η νησιωτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως πλαίσιο πολιτικής για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής νησιωτικής ανάπτυξης της χώρας.

Η άποψη της ΚΕΔΕ είναι ότι η Νησιωτικότητα μπορεί να αποτελέσει έναν από τους βασικούς πυλώνες ανάπτυξης της χώρας, έναν «πολλαπλασιαστή ισχύος» στην προσπάθεια να βγει η πατρίδα μας, όσο το δυνατόν συντομότερα, από την κρίση των τελευταίων ετών. Να μετατραπεί από πρόβλημα που είναι σήμερα, σε ευκαιρία.

Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου είναι όμως απαραίτητο -σε πρώτη φάση- να αποτυπωθούν τα βασικά θεσμικά και οικονομικά ζητήματα που αφορούν τους Δήμους - Νησιά. Να διερευνηθούν οι δυνατότητες διαμόρφωσης ενός προτύπου νησιωτικής ανάπτυξης, ώστε στη συνέχεια να χαραχθεί μια Εθνική Νησιωτική Στρατηγική. Ασφαλώς, η εθνική στρατηγική ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου δεν μπορεί να αγνοήσει τη νησιωτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πλαίσιο της οποίας θα κληθεί να λειτουργήσει. Η μελέτη αυτή αναδεικνύει το ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη νησιωτική διακυβέρνηση και ταυτόχρονα διατυπώνει συγκεκριμένες προτάσεις για την ανάπτυξη των νησιών μας. Είναι η υπεύθυνη και επιστημονικά τεκμηριωμένη πρόταση της Αυτοδιοίκησης Α' Βαθμού και της ΚΕΔΕ στον εθνικό διάλογο που πρέπει άμεσα να ξεκινήσει, προκειμένου να μετατρέψουμε τα νησιά μας σε πόλο ανάπτυξης και δημιουργίας πλούτου και θέσεων απασχόλησης για την Πατρίδα μας.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΤΟΥΛΗΣ

Πρόεδρος Ινστιτούτου Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Πρόεδρος Κεντρικής Ένωσης Δήμων Ελλάδος
Δήμαρχος Αμαρουσίου

Επωνυμία - Διακριτικός τίτλος - Έδρα

Η Επωνυμία της επιχείρησης είναι «ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρία» με διακριτικό τίτλο «ΙΤΑ».

Η Έδρα της εταιρείας βρίσκεται στην Αθήνα, Χαριλάου Τρικούπη 6 - 10.

Σκοπός - Αντικείμενο δραστηριότητας

Οι προτεραιότητες και το συνεπακόλουθο πρόγραμμα δράσης του ΙΤΑ τίθενται από το Διοικητικό του Συμβούλιο, το οποίο λαμβάνει υπ' όψη του την ιεράρχηση των μεγάλων θεσμικών και οικονομικών θεμάτων, όπως αυτά προσδιορίζονται από τις αποφάσεις του Δ.Σ. και των Συνεδρίων της ΚΕΔΕ

Τα ακόλουθα θέματα αναφέρονται ενδεικτικά:

- Η παραγωγή πολιτικών για τα θεμελιακά θέματα της Αυτοδιοίκησης
- Ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός των προτεραιοτήτων που τίθενται και ο προσδιορισμός των αναγκών βημάτων για την υλοποίησή τους
- Η αξιοποίηση της γνώσης, μέσα από τις υπό εκπόνηση μελέτες, αλλά και από την πολύτιμη δουλειά που έχει γίνει -και θα συνεχίσει να γίνεται- από τους άλλους, κεντρικούς, ή τοπικούς υποστηρικτικούς μηχανισμούς της Αυτοδιοίκησης
- Η διάχυση αυτής της γνώσης σε όλους τους ΟΤΑ, η ενσωμάτωση και η διαχείρισή της στην καθημερινή πρακτική της Αυτοδιοίκησης
- Ο σχεδιασμός πλαισίου εκπαίδευσης - κατάρτισης - επιμόρφωσης των αιρετών και του ανθρώπινου δυναμικού της Αυτοδιοίκησης.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΙΤΑ

Α. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΤΑ

Πατούλης Γεώργιος, Δήμαρχος Αμαρουσίου, Πρόεδρος ΚΕΔΕ, Πρόεδρος

Χατζηδάκης Διονύσιος, Δήμαρχος Παλαιού Φαλήρου, Αντιπρόεδρος

Κουκάς Κων/νος, Δήμαρχος Μυκόνου, Μέλος

Λουλουδάκης Απόστολος, Δημοτικός Σύμβουλος Χερσονήσου, Μέλος

Καφατσάκη Τίνα, Δήμαρχος Ζωγράφου, Μέλος

Μιχαλέλης Δημήτριος, Δημοτικός Σύμβουλος Πεντέλης, Μέλος

Αποστολόπουλος Ηλίας, Δήμαρχος Παπάγου - Χολαργού, Μέλος

Καρπέτας Μιλτιάδης, Δήμαρχος Μεταμόρφωσης, Μέλος

Κυριαζόπουλος Ευάγγελος, Διδάκτωρ Περιφερειακής Ανάπτυξης και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, Τεχνοκράτης, Μέλος

Παπαδημητρίου Σωτήρης, Σύμβουλος Επικοινωνίας, Μέλος

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΟΥ

- **Νικόλαος Κόνσολας**, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου, Αντιπρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου του Ινστιτούτου Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΙΤΑ), Συντονιστής
- **Αθανάσιος Παπαδασκαλόπουλος**, Καθηγητής Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου, Διευθυντής του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης, Επιστημονικός Υπεύθυνος
- **Μιχαήλ Αγγελόπουλος**, Δήμαρχος Σάμου, Σύμβουλος
- **Γεράσιμος Δαμουλάκης**, Δήμαρχος Μήλου, Σύμβουλος
- **Ιωάννης Ψυχάρης**, Καθηγητής Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου, Μέλος του Επιστημονικού Συμβουλίου του ΙΤΑ, Σύμβουλος
- **Ντόρα Κόνσολα**, Ομότιμη Καθηγήτρια Πολιτιστικής Ανάπτυξης και Πολιτικής Παντείου Πανεπιστημίου, Σύμβουλος
- **Βασίλης Αυδίκος**, Λέκτορας Περιφερειακής Ανάπτυξης και Δημιουργικής Οικονομίας, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης Παντείου Πανεπιστημίου, Σύμβουλος

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

- **Παναγιώτης Νικολόπουλος**, MSc Περιφερειακής Ανάλυσης, Υποψ. Διδ. του Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου
- **Παναγιώτης Πανταζής**, MSc Χωροταξίας - Πολεοδομίας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Υποψ. Διδ. του Τμήματος Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου
- **Σταυρίνα Μοσκαχλαϊδή - Λαμπροπούλου**, MSc Περιφερειακής Ανάλυσης, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου
- **Ρούλα Λαλαϊτου**, Αρχαιολόγος

1. Ο Ελληνικός Νησιωτικός Χώρος (ΕΝΧ)

1.1.	Βασικοί Ορισμοί - Χαρακτηριστικά της Νησιωτικότητας.....	20
1.2.	Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου.....	22
1.2.1.	Γενικά Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου	22
1.2.2.	Η σημασία του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου.....	22
1.2.3.	«Οριοθέτηση» της Περιοχής Μελέτης	25
1.3.	Ο Ελληνικός Νησιωτικός Χώρος στον Ευρωπαϊκό Νησιωτικό Χώρο	31
1.4.	Δείκτες Έντασης της Νησιωτικότητας	34
1.5.	Προσδιορισμός της «Διπλής Νησιωτικότητας» & της «Πολυνησιωτικότητας»	36
1.6.	Φυσικοί και Ανθρώπινοι Πόροι	39
1.6.1.	Γεωγραφικά Δεδομένα	39
1.6.2.	Δημογραφικά Δεδομένα	39
1.6.3.	Φυσικοί Πόροι - Περιβάλλον	46
1.6.4.	Πολιτιστικές Υποδομές	47
1.6.4.1.	Κατηγοριοποίηση των Πολιτιστικών Πόρων	47
1.6.4.2.	Πολιτιστικοί Πόροι ανά Νησιωτική Περιφέρεια	48
1.6.5.	Υποδομές Μεταφορών	58
1.6.6.	Κοινωνικές Υποδομές και Δομές	61
1.6.6.1.	Υποδομές και Δομές Υγείας	61
1.6.6.2.	Υποδομές και Δομές Εκπαίδευσης	62
1.6.7.	Τουριστικές Υποδομές - Ξενοδοχειακό Δυναμικό	65

2. Περιφερειακό Πρόβλημα και Νησιωτικότητα

2.1.	Αίτια Μεγιστοποίησης του Προβλήματος.....	66
2.2.	Οι Επιπτώσεις του Περιφερειακού Προβλήματος στον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο.....	66
2.3.	Η Τυπολογία των Ελληνικών Νησιών. Τάσεις και Ανάγκες	67
2.4.	Πρότυπα Αναπτυξιακής Πολιτικής στον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο	67
2.5.	Στρατηγικοί Στόχοι των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των Ελληνικών Νησιωτικών Περιφερειών.....	69
2.6.	Καταγραφή των Προβλημάτων των Νησιών από την Ασκούμενη Δημόσια Πολιτική	71

3. Στρατηγική Ανάπτυξης του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου

3.1.	Η Οικονομία του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου	72
3.2.	Ανταγωνιστικοί Τομείς της Νησιωτικής Οικονομίας.....	80
3.2.1.	Τουριστική Ανάπτυξη	81

3.2.2.	Ανάπτυξη του Πρωτογενή Τομέα.....	84
3.2.3.	Αλιεία - Υδατοκαλλιέργειες.....	85
3.2.4.	Ανάπτυξη του Τομέα Μεταποίησης - Βιοτεχνίας, Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις	86
3.2.5.	Ανάπτυξη του Τομέα των Υπηρεσιών	86
3.2.6.	Δημιουργικές Επιχειρήσεις	87
3.2.7.	Πολιτιστική Ανάπτυξη.....	89
3.2.7.1.	Προσδιορισμός Στόχων και Άξονες Πολιτικής.....	90
3.2.7.2.	Σύγχρονα Μέσα Ανάδειξης των Πολιτιστικών Πόρων	90
3.2.7.3.	Ενδεικτικά Παραδείγματα (σύμφωνα με τους Άξονες του Στρατηγικού Σχεδίου).....	93
3.3.	Κύριοι Στρατηγικοί Στόχοι στην Αναζήτηση μιας Εθνικής Νησιωτικής Στρατηγικής.....	99

4. Η Νησιωτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

4.1.	Η Πολιτική Συνοχής της Ε.Ε. και τα Νησιά	100
4.2.	Η Προγραμματική Περίοδος 2014 - 2020	101
4.3.	Νέοι Θεματικοί Στόχοι της Περιόδου 2014 - 2020	103
4.4.	Σενάρια Υποστήριξης της Νησιωτικότητας από τις Δράσεις της Πολιτικής Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Περίοδο μετά το 2020	104
4.5.	Βασικές Κατευθύνσεις της Διαρθρωτικής Πολιτικής της Ε.Ε.	108
4.6.	Πρωτοβουλία «Εξυπνα Νησιά»	109
4.7.	Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης	109

5. Ο Ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην άρση των Επιπτώσεων

της Νησιωτικότητας - Δειγματοληπτική Έρευνα

5.1.	Στοιχεία της Έρευνας.....	110
5.2.	Αποτελέσματα της Έρευνας	110
5.3.	Θεσμικά Μέτρα - Συμπεράσματα από Ερωτηματολόγια.....	118
5.3.1.	Βασικά Προβλήματα.....	118
5.3.2.	Αναγκαίες Παρεμβάσεις	119
5.3.3.	Προτεινόμενα Θεσμικά Μέτρα	119
5.4.	Συνεργασία Δήμων και Κεντρικών Υπηρεσιών.....	120
5.5.	Προτεινόμενη Αναπτυξιακή Στρατηγική των Νησιωτικών Δήμων	120
5.6.	Προτάσεις των Νησιωτικών Δήμων στον Τομέα της Υγείας	122

6. Καταγραφή Προτεραιοτήτων Διασφάλισης της Συνταγματικής Επιταγής

της Νησιωτικότητας

6.1.	Θεσμικό Πλαίσιο	123
6.1.1.	Καταγραφή του Θεσμικού Πλαισίου	123
6.1.2.	Καταγραφή των Προβλημάτων των Νησιών από την Ασκούμενη Δημόσια Πολιτική	125
6.1.3.	Τα Ζητήματα ΦΠΑ στα Ελληνικά Νησιά.....	126
6.1.3.1.	ΦΠΑ και Νησιά στην Ε.Ε.	126
6.1.3.2.	ΦΠΑ σε Υπηρεσίες και Προϊόντα του Τουριστικού Κλάδου.....	127
6.1.3.3.	Συντελεστές του ΦΠΑ στην Ελλάδα και σε Ανταγωνίστριες Χώρες στον Τουρισμό.....	128
6.1.4.	Το ζήτημα του Μεταφορικού Ισοδύναμου.....	129

6.1.5.	Αύξηση του Τέλους Παρεπιδημούντων.....	130
6.2.	Δημόσιες Επενδύσεις Οικονομικά Στοιχεία των Νησιωτικών Δήμων	130
6.2.1.	Φορολογικές Δηλώσεις και Δηλωθέν Εισόδημα στους Νησιωτικούς Δήμους	132
6.2.2.	Έσοδα Νησιωτικών Δήμων	135
6.3.	Κίνητρα στον Ιδιωτικό Τομέα και οι Επιπτώσεις του Αναπτυξιακού Νόμου στον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο.....	138
6.4.	Δομές και Κίνητρα στον Κοινωνικό Τομέα.....	141

7. Συμπεράσματα και Προτάσεις

7.1.	Διαπιστώσεις και Συμπεράσματα	143
7.2.	Προτάσεις Εθνικής Πολιτικής για τον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο	143
7.2.1.	Ανάλυση των Κύριων Στρατηγικών Στόχων στην Αναζήτηση μιας Εθνικής Νησιωτικής Στρατηγικής.....	143
7.3.	Προτάσεις Αναπτυξιακής Πολιτικής στον Νησιωτικό Χώρο	149
7.3.1.	Στρατηγικοί Στόχοι και Πρότυπα Νησιωτικής Ανάπτυξης	149
7.3.2.	Κύρια Μέσα για τη Νησιωτική Ανάπτυξη.....	152
7.3.3.	Προτάσεις Οικονομικής Πολιτικής.....	152
7.3.4.	Προτάσεις Κοινωνικής Πολιτικής.....	154
7.3.5.	Προτάσεις Πολιτιστικής Πολιτικής.....	155
7.3.6.	Προτάσεις Πολιτικής Υπηρεσιών	155
7.3.7.	Προτάσεις Πολιτικής Θεσμικών Μεταβολών	156
7.4.	Διαφοροποίηση ΠΕΠ των Νησιωτικών Περιφερειών από τα ΠΕΠ του Ηπειρωτικού Χώρου	157
7.5.	Διαμόρφωση Ειδικού Στατιστικού Συστήματος για τον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο	157
7.6.	Προτάσεις για τη Διαμόρφωση Πολιτικής της Ε.Ε. για το Νησιωτικό Χώρο και Ενσωμάτωση της Νησιωτικότητας σε όλες τις Πολιτικές της	158
7.7.	Προτεινόμενο Επιχειρησιακό Εφαρμογής των Προτάσεων της Μελέτης.....	159
7.7.1.	Τοπική Ανάπτυξη και Ενίσχυση της Εξωστρέφειας.....	159
7.7.2.	Άρση της Απομόνωσης και Ενίσχυση των Εξωτερικών Οικονομιών	159
7.7.3.	Πληθυσμιακή Ενδυνάμωση - Ενίσχυση της Συνοχής.....	160
7.7.4.	Αξιοποίηση Φυσικών Πόρων και Αναβάθμιση του Περιβάλλοντος	160
7.7.5.	Βελτίωση Διοικητικής Ικανότητας των Δήμων.....	160

Βιβλιογραφία 162

Παραρτήματα

Παράρτημα 1: Υποδομές Υγείας.....	165
Παράρτημα 2: Υποδομές Εκπαίδευσης	174
Παράρτημα 3: Τουριστικές Υποδομές	183
Παράρτημα 4: Κλαδική Ειδίκευση στον Νησιωτικό Χώρο	191
Παράρτημα 5: Κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	198
Παράρτημα 6: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	200
Παράρτημα 7: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά Κλάδο.....	202
Παράρτημα 8: Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	222

Πίνακας 4.1. Σύγκριση της Κατάταξης των Νησιωτικών Περιφερειών NUTS2: Δείκτης Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας 2013 & Περιφερειακού ΑΕΠ 2011	102
Πίνακας 4.2. Πρόσθετη Χρηματοδότηση (%) όπως προκύπτει με την Κατάταξη των Νησιωτικών Περιφερειών NUTS2 και των Νησιωτικών Χωρών - Μελών στις λιγότερο Ανεπτυγμένες Περιφέρειες	105
Πίνακας 4.3. Ποσοστιαία Κατανομή των Πόρων του ΕΤΠΑ και του ΕΚΤ στις Νησιωτικές Περιφέρειες ανά Κράτος - Μέλος, συγκριτικά με την Ποσοστιαία Συμμετοχή του Πληθυσμού τους στον Εθνικό Πληθυσμό.....	107
Πίνακας 5.1. Βασικά Στοιχεία Μεγάλων και Μικρών Νησιωτικών Δήμων του δείγματος	111
Πίνακας 5.2. Ροές Ανθρώπινου Δυναμικού Μεγάλων και Μικρών Νησιωτικών Δήμων	111
Πίνακας 6.1. Συντελεστές ΦΠΑ σε Τουριστικούς Κλάδους (2016).....	127
Πίνακας 6.2. Συντελεστές ΦΠΑ στις Ανταγωνίστριες Τουριστικές Χώρες (2016)	128
Πίνακας 6.3. Συντελεστές ΦΠΑ στις Χώρες της Λεκάνης της Μεσογείου	128
Πίνακας 6.4. Κατανομή Χρηματοδότησης Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων στο ΕΣΠΑ (2014 - 2020)	131
Πίνακας 6.5. Όρια Πιστώσεων Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (2015 - 2018)	132
Πίνακας 6.6. Εθνικός Χάρτης Περιφερειακών Ενισχύσεων (2014 - 2020)	139

Παραρτήματα Πινάκων

Πίνακας 1.1. Νοσοκομεία Νησιωτικών Δήμων	165
Πίνακας 1.2. Μονάδες Πρωτοβάθμιου Εθνικού Δικτύου Υγείας (ΠΕΔΥ) στους Νησιωτικούς Δήμους	166
Πίνακας 2.1. Υποδομές και Δομές Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στους Νησιωτικούς Δήμους	174
Πίνακας 2.2. Υποδομές & Δομές Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στους Νησιωτικούς Δήμους	179
Πίνακας 3.1. Ξενοδοχειακό Δυναμικό Νησιωτικών Δήμων	183
Πίνακας 3.2. Δυναμικό Κάμπινγκ Νησιωτικών Δήμων	189
Πίνακας 4.1. Κλαδική Ειδίκευση στον Νησιωτικό Χώρο σύμφωνα με την ΑΠΑ (2013)	191
Πίνακας 4.2. Κλαδική Ειδίκευση στον Νησιωτικό Χώρο σύμφωνα με τον Κύκλο Εργασιών των Επιχειρήσεων (2010).....	194
Πίνακας 5.1. Κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά Περιφέρεια και Νομό (2000 - 2013)	198
Πίνακας 5.2. Δείκτης ως προς το Εθνικό κκΑΕΠ, Ποσοστιαία Μεταβολή και Δείκτες Ποσοστιαίας Μεταβολής του κκΑΕΠ ως προς τη Χώρα	199
Πίνακας 6.1. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν κατά Περιφέρεια και Νομό (2000 - 2013).....	200
Πίνακας 6.2. Συμμετοχή στο Εθνικό ΑΕΠ, Ποσοστιαία Μεταβολή και Δείκτες Ποσοστιαίας Μεταβολής του ΑΕΠ ως προς τη Χώρα	201
Πίνακας 7.1. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά Κλάδο (2000 - 2013)	202
Πίνακας 7.2. Διαπεριφερειακή Κατανομή της ΑΠΑ ανά Κλάδο Οικονομικής Δραστηριότητας.....	210
Πίνακας 7.3. Διακλαδική Κατανομή της ΑΠΑ ανά Νησιωτικό Νομό	213
Πίνακας 7.4. Ποσοστιαίες Μεταβολές ΑΠΑ (%)	216
Πίνακας 7.5. Δείκτες Ποσοστιαίων Μεταβολών της ΑΠΑ ως προς τη Χώρα.....	219

Πίνακας 8.1. Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου κατά Γεωγραφική Ζώνη, Περιφέρεια και Κλάδο (2000-2013)	222
Πίνακας 8.2. Διακλαδική Κατανομή των Ακαθάριστων Επενδύσεων Παγίου Κεφαλαίου στους Νησιωτικούς Νομούς	226
Πίνακας 8.3. Διαπεριφερειακή Κατανομή των Ακαθάριστων Επενδύσεων Παγίου Κεφαλαίου στους Νησιωτικούς Νομούς ανά Κλάδο Οικονομικής Δραστηριότητας	228
Πίνακας 8.4. Ποσοστιαία Μεταβολή (%) των Ακαθάριστων Επενδύσεων Παγίου Κεφαλαίου στους Νησιωτικούς Νομούς	230
Πίνακας 8.5. Δείκτες Ποσοστιαίας Μεταβολής των Ακαθάριστων Επενδύσεων Παγίου Κεφαλαίου στους Νησιωτικούς Νομούς	232
Πίνακας 9.1. Απασχόληση κατά Γεωγραφική Ζώνη, Περιφέρεια και Κλάδο (2000 - 2013).....	234
Πίνακας 9.2. Διακλαδική Κατανομή της Απασχόλησης στους Νησιωτικούς Νομούς	238
Πίνακας 9.3. Διαπεριφερειακή Κατανομή της Απασχόλησης ανά Κλάδο Οικονομικής Δραστηριότητας	240
Πίνακας 9.4. Ποσοστιαία Μεταβολή (%) της Απασχόλησης στους Νησιωτικούς Νομούς	242
Πίνακας 9.5. Δείκτες Ποσοστιαίας Μεταβολής της Απασχόλησης ως προς τη Χώρα	244
Πίνακας 10.1. Κύκλος Εργασιών Επιχειρήσεων Νησιωτικών Νομών (ποσοστιαία διαφορά 2006 - 2010)	246
Πίνακας 14.1. Φορολογικές Δηλώσεις, Δηλωθέν Εισόδημα και Μέσο Δηλωθέν Εισόδημα (οικ. έτος 2009).....	292
Πίνακας 14.2. Φορολογικές Δηλώσεις, Δηλωθέν Εισόδημα και Μέσο Δηλωθέν Εισόδημα (οικ. έτος 2013).....	296
Πίνακας 14.3. Κατανομή Φορολογικών Δηλώσεων σε Βασικές Κατηγορίες Προέλευσης Εισοδήματος (οικ. έτος 2013)	298
Πίνακας 14.4. Κατανομή Δηλωθέντος Εισοδήματος σε Βασικές Κατηγορίες Προέλευσης Εισοδήματος (οικ. έτος 2013)	300
Πίνακας 14.5. Κατανομή Αριθμού Φορολογικών Δηλώσεων σε Εισοδηματικά Κλιμάκια (οικ. έτος 2013)	306
Πίνακας 14.6. Κατανομή Δηλωθέντος Εισοδήματος σε Εισοδηματικά Κλιμάκια (οικ. έτος 2013)	310
Πίνακας 14.7. Έσοδα Νησιωτικών Δήμων (2015, σε εκ.€)	321
Πίνακας 14.8. Κατανομή Εσόδων και Έσοδα ανά Κάτοικο στους Νησιωτικούς Δήμους (2015).....	324

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1.1. Τα Χαρακτηριστικά του Νησιωτικού Συστήματος	21
Διάγραμμα 1.2. Ποσοστιαία Συμμετοχή του Νησιωτικού Πληθυσμού και της Έκτασης των Νησιών σε Χώρες της Ε.Ε.	31
Διάγραμμα 1.3. Ποσοστιαία Συμμετοχή των Νησιωτικών Περιφερειών της Ε.Ε. στην Εθνική Έκταση και τον Εθνικό Πληθυσμό	33

Διάγραμμα 5.1. Υφιστάμενο και Αναγκαίο Προσωπικό Υπηρεσιακών Μονάδων Μεγάλων Νησιωτικών Δήμων	112
Διάγραμμα 5.2. Υφιστάμενο και Αναγκαίο Προσωπικό Υπηρεσιακών Μονάδων Μικρών Νησιωτικών Δήμων	113
Διάγραμμα 5.3. Ικανοποίηση από τη Λειτουργία των Υπηρεσιακών Μονάδων Μεγάλων Νησιωτικών Δήμων	114
Διάγραμμα 5.4. Ικανοποίηση από τη Λειτουργία των Υπηρεσιακών Μονάδων Μικρών Νησιωτικών Δήμων	114
Διάγραμμα 5.5. Κατά πόσο είναι δυνατή η Άσκηση των παρακάτω Αρμοδιοτήτων από τον Δήμο	115
Διάγραμμα 5.6. Ταξινόμηση κατά Σπουδαιότητα και Βαθμός Ικανοποίησης Σημαντικών Ζητημάτων Μεγάλων Νησιωτικών Δήμων	116
Διάγραμμα 5.7. Ταξινόμηση κατά Σπουδαιότητα και Βαθμός Ικανοποίησης Σημαντικών Ζητημάτων Μικρών Νησιωτικών Δήμων	117
Διάγραμμα 5.8. Υπηρεσίες Ανοικτής και Κλειστής Φροντίδας Μεγάλων Νησιωτικών Δήμων	118
Διάγραμμα 6.1. Μέσο Δηλωθέν Εισόδημα Φυσικών Προσώπων των Δήμων Νησιών και του συνόλου της Χώρας (οικ. έτη 2003 - 2013)	133
Διάγραμμα 6.2. Ποσοστό Συμμετοχής Φορολογικών Δηλώσεων και Δηλωθέντος Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων των Δήμων Νησιών στο σύνολο της Χώρας (οικ. έτη 2003 - 2013)	133
Διάγραμμα 7.1. Σύστημα Νησιωτικών Πόλων και Κέντρων Ανάπτυξης	148
Διάγραμμα 7.2. Κύριοι και Ειδικοί Στρατηγικοί Στόχοι	149
Διάγραμμα 7.3. Εναλλακτικά Πρότυπα Νησιωτικής Ανάπτυξης	151

Κατάλογος Χαρτών

Χάρτης 0.1. Η Περιοχή Μελέτης	19
Χάρτης 6.1. Έσοδα ΟΤΑ (κατά κεφαλή και σε απόλυτο μέγεθος, 2015) στους Νησιωτικούς Δήμους	136
Χάρτης 6.2. Έσοδα ΟΤΑ από ανταποδοτικά τέλη (κατά κεφαλή και σε απόλυτο μέγεθος, 2015) στους Νησιωτικούς Δήμους	137
Χάρτης 6.3. Ποσοστό (%) Τακτικών Επιχορηγήσεων για Λειτουργικές Δαπάνες ΟΤΑ και Έσοδα ΟΤΑ από Επιχορηγήσεις Λειτουργικών Δαπανών (ΚΑΠ) στους Νησιωτικούς Δήμους	138

Παραρτήματα Χαρτών

Χάρτης 14.1. Μέσο Δηλωθέν Εισόδημα Φυσικών Προσώπων των Δήμων Νησιών, σταθερές τιμές 2010 (οικ. έτος 2013)	314
Χάρτης 14.2. Μέσο Δηλωθέν Εισόδημα Φυσικών Προσώπων των Δήμων Νησιών, Σταθερές Τιμές 2010 (οικ. έτος 2009)	315
Χάρτης 14.3. Μεταβολή Δηλωθέντος Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων των Δήμων Νησιών (οικ. έτη 2009 - 2013)	316
Χάρτης 14.4. Ποσοστό Συμμετοχής της κατηγορίας Εμπόρων/Βιοτεχνών	

στον αριθμό Φορολογικών Δηλώσεων Φυσικών Προσώπων των Δήμων Νησιών (οικ. έτος 2013)	317
Χάρτης 14.5. Ποσοστό Συμμετοχής της κατηγορίας Μισθωτών στον αριθμό Φορολογικών Δηλώσεων Φυσικών Προσώπων των Δήμων Νησιών (οικ. έτος 2013)	318
Χάρτης 14.6. Ποσοστό Συμμετοχής της κατηγορίας Συνταξιούχων στον αριθμό Φορολογικών Δηλώσεων Φυσικών Προσώπων των Δήμων Νησιών (οικ. έτος 2013)	319
Χάρτης 14.7. Ταξινόμηση των Δήμων Νησιών με βάση το Ποσοστό Συμμετοχής των Βασικών Επαγγελματικών Κατηγοριών στον αριθμό Φορολογικών Δηλώσεων Φυσικών Προσώπων (οικ. έτος 2013)	320

Σύνοψη Μελέτης

1. Υφιστάμενη Κατάσταση.....	328
2. Η Οικονομία του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου	330
3. Συμπεράσματα Δειγματοληπτικής Έρευνας.....	331
4. Προβλήματα των Νησιών από την Ασκούμενη Δημόσια Πολιτική.....	332
5. Προτάσεις Πολιτικής για τον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο	338

Η μελέτη του Ινστιτούτου Τοπικής Αυτοδιοίκησης με τίτλο «Νησιωτική Πολιτική - Τοπική Αυτοδιοίκηση και Νησιωτικότητα» εκπονήθηκε με τη συνεργασία του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτελούν οι «Δήμοι Νησιά».

Στόχος είναι να διατυπωθεί η αναπτυξιακή φυσιογνωμία του ελληνικού νησιωτικού χώρου, να διερευνηθεί ο ρόλος της Νησιωτικότητας στην αναπτυξιακή πορεία των νησιών, να διατυπωθούν τα βασικά συμπεράσματα για την οικονομία και την κλαδική δυναμική του ελληνικού νησιωτικού χώρου και να αποτυπωθεί η νησιωτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως πλαίσιο πολιτικής για τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής νησιωτικής ανάπτυξης της χώρας. Για την επίτευξη του παραπάνω στόχου διενεργήθηκε δειγματοληπτική έρευνα στους νησιωτικούς δήμους, η οποία αποτύπωσε τα βασικά θεσμικά και οικονομικά ζητήματα που τους αφορούν.

Συγκεκριμένα, **στο πρώτο κεφάλαιο** παρουσιάζεται ο ελληνικός νησιωτικός χώρος (περιοχή μελέτης), τα γενικά χαρακτηριστικά του και η σημασία του στην ανάπτυξη της χώρας. Αποτυπώνεται η έννοια της Νησιωτικότητας και η σχετική θέση του ελληνικού νησιωτικού χώρου στον ευρωπαϊκό νησιωτικό χώρο. Στη συνέχεια αναφέρονται τα βασικά γεωγραφικά και δημογραφικά δεδομένα των νησιωτικών δήμων και διαμορφώνεται η κατάταξή τους βάσει του πληθυσμού, της έκτασης αλλά και των χαρακτηριστικών, όπως η Πολυνησιωτικότητα, σύμφωνα με διεθνείς παραδοχές. Στην ενότητα αυτή τέλος παρουσιάζονται τα βασικά χαρακτηριστικά των νησιωτικών δήμων όσον αφορά στους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον, τις πολιτιστικές υποδομές, τις υποδομές μεταφορών, τις κοινωνικές υποδομές και δομές, αλλά και τις τουριστικές υποδομές.

Στο δεύτερο κεφάλαιο διερευνώνται τα αίτια της μεγιστοποίησης του περιβαλλοντικού προβλήματος του ελληνικού νησιωτικού χώρου και οι δυνατότητες διαμόρφωσης ενός προτύπου νησιωτικής ανάπτυξης και παρουσιάζεται η ασκηθείσα αναπτυξιακή πολιτική μέσα από τους στόχους των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην αναζήτηση μιας Εθνικής Νησιωτικής Στρατηγικής. Σ' αυτό παρουσιάζεται η εξέλιξη των βασικών δεικτών της οικονομίας του ελληνικού νησιωτικού χώρου και οι δυνατότητες των ανταγωνιστικών τομέων της νησιωτικής οικονομίας, όπως ο Τουρισμός, η Αλιεία, οι Υπηρεσίες, οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, οι Πολιτιστικές και Δημιουργικές Επιχειρήσεις, κ.λπ. Τέλος περιγράφεται μία Στρατηγική Ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου με αποτύπωση Κύριων Στρατηγικών Στόχων, ειδικών προβλημάτων του ελληνικού νησιωτικού χώρου και δευτερευόντων στόχων για την αντιμετώπισή τους και για την επιδίωξη μιας ολοκληρωμένης και αυτοδύναμης νησιωτικής ανάπτυξης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μια αδρή περιγραφή της νησιωτικής πολιτικής της Ευρω-

παϊκής Ένωσης στο πλαίσιο της οποίας θα λειτουργήσει η εθνική στρατηγική ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι **το πέμπτο κεφάλαιο**, στο οποίο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της δειγματοληπτικής έρευνας που έγινε στους νησιωτικούς δήμους της χώρας, τα οποία αφενός αναδεικνύουν τον ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη νησιωτική διακυβέρνηση και τα προβλήματα που προκύπτουν και αφετέρου διατυπώνουν συγκεκριμένες προτάσεις για την ανάπτυξη των νησιών.

Στο έκτο κεφάλαιο καταγράφονται τα βασικά ζητήματα που αφορούν στο θεσμικό πλαίσιο με ιδιαίτερη έμφαση στο θέμα του ΦΠΑ και του Μεταφορικού Ισοδύναμου, τα έσοδα των νησιωτικών δήμων, τα κίνητρα και οι δυσμενείς επιπτώσεις του Αναπτυξιακού Νόμου στον ελληνικό νησιωτικό χώρο καθώς και οι δυνατότητες ενίσχυσης του κοινωνικού τομέα.

Το έβδομο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα συμπεράσματα και τις προτάσεις των αναλύσεων που προηγήθηκαν, όπως επίσης και τις προτάσεις Αναπτυξιακής Εθνικής Πολιτικής για τον ελληνικό νησιωτικό χώρο. Επιπλέον γίνεται μνεία της ανάγκης διαφοροποίησης των ΠΕΠ των νησιωτικών Περιφερειών από τα ΠΕΠ του ηπειρωτικού χώρου καθώς και του Στατιστικού Συστήματος για τον ελληνικό νησιωτικό χώρο. Ακολουθεί η διατύπωση προτάσεων για τη διαμόρφωση πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον νησιωτικό χώρο και την ενσωμάτωση της Νησιωτικότητας στο σύνολο των πολιτικών της. Το κεφάλαιο αυτό συμπληρώνεται με την παρουσίαση της δομής ενός Επιχειρησιακού Σχεδίου Νησιωτικής Ανάπτυξης σε επίπεδο Δήμου.

Τέλος, η μελέτη ολοκληρώνεται με την παράθεση δεκατεσσάρων (14) Παραρτημάτων, τα οποία αφορούν στις Υποδομές Υγείας, Εκπαίδευσης, Τουρισμού, στην Κλαδική Ειδίκευση στον νησιωτικό χώρο, στο κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία, στις Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου, στην Απασχόληση και στον Κύκλο Εργασιών των Επιχειρήσεων στον ελληνικό νησιωτικό χώρο. Στα τελευταία παραρτήματα περιλαμβάνονται τα Ερωτηματολόγια της δειγματοληπτικής έρευνας, καθώς και τα Αναλυτικά Στοιχεία των αποτελεσμάτων της έρευνας, συγκεκριμένες μελέτες περίπτωσης νησιωτικών δήμων (case studies), όπως επίσης και λεπτομερή δεδομένα για το Δηλωθέν Εισόδημα Φυσικών Προσώπων και τα Δημοτικά Έσοδα στους νησιωτικούς δήμους.

ΧΑΡΤΗΣ 0.1. Η ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

1. Ο Ελληνικός Νησιωτικός Χώρος (ΕΝΧ)

1.1. Βασικοί Ορισμοί - Χαρακτηριστικά της Νησιωτικότητας

Για τον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών της Νησιωτικότητας σημαντικό ρόλο διαδραματίζει ο σκοπός για τον οποίο διεξάγεται μια συγκεκριμένη έρευνα. Ειδικότερα, όταν πρόκειται για έρευνα κοινωνικοοικονομικού προσανατολισμού, ο όρος **Νησιωτικότητα ορίζεται από μια σειρά κοινών χαρακτηριστικών των νησιών, που αναφέρονται σε μετρήσιμα μεγέθη, όπως είναι το μέγεθος, ο πληθυσμός και το επίπεδο ανάπτυξης, σε συνδυασμό με την απομόνωση από την ηπειρωτική χώρα και τον εντοπισμό των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων, που δίνουν στα νησιά κάποια «ιδιαιτερότητα» στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο.**

Σύμφωνα με την Eurostat, νησιωτικές περιοχές προσδιορίζονται τα χωρικά σύνολα που έχουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- Νησιωτικές περιοχές NUTS 3. Χωρικές μονάδες αποτελούμενες εξ ολοκλήρου από νησιά.
- Κάθε νησί πρέπει να έχει περίπου 50 κατοίκους.
- Κάθε νησί πρέπει να απέχει από την ξηρά τουλάχιστον 1 χιλιόμετρο.
- Το νησί δεν πρέπει να συνδέεται με γέφυρα ή τούνελ ή πρόσχωμα με την ξηρά.
- Το νησί δεν πρέπει να έχει πόλη που να είναι πρωτεύουσα κράτους - μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- NUTS 3 μπορεί να είναι ένα νησί, περισσότερα νησιά ή τμήμα ενός μεγαλύτερου νησιού που περιλαμβάνει περιοχές NUTS 3.

Η ταξινόμηση των νησιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με τον πληθυσμό τους απεικονίζεται στον ακόλουθο Πίνακα.

Πίνακας 1.1. Κατάταξη των Ευρωπαϊκών Νησιών κατά Μέγεθος και Πληθυσμό

Κατηγορία	Πληθυσμιακό Μέγεθος	Αριθμός Νησιών
Μεγάλα νησιά	Περισσότερους από 50.000 μόνιμους κατοίκους	15 νησιά από τα οποία 5 έχουν περισσότερους από 500.000 κατοίκους (Σικελία, Σαρδηνία, Μαγιόρκα, Κύπρος, Κρήτη)
Μετρίου μεγέθους νησιά	Μεταξύ 5.000 - 50.000 μόνιμους κατοίκους	44 νησιά
Μικρά νησιά	Μεταξύ 50 και 5.000 μόνιμους κατοίκους	303 νησιά
Πολύ μικρά νησιά	Με λιγότερους από 50 μόνιμους κατοίκους	228 νησιά

ΠΗΓΗ: ESPON (2011).

Σύμφωνα με πρόσφατες έρευνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχουν 362 νησιά με πληθυσμό πάνω από 50 κατοίκους, περιλαμβανομένης της Κύπρου και της Μάλτας και 228 νησιά με λιγότερο πληθυσμό από 50 κατοίκους. Όσον αφορά στην κατανομή για διοικητι-

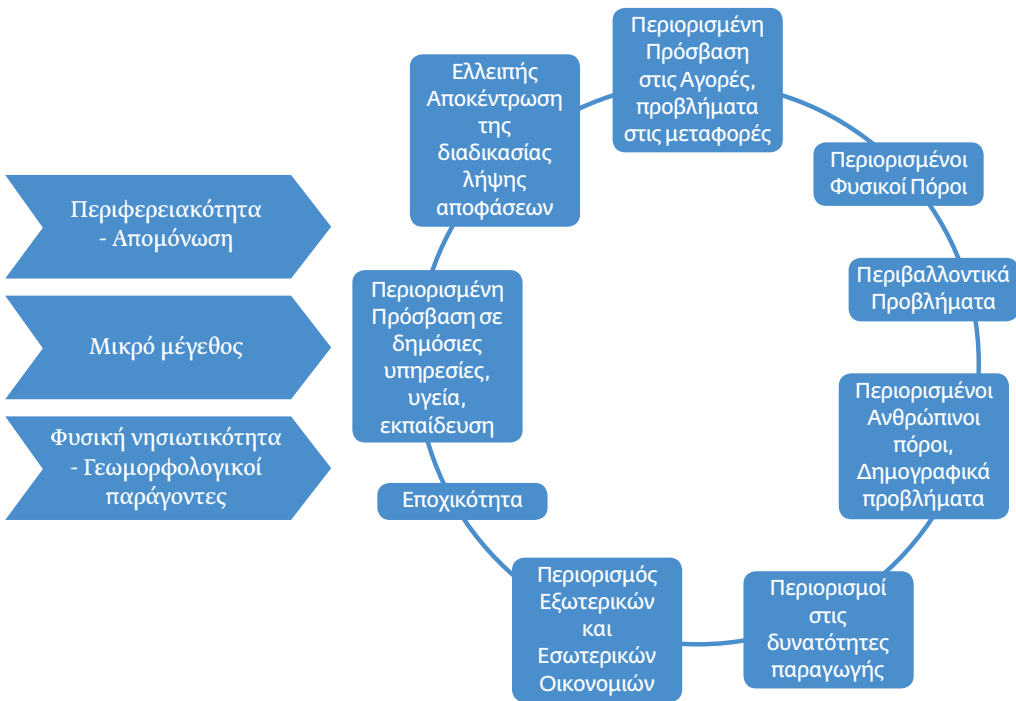
κούς και στατιστικούς λόγους υπάρχουν 3 νησιωτικές περιοχές NUTS 2 και NUTS 3 (ESPON 2011). **Συνολικά, πάντως τα νησιά που κατοικούνται και τα ακατοίκητα νησιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης ανέρχονται στον εκπληκτικό αριθμό των 5.116 νησιών** (Moncada et al. 2010, cit. ADE 2012).

Νησιωτικό Σύστημα

Το Νησιωτικό Σύστημα μπορεί να περιγραφεί ως μια αλυσίδα αναπτυξιακών χαρακτηριστικών, αναγκών και δράσεων, που παίρνει την ακόλουθη μορφή.

Τα δομικά αναπτυξιακά χαρακτηριστικά του ελληνικού νησιωτικού χώρου μπορούν να αναφερθούν η περιφερειακότητα - απομόνωση, το μικρό μέγεθος και η φυσική Νησιωτικότητα (Γεωμορφολογικοί παράγοντες). Οι ενδογενείς παράγοντες της νησιωτικής ανάπτυξης που προκύπτουν από τα δομικά χαρακτηριστικά παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 1.1 που ακολουθεί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

1.2. Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου

1.2.1. Γενικά Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου

Το ελληνικό νησιωτικό σύνολο περιλαμβάνει μια τεράστια ποικιλία νησιών και νησιωτικών συμπλεγμάτων, που καλύπτουν το 16,28% του εδάφους της χώρας (21.484 τ.χλμ.). Ειδικότερα, η χώρα μας απαριθμεί συνολικά 9.837 θαλάσσια νησιωτικά εδάφη (νησιά, νησίδες, βραχονησίδες και ερημονήσια), γεγονός που την κατατάσσει στις πρώτες θέσεις μεταξύ των νησιωτικών χωρών του κόσμου.

Οι αποκλειστικά νησιωτικές Περιφέρειες της χώρας είναι το Βόρειο Αιγαίο, το Νότιο Αιγαίο, τα Ιόνια Νησιά και η Κρήτη, οι οποίες καταλαμβάνουν το 14,99% της έκτασης και το 12,38% του πληθυσμού της χώρας (1.339.166 κατ.). Τα Ιόνια νησιά αποτελούν συνοριακή περιοχή της χώρας, ενώ οι υπόλοιπες περιοχές αποτελούν συνοριακές περιοχές των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις, σήμερα κατοικούνται 112 νησιά, με μόνιμο πληθυσμό, ενώ άλλα 100 περίπου έχουν κατοικηθεί στο πρόσφατο παρελθόν και πολλά εξ αυτών παρουσιάζουν και σήμερα εποχικούς κατοίκους.

1.2.2. Η σημασία του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου

Το μέγεθος

Ο ελληνικός νησιωτικός χώρος αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα του εθνικού χώρου. Καλύπτει το 16,28% της συνολικής έκτασης (21.484,30 τ.χλμ.) και το 13,32% του συνολικού πληθυσμού το 2011 (1.441.136 κάτοικοι).

Η γεωγραφική θέση, η ιστορία, η πληθυσμιακή δυναμική και τα προβλήματα, οι κοινωνικές συνθήκες, οι οικονομικές δυνατότητες και αδυναμίες, οι ανάγκες παρέμβασης καθορίζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό τη συνοχή και την πορεία της Χώρας.

Ιστορική Αναδρομή

Από την ενσωμάτωσή τους στον εθνικό κορμό η οικονομική, κοινωνική και πληθυσμιακή βάση των νησιών συνεχώς υποβαθμίζεται. Ούτε τα επιχειρησιακά προγράμματα και η κοινοτική χρηματοδότηση, ούτε οι αναπτυξιακές επιλογές μπόρεσαν να αναστρέψουν αυτή τη δυσμενή εξέλιξη.

Βασικό, βέβαια, πρόβλημα είναι η Νησιωτικότητα. Κατάτμηση του χώρου και των αγορών, περιορισμένοι φυσικοί πόροι, υψηλό κόστος και ενίοτε αδυναμία μεταφορών, ανυπαρξία εξωτερικών οικονομιών¹, περιορισμένες οικονομίες κλίμακας για τις επιχειρήσεις. Η νησιωτικότητα όμως υπήρχε και στο παρελθόν. Τότε που τα νησιά ήταν περισσότερο αναπτυγμένα από τις ηπειρωτικές περιοχές.

Την περίοδο της συγκρότησης του ελληνικού κράτους ο νησιωτικός χώρος χαρακτηριζόταν από μια «διπλή» οικονομία: επιβίωσης - εξωστρέφειας. Το πρώτο σκέλος αφορούσε στον πρωτογενή τομέα και τις ανάγκες συντήρησης του πληθυσμού. Το δεύτερο αφορούσε στη ναυτιλία και το διεθνές εμπόριο. Τα βασικά πλεονεκτήματα για τα νησιά ήταν η ναυτική παράδοση, ο μεγάλος εμπορικός στόλος, η δυνατότητα ναυπήγησης (ξύλινων) ιστιοφόρων,

¹ Μικρή αγορά προϊόντων, μικρή αγορά (και εξειδικευμένη) εργασίας, αδυναμία συνεργασιών, δυσκολία πρόσβασης σε υποστηρικτικές παραγωγικές υπηρεσίες, υψηλό κόστος και μεγάλος χρόνος προμήθειας ανταλλακτικών και πρόσβασης σε υπηρεσίες συντήρησης, αδυναμία πρόσβασης σε βασικές υποδομές, κ.λπ.

τα εμπορικά δίκτυα στο εξωτερικό, καθώς και τα προβλήματα (ανυπαρξία υποδομών και ανασφάλεια) στις χερσαίες μεταφορές στον ηπειρωτικό χώρο. Τα ελεύθερα νησιά διέθεταν περίπου 2.000 πλοία, 40.000 ναυτικούς και 30.000 εμπορικούς οίκους ή οικογένειες που ασχολούνταν με το εμπόριο. Από την απελευθέρωση έως το τέλος της δεκαετίας του 1830 η εμπορική κίνηση αυξήθηκε κατά 194%.

Χαρακτηριστικά είναι τα πληθυσμιακά μεγέθη αυτών των νησιών σύμφωνα με την απογραφή 1834.

Χωρική Ενότητα	Πληθυσμός (κάτοικοι)
Σύρος	16.943
Επ. Νάξου (και Πάρου)	16.212
Δ. Ύδρας	12.500
Δ. Σπετσών	6.800
Άνδρος	6.165
Δ. Αθηνών	7.223

Αντίστοιχα ο πληθυσμός των Ιονίων Νήσων, το έτος της ενσωμάτωσης (1865) ανερχόταν σε 251.712 κατοίκους έναντι 207.855 το 2011. Οι βασικές δραστηριότητες την εποχή εκείνη αφορούσαν στον πρωτογενή τομέα, το εμπόριο και τη βιοτεχνία, ενώ τα Ιόνια Νησιά υπερεπερούσαν σαφώς έναντι του υπόλοιπου νησιωτικού αλλά και ηπειρωτικού χώρου στις πολιτιστικές δραστηριότητες.

Τέλος, στο Νότιο Αιγαίο πέρα από τον πρωτογενή τομέα, την εμπορική και ναυτιλιακή δραστηριότητα, ήταν αναπτυγμένος και ο βιομηχανικός-βιοτεχνικός τομέας: Αλευροποιία, Σαπουνοποιία, Βυρσοδεψία, Οινοποιία, Αγγειοπλαστική, Μηχανουργία, Επιπλοποιία, Ναυπηγική, Παραγωγή Γύψου, Ξυλοκάrbουνου, κ.λπ.

Ενδεικτικά, η Κάσος είχε 6 ναυπηγεία με 3.000 εργαζόμενους, ενώ απασχολούσε και 700 εργαζόμενους στην παραγωγή γύψου. Στη ναυτιλία η Σύμη διέθετε 300 πλοία και πλοίαρια, η Κάσος 60 μεγάλα ιστιοφόρα και 20 ατμόπλοια και η Λέρος 7 ατμόπλοια.

Εντυπωσιακό είναι το πληθυσμιακό μέγεθος νησιών της Δωδεκανήσου το 1912, έτους παράδοσής της από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Ιταλία.

Χωρική Ενότητα	Πληθυσμός 1912	Πληθυσμός 2011
Κασεληθόριζο	16.212	492
Σύμη	12.500	2.590
Κάσος	6.800	1.084

Βέβαια η πληθυσμιακή-οικονομική συρρίκνωση των μικρών νησιών της Δωδεκανήσου, δεν είναι αποτέλεσμα μόνο των αναπτυξιακών συνθηκών αλλά και μιας συστηματικής αποδυνάμωσής τους από τους Ιταλούς στο πλαίσιο της προσπάθειας ιταλοποίησης της Δωδεκανήσου.

Αντίστοιχα, στο Βόρειο Αιγαίο στην πρώτη απογραφή μετά την απελευθέρωση του 1912 και την είσοδο των προσφύγων καταγράφονταν οι ακόλουθοι πληθυσμοί:

Χωρική Ενότητα	Πληθυσμός 1928	Πληθυσμός 2011
N. Λέσβου (πλην της Λήμνου)	137.160	86.436
Λήμνος	24.397	16.992
N. Χίου	75.680	52.674
N. Σάμου	70.497	32.977

Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού νησιωτικού χώρου της προηγούμενης περιόδου ακμής, σε σημερινούς όρους.

Για να αξιοποιηθεί η προηγούμενη αναπτυξιακή εμπειρία των νησιών πρέπει να γίνει η αντιστοίχιση των τότε στρατηγικών πλεονεκτημάτων σε σημερινούς όρους.

Χαρακτηριστικά Περιόδου Νησιωτικής Ανάπτυξης	Σύγχρονη Αναπτυξιακή Πραγματικότητα	Απαιτούμενες Δράσεις
Διευρυμένη αγορά	Ευρωπαϊκή Ένωση	Αξιοποίηση της ενιαίας αγοράς για το σύνολο των παραγωγικών δυνατοτήτων των νησιών.
Εξωστρέφεια	Μόνο στον τουριστικό κλάδο	Ενίσχυση της εξωστρέφειας σε τομείς που αφορούν στα τοπικά πλεονεκτήματα των νησιών. Βελτίωση υποδομών θαλάσσιων και αεροπορικών μεταφορών.
Οικονομική βάση	Μόνο στα μεγάλα νησιά	Αξιοποίηση όλων των τοπικών πλεονεκτημάτων, επιδίωξη ολοκληρωμένης κλαδικής ανάπτυξης και αναζήτηση - ανάδειξη ανταγωνιστικών κλάδων αιχμής. Ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού. Αξιοποίηση των εξωτερικών οικονομιών (μεγάλης αγοράς προϊόντων - εργασίας, δυνατότητες συνεργασιών σε θέματα εμπορίας, προβολής, πρόσβαση σε κοινές υπηρεσίες, κ.λπ.).
Επαρκές και εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό	Μόνο στα μεγάλα νησιά	Κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, προσέλκυση νέου ειδικευμένου στελεχιακού δυναμικού, συγκράτηση των νέων επιστημόνων και τεχνικών, εφαρμογή από τους ΟΤΑ της στρατηγικής του Τριπλού Έλλικα (Τοπική Αυτοδιοίκηση - Ακαδημαϊκά και Ερευνητικά Ιδρύματα - Επιχειρήσεις).
Εξειδίκευση σε κλάδους αιχμής	Τουριστική μονοκαλλιέργεια	Αναζήτηση - ανάδειξη ανταγωνιστικών κλάδων αιχμής. Δημιουργία επιχειρηματικών υποδομών: ΒΙΟΠΑ, ΒΕΠΕ, τεχνολογικά πάρκα, πάρκα παραγωγικών υπηρεσιών, εμπορευματικά κέντρα στα μεγάλα νησιά.
Αποδεκτές συνθήκες διαβίωσης	Κυρίως στα μεγάλα νησιά	Ενίσχυση δομών και υποδομών υγείας και εκπαίδευσης. Αξιοποίηση τεχνολογίας πληροφορίας και επικοινωνιών.

Εγγύς οικονομική ενδοχώρα	-	Ανάπτυξη συνεργασιών μέσω ποιοτικών προϊόντων και υπηρεσιών με τις χώρες της ανατολικής Μεσογείου.
Δυνατότητα ναυπήγησης πλοίων	-	Ανάπτυξη παρεμφερών δραστηριοτήτων. Παραδοσιακά καρνάγια, λιμάνια, αλιευτικά καταφύγια. Έμφαση σε μαρίνες.
Πλεονεκτήματα έναντι του ηπειρωτικού Χώρου κυρίως σε θέματα μεταφορών και ασφάλειας	-	Ενίσχυση δομών και υποδομών μεταφορών, υγείας, εκπαίδευσης. Καθιέρωση του Μεταφορικού Ισοδύναμου. Εμπέδωση της ασφάλειας ιδίως στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου.
Πολιτιστική Ανάπτυξη	Ανάγκη ανάπτυξης του δημιουργικού τομέα	Ενίσχυση των δομών και των υποδομών του πολιτιστικού τομέα. Στρατηγική ανάπτυξης των επιχειρήσεων του δημιουργικού τομέα (Επιχειρήσεις που αξιοποιούν πολιτιστικούς πόρους με τη χρήση της τεχνολογίας: Επιχειρήσεις Ήχου - Εικόνας, Τηλεόραση, Βίντεο, Φωτογραφία, Δισκογραφία, Εκδόσεις - Εκτυπώσεις, Κέντρα Εικονικής Πραγματικότητας, Εφαρμογές ΤΠΕ, Συνεδριακή - Εκθεσιακή Δραστηριότητα, Καλλιτεχνική Δημιουργία, κ.λπ.).

Για την αναπτυξιακή ανάπτυξη του ελληνικού νησιωτικού χώρου είναι μάλλον μονόδρομος η Ανάδειξη νησιωτικών πόλων ανάπτυξης, εκεί όπου αυτό είναι εφικτό, η ανάδειξη δευτερευόντων αναπτυξιακών κέντρων και η οριοθέτηση νησιωτικών πολικών Περιφερειών.

1.2.3. «Οριοθέτηση» της Περιοχής Μελέτης

Κύριος στόχος της μελέτης είναι η ενίσχυση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης του νησιωτικού χώρου και η περαιτέρω ενεργοποίηση - αξιοποίησή της στη διαδικασία της νησιωτικής ανάπτυξης. Για τη διερεύνηση αυτών των δυνατοτήτων στην περιοχή μελέτης, είναι σκόπιμο να ενταχθούν οι «Δήμοι Νησιά» είτε ανήκουν σε καθαρά νησιωτικές είτε και σε κατ' εξοχήν ηπειρωτικές Περιφέρειες (επίπεδο NUTS2).

Έτσι, στην περιοχή μελέτης εντάσσονται 65 Δήμοι που ανήκουν σε 9 Περιφέρειες, με την ακόλουθη γενική κατανομή:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ ΑΝΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Περιφέρεια	Αριθμός Δήμων
Νότιο Αιγαίο	34
Βόρειο Αιγαίο	9
Αττική	7
Ιόνια Νησιά	7
Θεσσαλία	3
Ανατολική Μακεδονία Θράκη	2
Κρήτη	1

Πελοπόννησος	1
Στερεά Ελλάδα	1
Σύνολο	65

ΠΗΓΗ: Ν. 3852/2010.

Αναλυτικά την κατανομή των νησιωτικών δήμων και τα βασικά χαρακτηριστικά τους παρουσιάζει ο Πίνακας 1.3. που ακολουθεί:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΑΑ	Περιφέρεια	Μόνιμος Πληθυσμός	Περιφερειακή Ενότητα	Μόνιμος Πληθυσμός (2011)	Δήμος	Μόνιμος Πληθυσμός (2011)	Έκταση (τ.χλμ.)	Πυκνότητα (κατ'/τ.χλμ.)	Μόνιμος Πληθυσμός (%)	Έκταση (%)
1	ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	199.231	ΛΕΣΒΟΥ	86.436	ΛΕΣΒΟΥ	86.436	1.628,9	53,07	43,38	42,60
2			ΙΚΑΡΙΑΣ	9.882	ΙΚΑΡΙΑΣ	8.423	255,3	32,99	4,23	6,68
3					ΦΟΥΡΝΩΝ ΚΟΡΣΕΩΝ	1.459	45,3	32,24	0,73	1,18
4			ΛΗΜΝΟΥ	17.262	ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	270	43,3	6,23	0,14	1,13
5					ΛΗΜΝΟΥ	16.992	469,1	36,22	8,53	12,27
6			ΣΑΜΟΥ	32.977	ΣΑΜΟΥ	32.977	477,4	69,08	16,55	12,49
7			ΧΙΟΥ	52.674	ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ	826	17,4	47,39	0,41	0,46
8					ΧΙΟΥ	51.390	842,3	61,01	25,79	22,03
9					ΨΑΡΩΝ	458	44,5	10,29	0,23	1,16
10	ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	309.015	ΣΥΡΟΥ	21.507	ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	21.507	101,9	211,06	6,96	1,93
11					ΑΝΔΡΟΥ	9.221	380,0	24,26	2,98	7,19
12			ΘΗΡΑΣ	18.883	ΑΝΑΦΗΣ	271	40,4	6,71	0,09	0,76
13					ΘΗΡΑΣ	15.550	90,6	171,60	5,03	1,71
14					ΙΗΤΩΝ	2.024	109,0	18,57	0,65	2,06
15					ΣΙΚΙΝΟΥ	273	42,5	6,42	0,09	0,80
16			ΚΑΛΥΜΝΟΥ	29.452	ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	765	32,2	23,74	0,25	0,61
17					ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	185	14,5	12,76	0,06	0,27
18					ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	1.334	114,1	11,69	0,43	2,16
19					ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	16.179	134,5	120,25	5,24	2,55
20					ΛΕΙΨΩΝ	790	17,4	45,53	0,26	0,33
21					ΛΕΡΟΥ	7.917	74,2	106,74	2,56	1,40

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

22	ΚΑΡΠΑΘΟΥ	7.310	ΠΑΤΜΟΥ	3.047	45,0	67,65	0,99	0,85
23			ΚΑΡΠΑΘΟΥ	6.226	324,8	19,17	2,01	6,14
24	ΚΕΑΣ - ΚΥΘΟΥ	3.911	ΚΑΣΟΥ	1.084	69,5	15,61	0,35	1,31
25			ΚΕΑΣ	2.455	148,9	16,48	0,79	2,82
26			ΚΥΘΟΥ	1.456	100,2	14,53	0,47	1,90
27	ΚΩ	34.396	ΚΩ	33.388	290,3	115,01	10,80	5,49
28			ΝΙΣΥΡΟΥ	1.008	50,1	20,14	0,33	0,95
29	ΜΗΛΟΥ	9.932	ΚΙΜΩΛΟΥ	910	53,3	17,09	0,29	1,01
30			ΜΗΛΟΥ	4.977	160,2	31,08	1,61	3,03
31			ΣΕΡΙΦΟΥ	1.420	75,2	18,88	0,46	1,42
32	ΜΥΚΟΝΟΥ	10.134	ΣΙΦΝΟΥ	2.625	73,9	35,50	0,85	1,40
33			ΜΥΚΟΝΟΥ	10.134	105,2	96,35	3,28	1,99
34			ΑΜΟΡΓΟΥ	1.973	126,4	15,62	0,64	2,39
35	ΝΑΞΟΥ	20.877	ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	18.904	495,8	38,13	6,12	9,38
36			ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	1.211	45,2	26,82	0,39	0,85
37	ΠΑΡΟΥ	14.926	ΠΑΡΟΥ	13.715	196,3	69,86	4,44	3,71
38			ΜΕΓΙΣΤΗΣ	492	12,0	41,07	0,16	0,23
39	ΡΟΔΟΥ	119.830	ΡΟΔΟΥ	115.490	1.400,7	82,45	37,37	26,50
40			ΣΥΜΗΣ	2.590	65,8	39,39	0,84	1,24
41			ΤΗΛΟΥ	780	64,5	12,09	0,25	1,22
42			ΧΑΛΚΗΣ	478	37,0	12,90	0,15	0,70
43	ΤΗΝΟΥ	8.636	ΤΗΝΟΥ	8.636	194,5	44,41	2,79	3,68
44	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	104.371	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	102.071	604,6	168,82	49,11	26,30
45			ΠΑΞΩΝ	2.300	30,1	76,36	1,11	1,31

46		207.855	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	40.759	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	40.759	405,2	100,58	19,61	17,63
47		207.855	ΙΘΑΚΗΣ	3.231	ΙΘΑΚΗΣ	3.231	117,8	27,43	1,55	5,12
48		207.855	ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	35.801	ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	35.801	786,6	45,51	17,22	34,21
49		207.855	ΛΕΥΚΑΔΑΣ	23.693	ΛΕΥΚΑΔΑΣ	22.652	332,4	68,15	10,90	14,46
50		207.855			ΜΕΓΑΝΗΣΙΟΥ	1.041	22,4	46,56	0,50	0,97
51					ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	1.142	13,3	85,86	..	..
52					ΑΙΓΙΝΑΣ	13.056	87,4	149,37	..	..
53					ΚΥΘΗΡΩΝ	4.041	300,0	13,47	..	..
54	ΑΤΤΙΚΗΣ	3.828.434	ΝΗΣΩΝ	74.651	ΠΟΡΟΥ	3.993	49,6	80,57	..	..
55					ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ	39.283	96,2	408,52	..	..
56					ΣΠΕΤΣΩΝ	4.027	27,1	148,49	..	..
57					ΥΔΡΑΣ	1.966	64,4	30,51	..	..
58	ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ	608.182	ΕΒΡΟΥ	147.947	ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	2.859	177,8	16,08	..	..
59			ΘΑΣΟΥ	138.687	ΘΑΣΟΥ	13.770	380,1	36,23	..	..
60			ΣΠΟΡΑΔΩΝ	13.798	ΛΟΝΝΗΣΟΥ	2.750	129,6	21,22	19,93	47,03
61	ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	732.762			ΣΚΙΑΘΟΥ	6.088	49,7	122,59	44,12	18,02
62					ΣΚΟΠΕΛΟΥ	4.960	96,3	51,51	35,95	34,95
63	ΚΡΗΤΗΣ	623.065	ΧΑΝΙΩΝ	156.585	ΓΑΥΔΟΥ	152	32,4	4,69	..	..
64	ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ	577.903	ΛΑΚΩΝΙΑΣ	89.138	ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΥ	1.041	19,9	52,34	..	..
65	ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	547.390	ΕΥΒΟΙΑΣ	210.815	ΣΚΥΡΟΥ	2.994	223,1	13,42	..	..

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ (ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 2011), ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΤΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΔΥΟ ΣΤΗΛΕΣ ΤΟΥ ΠΙΝΑΚΑ, ΥΠΟΛΟΓΙΖΟΝΤΑΙ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΑ ΤΑ ΠΟΣΟΣΤΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ ΣΤΑ ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΤΗΣ ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ, ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΣΠΟΡΑΔΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΤΟΥΣ ΕΝΟΤΗΤΑ. ΜΕ ΠΡΑΞΙ-ΝΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΕΙΡΑ ΥΠΟΔΕΙΚΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΔΗΜΟΙ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟΝ ΠΛΗΘΥΣΜΟ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ.

Ο Πίνακας 1.4. που ακολουθεί παρουσιάζει τα νησιά που αποτελούν δημοτικές ή τοπικές κοινότητες και ανήκουν σε ηπειρωτικούς δήμους και στην Κρήτη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4. ΝΗΣΙΑ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗΣ (ΕΚΤΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ					
ΠΕ	ΔΗΜΟΣ	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ	ΝΗΣΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ	ΣΤΑΓΕΙΡΩΝ - ΑΚΑΝΘΟΥ	Αμμουλιανής (ΔΚ)	Αμμουλιανή	541
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ					
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	ΝΟΤΙΟΥ ΠΗΛΙΟΥ	ΤΡΙΚΕΡΙΟΥ	Τρικεριού (ΤΚ)	Παλαιό Τρικέρι	59
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ					
ΕΥΒΟΙΑΣ	ΚΑΡΥΣΤΟΥ	ΜΑΡΜΑΡΙΟΥ	Μαρμαρίου (ΤΚ)	Τραγονήσι	1
ΦΩΚΙΔΑΣ	ΔΩΡΙΔΟΣ	ΤΟΛΟΦΩΝΟΣ	Τριζονίων (ΤΚ)	Τριζόνια	64
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ					
ΑΙΤΩΛΟ-ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΑΚΤΙΟΥ - ΒΟΝΙΤΣΑΣ	ΠΑΛΑΙΟΥ	Περατιάς (ΤΚ)	Βαγιά	1
	ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΗΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ	ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΗΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ	Μεσολογγίου (ΔΚ)	Προκοπάνιστος	5
				Σχοινιάς	2
				Τουρλήδα	15
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ					
ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	ΕΡΜΙΟΝΙΔΑΣ	ΚΡΑΝΙΔΙΟΥ	Πορτοχελίου (ΔΚ)	Χνίτσα	2
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	ΠΥΛΟΥ - ΝΕΣΤΟΡΟΣ	ΜΕΘΩΝΗΣ	Μεθώνης (ΤΚ)	Σαπιέντζα	2
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ					
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ	ΙΕΡΑΠΕΤΡΑΣ	Ιεραπέτρας (ΔΚ)	Χρυσή	2

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ (ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 2011).

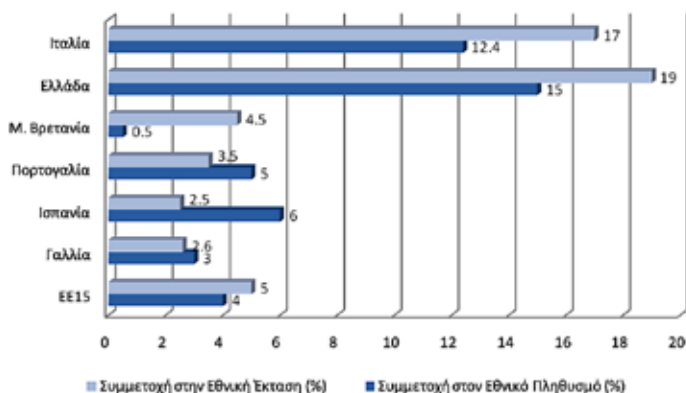
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: ΟΠΟΥ (ΔΚ) ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ (ΤΚ) ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.

Επειδή τα νησιά αυτά αποτελούν τμήμα ηπειρωτικού δήμου δεν εντάσσονται στην περιοχή μελέτης, παρουσιάζονται όμως για τη συμπλήρωση της εικόνας του ελληνικού νησιωτικού χώρου.

1.3. Ο Ελληνικός Νησιωτικός Χώρος στον Ευρωπαϊκό Νησιωτικό Χώρο

Η θέση του ελληνικού νησιωτικού χώρου στον ευρωπαϊκό νησιωτικό χώρο παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1.2. που ακολουθεί:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΣΕ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.

ΠΗΓΗ: EUROSTAT 1994.

Με βάση το Διάγραμμα 1.2., η Ελλάδα παρουσιάζει τα μεγαλύτερα ποσοστά νησιωτικού πληθυσμού και έκτασης, από όλες τις χώρες της Ε.Ε. Ουσιαστική διαφορά της από τη δεύτερη Ιταλία, είναι ότι ο ελληνικός νησιωτικός χώρος είναι διάσπαρτος και αποτελείται από πολύ μικρά νησιά, γεγονός που επιτείνει το πρόβλημα της Νησιωτικότητας.

Ο Πίνακας 1.5. που ακολουθεί παρουσιάζει την ένταξη των ελληνικών νησιών στον ευρωπαϊκό νησιωτικό χώρο ανάλογα με την έκταση και τον πληθυσμό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5. ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΜΕ ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΚΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Κατηγορία	Έκταση (τ.χλμ.)	Πλήθος	Παραδείγματα
Πολύ μεγάλα	Μεγαλύτερα από 5.000	5	Corse, Cyprus, Sardegna, Sicilia, Κρήτη
Μεγάλα	Από 1.000 έως 5.000	6	Mallorca, Gotland, Saaremaa, Lewis and Harris, Λέσβος, Ρόδος
Ενδιάμεσα	Από 100 έως 1.000	46	Hiiu-maa, Bornholm, Elba, Wight, Λήμνος, Κεφαλονιά, κ.λπ.
Μικρά	Από 25 έως 100	72	Borkum, Formentera, Iskhá, Ameland, Bressay, Κορφο Μύκονος, Σέριφος, κ.λπ.
Πολύ μικρά	Μικρότερα από 25	173	Juist, Anholt, Kumlinge, Saint Barthelemy, Aranmore, Lampedusa, Halso, Iona, Δονούσα, κ.λπ.

Κατηγορία	Πληθυσμός (κάτοικοι)	Πλήθος	Παραδείγματα
Πολύ Μεγάλα	Μεγαλύτερος από 500.000	5	Cyprus, Mallorca, Sardegna, Sicilia, Κρήτη
Μεγάλα	Από 100.000 έως 500.000	4	Corse, Malta, Wight, Κέρκυρα
Ενδιάμεσα	Από 10.000 έως 100.000	33	Bornholm, Saint Martin, Lipari, Mainland, Σάμος, Νάξος κ.λπ.
Μικρά	Από 2.000 έως 10.000	51	Norderney, Formentera, Lampedusa, Mull, Ικαρία κ.λπ.
Πολύ Μικρά	Μικρότερος από 2.000	212	Juist, Endelave, Lappo, Batz, Clare, Stromboli, Ven, Trecco, Αμοργός, Ανάφη, κ.λπ.

ΠΗΓΗ: ESPON 2008

Με βάση τα στοιχεία του παραπάνω πίνακα στα πολύ μεγάλα νησιά εντάσσεται η Κρήτη (έκταση και πληθυσμός), στα μεγάλα η Λέσβος (έκταση), η Ρόδος (έκταση και πληθυσμός) και η Κέρκυρα (πληθυσμός). Στα ενδιάμεσα νησιά ανήκουν 17 ελληνικά νησιά ως προς τον πληθυσμό και 29 ως προς την έκταση. Στα μικρά νησιά ανήκουν 21 ελληνικά νησιά ως προς τον πληθυσμό και 27 ως προς την έκταση. Τέλος, στα πολύ μικρά νησιά συγκαταλέγονται 25 ελληνικά νησιά ως προς τον πληθυσμό και 7 ως προς την έκταση.

Σύμφωνα με νεότερη άποψη (ESPON 2011), η κατάταξη των ευρωπαϊκών νησιών με βάση τον πληθυσμό διαμορφώνεται ως εξής:

Μεγάλα νησιά, με πληθυσμό πάνω από 50.000 κατοίκους

Ενδιάμεσα νησιά, με πληθυσμό από 5.000 - 50.000 κατοίκους

Μικρά νησιά, με πληθυσμό από 50 - 5.000 κατοίκους

Πολύ μικρά νησιά, με πληθυσμό κάτω των 50 κατοίκων

Ο Πίνακας 1.6. παρουσιάζει τη συμμετοχή των νησιωτικών περιφερειών της Ε.Ε. (NUTS2) στον εθνικό τους πληθυσμό και στην εθνική έκταση σύμφωνα με νεότερα στοιχεία (2016).

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε.
ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ**

Χωρική Ενότητα	Πληθυσμός 2015 (κάτοικοι)	Συμμετοχή στον Εθνικό Πληθυσμό (%)	Έκταση (τ.χλμ.)	Συμμετοχή στην Εθνική Έκταση (%)
Δανία	5.659.715	0,71	42.959,10	1,37
Μπόρνχολμ	39.919	0,71	588,30	1,37
Γαλλία	66.415.161	0,49	632.833,60	1,37
Κορσική	326.898	0,49	8.679,80	1,37
Ισπανία	46.449.565	7,00	505.990,70	2,46
Βαλεαρίδες	1.124.972	2,42	4.991,70	0,99

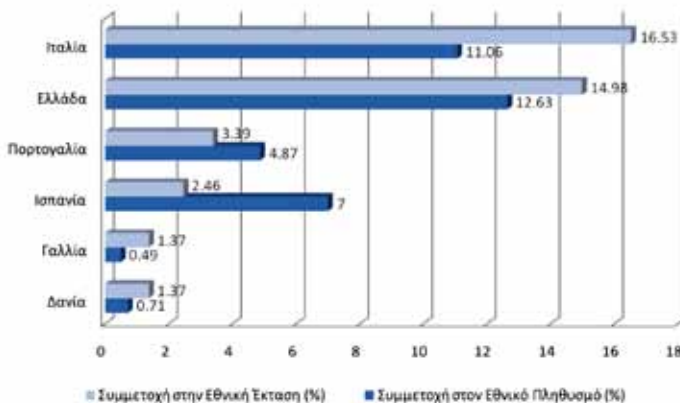
Κανάρια	2.126.144	4,58	7.447,00	1,47
Πορτογαλία	10.374.822	4,87	92.211,90	3,39
Αζόρες	246.353	2,37	2.322,00	2,52
Μαδέρα	258.686	2,49	801,10	0,87
Ελλάδα	10.858.018	12,63	131.957,00	14,98
Ιόνια Νησιά	207.059	1,91	2.307,00	1,75
Βόρειο Αιγαίο	197.695	1,82	3.836,00	2,91
Νότιο Αιγαίο	334.865	3,08	5.286,00	4,01
Κρήτη	631.513	5,82	8.336,00	6,32
Ιταλία	60.795.612	11,06	301.336,00	16,53
Σικελία	5.092.080	8,38	25.711,40	8,53
Σαρδηνία	1.633.286	2,69	24.089,90	7,99

ΠΗΓΗ: CPMR 2016, EUROSTAT DATABASE, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΟΙ ΑΠΟΤΥΠΩΜΕΝΕΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΧΩΡΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ NUTS2, ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΜΠΟΡΝΧΟΛΜ (NUTS3).

Ο Πίνακας 1.6. παρουσιάζεται διαγραμματικά στο Διάγραμμα 1.3. που ακολουθεί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.3. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ.

ΠΗΓΗ: CPMR 2016, EUROSTAT DATABASE, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

1.4. Δείκτες Έντασης της Νησιωτικότητας

Η ένταση της Νησιωτικότητας, που είναι ένα διαρκές φαινόμενο γεωγραφικής ασυνέχειας, είναι ανάλογη με την απόσταση του νησιού από τον κύριο πόλο ανάπτυξης - λιμάνι που βρίσκεται συνήθως στον ηπειρωτικό χώρο και αντιστρόφως ανάλογη με το μέγεθος του νησιού (στον πληθυσμό ή στην έκταση).

Έτσι οι παράγοντες που επηρεάζουν την ένταση της Νησιωτικότητας είναι:

- Η απομόνωση, εσωτερική και εξωτερική
- Το μέγεθος του νησιού
- Η απόσταση από τον κύριο ηπειρωτικό πόλο ανάπτυξης

Για τη μέτρηση της Νησιωτικότητας και των επιπτώσεών της έχει αναπτυχθεί μια σειρά από δείκτες, πολλοί από τους οποίους αφορούν όμως στα μικρά νησιωτικά κράτη.

Ο πρώτος δείκτης είναι ο Δείκτης Νησιωτικής Ευπάθειας, που προτάθηκε από τον Briguglio. Ο δείκτης είναι βασισμένος σε παραμέτρους φυσικές, ανθρώπινες, οικονομικές, πολιτιστικές και κυκλοφοριακές συνδεμένες, με την ευθραυστότητα των νησιών. Στη συνέχεια ο Briguglio συνέδεσε τη νησιωτική ευπάθεια με τη νησιωτική ανθεκτικότητα στο πλαίσιο μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης της Νησιωτικότητας.

Το δίκτυο Eurisles πρότεινε ένα σύνολο δεικτών περιφερειακών ανισοτήτων, που προκύπτουν από την περιφερειακότητα των νησιών.

Οι δύο προτάσεις αλληλοσυμπληρώνονται, αποτελούν όμως κάποιους δείκτες μεταξύ περισσότερων και δεν μπορούν να εφαρμοσθούν σε όλες τις περιπτώσεις των νησιών ιδίως αυτών της Ε.Ε.

Ο Πίνακας 1.7. που ακολουθεί παρουσιάζει παραδείγματα βασικών ποσοτικών δεικτών που χρησιμοποιούνται για την αποτύπωση της Νησιωτικότητας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.7. ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Μεταβλητές	Μονάδες Μέτρησης
Αριθμός νησιών	αριθμός
Έκταση	τ.χλμ.
Μήκος ακτών	χλμ.
Αγροτική έκταση	τ.χλμ.
Πληθυσμός νησιού	αριθμός κατοίκων
Πληθυσμός οικισμών	αριθμός κατοίκων
Λιμένες	αριθμός, όνομα
Αεροδρόμιο	αριθμός, όνομα
Ενεργός πληθυσμός	αριθμός
Ανεργία	αριθμός
Μακροχρόνια ανεργία	αριθμός
Απασχόληση στον α'γενή τομέα	αριθμός, ποσοστό (%)
Απασχόληση στο β'γενή τομέα	αριθμός, ποσοστό (%)

Απασχόληση στον γ'γενή τομέα	αριθμός, ποσοστό (%)
Αθλοδαποί κάτοικοι	αριθμός
Επιβάτες αεροπορικών μεταφορών	αριθμός
Συνδέσεις αεροπορικών μεταφορών	αριθμός
Επιβάτες ακτοπλοϊκών μεταφορών	αριθμός
Συνδέσεις ακτοπλοϊκών μεταφορών	αριθμός
Τουρίστες	αριθμός διανυκτερεύσεων
ΑΕΠ	νομισματικές μονάδες (€)
κκΑΕΠ	νομισματικές μονάδες (€)
ΑΠΑ	νομισματικές μονάδες (€)
Συμμετοχή δημόσιου τομέα στην απασχόληση	ποσοστό (%)
Μέσο ημερομίσθιο	νομισματικές μονάδες (€)
Αριθμός επιχειρήσεων	αριθμός
Εξαγωγές προϊόντων	τόνοι, νομισματικές μονάδες (€)
Παραγωγή τοπικών προϊόντων	τόνοι, νομισματικές μονάδες (€)
Παραγωγή ενέργειας	Kwh

ΠΗΓΗ: EURISLES (1997)

Τα Προβλήματα στους Βασικούς Δείκτες που έχουν εντοπισθεί στην ελληνική πραγματικότητα μπορούν να καταγραφούν ως εξής:

1. Έκταση, πληθυσμός, πληθυσμιακή πυκνότητα, μήκος ακτών: Οι δείκτες αυτοί είναι διαθέσιμοι σε επίπεδο νησιού.
2. ΑΕΠ, κκΑΕΠ, ΑΠΑ (Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία): Αν και τα νησιά είναι ιδιαίτερες αναπτυξιακές οντότητες και ξεχωριστοί δήμοι, δεν υπάρχουν σχετικά στοιχεία ούτε για τα μεγαλύτερα νησιά. Τα στοιχεία αυτά είναι διαθέσιμα σε επίπεδο NUTS3.
3. Απασχόληση κατά τομέα παραγωγής και ανεργία: Ισχύει η ίδια παρατήρηση και επιπλέον επηρεάζονται από την εποχικότητα και τη «μαύρη» εργασία (για τις χωρικές ενότητες που υπάρχουν μετρήσεις). Η διαφορά από την προηγούμενη περίπτωση είναι ότι στοιχεία απασχόλησης είναι διαθέσιμα σε επίπεδο NUTS2.
4. Εισαγωγές - Εξαγωγές: Τα διαθέσιμα στοιχεία αφορούν νησιωτικές περιφέρειες επιπέδου NUTS2.

Ιδίως στον κατακερματισμένο ελληνικό νησιωτικό χώρο, τα απαιτούμενα ποσοτικά στοιχεία, δεν περιλαμβάνονται στο Ελληνικό Στατιστικό Σύστημα και μπορούν να συγκεντρωθούν μόνο με επιτόπιες έρευνες.

1.5. Προσδιορισμός της «Διπλής Νησιωτικότητας» και της «Πολυνησιωτικότητας»

Η Διπλή Νησιωτικότητα εκφράζεται με τη μεγάλη, συνδυασμένη ένταση των παραγόντων της απομόνωσης, του μεγέθους και της απόστασης και αναφέρεται μέσα στον ίδιο τον νησιωτικό χώρο, εξαιτίας του μικρού (σε έκταση και πληθυσμό) μεγέθους των νησιών, της δυσκολίας ενδονησιωτικής επικοινωνίας και της απόστασης όχι μόνο από μεγάλα ηπειρωτικά κέντρα, αλλά και από τα μεγαλύτερα νησιά της περιοχής. Το φαινόμενο αυτό δημιουργεί περαιτέρω προβλήματα στην ανάπτυξη και τη χωρική συνοχή. Ισχυρό παράδειγμα η γεωγραφική θέση της Μεγίστης στο σύμπλεγμα των Δωδεκανήσων. Πέρα από την απόσταση, τις δυσκολίες στις μεταφορές και τα εμπόδια στην οικονομική συνοχή μεταξύ της Δωδεκανήσου και του μεγάλου μητροπολιτικού κέντρου της Αθήνας, υπάρχουν ανάλογες δυσμενείς συνθήκες μεταξύ Μεγίστης και Ρόδου, που είναι το οικονομικό και διοικητικό κέντρο της Δωδεκανήσου.

Ένας πρώτος ορισμός του πολυνησιωτικού δήμου, αποτελεί αυτός του νησιωτικού δήμου με νησιωτικές δημοτικές κοινότητες. Σύμφωνα με την Παράγραφο 3 του Άρθρου 2 του Ν. 3852/2010 (Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα «Καλλικράτης»), δημοτική κοινότητα συγκροτούν τα τοπικά διαμερίσματα νησιών που έχουν πληθυσμό άνω των χιλίων (1.000) κατοίκων, όπως επίσης, ανεξαρτήτως πληθυσμού, παρόμοια διοικητική ενότητα συγκροτούν πρώην κοινότητες ή τοπικά διαμερίσματα που εκτείνονται σε όλη την περιφέρεια του νησιού και δεν αποτελούν δήμο, σύμφωνα με το άρθρο 1 του εν λόγω νόμου. Υιοθετώντας τον παραπάνω ορισμό στον ελληνικό νησιωτικό χώρο ως πολυνησιωτικοί καταγράφονται οι δήμοι: Θήρας, Νάξου και Μικρών Κυκλάδων, Κέρκυρας, Κυθήρων και Λευκάδας.

Ο Πίνακας 1.8. καταγράφει πλέον των νησιωτικών δήμων που διαθέτουν νησιωτικές δημοτικές κοινότητες, το σύνολο των δήμων που διαθέτουν πλέον του ενός κατοικούμενα νησιά και τις αντίστοιχες νησίδες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.8. ΠΟΛΥΝΗΣΙΩΤΙΚΟΙ ΔΗΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ (ΠΕ ΘΑΣΟΥ)			
ΠΕ	ΔΗΜΟΣ	ΝΗΣΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΘΑΣΟΥ	ΘΑΣΟΥ	Θάσος	13.765
		Κοίνυρα	5
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ			
ΠΕ	ΔΗΜΟΣ	ΝΗΣΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΣΠΟΡΑΔΩΝ	ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ	Αθόννησος	2.712
		Κυρά Παναγιά	2
		Περιστέρα	30
		Πιπέρι	6

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ			
ΠΕ	ΔΗΜΟΣ	ΝΗΣΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Κέρκυρα (ΔΚ)	100.853
		Ερεϊκούσσα (ΔΚ)	496
		Μαθράκι (ΔΚ)	329
		Οθωνοί (ΔΚ)	392
		Περιστερές	1
	ΠΑΞΩΝ	Παξοί	2.280
		Αντίπαξος	20
ΛΕΥΚΑΔΑΣ	ΛΕΥΚΑΔΑΣ	Λευκάδα	22.076
		Κάλαμος (ΔΚ)	496
		Καστός (ΔΚ)	80
	ΜΕΓΑΝΗΣΙΟΥ	Μεγανήσι	1.040
		Σκορπιός	1
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ			
ΠΕ	ΔΗΜΟΣ	ΝΗΣΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΝΗΣΩΝ	ΚΥΘΗΡΩΝ	Κύθηρα	3.973
		Αντικύθηρα (ΔΚ)	68
	ΥΔΡΑΣ	Ύδρα	1.948
		Δοκός	18
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ			
ΠΕ	ΔΗΜΟΣ	ΝΗΣΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΣΑΜΟΥ	ΣΑΜΟΥ	Σάμος	32.973
		Σαμιοπούλα	4
ΙΚΑΡΙΑΣ	ΦΟΥΡΝΩΝ ΚΟΡΣΕΩΝ	Φούρνοι	1.320
		Άγιος Μηνάς	3
		Θύμαινα	136
ΧΙΟΥ	ΨΑΡΩΝ	Ψαρά	454
		Αντίψαρα	4

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ			
ΝΟΜΟΣ	ΔΗΜΟΣ	ΝΗΣΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	ΑΜΟΡΓΟΥ	Αμοργός	1.971
		Κάτω Αντικέρι	2
	ΘΗΡΑΣ	Σαντορίνη	15.231
		Θηρασία (ΔΚ)	319
	ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	Νάξος	17.970
		Δονούσα (ΔΚ)	167
		Ηρακλεία (ΔΚ)	141
		Κουφονήσι (ΔΚ)	399
		Σχοινούσσα (ΔΚ)	227
	ΚΕΑΣ	Κέα	2.446
		Μακρόνησος	9
	ΚΙΜΩΛΟΥ	Κίμωλος	908
		Ποθύαιγος	2
	ΜΥΚΟΝΟΥ	Μύκονος	10.110
		Δήλος	24
	ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	Σύρος	21.505
		Βαρβαρούσσα	2
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	Κάλυμνος	16.001
		Καλόγηιμος	2
		Πλάτη	2
		Τέλενδος	94
		Ψέριμος	80
	ΚΑΡΠΑΘΟΥ	Κάρπαθος	6.181
		Σαριά	45
	ΛΕΡΟΥ	Λέρος	7.907
		Φαρμακονήσι	10
	ΝΙΣΥΡΟΥ	Νίσυρος	987
		Γιαλί	21
	ΠΑΤΜΟΥ	Πάτμος	2.998
		Αρκοί	44
		Μάραθος	5

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ (ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 2011).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: ΩΣ ΠΟΛΥΝΗΣΙΩΤΙΚΟΙ ΔΗΜΟΙ ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΝΤΑΙ ΟΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΙ ΔΗΜΟΙ ΠΟΥ ΔΙΑΘΕΤΟΥΝ ΠΛΕΟΝ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΜΕΝΑ ΝΗΣΙΑ.

ΜΕ ΕΝΤΟΝΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΕΙΡΑ ΔΗΛΩΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΔΗΜΟΙ ΜΕ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ. ΟΠΟΥ (ΔΚ) ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.

1.6. Φυσικοί και Ανθρώπινοι Πόροι

1.6.1. Γεωγραφικά Δεδομένα

Ο ελληνικός νησιωτικός χώρος αποτελείται από διάσπαρτα και κυρίως μικρού μεγέθους νησιά, με έκταση που κυμαίνεται από 12 τ.χλμ. (Μεγίστη) έως 1.628,9 τ.χλμ. (Λέσβος) και με μέση έκταση 202,97 τ.χλμ. Η συνολική έκταση του ελληνικού νησιωτικού χώρου¹ ανέρχεται σε 13.180,7 τ.χλμ. ή στο 9,99% της έκτασης της χώρας.

Η Διασπορά της έκτασης των νησιωτικών δήμων μπορεί να μετρηθεί με την² Μέση Απόκλιση Τετραγώνου (σ) και τον³ Συντελεστή Μεταβλητότητας (CV). Αν ληφθεί ως μέγεθος αναφοράς η μέση έκταση του συνόλου των δήμων της χώρας.

$$\sigma=356,90 \text{ τ.χλμ.}$$

$$CV=87,91\%$$

Δηλαδή, η μέση έκταση των νησιωτικών δήμων κατά μέσο όρο αποκλίνει κατά 356,90 τ.χλμ. από τη μέση έκταση του συνόλου των δήμων της χώρας, ή αποκλίνει κατά το 87,91% αυτής.

Αν ληφθεί ως μέγεθος αναφοράς η μέση έκταση των νησιωτικών δήμων

$$\sigma=296,72 \text{ τ.χλμ.}$$

$$CV=146,33\%$$

Δηλαδή, η έκταση κάθε δήμου αποκλίνει κατά 146,33% από τη μέση έκταση όλων των νησιωτικών δήμων.

Έτσι, οι ανισότητες που αφορούν στην έκταση είναι πολύ πιο έντονες μέσα στον νησιωτικό χώρο, παρά στη σύγκριση των νησιωτικών δήμων με τους δήμους όλης της χώρας.

1.6.2. Δημογραφικά Δεδομένα

Ο πληθυσμός του ελληνικού νησιωτικού χώρου ανέρχεται σε 818.223 κατοίκους και αντιπροσωπεύει το 7,56% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Ο μέσος πληθυσμός, ανά νησιωτικό δήμο, ανέρχεται σε 12.588 κατοίκους, παρουσιάζει όμως πολύ μεγάλο εύρος διασποράς: από 152 κατοίκους (Γαύδος) έως 115.000 κατοίκους (Ρόδος).

Αποτυπώνοντας τη διασπορά του πληθυσμού των νησιωτικών δήμων με τη Μέση Απόκλιση Τετραγώνου και τον Συντελεστή Μεταβλητότητας και με μέγεθος αναφοράς τον μέσο πληθυσμό του συνόλου των δήμων της χώρας

$$\sigma=31.695 \text{ κάτοικοι}$$

$$CV=90,51\%$$

Δηλαδή, κατά μέσο όρο ο πληθυσμός κάθε νησιωτικού δήμου αποκλίνει από τον μέσο πληθυσμό όλων των δήμων της χώρας κατά 31.695 κατοίκους ή κατά το 90,51% του ως άνω μέσου πληθυσμού.

Αν ληφθεί ως μέγεθος αναφοράς ο μέσος πληθυσμός των νησιωτικών δήμων

$$\sigma=22.736 \text{ κάτοικοι}$$

$$CV=180,62\%$$

¹Όπως ορίζεται ως περιοχή μελέτης, δηλαδή εκτός της Κρήτης.

² $\sigma_s = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{N}}$, όπου x_i : η τιμή του υπό εξέταση χαρακτηριστικού στην χωρική μονάδα i , $\bar{x}$: ο μέσος αριθμητικός της εν λόγω μεταβλητής, και N : το πλήθος των παρατηρήσεων.

³ $CV = \frac{\sigma}{\bar{x}} \cdot 100$, όπου σ : η μέση απόκλιση τετραγώνου της μεταβλητής, και $\bar{x}$: ο μέσος αριθμητικός της εν λόγω μεταβλητής.

Δηλαδή, συγκριτικά οι πληθυσμιακές ανισότητες των νησιωτικών δήμων μέσα στον νησιωτικό χώρο είναι διπλάσιες από τις ανισότητες των νησιωτικών δήμων σε σχέση με το σύνολο της χώρας.

Ο Πίνακας 1.9. παρουσιάζει την ταξινόμηση των νησιωτικών δήμων με βάση την έκταση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.9. ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ

ΑΑ	Δήμος	Έκταση (τ. χλμ)	ΑΑ	Δήμος	Έκταση (τ. χλμ)
1	ΛΕΣΒΟΥ	1.628,9	33	ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ	96,2
2	ΡΟΔΟΥ	1.400,7	34	ΘΗΡΑΣ	90,6
3	ΧΙΟΥ	842,3	35	ΑΙΓΙΝΑΣ	87,4
4	ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ	786,6	36	ΣΕΡΙΦΟΥ	75,2
5	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	604,6	37	ΛΕΡΟΥ	74,2
6	ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	495,8	38	ΣΙΦΝΟΥ	73,9
7	ΣΑΜΟΥ	477,4	39	ΚΑΣΟΥ	69,5
8	ΛΗΜΝΟΥ	469,1	40	ΣΥΜΗΣ	65,8
	ΕΛΛΑΔΑ (ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ)	406,00	41	ΤΗΛΟΥ	64,5
9	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	405,2	42	ΥΔΡΑΣ	64,4
10	ΘΑΣΟΥ	380,1	43	ΚΙΜΩΛΟΥ	53,3
11	ΑΝΔΡΟΥ	380,0		ΕΕ28 (ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ)	50,50
12	ΛΕΥΚΑΔΑΣ	332,4	44	ΝΙΣΥΡΟΥ	50,1
13	ΚΑΡΠΑΘΟΥ	324,8	45	ΣΚΙΑΘΟΥ	49,7
14	ΚΥΘΗΡΩΝ	300,0	46	ΠΟΡΟΥ	49,6
15	ΚΩ	290,3	47	ΦΟΥΡΝΩΝ ΚΟΡΣΕΩΝ	45,3
	ΟΟΣΑ (ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ)	270,60	48	ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	45,2
16	ΙΚΑΡΙΑΣ	255,3	49	ΠΑΤΜΟΥ	45,0
17	ΣΚΥΡΟΥ	223,1	50	ΨΑΡΩΝ	44,5
	ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΙ ΔΗΜΟΙ (ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ)	202,97	51	ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	43,3
18	ΠΑΡΟΥ	196,3	52	ΣΙΚΙΝΟΥ	42,5
19	ΤΗΝΟΥ	194,5	53	ΑΝΑΦΗΣ	40,4
20	ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	177,8	54	ΧΑΛΚΗΣ	37,0
21	ΜΗΛΟΥ	160,2	55	ΓΑΥΔΟΥ	32,4
22	ΚΕΑΣ	148,9	56	ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	32,2
23	ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	134,5	57	ΠΑΞΩΝ	30,1
24	ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ	129,6	58	ΣΠΕΤΣΩΝ	27,1
25	ΑΜΟΡΓΟΥ	126,4	59	ΜΕΓΑΝΗΣΙΟΥ	22,4

26	ΙΘΑΚΗΣ	117,8	60	ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΥ	19,9
27	ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	114,1	61	ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ	17,4
28	ΙΗΤΩΝ	109,0	62	ΛΕΙΨΩΝ	17,4
29	ΜΥΚΟΝΟΥ	105,2	63	ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	14,5
30	ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	101,9	64	ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	13,3
31	ΚΥΘΝΟΥ	100,2	65	ΜΕΓΙΣΤΗΣ	12,0
32	ΣΚΟΠΕΛΟΥ	96,3			

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ.

Με βάση την κατηγοριοποίηση του ESPON (2008) οι ελληνικοί νησιωτικοί δήμοι μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής¹:

¹Επειδή η Πολυνησιωτικότητα αφορά σε πολύ μικρού μεγέθους νησιά, η κατηγοριοποίηση δεν επηρεάζεται από αυτήν.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1.10. ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ
(ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ESPON 2008)**

ΜΕΓΑΛΑ		
ΑΑ	Δήμος	Έκταση (τ.χλμ.)
1	ΛΕΣΒΟΥ	1.628,9
2	ΡΟΔΟΥ	1.400,7
ΕΝΔΙΑΜΕΣΑ		
1	ΧΙΟΥ	842,3
2	ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ	786,6
3	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	604,6
4	ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	495,8
5	ΣΑΜΟΥ	477,4
6	ΛΗΜΝΟΥ	469,1
7	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	405,2
8	ΘΑΣΟΥ	380,1
9	ΑΝΔΡΟΥ	380,0
10	ΛΕΥΚΑΔΑΣ	332,4
11	ΚΑΡΠΑΘΟΥ	324,8
12	ΚΥΘΗΡΩΝ	300,0
13	ΚΩ	290,3
14	ΙΚΑΡΙΑΣ	255,3
15	ΣΚΥΡΟΥ	223,1
16	ΠΑΡΟΥ	196,3
17	ΤΗΝΟΥ	194,5

18	ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	177,8
19	ΜΗΛΟΥ	160,2
20	ΚΕΑΣ	148,9
21	ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	134,5
22	ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ	129,6
23	ΑΜΟΡΓΟΥ	126,4
24	ΙΘΑΚΗΣ	117,8
25	ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	114,1
26	ΙΗΤΩΝ	109,0
27	ΜΥΚΟΝΟΥ	105,2
28	ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	101,9
29	ΚΥΘΝΟΥ	100,2
ΜΙΚΡΑ		
1	ΣΚΟΠΕΛΟΥ	96,3
2	ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ	96,2
3	ΘΗΡΑΣ	90,6
4	ΑΙΓΙΝΑΣ	87,4
5	ΣΕΡΙΦΟΥ	75,2
6	ΛΕΡΟΥ	74,2
7	ΣΙΦΝΟΥ	73,9
8	ΚΑΣΟΥ	69,5
9	ΣΥΜΗΣ	65,8
10	ΤΗΛΟΥ	64,5
11	ΥΔΡΑΣ	64,4
12	ΚΙΜΩΛΟΥ	53,3
13	ΝΙΣΥΡΟΥ	50,1
14	ΣΚΙΑΘΟΥ	49,7
15	ΠΟΡΟΥ	49,6
16	ΦΟΥΡΝΩΝ ΚΟΡΣΕΩΝ	45,3
17	ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	45,2
18	ΠΑΤΜΟΥ	45,0
19	ΨΑΡΩΝ	44,5
20	ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	43,3
21	ΣΙΚΙΝΟΥ	42,5
22	ΑΝΑΦΗΣ	40,4
23	ΧΑΛΚΗΣ	37,0
24	ΓΑΥΔΟΥ	32,4
25	ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	32,2

26	ΠΑΞΩΝ	30,1
27	ΣΠΕΤΣΩΝ	27,1
ΠΟΛΥ ΜΙΚΡΑ		
1	ΜΕΓΑΝΗΣΙΟΥ	22,4
2	ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΥ	19,9
3	ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ	17,4
4	ΛΕΙΨΩΝ	17,4
5	ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	14,5
6	ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	13,3
7	ΜΕΓΙΣΤΗΣ	12,0

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ.

Ο Πίνακας 1.11. που ακολουθεί παρουσιάζει την ταξινόμηση των νησιωτικών δήμων με βάση τον πληθυσμό τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.11. ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

ΑΑ	Δήμος	Μόνιμος Πληθυσμός (κάτοικοι)	ΑΑ	Δήμος	Μόνιμος Πληθυσμός (κάτοικοι)
1	ΡΟΔΟΥ	115.490	32	ΠΑΤΜΟΥ	3.047
2	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	102.071	33	ΣΚΥΡΟΥ	2.994
3	ΛΕΣΒΟΥ	86.436	34	ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	2.859
4	ΧΙΟΥ	51.390	35	ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ	2.750
5	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	40.759	36	ΣΙΦΝΟΥ	2.625
6	ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ	39.283	37	ΣΥΜΗΣ	2.590
7	ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ	35.801	38	ΚΕΑΣ	2.455
	ΕΛΛΑΔΑ (ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ)	35.018	39	ΠΑΞΩΝ	2.300
8	ΚΩ	33.388	40	ΙΗΤΩΝ	2.024
9	ΣΑΜΟΥ	32.977	41	ΑΜΟΡΓΟΥ	1.973
10	ΛΕΥΚΑΔΑΣ	22.652	42	ΥΔΡΑΣ	1.966
11	ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	21.507	43	ΦΟΥΡΝΩΝ ΚΟΡΣΕΩΝ	1.459
12	ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	18.904	44	ΚΥΘΝΟΥ	1.456
13	ΛΗΜΝΟΥ	16.992	45	ΣΕΡΙΦΟΥ	1.420
14	ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	16.179	46	ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	1.334
15	ΘΗΡΑΣ	15.550	47	ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	1.211
16	ΘΑΣΟΥ	13.770	48	ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	1.142

17	ΠΑΡΟΥ	13.715	49	ΚΑΣΟΥ	1.084
18	ΑΙΓΙΝΑΣ	13.056	50	ΜΕΓΑΝΗΣΙΟΥ	1.041
	ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΙ ΔΗΜΟΙ (ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ)	12.506	51	ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΥ	1.041
19	ΜΥΚΟΝΟΥ	10.134	52	ΝΙΣΥΡΟΥ	1.008
	ΘΟΣΑ (ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ)	9.442	53	ΚΙΜΩΛΟΥ	910
20	ΑΝΔΡΟΥ	9.221	54	ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ	826
21	ΤΗΝΟΥ	8.636	55	ΛΕΙΨΩΝ	790
22	ΙΚΑΡΙΑΣ	8.423	56	ΤΗΛΟΥ	780
23	ΛΕΡΟΥ	7.917	57	ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	765
24	ΚΑΡΠΑΘΟΥ	6.226	58	ΜΕΓΙΣΤΗΣ	492
25	ΣΚΙΑΘΟΥ	6.088	59	ΧΑΛΚΗΣ	478
	ΕΕ28 (ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ)	5.763	60	ΨΑΡΩΝ	458
26	ΜΗΛΟΥ	4.977	61	ΣΙΚΙΝΟΥ	273
27	ΣΚΟΠΕΛΟΥ	4.960	62	ΑΝΑΦΗΣ	271
28	ΚΥΘΗΡΩΝ	4.041	63	ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	270
29	ΣΠΕΤΣΩΝ	4.027	64	ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	185
30	ΠΟΡΟΥ	3.993	65	ΓΑΥΔΟΥ	152
31	ΙΘΑΚΗΣ	3.231			

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ (ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 2011).

Η ομαδοποίηση των νησιωτικών δήμων ως προς τον πληθυσμό μπορεί να βασιστεί στην κατηγοριοποίηση του ESPON (2011). Στην ομαδοποίηση αυτή διαμορφώθηκαν επιμέρους υποδιαιρέσεις για τις ανάγκες της ανάλυσης του ελληνικού νησιωτικού χώρου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.12. ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

ΜΕΓΑΛΑ		
ΑΑ	Δήμος	Πληθυσμός (κάτοικοι)
1	ΡΟΔΟΥ	115.490
2	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	102.071
3	ΛΕΣΒΟΥ	86.436
4	ΧΙΟΥ	51.390
ΕΝΔΙΑΜΕΣΑ (Α' ΟΜΑΔΑ)		
1	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	40.759
2	ΣΑΛΑΜΙΝΟΣ	39.283
3	ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ	35.801
4	ΚΩ	33.388

5	ΣΑΜΟΥ	32.977
6	ΛΕΥΚΑΔΑΣ	22.652
7	ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	21.507
8	ΝΑΞΟΥ & ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	18.904
9	ΛΗΜΝΟΥ	16.992
10	ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	16.179
11	ΘΗΡΑΣ	15.550
12	ΘΑΣΟΥ	13.770
13	ΠΑΡΟΥ	13.715
14	ΑΙΓΙΝΑΣ	13.056
15	ΜΥΚΟΝΟΥ	10.134
ΕΝΔΙΑΜΕΣΑ (Β' ΟΜΑΔΑ)		
1	ΑΝΔΡΟΥ	9.221
2	ΤΗΝΟΥ	8.636
3	ΙΚΑΡΙΑΣ	8.423
4	ΛΕΡΟΥ	7.917
5	ΚΑΡΠΑΘΟΥ	6.226
6	ΣΚΙΑΘΟΥ	6.088
7	ΜΗΛΟΥ	4.977
8	ΣΚΟΠΕΛΟΥ	4.960
ΜΙΚΡΑ (Α' ΟΜΑΔΑ)		
1	ΚΥΘΗΡΩΝ	4.041
2	ΣΠΕΤΣΩΝ	4.027
3	ΠΟΡΟΥ	3.993
4	ΙΘΑΚΗΣ	3.231
5	ΠΑΤΜΟΥ	3.047
6	ΣΚΥΡΟΥ	2.994
7	ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	2.859
8	ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ	2.750
9	ΣΙΦΝΟΥ	2.625
10	ΣΥΜΗΣ	2.590
11	ΚΕΑΣ	2.455
12	ΠΑΞΩΝ	2.300
13	ΙΗΤΩΝ	2.024
ΜΙΚΡΑ (Β' ΟΜΑΔΑ)		
1	ΑΜΟΡΓΟΥ	1.973
2	ΥΔΡΑΣ	1.966
3	ΦΟΥΡΝΩΝ ΚΟΡΣΕΩΝ	1.459

4	ΚΥΘΝΟΥ	1.456
5	ΣΕΡΙΦΟΥ	1.420
6	ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	1.334
7	ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	1.211
8	ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	1.142
9	ΚΑΣΟΥ	1.084
10	ΜΕΓΑΝΗΣΙΟΥ	1.041
11	ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΥ	1.041
12	ΝΙΣΥΡΟΥ	1.008
13	ΚΙΜΩΛΟΥ	910
14	ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ	826
15	ΛΕΙΨΩΝ	790
16	ΤΗΛΟΥ	780
17	ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	765
18	ΜΕΓΙΣΤΗΣ	492
19	ΧΑΛΚΗΣ	478
20	ΨΑΡΩΝ	458
21	ΣΙΚΙΝΟΥ	273
22	ΑΝΑΦΗΣ	271
23	ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	270
24	ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	185
25	ΓΑΥΔΟΥ	152

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ (ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ 2011).

1.6.3. Φυσικοί Πόροι - Περιβάλλον

Βασικές εκθέσεις ευρωπαϊκών θεσμών όπως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο 1998, η Οικονομική & Κοινωνική Επιτροπή (ECOSOC 2000) και η Επιτροπή των Περιφερειών (COR 2002) (European Commission 2003), εντοπίζουν ως βασικά προβλήματα στον τομέα αυτόν τα ακόλουθα:

- Τη μειωμένη διαθέσιμη έκταση
- Τους περιορισμένους υδάτινους πόρους
- Τις περιορισμένες πηγές ενέργειας
- Τη ρύπανση της θάλασσας και των ακτών
- Τα προβλήματα στη διαχείριση των απορριμμάτων
- Τη διάβρωση των ακτών
- Την υποβάθμιση των αλιευτικών πεδίων

Στην ελληνική περίπτωση τόσο το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014 - 2020», όσο και τα ΠΕΠ των νησιωτικών Περιφερειών εντοπίζουν ως βα-

σικά προβλήματα του ελληνικού νησιωτικού χώρου πέρα από τα παραπάνω και τα ακόλουθα:

- Το πολύ μικρό μέγεθος των περισσότερων νησιών
- Η δυσμενής διαμόρφωση του ανάγλυφου του εδάφους που δεν ευνοεί τη διήθηση των ομβρίων και επιφανειακών υδάτων και προκαλεί μεγάλη επιφανειακή απορροή
- Η υφαλμύρωση του υδροφόρου ορίζοντα
- Η μεγάλη κατανάλωση νερού τους καλοκαιρινούς μήνες της τουριστικής αιχμής
- Η πρακτική της εναπόθεσης στο έδαφος των στερεών αποβλήτων χωρίς επεξεργασία
- Η αυξημένη παραγωγή απορριμμάτων την περίοδο της τουριστικής αιχμής και η μικρή ανάπτυξη της ανακύκλωσης
- Η αυξημένη ζήτηση ενέργειας τους θερινούς μήνες
- Η απουσία διασύνδεσης των νησιών στο δίκτυο ηλεκτρικής ενέργειας
- Οι δυσκολίες στην ανάπτυξη θαλάσσιων αιολικών πάρκων (6 ναυτικά μίλια, βάθος θάλασσας, οπτική όχληση, κ.λπ.)
- Η οικιστική επέκταση εις βάρος του φυσικού περιβάλλοντος και άλλων χρήσεων γης όπως η γεωργία, κυρίως στα πλέον τουριστικά νησιά

Οι φυσικοί πόροι και τα πλεονεκτήματα του φυσικού περιβάλλοντος των νησιών είναι μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

- Γεωθερμικά πεδία για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, τη θέρμανση θερμοκηπίων, τη θέρμανση χώρων, τις βιομηχανικές υποδομές, την αφαλάτωση, κ.λπ.
- Φυσικοί υγρότοποι που συμβάλλουν σε βασικές λειτουργίες των νησιών, όπως η ύδρευση, η άρδευση, η φυσική αντιμετώπιση της αλμύρινσης των γεωργικών εδαφών, η διαμόρφωση ελκυστικού τοπίου και η προσέλκυση ειδικού τουρισμού.
- Ζώνες ειδικής προστασίας όπως:
- Εθνικά θαλάσσια πάρκα
- Περιοχές προστασίας της φύσης
- Περιοχές με μέτρα προστασίας
- Περιοχές σύμβασης Βαρκελώνης
- Βιογενετικά αποθέματα
- Περιοχές εξαιρετικού φυσικού κάλλους είτε στις παραλίες είτε στην ενδοχώρα των νησιών
- Η υψηλή ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος των νησιών
- Η ύπαρξη ορυκτών πόρων

1.6.4. Πολιτιστικές Υποδομές

1.6.4.1. Κατηγοριοποίηση των Πολιτιστικών Πόρων

Τα ελληνικά νησιά διαθέτουν έναν πολύ μεγάλο αριθμό πολιτιστικών πόρων όλων των ειδών και εποχών. Για την παρουσίασή τους κρίθηκε σκόπιμο να χωριστούν σε κατηγορίες κοινές για όλα τα νησιά, με την εξαίρεση κατηγοριών που προστέθηκαν σε ορισμένα από τα νησιωτικά συμπλέγματα γιατί αποτελούν τοπικές ιδιαιτερότητες. Ας σημειωθεί ότι στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης αναφέρονται μόνον οι σημαντικότεροι πολιτιστικοί πόροι, οι οποίοι και αναδεικνύουν την πολιτιστική «φυσιογνωμία» κάθε περιφέρειας. Δεν πρόκειται επομένως για συστηματική και ολοκληρωμένη καταγραφή.

Έτσι, δημιουργήθηκαν οι εξής κατηγορίες:

- **Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία.** Στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία (οικισμοί και πόλεις, ιερά, ταφικά μνημεία κ.λπ.) από τους προϊστορικούς και ιστορικούς χρόνους μέχρι και τη ρωμαϊκή εποχή. Ορισμένα μνημεία και χώροι αυτής της κατηγορίας έχουν ιδιαίτερη σημασία, γιατί περιλαμβάνονται στον κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ουνέσκο.
- **Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά Μνημεία.**
- **Μεσαιωνικά Μνημεία Περιόδων Ξένης Κυριαρχίας (Ενετοκρατία, Ιπποτοκρατία).**
- **Νεώτερα Μνημεία (19ου - 20ου αιώνα).**
- **Παραδοσιακοί Οικισμοί - Νεοκλασικά Κτίρια.**
- **Θρησκευτικά Προσκυνήματα.** Στην κατηγορία αυτή συμπεριλήφθηκαν μόνο όσα θρησκευτικά προσκυνήματα έχουν υπερτοπικό ή και πανελλήνιο χαρακτήρα.
- **Βιομηχανική κληρονομιά.** Υλικά κατάλοιπα της βιομηχανικής ή και προβιομηχανικής και τεχνολογικής ανάπτυξης (ανεργά βιομηχανικά συγκροτήματα, ορυχεία, ναυπηγεία κ.ά.).
- **Μουσεία - Συλλογές.** Χωρίζονται σε δύο υποκατηγορίες:
 - α) Αρχαιολογικά και Βυζαντινά Μουσεία** που είναι όλα κρατικά.
 - β) Λοιπά Μουσεία** που είναι κυρίως δημοτικά ή ιδιωτικά (συλλόγων, ιδρυμάτων, ιδιωτών). Πρόκειται για μουσεία ιστορικά, λαογραφικά, ναυτικά κ.ά. Σ' αυτή την κατηγορία το μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα λεγόμενα «Θεματικά Μουσεία» αφιερωμένα σε ένα θέμα.
- **Σύγχρονοι Πολιτιστικοί Θεσμοί:** Βιβλιοθήκες, πινακοθήκες, θέατρα κ.λπ.
- **Εκδηλώσεις - Φεστιβάλ.** Ανάμεσα στα δεκάδες θερινά, κυρίως, τοπικά φεστιβάλ των νησιών εντοπίζονται ορισμένα τα οποία τόσο από την άποψη της διοργάνωσης, όσο και από την άποψη του περιεχομένου και των τομέων καλλιτεχνικής δημιουργίας που αναπτύσσουν καθώς και της προβολής τους στα έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα, μπορεί να χαρακτηριστούν ως υπερτοπικής εμβέλειας και καινοτόμου χαρακτήρα. Στον κατάλογο συμπεριλαμβάνονται μόνον οι σημαντικότερες περιοδικές εκδηλώσεις με τα παραπάνω χαρακτηριστικά που διοργανώνονται από οργανισμούς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, τοπικούς συλλόγους, ιδιωτικούς φορείς κ.λπ.

1.6.4.2. Πολιτιστικοί Πόροι ανά Νησιωτική Περιφέρεια

Α. Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

ΛΕΣΒΟΣ, ΙΚΑΡΙΑ, ΦΟΥΡΝΟΙ, ΑΓ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ, ΛΗΜΝΟΣ, ΣΑΜΟΣ, ΟΙΝΟΥΣΣΕΣ, ΧΙΟΣ, ΨΑΡΑ

Οι πιο αξιόλογοι πόροι των νησιών αυτών είναι οι χώροι και τα μνημεία της αρχαιότητας, καθώς και τα πολυάριθμα και σημαντικά μουσεία, τόσο τα αρχαιολογικά, όσο και τα θεματικά.

Αρχαιολογικοί Χώροι

Οι σημαντικότεροι και οργανωμένοι αρχαιολογικοί χώροι βρίσκονται στη Σάμο (Ηραίον, Πυθαγόρειο, Ευπαλίνιο Υδραγωγείο κ.ά.) και στη Λήμνο (Πολιόχνη, Μύρινα, Καβείριον, Ηφαιστεία). Ας σημειωθεί ότι τα αρχαιολογικά μνημεία στο Πυθαγόρειο και στο Ηραίον της Σάμου περιλαμβάνονται στον κατάλογο Μνημείων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ουνέσκο. Σε όλα όμως τα άλλα νησιά, ακόμη και στα μικρά Ψαρά, υπάρχουν αξιόλογοι αρχαιολογικοί χώροι.

Μνημεία Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά

Από τις εκκλησίες και τις μονές μεγάλης σημασίας είναι η Νέα Μονή της Χίου του 11ου αι. με εξαίρετα ψηφιδωτά, που ανήκει στον κατάλογο Μνημείων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ουνέσκο. Πνευματικό και εκπαιδευτικό ρόλο έχει παίξει διαχρονικά η Μονή Λειμώνος (16ου αι.) στη Λέσβο.

Κάστρα Μεσαιωνικά

Μεσαιωνικά κάστρα σε μεγάλο αριθμό υπάρχουν σε όλα τα νησιά. Στη Λέσβο τα κάστρα του Μολύβου, της Μυτιλήνης κ.ά., στη Χίο το κάστρο της πόλης της Χίου, το κάστρο της Βολισσού κ.ά., στη Λήμνο το κάστρο της Μύρινας κ.ά.

Νεώτερα Μνημεία

Στο ιστορικό νησί των Ψαρών το γνωστό μνημείο Μαύρης Ράχης φέρνει στο νου την καταστροφή του 1824.

Προσκυνήματα

Πολύ γνωστά είναι δύο προσκυνήματα στη Λέσβο, η μονή του Ταξιάρχη στο Μανταμάδο και η νεώτερη μονή του Αγ. Ραφαήλ στη Θερμή.

Παραδοσιακοί Οικισμοί

Παραδοσιακοί οικισμοί υπάρχουν σε όλα τα νησιά, με σημαντικότερους εκείνους της Λέσβου (Αγιάσος, Μόλυβος κ.ά.) και της Χίου (Ανάβατος, Κάμπος, Μαστιχοχώρια (καστροχώρια) κ.ά. Περίφημα είναι και τα νεοκλασικά αρχοντικά της Μυτιλήνης.

Αρχαιολογικά Μουσεία

Σε όλα σχεδόν τα νησιά υπάρχουν αρχαιολογικά μουσεία πολύ αξιόλογα, τα περισσότερα από τα οποία είναι μάλιστα ανακαινισμένα: στη Σάμο στο Βαθύ και στο Πυθαγόρειο, στη Λέσβο το Παλιό και το Νέο Μουσείο, στη Λήμνο (Μύρινα), στη Χίο, στην Ικαρία (Κάμπος), καθώς και μερικές μικρότερες αρχαιολογικές συλλογές.

Λοιπά Μουσεία

Ορισμένα από τα μουσεία αυτής της κατηγορίας είναι μοναδικά και παρουσιάζουν ξεχωριστό ενδιαφέρον, όπως το Μουσείο Θεόφιλου και το Μουσείο και Βιβλιοθήκη Τεριάντ στη Βαρεία Μυτιλήνης, το εντυπωσιακό Μουσείο Απολιθωμένου Δάσους στο Σίγρι Λέσβου, το πρωτότυπο Ψηφιακό Μουσείο Γ. Ιακωβίδη στα Χύδηρα Λέσβου, το Μουσείο Βιομηχανικής Ελαιουργίας στην Αγ. Παρασκευή Λέσβου (συγκρότημα χαρακτηριστικό της πλούσιας βιομηχανικής κληρονομιάς της Λέσβου), το νέο μουσείο Μαστίχας στη Χίο, το μουσείο Φυσικής Ιστορίας στους Μυτιληνιούς Σάμου και το νέο Κέντρο Ενημέρωσης Ιστορίας Μούδρου στη Λήμνο. Ναυτικά μουσεία υπάρχουν στη Χίο, τις Οινούσσες και τη Λήμνο. Αρκετά είναι επίσης τα λαογραφικά μουσεία όπως το Λαογραφικό Μουσείο Αργέντη στη Χίο, το Λαογραφικό Μουσείο Σάμου κ.ά.

Σύγχρονοι Πολιτιστικοί Θεσμοί και Κτηριακή Υποδομή

Από τις αξιόλογες βιβλιοθήκες των νησιών ξεχωρίζει η Δημόσια Βιβλιοθήκη Χίου «Κοραής», μια από τις μεγαλύτερες και παλαιότερες ελληνικές βιβλιοθήκες και η πανεπιστημιακή Βιβλιοθήκη του πανεπιστημίου Αιγαίου στη Μυτιλήνη, με παραρτήματα στα άλλα μεγάλα νησιά.

Όσον αφορά στο θέατρο φαίνεται πως το ΔΗΠΕΘΕ Βορείου Αιγαίου στη Χίο είναι υπό κατάργηση. Αξιοσημείωτη δραστηριότητα σημειώνει το Δημοτικό Θέατρο που λειτουργεί στη Μυτιλήνη το οποίο οργανώνει και το Θεατρικό Φεστιβάλ, καθώς και το υποδειγματικό «Ομήρειο» Πνευματικό Κέντρο στη Χίο.

Πινακοθήκες λειτουργούν στη Μυτιλήνη, Χίο, Σάμο και Λήμνο (Πινακοθήκη Κοντιά). Από τα πολυάριθμες εκδηλώσεις σε όλα τα νησιά ξεχωρίζουν μια σειρά από Φεστιβάλ στη Χίο, μερικά με πρωτότυπη θεματολογία (Φωτογραφικό, Μαστίχας) και το υπερτοπικής εμβέλειας Ireon Rock Festival στο Ηραίο της Σάμου.

B. Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (Δωδεκάνησα, Κυκλάδες)

ΣΥΡΟΣ, ΑΝΔΡΟΣ, ΑΝΑΦΗ, ΘΗΡΑ, ΙΟΣ, ΣΙΚΙΝΟΣ, ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΣ, ΚΑΛΥΜΝΟΣ, ΑΓΑΘΟΝΗΣΙ, ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ, ΛΕΙΨΟΙ, ΛΕΡΟΣ, ΠΑΤΜΟΣ, ΚΑΡΠΑΘΟΣ, ΚΑΣΟΣ, ΚΕΑ, ΚΥΘΝΟΣ, ΚΩΣ, ΝΙΣΥΡΟΣ, ΜΗΛΟΣ, ΚΙΜΩΛΟΣ, ΣΕΡΙΦΟΣ, ΣΙΦΝΟΣ, ΜΥΚΟΝΟΣ, ΑΜΟΡΓΟΣ, ΝΑΞΟΣ, ΜΙΚΡΕΣ ΚΥΚΛΑΔΕΣ, ΑΝΤΙΠΑΡΟΣ, ΠΑΡΟΣ, ΜΕΓΙΣΤΗ, ΡΟΔΟΣ, ΣΥΜΗ, ΤΗΛΟΣ, ΧΑΛΚΗ, ΤΗΝΟΣ

Και τα δύο νησιωτικά συμπλέγματα διαθέτουν έναν -εντυπωσιακά- μεγάλο αριθμό πολύ αξιόλογων πολιτιστικών πόρων όλων των ειδών και εποχών.

Χώροι και Μνημεία της Αρχαιότητας

Στις Κυκλάδες οι σημαντικότεροι χώροι βρίσκονται: στη Νάξο (οργανωμένοι χώροι και αρχαία λατομεία), στην Άνδρο (εκτεταμένα λείψανα αρχαίων πόλεων), στην Πάρο (κατάλοιπα αρχαίων οικισμών και λατομεία), στην Κέα (αρχαίες πόλεις), στην Ίο (προϊστορικός οικισμός), στη Σαντορίνη (προϊστορική πόλη του Ακρωτηρίου, αρχαία Θήρα), στην Αμοργό (αρχαίες πόλεις και πύργοι), στη Μήλο (κατάλοιπα προϊστορικής και πόλης ιστορικών χρόνων) κ.ά. Ακόμη και σε πολύ μικρά ακατοίχιστα νησιά, όπως το Δεσποτικό κοντά στην Αντίπαρο (ιερό του Απόλλωνα) και η Κέρος (θησαυρός Κέρου) έχουν ανασκαφεί σημαντικές αρχαιότητες.

Στα Δωδεκάνησα οι πιο αξιόλογοι αρχαιολογικοί χώροι βρίσκονται στη Ρόδο (αρχαία πόλη Ρόδου, Ακρόπολη της Λίνδου, Κάμειρος) και στην Κω (η αρχαία πόλη και το Ασκληπιείο). Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα αρχαία κατάλοιπα στην Κάσο (σπήλαιο Ελληνοκαμάρας), στο Καστελλόριζο (Ναόσχημος Λυκιακός Τάφος), κ.ά.

Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά Μνημεία

Στην κατηγορία αυτή μπορεί να ενταχθούν και μνημεία της Παλαιοχριστιανικής εποχής (κυρίως βασιλικές στην Κάλυμνο και την Αστυπάλαια, κατακόμβες στη Μήλο). Από τα πολυάριθμα βυζαντινά μνημεία ξεχωρίζουν η περίφημη Μονή του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στην Πάτμο, η οποία έχει ανακηρυχτεί μνημείο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, ο ναός της Παναγίας της Εκατονταπυλιανής στην Πάρο, η Μονή της Χοζοβιώτισσας στην Αμοργό. Πολύ σημαντικές είναι και οι βυζαντινές εκκλησίες της Νάξου, διάσπαρτες σε όλο το νησί καθώς και η Επισκοπή Θήρας.

Μεσαιωνικά Μνημεία Ξένης Κυριαρχίας

(Ιπποτοκρατίας στα Δωδεκάνησα, Ενετοκρατίας στις Κυκλάδες)

Η περίοδος της Ιπποτοκρατίας (1306 - 1522) υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική για τα Δωδεκάνησα. Στην περίοδο αυτή ανήκουν η μεσαιωνική πόλη της Ρόδου, μνημείο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς και τα Ιπποτικά κάστρα που βρίσκονται σε όλα σχεδόν τα νησιά (π.χ. Αστυπάλαια, Νίσυρος, Τήλος, Κως, Χάλκη, Καστελλόριζο, Κάλυμνος, Λέρος, κ.ά.). Στις Κυκλάδες από την εποχή που τα νησιά υπάγονταν στην κυριαρχία των Ενετών (κυρίως 120 - 160 αιώνα) διατηρούνται κυρίως κάστρα και άλλα μνημεία σε όλα σχεδόν τα νησιά (Αντίπαρος, Κέα, Νάξος, Φολέγανδρος κ.ά.).

Παραδοσιακοί Οικισμοί - Νεοκλασικά Κτήρια - Κτήρια της Ιταλοκρατίας

Η κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνει τρεις υποκατηγορίες:

α) Παραδοσιακούς οικισμούς που απαντώνται σε όλα τα νησιά, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά όμως σε κάθε μια από τις μεγάλες χωρικές ενότητες (Δωδεκάνησα, Κυκλάδες). Στα Δωδεκάνησα ονομαστός είναι ο παραδοσιακός οικισμός της Ολύμπου Καρπάθου, ενώ στις Κυκλάδες τα χωριά της Τήνου.

β) Κτήρια (δημόσια και ιδιωτικά) του νεοκλασικού ρυθμού, σε πολλά από τα νησιά και κυρίως στη Σύρο (Ερμούπολη), τη Σύμη, την Άνδρο κ.ά.

γ) Κτήρια Ιταλοκρατίας, κατηγορία που ισχύει μόνο για τα Δωδεκάνησα. Πρόκειται κατά κύριο λόγο για δημόσια κτήρια κτισμένα με το χαρακτηριστικό αρχιτεκτονικό στυλ της περιόδου της ιταλοκρατίας (πόλη Ρόδου, Λακκί Λέρου).

Κτήρια, Τόποι και Μουσεία Βιομηχανικής Κληρονομιάς

Στα Δωδεκάνησα ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα εργοστάσια στο νησί της Ρόδου. Στις Κυκλάδες ξεχωρίζει η βιομηχανική κληρονομιά της Ερμούπολης, που προβάλλεται και στο Βιομηχανικό Μουσείο της πόλης. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται το Μεταλλευτικό Μουσείο στη Μήλο, τα σμυριδορυχεία στη Νάξο, οι εγκαταστάσεις για την εξόρυξη σιδηρομεταλλευμάτων στη Σέριφο, το Μουσείο Μαρμαροτεχνίας στην Τήνο και το παλιό εργοστάσιο τομάτας Δ. Νομικός στη Βλυχάδα της Σαντορίνης που μετατράπηκε σε σύγχρονο Βιομηχανικό Μουσείο και Πολιτιστικό Κέντρο.

Νεώτερα Μνημεία

Από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο διατηρούνται στη Λέρο δεκάδες ναυάγια, όπως αυτό του ελληνικού αντιτορπιλικού «Βασίλισσα Όλγα». Δύο άλλα πλοία του πολέμου αυτού, ο «Βρετανικός» και το «Burdigala», βρίσκονται βυθισμένα έξω από την Κέα. Στα μνημεία της νεώτερης ιστορίας εντάσσονται και γνωστοί τόποι φυλάκισης και εξορίας των αριστερών αντιφρονούντων, όπως τα ακατοίκητα νησιά Γυάρος και Μακρόνησος. Επίσης τόποι εξορίας στους οποίους σώζονται τα καταλύματα των εξορίστων υπήρξαν η Φολεγάνδρος και η Λέρος.

Θρησκευτικά Προσκυνήματα

Συμπεριλαμβάνονται δεκάδες εκκλησίες και μονές, μια συνήθως σε κάθε νησί. Ορισμένα από τα προσκυνήματα αυτά έχουν αποκτήσει υπερτοπικό χαρακτήρα (π.χ. μονή Ταξιάρχης Πανορμίτη στη Σύμη, μονή Χοζοβιώτισσας στην Αμοργό) ή και πανελλήνιο (μονή Αγ. Ιωάννου Πάτμου, Εκατονταπυλιανή Πάρου). Το σημαντικότερο προσκύνημα στην Ελλάδα βρίσκεται στην Τήνο (Παναγία Ευαγγελίστρια).

Αρχαιολογικά Μουσεία

Σε όλα σχεδόν τα νησιά, μικρά και μεγάλα, υπάρχουν αρχαιολογικά μουσεία. Από αυτά τα μεγαλύτερα και αξιολογότερα είναι εκείνα της Ρόδου, της Προϊστορικής Θήρας, της Καλύμνου, της Άνδρου, της Πάρου, της Νάξου, της Μήλου, της Κέας, κ.ά.

Λοιπά Μουσεία

Τα λαογραφικά μουσεία είναι τα περισσότερα αυτής της κατηγορίας και υπάρχουν σε όλα τα νησιά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν όμως ορισμένα Ειδικά Θεματικά Μουσεία όπως το Πολεμικό Μουσείο στη Λέρο μέσα σε τούνελ του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το εξαιρετικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης στην Άνδρο, τα μουσεία για τη βιομηχανική κληρονομιά που αναφέρθηκαν πιο πάνω, η Παλαιοντολογική Συλλογή Τήλου, το Ναυτικό και Λαογραφικό Μουσείο της Καλύμνου, το Μουσείο Ιατρικής στην Κω, το υπαίθριο Λαογραφικό Οικομουσείο Φολεγάνδρου και το υπόσκαφο Μουσείο Οίνου στη Σαντορίνη.

Ηφαίστεια

Ειδική κατηγορία μόνο για τη Νίσυρο και τη Σαντορίνη, καθώς τα ηφαίστεια τους αποτέλεσαν καθοριστικό παράγοντα για τη διαμόρφωση και την ιστορική εξέλιξη των δύο νησιών.

Σύγχρονοι Πολιτιστικοί Θεσμοί και Κτηριακή Υποδομή

Βιβλιοθήκες, κυρίως δημοτικές, υπάρχουν στα περισσότερα νησιά. Ιδιαίτερα πρέπει να αναφερθούν οι βιβλιοθήκες του νησιού της Ρόδου, τόσο στην πόλη της Ρόδου, όπου υπάρχουν και βιβλιοθήκες ειδικού ενδιαφέροντος (π.χ. Ισραηλιτικής κοινότητας), όσο και στα χωριά. Ξεχωριστή αναφορά πρέπει να γίνει για την εξαιρετικά πλούσια και δραστήρια Καϊρείο Βιβλιοθήκη στην Άνδρο, που διαθέτει επίσης ιστορικά αρχεία, έργα τέχνης, καθώς και αντικείμενα ιστορικής αξίας και λαϊκού πολιτισμού.

Στον τομέα των Πινακοθηκών υπερέχει αναμφισβήτητα η Ρόδος που κατέχει τη δεύτερη σε σπουδαιότητα Πινακοθήκη Νεοελληνικής Τέχνης της χώρας. Αξιόλογες είναι οι πινακοθήκες του ιδρύματος της Ευαγγελίστριας στην Τήνο και η Δημοτική Πινακοθήκη Κυκλάδων στη Σύρο.

Σε αρκετά από τα νησιά υπήρχαν ή δημιουργήθηκαν πρόσφατα θεατρικοί χώροι αξιόλογοι. Τα νησιά που διαθέτουν τέτοιους χώρους είναι: η Ρόδος με το επιβλητικό Εθνικό Θέατρο και τη Μεσαιωνική Τάφρο που χρησιμοποιείται για παραστάσεις το καλοκαίρι, η Πάτμος με το Πάτμιο Πνευματικό και Πολιτιστικό Κέντρο που εγκαινιάστηκε πρόσφατα, η Σύρος με το περίφημο θέατρο «Απόλλων», η Κως με τον Πολυχώρο Σφαγείο, η Νάξος με το Δημοτικό Θέατρο και ορισμένα που διαθέτουν υπαίθρια θέατρα, όπως η Άνδρος, η Μύκονος (Θέατρο Λάκκας), η Τήνος (Θέατρο του Κουμάρου) και η Κάλυμνος.

Εκδηλώσεις - Φεστιβάλ

Από τις εκδηλώσεις υπερτοπικής εμβέλειας και καινοτόμου χαρακτήρα, σε αρκετές από τις οποίες υπάρχουν και διεθνείς συμμετοχές, πρέπει να αναφερθούν οι εξής:

Στις Κυκλάδες ξεχωρίζουν μια σειρά αξιόλογα φεστιβάλ στη Σύρο, αφιερωμένα σε εξειδικευμένους τομείς καλλιτεχνικής δημιουργίας (φίλμ, κινούμενα σχέδια, τζαζ, κλασική μουσική κ.ά.), το φεστιβάλ στον Πύργο Μπαζαίου στη Νάξο, το Διεθνές Λογοτεχνικό Φεστιβάλ στην Τήνο και η Γιορτή Παραμυθιών στην Κέα.

Στα Δωδεκάνησα σημαντικά είναι: το εξαιρετικά πρωτότυπο Μεσαιωνικό Φεστιβάλ της Ρόδου, τα δημοφιλή και σε διεθνές κοινό Φεστιβάλ της Καλύμνου (Αναρρίχησης, Καταδυτικό) με αθλητικό αλλά και πολιτιστικό χαρακτήρα, τα «Ιπποκράτεια» στην Κω, που πραγματοποιούνται μέσα σε ιστορικούς χώρους, το Διεθνές Φεστιβάλ Φιλαρμονικών Ορχηστρών επίσης στην Κω, το Φεστιβάλ Θρησκευτικής Μουσικής στην Πάτμο, τα Σεμινάρια του Μεσογειακού Ινστιτούτου Κινηματογράφου στη Νίσυρο και το Φεστιβάλ Σύμης, που βασίζεται στην ιδέα του εθελοντισμού.

Γ. Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

ΚΕΡΚΥΡΑ, ΠΑΞΟΙ, ΖΑΚΥΝΘΟΣ, ΙΘΑΚΗ, ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ, ΛΕΥΚΑΔΑ, ΜΕΓΑΝΗΣΙ

Νησιωτικό σύμπλεγμα με ιδιαίτερο χαρακτήρα λόγω και της μακράς περιόδου της Ενετοκρατίας (μέσα 14ου έως τέλη 18ου αι.), με συνέπεια να παρουσιάζουν έντονες δυτικές επιδράσεις στις τέχνες και τα γράμματα.

Χώροι και Μνημεία της Αρχαιότητας

Η μακρόχρονη ιστορική διαδρομή από την προϊστορική έως και τη ρωμαϊκή περίοδο έχει

αφήσει αρκετά μνημεία και χώρους, λίγοι από τους οποίους είναι αξιοποιημένοι. Ανάμεσά τους ο αρχαιολογικός χώρος της Παλιόπολης και ο ναός της Αρτέμιδος Γοργούς στην Κέρκυρα, ο μυκηναϊκός θολωτός τάφος στα Τζανάτα Κεφαλονιάς, η ρωμαϊκή έπαυλη στη Σκάλα Κεφαλονιάς, κ.ά.

Μνημεία Βυζαντινά και Ενετοκρατίας

Από τη Βυζαντινή εποχή ξεχωρίζει ο ναός Ιάσωνος και Σωσιπάτρου (11ος αιώνας) στην Κέρκυρα. Υπάρχουν επίσης πολλές εκκλησίες της περιόδου της Ενετοκρατίας με χαρακτηριστικά περίτεχνα τέμπλα και καμπαναριά, όπως οι γνωστές Αγ. Σπυρίδωνας στην Κέρκυρα, Αγ. Διονύσιος στη Ζάκυνθο, Αγ. Γεράσιμος στην Κεφαλονιά, κ.ά. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τα μεσαιωνικά κάστρα και ιδιαίτερα το Παλαιό και το Νέο Φρούριο Κέρκυρας, τα κάστρα της Ζακύνθου, του Αγ. Γεωργίου Κεφαλονιάς, της Αγ. Μαύρας Λευκάδας κ.ά.

Νεώτερα Μνημεία

Μεγαλόπρεπα ανάκτορα του 19ου αιώνα στην Κέρκυρα (Αγ. Μιχαήλ και Γεωργίου, Αχίλλειον, Mon Repos) εντυπωσιάζουν τον επισκέπτη.

Παραδοσιακοί Οικισμοί

Εξαιρετικής σημασίας είναι το μνημειακό σύνολο της παλιάς πόλης της Κέρκυρας με τα αρχοντικά και τα επιβλητικά δημόσια κτήρια που περιλαμβάνεται στα μνημεία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ουνέσκο. Αρκετοί άλλοι οικισμοί, όπως το Φισκάρδο στην Κεφαλονιά, το Βαθύ στην Ιθάκη κ.ά. έχουν ξεχωριστή γραφικότητα.

Αρχαιολογικά Μουσεία

Σε όλα τα νησιά υπάρχουν αρχαιολογικά ή / και βυζαντινά μουσεία, όπως το Αρχαιολογικό Μουσείο και το μουσείο Παλιόπολης στην Κέρκυρα, τα Αρχαιολογικά Μουσεία στη Λευκάδα, το Αργοστόλι και την Ιθάκη, το Βυζαντινό Μουσείο στην εκκλησία της Αντιβουνιώτισσας στην Κέρκυρα και το Μεταβυζαντινό Μουσείο στη Ζάκυνθο.

Λοιπά Μουσεία

Το εντυπωσιακό Μουσείο Ασιατικής Τέχνης στην Κέρκυρα αξίζει να αναφερθεί ιδιαίτερα. Άλλα αξιόλογα μουσεία είναι το μοναδικό Μουσείο Χαρτονομισμάτων στην Κέρκυρα, το μουσείο Δ. Σολωμού και Επιφανών Ζακυνθίων στη Ζάκυνθο, το Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Κεφαλονιάς, το Ναυτικό και Περιβαλλοντικό Μουσείο Φισκάρδου, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κεφαλονιάς και Ιθάκης, κ.ά.

Σύγχρονοι Πολιτιστικοί Θεσμοί και Κτηριακή Υποδομή

Από τις βιβλιοθήκες των νησιών ξεχωρίζει η Κοργιαλλένειος στο Αργοστόλι, ενώ πολύ αξιόλογες είναι και οι δύο Πινακοθήκες στην Κέρκυρα.

Δημοτικά θέατρα λειτουργούν σε όλα σχεδόν τα νησιά. Στην Κέρκυρα υπάρχει το Δημοτικό Θέατρο όπου στεγάζεται και το Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο (ΔΗΠΕΘΕ) Κέρκυρας. Άλλα Δημοτικά Θέατρα είναι του Αργοστολίου και του Ληξουρίου στην Κεφαλονιά, της Ιθάκης, και τα υπαίθρια θέατρα στη Ζάκυνθο και τη Λευκάδα.

Ενδιαφέρουσες εκδηλώσεις με υπερτοπικό χαρακτήρα είναι οι εκδηλώσεις από τις περιφημες φιλαρμονικές της Κέρκυρας, και τις φιλαρμονικές των άλλων νησιών, τα χορωδιακά φεστιβάλ των νησιών, οι πολύ γνωστές Γιορτές Λόγου και Τέχνης στη Λευκάδα και οι μουσικές και άλλες εκδηλώσεις που οργανώνει το Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Ξεχωριστά πρέπει να αναφερθούν τα διεθνή συνέδρια για την Οδύσσεια στην Ιθάκη.

Δ. Περιφέρεια Αττικής

ΚΥΘΗΡΑ, ΑΙΓΙΝΑ, ΑΓΚΙΣΤΡΙ, ΠΟΡΟΣ, ΣΑΛΑΜΙΝΑ, ΣΠΕΤΣΕΣ, ΥΔΡΑ

Στα νησιά αυτά ξεχωριστή σημασία έχουν τόσο τα κατάλοιπα της αρχαίας ιστορίας τους, όσο και αυτά της νεώτερης ιστορίας (επανάσταση, Καποδίστριας).

Αρχαιολογικοί Χώροι

Τα σημαντικότερα αρχαία κατάλοιπα σώζονται στην Αίγινα (καλοδιατηρημένος ναός της Αφαίας, αρχαιολογικός χώρος Κολόνας με λείψανα προϊστορικού οικισμού και αρχαϊκού ναού του Απόλλωνα). Από τους υπόλοιπους χώρους αξίζει να αναφερθούν το σπήλαιο του Ευριπίδη και ο τύμβος Σαλαμινομάχων στη Σαλαμίνα, και το μινωικό ιερό κορυφής στον Αγ. Γεώργιο Βουνού στα Κύθηρα.

Μνημεία Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά

Στην Αίγινα εντυπωσιακός είναι ο λόφος της Παλιαχώρας με τα ερείπια σπιτιών και εκκλησιών του μεσαιωνικού οικισμού (9ος -19ος αιώνας). Ενδιαφέροντα μνημεία είναι στο ίδιο νησί η Όμορφη Εκκλησιά (13ος αιώνας), και στον Πόρο η ιστορική μονή Ζωοδόχου Πηγής (18ος αιώνας).

Κάστρα Μεσαιωνικά

Κάστρο Πόρου και Κάστρο Κυθήρων.

Νεώτερα Μνημεία

Στην Αίγινα, που έγινε για σύντομη περίοδο προσωρινή πρωτεύουσα της Ελλάδας, υπάρχουν κτήρια που συνδέονται με τον πρώτο κυβερνήτη, τον Καποδίστρια (Μητρόπολη, Κυβερνείο, Ορφανοτροφείο κ.ά.). Στις Σπέτσες το σπίτι της Μπουμπουλίνας έχει μετατραπεί σε μουσείο και στην Ύδρα διατηρούνται αρχοντικά των καπεταναίων του αγώνα. Στον Πόρο ενδιαφέροντα είναι τα ερείπια του Ρωσικού Ναυστάθμου (1834).

Παραδοσιακοί Οικισμοί

Αρχοντικά διατηρούνται σε όλα σχεδόν τα νησιά, ιδιαίτερα στην Ύδρα και τις Σπέτσες. Από αυτά ξεχωρίζουν στην Ύδρα η Οικία Τομπάζη, που στεγάζει σήμερα παράρτημα της Σχολής Καλών Τεχνών, η οικία Λ. Κουντουριώτη παράρτημα του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και η οικία Γ. Κουντουριώτη που στεγάζει Μουσείο Βυζαντινής Τέχνης και Ιστορίας.

Προσκυνήματα

Υπερτοπικής εμβέλειας είναι το προσκύνημα του Αγίου Νεκταρίου στην Αίγινα και πολύ γνωστό είναι επίσης εκείνο της Παναγίας Φανερωμένης στη Σαλαμίνα.

Αρχαιολογικά Μουσεία

Τα σημαντικότερα είναι τα δύο μουσεία της Αίγινας στην Κολόνα και την Αφαία. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το πρόσφατα ανακαινισμένο Αρχαιολογικό Μουσείο Κυθήρων και το Μουσείο Σπετσών που είναι όχι μόνο αρχαιολογικό αλλά επίσης ιστορικό και λαογραφικό. Μικρό μουσείο υπάρχει στον Πόρο και αρχαιολογικές συλλογές στη Σαλαμίνα και το Αγκίστρι.

Λοιπά Μουσεία

Ιστορικό μουσείο - Αρχείο Ύδρας, Λαογραφικό - Ιστορικό Μουσείο στην Αίγινα. Στη Σαλαμίνα υπάρχει υπαίθριο Ναυτικό Μουσείο.

Σύγχρονοι Πολιτιστικοί Θεσμοί και Κτηριακή Υποδομή

Βιβλιοθήκες υπάρχουν σε όλα τα νησιά, καθώς και αξιόλογα ιστορικά αρχεία. Θεατρικές αίθουσες διαθέτουν η Αίγινα (Δημοτικό Θέατρο), η Ύδρα και η Σαλαμίνα (Θεατρική Σκηνή

«Ο Ευριπίδης»). Εντυπωσιακό είναι το υπαίθριο Θέατρο Αναργυρείου Σχολής στις Σπέτσες.

Μουσεία νεώτερης τέχνης - Πινακοθήκες

Στην Ύδρα σε αίθουσες του Ιστορικού Αρχείου - Μουσείου στεγάζεται Ιστορική Πινακοθήκη, ενώ στην Αίγινα υπάρχει το μουσείο του γνωστού γλύπτη Καπράλου.

Από τις πολλές εκδηλώσεις και φεστιβάλ στα νησιά υπερτοπικής σημασίας είναι η Αρμάτα Σπετσών που καταλήγει στη φαντασμαγορική αναπαράσταση της ναυμαχίας των Σπετσών το 1822 και τα Μιαούλεια στην Ύδρα που περιλαμβάνουν επίσης αναπαράσταση της πυρπόλησης της τουρκικής ναυαρχίδας. Εδώ πρέπει επίσης να αναφερθεί και το πολύ γνωστό Φεστιβάλ Φιστικιού στην Αίγινα.

Ε. Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης

ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ, ΘΑΣΟΣ

Αρχαιολογικοί Χώροι

Και τα δύο νησιά διαθέτουν σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους. Ιδιαίτερα στη Θάσο, στον Λιμένα, πρωτεύουσα του νησιού, υπάρχουν τα αξιόλογα και σε σχετικά καλή διατήρηση κατάλοιπα της αρχαίας πόλης: κτίσματα της αρχαίας Αγοράς, ιερά (όπως του Διονύσου, του Πανός, της Αθηνάς κ.ά.), το θέατρο, το τείχος με τις εντυπωσιακές πύλες, κ.ά. Αρχαιολογικοί χώροι απαντώνται και σε άλλα σημεία του νησιού, ανάμεσα στα οποία και αυτά ενός λατομείου μαρμάρου στις Αλυκές.

Η Σαμοθράκη είναι γνωστή για τον εκτεταμένο αρχαιολογικό χώρο του Ιερού των Μεγάλων Θεών, όπου τελούνταν τα περίφημα Καβείρια Μυστήρια. Τα Καβείρια είχαν πανελλήνια ακτινοβολία και το Ιερό εξελίχθηκε σε μεγάλο θρησκευτικό κέντρο της αρχαιότητας.

Μνημεία Βυζαντινά και Μεταβυζαντινά

Αξιόλογες μεταβυζαντινές μονές, που αποτελούν και προσκυνήματα, είναι η μονή Αρχάγγελου Μιχαήλ στη Θάσο και η μονή Αγίου Αθανασίου Αλωνίων Σαμοθράκης.

Κάστρα Μεσαιωνικά

Από τα οχυρωματικά έργα των Γενοβέζων στη Σαμοθράκη σώζονται σήμερα τμήματα του κάστρου της Χώρας και τρεις Πύργοι.

Παραδοσιακοί Οικισμοί

Στη Θάσο αρκετοί οικισμοί έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέοι, όπως ο Θεολόγος, η Αλυκή, η Ποταμιά κ.ά. Στη Σαμοθράκη κηρυγμένος οικισμός είναι η Χώρα.

Αρχαιολογικά Μουσεία

Και τα δύο νησιά έχουν αρχαιολογικά μουσεία με πολύ αξιόλογα εκθέματα.

Λοιπά Μουσεία

Λαογραφικά μουσεία υπάρχουν και στα δύο νησιά. Στη Θάσο στις εγκαταστάσεις ενός ελαιολιβερίου στεγάζεται το ενδιαφέρον Μουσείο Ελιάς και Ελαιολάδου.

Βιομηχανική Κληρονομιά

Στα Λιμενάρια Θάσου διατηρείται το παλιό μεταλλευτικό συγκρότημα με το εντυπωσιακό «Παλατάκι», έδρα της Διοίκησης.

Σύγχρονοι Πολιτιστικοί Θεσμοί

Αξίζει να αναφερθούν η Δημοτική Βιβλιοθήκη Σαμοθράκης και το υπερτοπικής σημασίας Dance Festival Aurora, ένα νεανικό φεστιβάλ ηλεκτρονικής μουσικής.

ΣΤ. Περιφέρεια Θεσσαλίας (Σποράδες)

ΣΚΙΑΘΟΣ, ΣΚΟΠΕΛΟΣ, ΑΛΟΝΝΗΣΟΣ

Το μεγάλο και μοναδικό συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής είναι ο **ενάλιος αρχαιολογικός πλούτος** της, κυρίως αλλά όχι αποκλειστικά, στην περιοχή γύρω από την Αλόνησο. Δεκάδες ναυάγια προϊστορικά, κλασικά και βυζαντινά έχουν εντοπισθεί και αρκετά έχουν ερευνηθεί από τους αρμόδιους αρχαιολόγους. Το σπουδαίο αυτό ενάλιο πολιτιστικό απόθεμα βρίσκεται πλέον μέσα στο κηρυγμένο Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου Βορείων Σποράδων. Από πλευράς βιοποικιλότητας, το πάρκο αποτελεί το μεγαλύτερο θαλάσσιο πάρκο της Ευρώπης και έναν από τους σημαντικότερους βιοτόπους για τη μεσογειακή φώκια (*monachus monachus*), είδους που απειλείται με εξαφάνιση.

Ας σημειωθεί ότι η **Περιφέρεια Θεσσαλίας** σε συνεργασία με τους δήμους της περιοχής σχεδιάζει την κατασκευή **Υποβρύχιων Μουσείων & Καταδυτικών Πάρκων στις Νήσους Σποράδες & στον Δυτικό Παγασητικό**.

Όσον αφορά στα **μνημεία της αρχαιότητας** μπορεί να επισημανθεί ότι δεν υπάρχει κανένας εκτεταμένος αρχαιολογικός χώρος, αλλά μικροί και μη οργανωμένοι χώροι, όπως τα ερείπια του Ασκληπείου στη Σκόπελο και οι λαξευτοί ρωμαϊκοί τάφοι, γνωστοί ως «σεντούκια», στο ίδιο νησί, τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα στη χερσόνησο της Κεφάλας, στη θέση της αρχαίας Παλαισκιάθου και τα λείψανα της αρχαίας Ίκου στο Κοκκινόκαστρο Αλοννήσου. Δεκάδες όμως είναι οι αρχαιολογικές θέσεις που είναι διάσπαρτες στα νησιά (οι περισσότερες κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι), μάρτυρες του ιστορικού παρελθόντος τους που άρχισε ήδη από τη νεολιθική εποχή.

Αξιόλογα είναι τα **κάστρα** της Ενετοκρατίας, το Μπούρτζι στη Σκιάθο και τα κάστρα της Σκοπέλου και της Αλοννήσου.

Πολλά είναι τα **μοναστήρια και οι εκκλησίες**, κυρίως της μεταβυζαντινής περιόδου, που υπάρχουν στα νησιά. Ξεχωρίζουν η μονή Ταξιαρχών στη Σκόπελο, η μονή Αγίου Ρηγίνου στη Σκόπελο, που αποτελεί σημαντικό προσκύνημα, η μονή Ευαγγελίστριας στη Σκιάθο και η βυζαντινή μονή στο νησάκι της Κυρά Παναγιάς κοντά στην Αλόνησο.

Οι κύριοι οικισμοί στη Σκιάθο, την Σκόπελο και την Αλόνησο είναι κηρυγμένοι ως παραδοσιακοί.

Μουσεία

Δεν υπάρχουν αρχαιολογικά μουσεία στην περιοχή. Λειτουργούν λαογραφικά μουσεία, στη Σκόπελο, στην Αλόνησο και μέσα στη Μονή Ευαγγελίστριας στη Σκιάθο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν το Μουσείο Μουσικών Οργάνων του Κόσμου στη Σκιάθο, και το σπουδαιότερο μουσείο στη Σκιάθο το μουσείο - σπίτι του γνωστού λογοτέχνη Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη.

Σύγχρονοι Πολιτιστικοί Θεσμοί και Κτηριακή Υποδομή

Βιβλιοθήκες υπάρχουν στη Σκόπελο (Δημοτική) και η Βιβλιοθήκη της Μονής Ευαγγελίστριας στη Σκιάθο.

Ξεχωριστά πρέπει να αναφερθεί το **Φωτογραφικό Κέντρο Σκοπέλου** με αξιολογή δραστηριότητα.

Ζ. Περιφέρεια Κρήτης

ΓΑΥΔΟΣ

Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για ένα πολύ μικρό νησί στην εσχατιά της Ευρώπης, η ιστορία του είναι σημαντική, όπως φαίνεται από τις αναφορές των αρχαίων συγγραφέων και των περιηγητών και από τις νεώτερες μελέτες και ανασκαφικές έρευνες. Η κατοίκησή του αρχίζει από την Παλαιολιθική εποχή και συνεχίζεται χωρίς διακοπή μέχρι τα νεώτερα χρόνια. Τα σπουδαιότερα λείψανα, που ήρθαν σε φως, είναι εκείνα της Μινωικής, της Κλασικής και της Ρωμαϊκής εποχής. Σε διάφορες θέσεις στο νησί υπάρχουν διάσπαρτα κατάλοιπα από κτηριακά συγκροτήματα, βιοτεχνικές εγκαταστάσεις, νεκροταφείο και μεμονωμένους τάφους κ.ά.

Το νησί υπήρξε τόπος εξορίας κατά τη δικτατορία του Μεταξά (δεκαετία του '30).

Η. Περιφέρεια Πελοποννήσου

ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΣ

Το νησί διαθέτει ένα μοναδικό και εξαιρετικό πολιτιστικό πόρο, τη βυθισμένη πολιτεία στο **Παυλοπέτρι**. Συγκεκριμένα, στον υποθαλάσσιο χώρο μεταξύ της Λακωνικής ακτής και της Ελαφονήσου, κοντά στη νησίδα Παυλοπέτρι, έχει αποκαλυφθεί με υποβρύχιες έρευνες μια βυθισμένη πόλη, της μυκηναϊκής κυρίως περιόδου. Διατηρείται μεγάλο μέρος του πολεοδομικού ιστού της πόλης με δρόμους και κτηριακά συγκροτήματα, καθώς και το νεκροταφείο της.

Η ανακάλυψη αυτή έχει ιδιαίτερη σπουδαιότητα γιατί θεωρείται πως πρόκειται για μια από τις αρχαιότερες βυθισμένες πόλεις στον κόσμο. Σχετικά πρόσφατα, με τη συνεργασία ξένων Πανεπιστημίων, επιχειρήθηκε επιτυχώς η ψηφιακή τρισδιάστατη αναπαράσταση της αρχαίας πόλης με τη χρήση πρωτοποριακών μεθόδων και σύγχρονων τεχνικών, οι οποίες εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά στο Παυλοπέτρι. Ας σημειωθεί ότι σχετικό ντοκιμαντέρ γυρίστηκε το 2011 από το BBC, το οποίο προβλήθηκε διεθνώς.

Θ. Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

ΣΚΥΡΟΣ

Τα σπουδαιότερα κατάλοιπα από την αρχαία κατοίκηση του νησιού βρίσκονται στο Παλαμάρι, στα βορειοανατολικά παράλια. Εκεί έχει αποκαλυφθεί με συστηματικές ανασκαφές μεγάλο μέρος ενός εκτεταμένου οικισμού της πρωτοελλαδικής περιόδου (3η χιλιετία π.Χ.) με ισχυρό τείχος και λείψανα οικιών.

Στην υψηλότερη κορυφή της χώρας δεσπόζει το ενετικό κάστρο (του Λυκομήδη) μέσα στο οποίο βρίσκεται η βυζαντινή εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, ενώ σε κοντινή απόσταση η βυζαντινή μονή του Αγ. Γεωργίου Σκυριανού.

Ολόκληρος ο οικισμός της χώρας και το επίνειό της έχουν χαρακτηριστεί παραδοσιακοί οικισμοί.

Μουσεία

Υπάρχει μικρό αλλά ενδιαφέρον Αρχαιολογικό μουσείο. Αξιόλογο είναι το ιδιωτικό Λαογραφικό και Ιστορικό μουσείο Φαλτάιτς που διαθέτει και θεατρικό χώρο καθώς και το Δημοτικό Σκυριανό Σπίτι.

Σύγχρονοι Πολιτιστικοί Θεσμοί

Στη Χώρα λειτουργεί Δημοτική Βιβλιοθήκη.

Από τις εκδηλώσεις το μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το αυθεντικό Σκυριανό Καρναβάλι γνωστό ως «Ο Γέρος και η Κορέλα». Πρόκειται για ένα από τα πιο γνωστά καρναβάλια στη χώρα.

1.6.5. Υποδομές Μεταφορών

Στις υποδομές μεταφορών του ελληνικού νησιωτικού χώρου καταγράφονται οι λιμένες και τα αεροδρόμια των νησιών. Ο Πίνακας 1.13. παρουσιάζει τους λιμένες των νησιωτικών δήμων που περιλαμβάνονται ονομαστικά στην απόφαση αρ. 8315/02.02.07 «Κατάταξη Λιμένων» (ΦΕΚ 202Β/16.02.2007). Οι λιμένες που δεν εμφανίζονται στον ακόλουθο πίνακα χαρακτηρίζονται από την εν λόγω απόφαση ως λιμένες τοπικής σημασίας (νομαρχιακού επιπέδου). Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι όλοι οι νησιωτικοί δήμοι και κυρίως όλα τα νησιά του ελληνικού νησιωτικού χώρου διαθέτουν λιμένες, ανεξάρτητα από το επίπεδο υπηρεσιών που αυτοί προσφέρουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.13. ΛΙΜΕΝΕΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ (ΠΕ ΕΒΡΟΥ)		
ΔΗΜΟΣ	ΛΙΜΑΝΙ	ΤΥΠΟΣ
ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	Σαμοθράκης	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΘΑΣΟΥ	Θάσου	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΠΕ ΝΗΣΩΝ)		
ΑΙΓΙΝΑΣ	Αίγινας	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΣΠΕΤΣΩΝ	Σπετσών	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΥΔΡΑΣ	Ύδρας	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (ΠΕ ΣΠΟΡΑΔΩΝ)		
ΣΚΙΑΘΟΥ	Σκιάθου	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΣΚΟΠΕΛΟΥ	Σκοπέλου	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ		
ΙΚΑΡΙΑΣ	Αγ. Κήρυκου	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)

ΛΕΣΒΟΥ	Μυτιλήνης	Διεθνούς ενδιαφέροντος
ΛΗΜΝΟΥ	Μύρινas	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΣΑΜΟΥ	Βαθέως	Εθνικής σημασίας
ΧΙΟΥ	Χίου	Εθνικής σημασίας
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ)		
ΘΗΡΑΣ	Θήρας	Εθνικής σημασίας
ΜΥΚΟΝΟΥ	Μυκόνου	Διεθνούς ενδιαφέροντος
ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑ- ΔΩΝ	Νάξου	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΠΑΡΟΥ	Πάρου	Εθνικής σημασίας
ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	Σύρου	Εθνικής σημασίας
ΤΗΝΟΥ	Τήνου	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ)		
ΚΩ	Κω	Εθνικής σημασίας
ΠΑΤΜΟΥ	Πάτμου	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΡΟΔΟΥ	Ρόδου	Διεθνούς ενδιαφέροντος
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ		
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	Ζακύνθου	Εθνικής σημασίας
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Κέρκυρας	Διεθνούς ενδιαφέροντος
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ	Αργοστολίου	Εθνικής σημασίας
	Πόρου	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)
ΛΕΥΚΑΔΑΣ	Λευκάδας	Μείζονος ενδιαφέροντος (διανομαρχιακού επιπέδου)

ΠΗΓΗ: ΑΠΟΦΑΣΗ ΑΡΙΘΜΟΣ 8315/02.02.07 «ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΛΙΜΕΝΩΝ» (ΦΕΚ 202Β/16.02.2007)

Ακολουθως, ο Πίνακας 1.14. παρουσιάζει τα αεροδρόμια των νησιών κατά τύπο και περιφέρεια (NUTS2). Στα αεροδρόμια αυτά περιλαμβάνονται 8 διεθνών συγκοινωνιών, 14 εσωτερικών συγκοινωνιών και 3 δημοτικά αεροδρόμια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.14. ΑΕΡΟΛΙΜΕΝΕΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΠΕ ΝΗΣΩΝ)		
ΔΗΜΟΣ	ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ	ΤΥΠΟΣ
ΚΥΘΗΡΩΝ	Κυθήρων «Αλέξανδρος Αριστοτέλους Ωνάσης»	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (ΠΕ ΣΠΟΡΑΔΩΝ)		
ΣΚΙΑΘΟΥ	Σκιάθου «Α. Παπαδιαμάντης»	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΠΕ ΕΥΒΟΙΑΣ)		
ΣΚΥΡΟΥ	Σκύρου	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ		
ΙΚΑΡΙΑΣ	Ικαρίας «Ικαρος	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΛΕΣΒΟΥ	Μυτιλήνης «Οδ. Ερμού»	Κρατικός Αερολιμένας Διεθνών Συγκοινωνιών
ΛΗΜΝΟΥ	Λήμνου «Ήφαιστος»	Κρατικός Αερολιμένας Διεθνών Συγκοινωνιών
ΣΑΜΟΥ	Σάμου «Αρίσταρχος ο Σάμιος»	Κρατικός Αερολιμένας Διεθνών Συγκοινωνιών
ΧΙΟΥ	Χίου «Όμηρος»	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ)		
ΘΗΡΑΣ	Σαντορίνης	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΜΗΛΟΥ	Μήλου	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΜΥΚΟΝΟΥ	Μυκόνου	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	Νάξου	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΠΑΡΟΥ	Πάρου	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	Σύρου «Δημήτριος Βικέλας»	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ)		
ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	Αστυπάλαιας	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών

ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	Καλύμνου	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΚΑΡΠΑΘΟΥ	Καρπάθου	Κρατικός Αερολιμένας Εσωτερικών Συγκοινωνιών
ΚΑΣΟΥ	Κάσου	Δημοτικός Αερολιμένας
ΚΩ	Κω «Ιπποκράτης»	Κρατικός Αερολιμένας Διεθνών Συγκοινωνιών
ΛΕΡΟΥ	Λέρου	Δημοτικός Αερολιμένας
ΜΕΓΙΣΤΗΣ	Μεγίστης	Δημοτικός Αερολιμένας
ΡΟΔΟΥ	Ρόδου «Διαγόρας»	Κρατικός Αερολιμένας Διεθνών Συγκοινωνιών
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ		
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	Ζακύνθου «Δ. Σολωμός»	Κρατικός Αερολιμένας Διεθνών Συγκοινωνιών
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Κέρκυρας «Ι. Καποδίστριας»	Κρατικός Αερολιμένας Διεθνών Συγκοινωνιών
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ	Κεφαλληνίας	Κρατικός Αερολιμένας Διεθνών Συγκοινωνιών

ΠΗΓΗ: ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑΣ

1.6.6. Κοινωνικές Υποδομές και Δομές

Στις κοινωνικές υποδομές και δομές παρουσιάζονται οι υποδομές και δομές που αφορούν στην υγεία και στην εκπαίδευση.

1.6.6.1. Υποδομές και Δομές Υγείας

Οι υποδομές και δομές υγείας παρουσιάζονται αναλυτικά στο Παράρτημα 1 (Πίνακας 1.1 και Πίνακας 1.2), καταγράφοντας τα νοσοκομεία και τις μονάδες του Πρωτοβάθμιου Εθνικού Δικτύου Υγείας (ΠΕΔΥ) στους νησιωτικούς δήμους της χώρας.

Όσον αφορά στα νοσοκομεία, στο νησιωτικό χώρο συναντώνται 18, τα οποία εντοπίζονται σε 16 Δήμους. Από δύο νοσοκομειακές μονάδες διαθέτουν οι δήμοι Κέρκυρας και Κεφαλονιάς. Η πλειονότητα των νοσοκομείων είναι Γενικά (16). Επίσης υπάρχει ένα Ψυχιατρικό Νοσοκομείο στον δήμο Κέρκυρας και ένα Κρατικό Θεραπευτήριο στον δήμο Λέρου. Οι μονάδες ΠΕΔΥ του νησιωτικού χώρου εντοπίζονται και στους 65 δήμους. Το πλήθος των μονάδων ΠΕΔΥ στον νησιωτικό χώρο είναι 250, εκ των οποίων 36 Κέντρα Υγείας, 9 Μονάδες Υγείας, 167 Περιφερειακά Ιατρεία, 35 Πολυδύναμα Περιφερειακά Ιατρεία και 3 Ειδικά Περιφερειακά Ιατρεία (Ιατρεία Φυλακών Κέρκυρας, Κω και Χίου).

1.6.6.2. Υποδομές και Δομές Εκπαίδευσης

Οι δομές και υποδομές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στον ελληνικό νησιωτικό χώρο παρουσιάζονται αναλυτικά στο Παράρτημα 2 (Πίνακας 2.1 και Πίνακας 2.2). Όσον αφορά στην προσχολική και την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, το σύνολο των νησιωτικών δήμων διαθέτουν Νηπιαγωγεία και Δημοτικά Σχολεία. Οι νησιωτικοί δήμοι,

στο σύνολό τους σχεδόν, διαθέτουν 6-θέσια -τουλάχιστον- δημοτικά σχολεία, εκτός από ένα πολύ μικρό αριθμό πολύ μικρών νησιών.

Όσον αφορά στα Γυμνάσια, όλα τα νησιά φιλοξενούν σχετικές δομές ακόμη και αυτά με πολύ μικρό πληθυσμιακό μέγεθος. Σε 18 μικρούς νησιωτικούς δήμους φιλοξενούνται αποκλειστικά Γυμνάσια με Λυκειακές τάξεις¹, ενώ 4 μικροί νησιωτικοί δήμοι φιλοξενούν μόνο γυμνάσιο². Αυτοί οι 22 μικροί νησιωτικοί δήμοι είναι στην πλειονότητά τους παραμεθόριοι και γίνεται κατανοητό ότι το πρόβλημα της υποχρεωτικής μετεγκατάστασης των νέων γίνεται ιδιαίτερα σοβαρό. Γενικά Λύκεια (ΓΕΛ) λειτουργούν σε 35 νησιωτικούς δήμους (Ν.Δ.), Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑΛ) σε 26 Ν.Δ., Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑΣ) σε 6 Ν.Δ., Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ) σε 7 Ν.Δ., Σχολές Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΣΕΚ) σε 2 Ν.Δ., Εργαστηριακά Κέντρα (ΕΚ) σε 4 Ν.Δ., και Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) σε 3 νησιωτικούς δήμους. Τέλος, ιδιωτικά Γυμνάσια και Λύκεια λειτουργούν σε 2 νησιωτικούς δήμους, ένα στη Μύκονο και δύο στη Ρόδο.

Ο Πίνακας 1.15. παρουσιάζει τις υποδομές και δομές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανά Περιφέρεια (NUTS2).

¹ Πρόκειται για τους δήμους: Αγκιστρίου, Αλοννήσου, Αγ. Ευστατίου, Φούρνων Κορσεών, Ανάφης, Κιμώλου, Κύθνου, Σερήφου, Σικίνου, Φολεγάνδρου, Κάσου, Λειψών, Μεγίστης, Νισύρου, Σύμης, Τήλου, Χάλκης, και Ιθάκης.

² Πρόκειται για τους δήμους: Παξών, Ελαφονήσου, Γαύδου, Αγαθονησίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.15. ΔΟΜΕΣ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ

ΙΔΡΥΜΑ	ΔΗΜΟΣ	ΣΧΟΛΕΣ	ΤΜΗΜΑΤΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΛΕΣΒΟΥ	Κοινωνικών Επιστημών	• Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας • Γεωγραφίας • Κοινωνιολογίας • Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας
		Περιβάλλοντος	• Περιβάλλοντος • Επιστημών της Θάλασσας
	ΛΗΜΝΟΥ	Περιβάλλοντος	• Επιστήμης Τροφίμων και Διατροφής
	ΧΙΟΥ	Επιστημών της Διοίκησης	• Διοίκησης Επιχειρήσεων • Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών • Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης
	ΣΑΜΟΥ	Θετικών Επιστημών	• Μαθηματικών • Μηχανικών Πληροφοριακών και Επικοινωνιακών Συστημάτων
	ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	Θετικών Επιστημών	• Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων και Συστημάτων
	ΡΟΔΟΥ	Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών	• Παιδαγωγικό Δημοτικής Εκπαίδευσης • Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού • Μεσογειακών Σπουδών
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Ιστορίας και Μετάφρασης - Διερμηνείας	• Ιστορίας • Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας
		Επιστήμης της Πληροφορίας και Πληροφορικής	• Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας • Πληροφορικής
		Μουσικής και Οπτικοακουστικών Τεχνών	• Μουσικών Σπουδών • Τεχνών Ήχου και Εικόνας
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ	ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ	Τεχνολογικών Εφαρμογών	• Τμήμα Ψηφιακών Μέσων και Επικοινωνίας
		Μουσικής Τεχνολογίας	• Τεχνολογίας Ήχου και Μουσικών Οργάνων
		Τεχνολογίας Γεωπονίας και Τεχνολογίας Τροφίμων και Διατροφής	• Τεχνολογίας Τροφίμων
	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	Τεχνολογικών Εφαρμογών	• Τμήμα Τεχνολόγων Περιβάλλοντος Τ.Ε.
	ΛΕΥΚΑΔΑΣ	Διοίκησης και Οικονομίας	• Διοίκησης Επιχειρήσεων

ΠΗΓΗ: ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΑΙ ΤΕΙ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ

Από την ανάγνωση των αντικειμένων των τμημάτων γίνεται σαφές ότι στον νησιωτικό χώρο λείπουν τμήματα και αντίστοιχα ερευνητικά κέντρα σχετικά με την ιδιομορφία και τις παραγωγικές ανάγκες του ελληνικού νησιωτικού χώρου.

Αντικείμενα στην Εκπαίδευση (προπτυχιακές και μεταπτυχιακές σπουδές) και στην Έρευνα (Ερευνητικά Κέντρα και Ινστιτούτα) που απουσιάζουν εμφανικά είναι:

- Νησιωτικότητα
- Αλιεία - Θαλασσοκαλλιέργειες
- Τοπική ανάπτυξη με έμφαση στη Νησιωτικότητα και στη Μικροκλίμακα

Ενδεικτικά παραδείγματα αντίστοιχων ανώτατων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και ερευνητικών κέντρων στον διεθνή χώρο παρουσιάζει ο Πίνακας 1.16. που ακολουθεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.16. ΑΝΩΤΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΓΙΑ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ ΣΤΟΝ ΔΙΕΘΝΗ ΧΩΡΟ

ΙΔΡΥΜΑ	ΣΠΟΥΔΕΣ	ΚΕΝΤΡΑ ΕΡΕΥΝΑΣ
University of Prince Edward Island (Canada)	Master of Arts in Island Studies	
University of Malta	Master of Arts in Island and Small States Studies	Island and Small States Institute
		Institute of Earth Systems: Euromediterranean Center of Insular Coastal Dynamics
University of Hawaii	BA in Pacific Island Studies	Center for Pacific Island Studies
	MA in Pacific Island Studies	
University of the West of Scotland		Scottish Centre for Island Studies
University of the Highlands and Islands (Scotland)	MLitt Island Studies	
University of OTAGO (New Zealand)	BA Pacific Island Studies	
Vancouver Island University	BSc in Fisheries and Aquaculture	

ΠΗΓΗ: ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ

Για τα παραπάνω απαιτείται συστηματική μελέτη, εντούτοις είναι αναγκαία η συμπλήρωση ή ο αναπροσανατολισμός των προγραμμάτων των τμημάτων και των ερευνητικών κέντρων του ελληνικού νησιωτικού χώρου (ΕΝΧ) σε θέματα που αφορούν τη Νησιωτικότητα, όχι μόνο για λόγους που αφορούν στην παραγωγική ανασυγκρότηση και ανάπτυξη του ΕΝΧ, αλλά και για λόγους που αφορούν τη διεθνή του παρουσία και θέση.

1.6.7. Τουριστικές Υποδομές - Ξενοδοχειακό Δυναμικό

Οι τουριστικές υποδομές - ξενοδοχειακό δυναμικό του ελληνικού νησιωτικού χώρου κατά περιφέρεια (NUTS2) παρουσιάζονται στο Παράρτημα 3 του παρόντος (Πίνακας 3.1. και Πίνακας 3.2.). Από τη διερεύνηση του πίνακα με το δυναμικό των ξενοδοχείων, προκύπτει ότι 25 από τους 65 νησιωτικούς δήμους διαθέτουν ξενοδοχειακές μονάδες 5*, ενώ 39 δήμοι διαθέτουν 4* ξενοδοχειακές μονάδες. Τέλος, 5 νησιωτικοί δήμοι στερούνται ξενοδοχειακών μονάδων¹.

Επίσης, παρουσιάζονται στοιχεία για τα κάμπινγκ των νησιωτικών δήμων (μονάδες, θέσεις, οικίσκοι και άτομα). Είναι χαρακτηριστικό ότι σε κανένα νησιωτικό δήμο δεν υπάρχουν κάμπινγκ 5*, ενώ μόνο στους Ν.Δ. Κέρκυρας και Θάσου υπάρχουν κάμπινγκ 4* και σε έξι νησιωτικούς δήμους υπάρχουν κάμπινγκ 3*.²

¹ Πρόκειται για τους δήμους: Αγ. Ευστατίου, Οινουσσών και Αγαθονησίου, Γαύδου και Ελαφονήσου.

² Πρόκειται για τους δήμους Θάσου, Μυκόνου, Πάρου, Ζακύνθου, Κέρκυρας και Λευκάδας.

2. Περιφερειακό Πρόβλημα και Νησιωτικότητα

2.1. Αίτια Μεγιστοποίησης του Προβλήματος

Τα αίτια του περιφερειακού προβλήματος που μεγιστοποιούνται εξαιτίας της Νησιωτικότητας, είναι:

α) Οι γεωγραφικοί παράγοντες και συγκεκριμένα:

- Ο κατακερματισμός των αγορών
- Η απομόνωση των νησιωτικών χωρικών μονάδων
- Η ασυνέχεια του χώρου
- Η ορεινότητα που οφείλεται σε γεωλογικούς παράγοντες

β) Η ατελής κινητικότητα κεφαλαίου και εργασίας, που οφείλεται στην ασυνέχεια του χώρου

γ) Οι αρνητικές εξωτερικές και εσωτερικές οικονομίες στις μικρές νησιωτικές γεωγραφικές ενότητες

2.2. Οι Επιπτώσεις του Περιφερειακού Προβλήματος στον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο

Βασικά χαρακτηριστικά των νησιών αποτελούν τα ακόλουθα:

- Η περιφερειακότητα και η μεγάλη απόσταση από τους ηπειρωτικούς πόλους ανάπτυξης.
- Το μικρό φυσικό και παραγωγικό μέγεθος
- Η φυσική Νησιωτικότητα και οι περιορισμένοι πόροι.

Συνακόλουθες επιπτώσεις των προαναφερθέντων χαρακτηριστικών:

- Τα προβλήματα στις μεταφορές και η περιορισμένη πρόσβαση
- Προβλήματα πρόσβασης σε υπηρεσίες (Δημόσιες, Υγείας, Εκπαίδευσης)
- Απουσία εξωτερικών οικονομιών
- Εποχικότητα ζήτησης και απασχόλησης
- Περιορισμοί στο εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό
- Δυσμενείς δημογραφικοί παράγοντες
- Περιβαλλοντικά προβλήματα
- Περιορισμένοι φυσικοί πόροι
- Ειδικά εξωτερικά προβλήματα του Αιγαίου

Συμπερασματικά, τα βασικά χαρακτηριστικά της νησιωτικής οικονομίας είναι: η ασυνέχεια του χώρου, ο κατακερματισμός των αγορών προϊόντων και εργασίας, οι αναλογικά αυξημένες απαιτήσεις σε υποδομές και εξοπλισμούς, το αυξημένο κόστος μεταφορών και η αδυναμία προσέγγισης στο ελάχιστο απαιτούμενο επίπεδο αναπτυξιακής βάσης (συγκεντρώσεις πληθυσμού, ύπαρξη φυσικών πόρων κλ.π.).

Τα μέσα πολιτικής για τον νησιωτικό χώρο μπορεί να έχουν θετικές επιδράσεις στην ανάπτυξη, αλλά δεν εξαλείφουν τα αίτια και τις επιπτώσεις της Νησιωτικότητας (δηλαδή τη γεωγραφική ασυνέχεια), απλώς τις αμβλύνουν.

Με λίγα λόγια, τα νησιά εξακολουθούν να παραμένουν νησιά.

2.3. Η Τυπολογία των Ελληνικών Νησιών. Τάσεις και Ανάγκες

Ο Πίνακας 2.1. που ακολουθεί παρουσιάζει τη βασική τυπολογία των ελληνικών νησιών και τις διαφαίνόμενες τάσεις και ανάγκες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ - ΑΝΑΓΚΕΣ ΠΟΥ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΥΝ

ΤΥΠΟΙ ΝΗΣΙΩΝ	ΤΑΣΕΙΣ - ΑΝΑΓΚΕΣ
1η ΟΜΑΔΑ	• Σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο • Αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις • Πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση • Άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξης
2η ΟΜΑΔΑ	• Αυξανόμενη τουριστική ανάπτυξη • Ύπαρξη εκμεταλλεύσιμων πόρων και άλλων, πλην τουρισμού, παραγωγικών δραστηριοτήτων • Ανάγκη για αντιμετώπιση των συγκρούσεων μεταξύ των δραστηριοτήτων • Αποτροπή της εξάρτησης από τη μονόπλευρη τουριστική ανάπτυξη
3η ΟΜΑΔΑ	• Νησιά με σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση • Σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης • Συνεχής μείωση πληθυσμού • Σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές και κατάλληλες συνδέσεις • Ανεπάρκεια ή ελάχιστος βαθμός αξιοποίησης των πόρων • Αισθητή γεωγραφική απομόνωση
4η ΟΜΑΔΑ	• Νησίδες με πολύ μικρή γεωγραφική έκταση και ελάχιστους κατοίκους • Αισθητή γεωγραφική απομόνωση • Σχεδόν παντελής έλλειψη υποδομών • Ανάγκη για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και άρση της απομόνωσης

ΠΗΓΗ: ΕΕΤΑΑ 2010

Είναι σαφές ότι η διαμόρφωση της αναπτυξιακής πολιτικής ανά νησιωτικό δήμο λαμβάνει υπ' όψη και πολλές φορές αναπροσαρμόζει στην πράξη την παραπάνω τυποποιημένη ομαδοποίηση.

2.4. Πρότυπα Αναπτυξιακής Πολιτικής στον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο

Στον ελληνικό νησιωτικό χώρο έχουν εφαρμογή τα κλασικά πρότυπα περιφερειακής ανάπτυξης:

- ✓ **Πολική Ανάπτυξη (Πρότυπο Συγκέντρωσης - Διάχυσης της Ανάπτυξης)** που συνίσταται στην επικέντρωση της αναπτυξιακής προσπάθειας σ' ένα μεγάλο αστικό κέντρο με βασικά χαρακτηριστικά:
 - Επαρκές πληθυσμιακό μέγεθος (της τάξης των 100 χιλ. κατοίκων)
 - Ύπαρξη επιχειρηματικών (Β.Ε.ΠΕ., ΒΙΟ.ΠΑ., κ.λπ.), τεχνικών (Δίκτυα) και κοινωνικών (Εκπαίδευση, Υγεία) υποδομών

•Υπαρξη μιας τουλάχιστον προωθητικής δραστηριότητας (Επιχείρησης που ανήκει σε κλάδο αιχμής ή ενός σημαντικού έργου υποδομής μεταφορών)
Η ανάπτυξη του πόλου επιδρά θετικά στις χωρικές μονάδες της περιβάλλουσας περιφέρειάς τους.

✓ **Ολοκληρωμένη ενδογενής, τοπική ανάπτυξη** που συνίσταται στην ισόρροπη ανάπτυξη όλων των χωρικών μονάδων μιας περιοχής και στην αξιοποίηση όλων των τοπικών πλεονεκτημάτων, με έμφαση στον πρωτογενή τομέα, στα τοπικά προϊόντα, στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ), στον αγροτουρισμό, κ.λπ.

✓ **Βιομηχανικοί τόποι**

Χωρική συγκέντρωση ΜΜΕ, που επικεντρώνουν τη δραστηριότητά τους σ' ένα κλάδο και εξειδικεύονται σε διαφορετικές φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας.

✓ **Τοπικά παραγωγικά συστήματα** που διαμορφώνονται από τη συγκέντρωση εξειδικευμένων επιχειρήσεων, η χωρική οργάνωση των οποίων εξαρτάται όχι από το παραγόμενο προϊόν, αλλά από το σύστημα παραγωγής. Βασικά χαρακτηριστικά των ΤΠΣ είναι η ευελιξία, και οι οικονομίες συγκέντρωσης.

✓ **Συστήματα καινοτομικού περιβάλλοντος**, στα οποία η τοπική ανάπτυξη προκύπτει ως αποτέλεσμα καινοτόμων δράσεων και συνέργειας.

✓ **Συστήματα δημιουργικού περιβάλλοντος**, όπου η περιφέρεια - αναπτυξιακό περιβάλλον δεν αρκεί να ενσωματώνει καινοτόμες δράσεις, αλλά να βοηθά τις τοπικές επιχειρήσεις και τους τοπικούς φορείς να παράγουν καινοτόμες ιδέες.

Ο Πίνακας 2.2. παρουσιάζει τρεις βασικές πολιτικές που προσδιορίζονται με βάση τα παραπάνω πρότυπα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2. ΤΥΠΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Παραδοσιακή Πολιτική Περιφερειακής Ανάπτυξης - Κλασσικά Μέσα Περιφερειακής Πολιτικής	Πολιτική Δημιουργίας Συστήματος Καινοτομίας Περιβάλλοντος - Δικτυώσεις	Πολιτική Δημιουργικής Ανάπτυξης
- Υποδομές μεταφορών και τηλεπικοινωνιών - Υποδομές ενέργειας - Πολιτική περιβάλλοντος - Επιχειρηματικές υποδομές - Κίνητρα για επενδύσεις - Θεσμικές ρυθμίσεις - Κατάρτιση	- Μεταφορά τεχνογνωσίας - Δίκτυα συνεργασιών - Στήριξη - δημιουργία εταιρειών συμβούλων - Υποστήριξη νέων επιχειρήσεων - Δημιουργία κεφαλαίων υψηλού επιχειρηματικού κινδύνου - Διαμόρφωση βιομηχανικών τόπων - συστημάτων καινοτομικού περιβάλλοντος - Δημιουργία τοπικών παραγωγικών συστημάτων και νησιωτικών clusters	- Ενδυνάμωση νησιωτικής ταυτότητας - Ανάπτυξη υπηρεσιών αναψυχής - Βελτίωση ποιότητας ζωής - Στήριξη πολιτιστικών φορέων - Στήριξη δημιουργικών επιχειρήσεων - Αξιοποίηση τοπικών ηγετικών προσωπικοτήτων - Ενσωμάτωση του ΔΠ στην Τοπική Αυτοδιοίκηση

Συνήθως αυτές οι τρεις πολιτικές διαμορφώνονται συνδυαστικά στο πλαίσιο της Στρατηγικής Περιφερειακής Ανάπτυξης.

2.5. Στρατηγικοί Στόχοι των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων των Ελληνικών Νησιωτικών Περιφερειών

Οι στρατηγικοί στόχοι των προγραμμάτων: ΚΠΣ 2000 - 2006, ΕΣΠΑ 2007 - 2013 και ΕΣΠΑ 2014 - 2020, κατά περιφέρεια ήταν οι ακόλουθοι:

Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

2000 - 2006	2007 - 2013	2014 - 2020
- Αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης και περιθωριοποίησης της νησιωτικής οικονομίας, με την αξιοποίηση της τεχνολογίας και των τοπικών πλεονεκτημάτων - Αστική ανάπτυξη - Διαφοροποίηση της νησιωτικής οικονομίας και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας με την αξιοποίηση της κοινωνίας της πληροφορίας και την ανάπτυξη της καινοτομίας - Στήριξη αγροτικής ανάπτυξης - ανάπτυξη της υπαίθρου	- Αύξηση της ελκυστικότητας της Περιφέρειας - Ενίσχυση της εξωστρέφειας της Περιφέρειας - Αμβλύνση των ενδοπεριφερειακών - διανησιωτικών και ενδονησιωτικών / τοπικών ανισοτήτων	- Ενίσχυση της παραγωγικής / επιχειρηματικής δραστηριότητας & της ελκυστικότητας, της ανταγωνιστικότητας & της εξωστρέφειας της ΠΒΑ, με αιχμή την καινοτομία. - Ανάπτυξη, αξιοποίηση & αύξηση της συμμετοχής του ανθρώπινου δυναμικού στην αγορά εργασίας. - Συμπλήρωση - ολοκλήρωση διατηρήσιμων υποδομών. - Προστασία του περιβάλλοντος & των πόρων. - Αποτελεσματική περιφερειακή δημόσια διοίκηση & αυτοδιοίκηση. - Ενδυνάμωση της χωρικής / νησιωτικής συνοχής & της ανάπτυξης.

Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

2000 - 2006	2007 - 2013	2014 - 2020
- Αντιμετώπιση των προβλημάτων του νησιωτικού χαρακτήρα - βασικές υποδομές - Προστασία περιβάλλοντος και βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων - Έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης και αναπροσανατολισμός της - Ενίσχυση και αξιοποίηση των δυναμικών νησιωτικών κέντρων ανάπτυξης - Ανάπτυξη της υπαίθρου και ενίσχυση νησιών και περιοχών χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης	- Ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού και πολιτιστικού προϊόντος - Βελτίωση της προσπελασιμότητας - Επένδυση στο ανθρώπινο δυναμικό και στην κοινωνία της γνώσης - Περιβαλλοντική διαχείριση και βελτίωση της ποιότητας ζωής - Στήριξη της δημιουργίας «πρωτότυπων» πόλων ανάπτυξης για την προσέλκυση επιχειρήσεων παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής τεχνολογίας - Διαμόρφωση ανταγωνιστικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος - Ενδυνάμωση της χωρικής συνοχής και στήριξη των συνεργασιών	- Έξυπνη, ανταγωνιστική, διαφοροποιημένη περιφερειακή οικονομία - Εδραίωση της αειφορικής ανάπτυξης με την αξιοποίηση συγχρόνων μεθόδων διαχείρισης των πόρων - Ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής σε όρους χωρικούς, αθλή και κοινωνικοοικονομικούς με τη διάχυση της ανάπτυξης και την άρση της απομόνωσης - Ενεργή υποστήριξη της απασχόλησης και προώθηση της κοινωνικής ένταξης

Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

2000 - 2006	2007 - 2013	2014 - 2020
• Ποιοτική αναβάθμιση και αξιοποίηση των τουριστικών υπηρεσιών και των λοιπών παραγωγικών δραστηριοτήτων • Μείωση της περιφερειακότητας και του ελλείμματος υποδομής • Αναβάθμιση και προστασία του αστικού και ημιαστικού περιβάλλοντος • Αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου • Ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού • Ειδικές δράσεις για την ανάπτυξη και προστασία των μικρών νησιών	• Βελτίωση της ποιότητας ζωής και διαφύλαξη του περιβαλλοντικού πόρου για την τόνωση της περιφερειακής ελκυστικότητας • Διαφοροποίηση και ποιοτική αναβάθμιση του παραγωγικού συστήματος για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας • Βελτίωση της γενικής προσπελασιμότητας για την ενίσχυση της περιφερειακής συνοχής και ανταγωνιστικότητας • Ανάπτυξη ενεργητικού ρόλου στον ευρύτερο χώρο Αδριατικής & Ιονίου για την εδραίωση της κεντρικότητας • Προώθηση της «πολικής» και «ενδογενούς» τοπικής ανάπτυξης για την ενίσχυση του δυναμισμού και τη βελτίωση της χωρικής συνοχής της περιφέρειας	• Διαφοροποίηση του παραγωγικού συστήματος & προτύπου, προκειμένου να τονωθεί η ανταγωνιστικότητα του υφιστάμενου παραγωγικού προτύπου • Ενίσχυση του κοινωνικού ιστού μέσω της ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού σε προσόντα • Ενίσχυση του κοινωνικού ιστού μέσω της αντιμετώπισης των συνεπειών της οικονομικής κρίσης • Διαχείριση του περιβάλλοντος & του χώρου, στην κατεύθυνση της βιωσιμότητας, μέσω της αντιμετώπισης των πιέσεων & των περιορισμών Νησιωτικότητας

Ταυτόχρονα στις κατευθύνσεις του χωροταξικού σχεδιασμού σύμφωνα με το ΥΠΕΚΑ (2008) προτείνεται να δημιουργηθεί:

Πολυπολικό αναπτυξιακό νησιωτικό σύμπλεγμα Βορείου και Νοτίου Αιγαίου, που συγκροτείται από τις υποενότητες:

- α) Λέσβου - Χίου (με τους δευτερεύοντες εθνικούς πόλους Μυτιλήνης και Χίου)
- β) Σάμου - Ικαρίας
- γ) Σύρου - Πάρου - Νάξου (με τον δευτερεύοντα εθνικό πόλο της Ερμούπολης)
- δ) Ρόδου - Κω - Καλύμνου (με τον δευτερεύοντα εθνικό πόλο της Ρόδου).

Για το νησιωτικό αυτό σύμπλεγμα σε αδρές γραμμές, επιδιώκονται τα εξής:

- Η ανάπτυξη δομών και σχέσεων διασυνორιακής συνεργασίας
- Η ενίσχυση της συνεργασίας και της διασύνδεσης του νησιωτικού συμπλέγματος με την Αθήνα, την Κρήτη, και τη Θεσσαλονίκη και -κατά περίπτωση- με άλλα αστικά κέντρα της ηπειρωτικής χώρας
- Η ανάπτυξη συνεργασιών στους τομείς του τουρισμού, της αγροτικής παραγωγής, της μεταποίησης και της διακίνησης προϊόντων, της εκπαίδευσης, της έρευνας και τεχνολογίας, με έμφαση σε αντικείμενα αιχμής για τον νησιωτικό χώρο, καθώς και της προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- Η ανάπτυξη του αθλητισμού και της υγείας
- Η ανάπτυξη δράσεων για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων του νησιω-

τικού χώρου και ιδίως της διοικητικής, συγκοινωνιακής και ενεργειακής εξυπηρέτησης, της διαχείρισης των υδατικών πόρων και των απορριμμάτων - αποβλήτων, του ελέγχου της δόμησης κ.ά.

Είναι σαφές ότι ούτε τα ΠΕΠ, ούτε το χωροταξικό οδηγούν σαφώς στη διαμόρφωση ενός συγκεκριμένου αναπτυξιακού προτύπου στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, στη διατύπωση μιας σαφούς κλαδικής πολιτικής και στην αποτύπωση των αναγκών στρατηγικών υποδομών. Η ανάπτυξη και η συνοχή του ελληνικού νησιωτικού χώρου απαιτεί τη διαμόρφωση εθνικής νησιωτικής στρατηγικής, την ανάδειξη κυρίων εθνικών πόλων ανάπτυξης στον χώρο του Αιγαίου και στα Ιόνια Νησιά και μιας πολιτικής ολοκληρωμένης νησιωτικής ανάπτυξης κατά νησί ή καθ' ομάδα νησιών.

2.6. Καταγραφή των Προβλημάτων των Νησιών από την ασκούμενη Δημόσια Πολιτική

Η ανάλυση και αξιοποίηση των απαντήσεων στην έρευνα που διεξάγεται με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων από όλους τους νησιωτικούς δήμους, θα αποκαλύψει τα προβλήματα που προκύπτουν από την ασκούμενη πολιτική της κεντρικής Κυβέρνησης στα νησιά.

Η πολιτική αυτή αφορά ειδικά μέτρα εφαρμοζόμενα κυρίως από τα ακόλουθα υπουργεία:

- α. Υπουργείο Οικονομικών για θέματα φορολογίας
- β. Υπουργείο Οικονομίας και Ανταγωνιστικότητας για θέματα κινήτρων
- γ. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης για θέματα ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα
- δ. Υπουργείο Εσωτερικών για θεσμικά θέματα
- ε. Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών για θέματα επικοινωνιών
- στ. Υπουργείο Ναυτιλίας και Αιγαίου για θέματα μεταφορών και διαφόρων ενισχύσεων
- ζ. Υπουργείο Περιβάλλοντος για θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και χωροταξίας
- η. Υπουργείο Τουρισμού για θέματα τουριστικής υποδομής και ανάπτυξης
- θ. Υπουργείο Πολιτισμού

Σοβαρές επιπτώσεις στη νησιωτική ανάπτυξη αναμένεται να έχουν οι φορολογικές αλλαγές του Ν. 4387/12 - 5 - 2016 (ΦΕΚ 85/Α) που είτε αφορούν στα νησιά αυτά καθαυτά είτε σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας, που είναι καίριας σημασίας για τη νησιωτική οικονομία.

Οι αλλαγές αυτές αφορούν σε:

- Τροποποιήσεις στη μείωση φόρου των αγροτών
- Τροποποίηση ΕΝΦΙΑ
- Αύξηση κανονικού συντελεστή ΦΠΑ και κατάργηση μείωσης ΦΠΑ στη δεύτερη ομάδα νησιών
- Επιβολή φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια
- Τέλος συνδρομητών σταθερής τηλεφωνίας
- Επιβολή ειδικού φόρου κατανάλωσης στον καφέ και την μπύρα
- Αύξηση φόρου καυσίμων

Πέρα από τις στοχευμένες στα νησιά επιβαρύνσεις και οι γενικές επιβαρύνσεις θα πλήξουν σε μεγαλύτερο βαθμό τα νησιά λόγω της εξάρτησής τους από τον τουρισμό και των επιπτώσεων της Νησιωτικότητας.

3. Στρατηγική Ανάπτυξης του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου

3.1. Η Οικονομία του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου

Για την αποτύπωση των χαρακτηριστικών της οικονομίας του ελληνικού νησιωτικού χώρου διερευνώνται βασικά μεγέθη την τελευταία περίοδο οικονομικής ανόδου 2000 - 2008 και την περίοδο της κρίσης 2008 - 2013.

Ο ελληνικός νησιωτικός χώρος παράγει το 6,35% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας, δηλαδή 11.449 εκ. €, το 2013¹. Συγκεκριμένα στον ελληνικό νησιωτικό χώρο και στη χώρα πριν και κατά την περίοδο της κρίσης το ΑΕΠ διαμορφώθηκε ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1. ΕΞΕΛΙΞΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥ ΑΕΠ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ

	2000	2008	2013
Νησιωτικός χώρος	9.383	16.219	11.449
Χώρα	141.247	241.990	180.389
Ποσοστό στο ΑΕΠ της χώρας (%)	6,64	6,70	6,35

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΑΕΠ ΣΕ ΕΚ. €.

Από τη διερεύνηση των δεδομένων που αφορούν στο ΑΕΠ, την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία και τις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου προκύπτει ότι η εξέλιξη των μεγεθών στον ελληνικό νησιωτικό χώρο κατά την περίοδο της οικονομικής ανόδου ήταν κατ'ελάχιστον μεγαλύτερη από τα αντίστοιχα εθνικά μεγέθη.

Αντίθετα κατά την περίοδο της κρίσης η εξέλιξη των παραπάνω μεγεθών στον ελληνικό νησιωτικό χώρο ήταν δυσμενέστερη σε σχέση με τα αντίστοιχα εθνικά μεγέθη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΣΤΟΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΧΩΡΟ

	2000 - 2008		2008 - 2013	
	Ελληνικός Νησιωτικός Χώρος	Χώρα	Ελληνικός Νησιωτικός Χώρος	Χώρα
Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ)	70,96	69,45	-29,14	-25,18
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ)	72,85	71,32	-29,41	-25,46
Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου	117,34	65,57	-69,08	-62,37

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

¹ Όλα τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ για το 2013 χαρακτηρίζονται ως προσωρινά.

Ο ακόλουθος Πίνακας 3.3. παρουσιάζει την κατανομή του ΑΕΠ στους νησιωτικούς νομούς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΑΕΠ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ
(2000, 2008, 2013)

Περιφέρειες και Νομοί	ΑΕΠ 2000	ΑΕΠ 2000 (% Χώρα=100)	ΑΕΠ 2008	ΑΕΠ 2008 (% Χώρα=100)	ΑΕΠ 2013*	ΑΕΠ 2013 (% Χώρα=100)	2000 - 2008		2008 - 2013	
							Ποσοστιαία Μεταβολή (%)	Δείκτης Ποσοστιαίας Μεταβολής	Ποσοστιαία Μεταβολή (%)	Δείκτης Ποσοστιαίας Μεταβολής
Βόρειο Αιγαίο	1.897	1,34	3.514	1,45	2.564	1,42	85,23	119,50	-27,03	106,18
ΠΕ Ν. Λέσβου	982	0,69	1.798	0,74	1.345	0,75	83,15	116,58	-25,18	98,92
ΠΕ Ν. Σάμου	400	0,28	816	0,34	551	0,31	103,93	145,71	-32,45	127,46
ΠΕ Ν. Χίου	515	0,36	900	0,37	668	0,37	74,68	104,70	-25,81	101,40
Νότιο Αιγαίο	4.801	3,40	8.183	3,38	5.832	3,23	70,45	98,78	-28,73	112,88
ΠΕ Ν. Δωδεκανήσου	2.819	2,00	4.523	1,87	3.217	1,78	60,43	84,73	-28,87	113,43
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	1.981	1,40	3.660	1,51	2.614	1,45	84,71	118,77	-28,56	112,20
Ιόνια Νησιά	2.686	1,90	4.522	1,87	3.054	1,69	68,38	95,87	-32,47	127,54
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	625	0,44	1.030	0,43	711	0,39	64,75	90,79	-30,96	121,62
ΠΕ Ν. Κέρκυρας	1.370	0,97	2.244	0,93	1.490	0,83	63,86	89,54	-33,61	132,03
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	489	0,35	900	0,37	550	0,30	83,91	117,65	-38,96	153,03
ΠΕ Ν. Λευκάδας	201	0,14	348	0,14	303	0,17	72,62	101,82	-12,74	50,06
ΕΛΛΑΔΑ	9.383	6,64	16.219	6,70	11.449	6,35	72,85	102,13	-29,41	115,52

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα το μεγαλύτερο ΑΕΠ, διαχρονικά, έχουν οι δύο νομοί του Νοτίου Αιγαίου και συγκεντρώνουν το 3,23% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας και ακολουθούν ο νομός Κέρκυρας και ο νομός Λέσβου. Όλοι όμως οι νομοί πλην της Λευκάδας (και σε πολύ μικρότερο βαθμό της Λέσβου) παρουσιάζουν την περίοδο της κρίσης συρρίκνωση του ΑΕΠ μεγαλύτερη απ' αυτήν της χώρας (-25,46%). Έτσι, ενώ την περίοδο της κρίσης ο ελληνικός νησιωτικός χώρος, όσον αφορά το ΑΕΠ πλήττεται περισσότερο από τη χώρα (σύνολο νησιωτικών περιφερειών: -29,41%, χώρα -25,46%), την τελευταία περίοδο οικονομικής ανόδου η αύξηση του ΑΕΠ του ελληνικού νησιωτικού χώρου ήταν σημαντική αλλά ελάχιστα μεγαλύτερη απ' αυτήν της χώρας (σύνολο νησιωτικών περιφερειών: 72,85%, χώρα: 71,32%). Στην τελευταία περίοδο της ανάπτυξης οι νομοί Δωδεκανήσου, Κέρκυρας και Ζακύνθου αύξησαν σημαντικά το ΑΕΠ τους αλλά δεν μπόρεσαν να ακολουθήσουν τον ρυθμό της χώρας.

Όσον αφορά το κκΑΕΠ το 2008, τέσσερις από τους εννέα νησιωτικούς νομούς είχαν μέγεθος μεγαλύτερο από το αντίστοιχο εθνικό κκ ΑΕΠ (Δωδεκάνησα, Κυκλάδες, Ζάκυνθος, Κεφαλονιά). Το 2013 μόνο οι Κυκλάδες και η Ζάκυνθος έχουν κκΑΕΠ μεγαλύτερο του εθνικού κκΑΕΠ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4. ΤΟ κκΑΕΠ ΚΑΙ Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ (2000, 2008, 2013)

Περιφέρειες και Νομοί	κκΑΕΠ 2000	κκΑΕΠ 2008	κκΑΕΠ 2013*	2000 - 2008		2008 - 2013	
				Ποσοστιαία Μεταβολή (%)	Δείκτης Ποσοστιαίας Μεταβολής	Ποσοστιαία Μεταβολή (%)	Δείκτης Ποσοστιαίας Μεταβολής
Βόρειο Αιγαίο	9.636	17.647	12.881	83,14	123,87	-27,01	109,38
ΠΕ Ν. Λέσβου	9.542	17.272	13.073	81,02	120,71	-24,31	98,47
ΠΕ Ν. Σάμου	9.648	19.253	12.905	99,55	148,32	-32,98	133,55
ΠΕ Ν. Χίου	9.811	17.095	12.493	74,24	110,61	-26,92	109,02
Νότιο Αιγαίο	15.557	24.747	17.422	59,07	88,01	-29,60	119,88
ΠΕ Ν. Δωδεκανήσου	14.673	21.943	15.512	49,54	73,82	-29,30	118,69
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	17.017	29.388	20.532	72,70	108,32	-30,14	122,05
Ιόνια Νησιά	13.135	21.759	14.686	65,66	97,83	-32,51	131,65
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	15.901	25.264	17.562	58,89	87,74	-30,49	123,48
ΠΕ Ν. Κέρκυρας	12.968	21.341	14.285	64,57	96,20	-33,06	133,91
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	13.543	23.420	14.029	72,93	108,66	-40,10	162,40
ΠΕ Ν. Λευκάδας	8.607	14.818	12.646	72,16	107,51	-14,66	59,36
ΕΛΛΑΔΑ	13.071	21.845	16.451	67,12	100,00	-24,69	100,00

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

Όπως φαίνεται από τις ποσοτικές μετρήσεις του κκΑΕΠ την περίοδο της κρίσης, όλοι οι νησιωτικοί νομοί, ουσιαστικά πλην της Λευκάδας και της Λέσβου, παρουσίασαν μείωση του κκΑΕΠ μεγαλύτερη από την αντίστοιχη της χώρας.

Ειδικά με την αξιοποίηση στοιχείων ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας μπορούμε να προσδιορίσουμε την εξειδίκευση των νησιωτικών νομών σε 17 κλάδους οικονομικής δραστηριότητας για το 2013. Στο Παράρτημα 4 (Πίνακας 4.1.) παρουσιάζεται η κλαδική εξειδίκευση των νησιωτικών νομών ως προς τη χώρα με τον υπολογισμό των κλαδικών συντελεστών συμμετοχής (QLir).¹

Με βάση τις τιμές των συντελεστών συμμετοχής μπορούμε να καταλήξουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Κλάδοι στους οποίους ειδικεύεται το σύνολο σχεδόν των νησιωτικών νομών και στους οποίους παρουσιάζεται υψηλή εξειδίκευση είναι:

- Τουρισμός (Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης)
- Κατασκευές
- Μεταφορές και αποθήκευση

2. Η ειδίκευση στις νησιωτικές περιφέρειες καταγράφεται ως εξής (Πίνακας 3.5.)

¹ Ο συντελεστής συμμετοχής υπολογίζεται βάσει του τύπου $QL = (Air/Ar)/(Ain/An)$, όπου Α η εκάστοτε χρησιμοποιούμενη μεταβλητή, i η δραστηριότητα (κλάδος, τομέας παραγωγής), r η εξεταζόμενη χωρική ενότητα (περιφερειακή ενότητα, περιφέρεια), και n η ευρύτερη χωρική ενότητα αναφοράς (περιφέρεια, χώρα). Το αποτέλεσμα του εν λόγω συντελεστή αποδίδει το βαθμό ανάπτυξης συγκεκριμένης δραστηριότητας (i) στην υπό εξέταση χωρική ενότητα (r) σε σύγκριση με την ευρύτερη χωρική ενότητα αναφοράς (n).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5. ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΒΑΣΕΙ ΤΗΣ ΑΠΑ (2013)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ						
Τομείς	Δημόσια διοίκηση και άμυνα - υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση¹	Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	Κατασκευές	Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	Παροχή νερού - επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	Εκπαίδευση
QLir	2,01	1,50	1,45	1,44	1,11	1,09
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ						
Τομείς	Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	Μεταφορές και αποθήκευση	Κατασκευές	Παροχή νερού - επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης		
QLir	4,68	1,57	1,47	1,24		
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ						
Τομείς	Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	Κατασκευές	Μεταφορές και αποθήκευση	Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία - Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών - Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών. Μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση		
QLir	3,81	1,55	1,41	1,23		

ΠΗΓΗ: ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1 (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4)

Σαφέστερη και λεπτομερέστερη εικόνα του κλαδικού προσανατολισμού των νησιωτικών νομών μάς δίνει η κατανομή του κύκλου εργασιών σε 39 κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Τα στοιχεία αυτά αντλήθηκαν από το Μητρώο Επιχειρήσεων της ΕΛΣΤΑΤ, και τα τελευταία διαθέσιμα αφορούν στο 2010, δηλαδή αναφέρονται στην πρώτη διετία μετά την έναρξη της κρίσης. Με βάση τα στοιχεία αυτά υπολογίσθηκαν οι συντελεστές συμμετοχής (QLir).

Στο Παράρτημα 4 (Πίνακας 4.2.) παρουσιάζονται οι περιπτώσεις των κλάδων στους οποίους εξειδικεύονται οι νησιωτικοί νομοί.

Με βάση τις τιμές των συντελεστών συμμετοχής εξάγεται ο ακόλουθος Πίνακας, στον οποίο παρουσιάζονται ιεραρχικά οι πέντε μεγαλύτερες εξειδικεύσεις κάθε νησιωτικού νομού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6. ΚΛΑΔΟΙ ΥΨΗΛΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ

ΝΟΜΟΙ	ΚΛΑΔΟΣ 1	ΚΛΑΔΟΣ 2	ΚΛΑΔΟΣ 3	ΚΛΑΔΟΣ 4	ΚΛΑΔΟΣ 5
Κυκλάδων	Καταλύματα	Επεξεργασία λιμμάτων	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	Κινηματικές δραστηριότητες	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης
Δωδ/σου	Καταλύματα	Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες	Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες	Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης
Χίου	Αθλεια και υδατοκαθλιέργεια	Ποτοποιία	Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	Άλλες επαγγελματικές επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης
Σάμου	Ποτοποιία	Καταλύματα	Λοιπά ορυχεία και λιτομέγαι	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες
Λέσβου	Πλωτές μεταφορές	Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες	Ποτοποιία	Επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης
Λευκάδας	Καταλύματα	Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες	Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες & διασκέδαση
Κεφαλληνίας	Αθλεια και υδατοκαθλιέργεια	Καταλύματα	Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παροχή καταλύματος	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες

Κεφάλαιο	Καταλύματα	Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παροχή καταλύματος	Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	Επισκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών και ειδών ατομικής ή οικιακής χρήσης
Ζακύνθου	Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	Καταλύματα	Πλωτές μεταφορές	Κινηματικές δραστηριότητες	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης

ΠΗΓΗ: ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2 (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4).

Από τα στοιχεία του εν λόγω πίνακα (Πίνακας 4.2., Παράρτημα 4) προκύπτει ότι οι μεγάλες εξειδικεύσεις των νησιωτικών νομών περιστρέφονται γύρω από τον τουρισμό,

- Καταλύματα
- Εστίαση
- Ταξιδιωτικά πρακτορεία
- Χερσαίες και πλωτές μεταφορές
- Κατασκευές

Ενώ παρουσιάζονται μεγάλες ειδικεύσεις σε περισσότερο ανεξάρτητους από τον τουριστικό κλάδους σε:

- Ποτοποιία
- Αλιεία - Ιχθυοκαλλιέργεια

Και πάλι βάσει των στοιχείων του εν λόγω πίνακα του Παραρτήματος 4 και οι 9 νησιωτικοί νομοί ειδικεύονται στους κλάδους:

- Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών
- Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης
- Νομικές και λογιστικές δραστηριότητες
- Άλλες δραστηριότητες παροχής προσωπικών υπηρεσιών

8 νησιωτικοί νομοί ειδικεύονται στους κλάδους:

- Καταλύματα
- Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών
- Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης
- Επισκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών και ειδών ατομικής ή οικιακής χρήσης
- Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες

7 νησιωτικοί νομοί ειδικεύονται στους κλάδους:

- Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού
- Πλωτές μεταφορές
- Κτηνιατρικές δραστηριότητες
- Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας

6 νησιωτικοί νομοί ειδικεύονται στους κλάδους:

- Αρχιτεκτονικές δραστηριότητες και δραστηριότητες μηχανικών, τεχνικές δοκιμές και αναλύσεις
- Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες

5 νησιωτικοί νομοί ειδικεύονται στους κλάδους:

- Ποτοποιία
- Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παροχή καταλύματος

3.2. Ανταγωνιστικοί Τομείς της Νησιωτικής Οικονομίας

Στην ενότητα αυτή διερευνώνται οι δυνατότητες επιλεγμένων ανταγωνιστικών ή βασικών τομέων της οικονομίας των νησιών.

3.2.1. Τουριστική Ανάπτυξη

Ο τουρισμός αποτελεί τη βασική δυναμική δραστηριότητα των ελληνικών νησιών. Δεν μπορεί όμως να αποτελέσει τον μοχλό της ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου ή να λειτουργήσει ως πραγματική «Πρωωθητική Δραστηριότητα»

Βασικά εμπόδια στον αναπτυξιακό ρόλο του τουρισμού αποτελούν:

- Ο μονοσήμαντος προσανατολισμός στον μαζικό παραθεριστικό τουρισμό
- Η έλλειψη διασύνδεσης του τουρισμού με την τοπική παραγωγή, τις δημιουργικές και τις πολιτιστικές δραστηριότητες και την τοπική παράδοση
- Η εποχικότητα, που προκύπτει από τη μορφή της τουριστικής ανάπτυξης
- Οι δυσμενείς δείκτες, όπως η διάρκεια παραμονής, η πληρότητα, το μέσο έσοδο ανά δωμάτιο, αλλά και η μέση τουριστική δαπάνη, που επίσης προκύπτουν από τη μορφή της τουριστικής δραστηριότητας
- Η ουσιαστική απουσία εναλλακτικών μορφών τουρισμού που μπορούν να άρουν τις δυσμενείς επιπτώσεις και τις δομικές αδυναμίες του μαζικού τουρισμού και οι οποίες μπορούν να λειτουργήσουν πραγματικά ως μοχλός της ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου.

Για τη διερεύνηση της εξέλιξης του τουριστικού τομέα στις 3 τουριστικές περιφέρειες θα αποτυπωθεί η εξέλιξη της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (ΑΠΑ) την περίοδο πριν την κρίση (2000 - 2008) και την περίοδο μετά την κρίση (2008 - 2013).

Την πρώτη περίοδο η ΑΠΑ του τομέα στο σύνολο της χώρας αυξήθηκε κατά 104,18%. Στις νησιωτικές περιφέρειες η αύξηση αυτή ήταν 72,58%, με αποτέλεσμα να μειωθεί η συμμετοχή τους στην εθνική τουριστική ΑΠΑ από 28,4% σε 24,01%.

Σημαντική υστέρηση παρουσίασαν ο νομός Δωδεκανήσου με αύξηση ίση με το 37,10% της εθνικής αύξησης (38,64% έναντι του 104,18%), η Ζάκυνθος (51,19% της εθνικής αύξησης, ή αύξηση 53,32% έναντι του 104,18%) και η Κέρκυρα (54,22% της εθνικής αύξησης, ή αύξηση 52,04% έναντι του 104,18%). Τις καλύτερες επιδόσεις παρουσίασαν η Λευκάδα, η Χίος, οι Κυκλάδες και η Σάμος.

Την περίοδο μετά την κρίση η τουριστική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία μειώθηκε κατά 19,26%. Στις νησιωτικές περιφέρειες η μείωση ήταν αντίστοιχη της εθνικής (-20,27%).

Η συμμετοχή των νησιωτικών περιφερειών στην τουριστική ΑΠΑ έμεινε σχεδόν σταθερή στο 23,72%. Δύο νησιωτικοί νομοί παρουσίασαν αύξηση της τουριστικής ΑΠΑ (Λευκάδα 7,30% και Κυκλάδες 0,41%), ενώ ο νομός Δωδεκανήσου παρουσίασε μείωση χαμηλότερη από την αντίστοιχη εθνική (-13,62%).

Η σχετική σημασία του τουρισμού στην συνολική παραγωγή των νησιωτικών περιφερειών ποικίλλει. Στο Βόρειο Αιγαίο ο τουρισμός συμμετέχει κοντά 8,95% στη συνολική ΑΠΑ (2013) με μείωση της συμμετοχής μετά την κρίση, στα Ιόνια Νησιά κατά 22,68%, επίσης με μείωση της συμμετοχής μετά την κρίση, ενώ στο Νότιο Αιγαίο κατά 27,86%, με μεγάλη αύξηση της συμμετοχής μετά την κρίση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ΑΠΑ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ (2013)

Χωρική Ενότητα	Συμμετοχή Τουρισμού στη Συνολική ΑΠΑ του Νομού	Συμμετοχή στην Τουριστική ΑΠΑ της Χώρας
Ν. Δωδεκανήσου	28,94%	8,67%
Ν. Ζακύνθου	28,94%	1,92%
Ν. Κυκλάδων	26,54%	6,46%
Ν. Λευκάδας	22,98%	0,65%
Ν. Κέρκυρας	22,10%	3,07%
Ν. Κεφαλληνίας	15,99%	0,82%
Ν. Σάμου	14,45%	0,74%
Ν. Λέσβου	8,24%	1,03%
Ν. Χίου	5,84%	0,36%
Περιφέρειες Β. Αιγαίου, Ν. Αιγαίου και Ιονίων Νήσων	22,25%	23,72%
Ελλάδα	5,95%	100%

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

Με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία της σκαθάριστης προστιθέμενης αξίας:

- Οι τρεις νησιωτικές περιφέρειες συμμετέχουν κατά 23,72% στη συνολική τουριστική ΑΠΑ της χώρας.
- Το 22,25% της συνολικής ΑΠΑ των νησιωτικών περιφερειών τους προέρχεται από τον τουριστικό τομέα
- Την περίοδο της οικονομικής ανόδου (προ του 2008) οι ηπειρωτικές περιφέρειες (αλλά και η Κρήτη) παρουσιάζουν μεγαλύτερη αύξηση της τουριστικής ΑΠΑ από τις τρεις νησιωτικές περιφέρειες.
- Την περίοδο της κρίσης οι τρεις νησιωτικές περιφέρειες δεν αποδείχθηκαν ανθεκτικότερες από τις ηπειρωτικές περιφέρειες και ιδίως από την Κρήτη, παρουσιάζοντας μεγάλη μείωση της τουριστικής ΑΠΑ, με εξαίρεση τη Λευκάδα και δευτερευόντως τις Κυκλάδες που παρουσιάζουν αύξηση.

Για την αναστροφή του δυσμενούς κλίματος, όπως προκύπτει από τη διερεύνηση των δυνατοτήτων και των αδυναμιών του τουριστικού τομέα στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, απαιτούνται 5 βήματα πολιτικής, όπως:

1. Στήριξη μαζικού παραθεριστικού τουρισμού, η οποία αφορά σε δράσεις όπως:
 - Βελτίωση καταλυμάτων
 - Βελτίωση παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών
 - Ουσιαστική αναβάθμιση συμπληρωματικών υπηρεσιών
 - Υγεία
 - Μεταφορές

- Ανάδειξη τοπικών προϊόντων και τοπικής γαστρονομίας
- Υπηρεσίες Τοπικής Αυτοδιοίκησης (καθαριότητα - αναπλάσεις - έλεγχοι - υποδομές - δίκτυα)

2. Εμπλουτισμός τουριστικού προϊόντος, μέσω δράσεων όπως:

- Ανάδειξη αστικών κέντρων των νησιών
- Ανάδειξη αρχιτεκτονικής κληρονομιάς
- Ανάδειξη αρχαιολογικών πόρων
- Ανάδειξη πολιτιστικής παράδοσης - ιστορίας
- Ανάδειξη ιδιαίτερων τοπικών εκδηλώσεων (γιορτές - πανηγύρια - φεστιβάλ)
- Ανάδειξη περιοχών φυσικού κάλλους (ενημέρωση για ειδικές περιοχές και διαδρομές)
- Ανάδειξη περιοχών «βιομηχανικής αρχαιολογίας»
- Δημιουργία - πιστοποίηση και ανάδειξη μουσείων και κέντρων εικονικής πραγματικότητας
- Αντιμετώπιση περιβαλλοντικών κινδύνων και φυσικών καταστροφών

3. Ανάδειξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, με ενσωμάτωση στο βασικό τουριστικό προϊόν ανά νησιωτικό δήμο

- Πολιτιστικός τουρισμός, μνημεία - βιομηχανική αρχαιολογία, αρχαία - μεσαιωνική ιστορία, ναυτοσύνη
- Ιαματικός τουρισμός
- Αθλητικός θαλάσσιος τουρισμός
- Καταδυτικός τουρισμός
- Αναρριχητικός τουρισμός
- Φυσιολατρικός τουρισμός, παρατήρηση φύσης, σπήλαια
- Συνεδριακός - εκπαιδευτικός τουρισμός, θερινά σχολεία

4. Διαμόρφωση - προβολή πακέτου ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης

- Δημιουργία σχετικού πακέτου ανά νησιωτικό δήμο
- Ανάδειξη εικόνας και branding ανά νησιωτικό δήμο
- Προβολή στην Ελλάδα και στο εξωτερικό
- Προβολή στους επισκέπτες του νησιού

5. Διακυβέρνηση ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης ανά νησιωτικό δήμο

Οργάνωση	• Υπηρεσία, ή στέλεχος Τοπικής Αυτοδιοίκησης • Εκπρόσωποι φορέων • Εκπρόσωποι δημοτών
Αρμοδιότητες	• Σχεδιασμός • Έλεγχος • Αξιολόγηση • Προσαρμογές • Προβολή

Ο εντοπισμός των τοπικών φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων πόρων, η ανάδειξη προτεραιοτήτων, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των 5 βημάτων πρέπει να αποφασισθούν και να πραγματοποιηθούν σε τοπικό επίπεδο, με συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, των φορέων και των κατοίκων κάθε νησιού. Η υλοποίηση των βημάτων αυτών πρέπει να γίνει σε επίπεδο νησιωτικού δήμου.

3.2.2. Ανάπτυξη του Πρωτογενή Τομέα

Τα βασικά χαρακτηριστικά του νησιωτικού πρωτογενούς τομέα, ιδίως στα μικρά και πολύ μικρά νησιά που αποτελούν το 50% των νησιωτικών δήμων είναι:

- Το πολύ μικρό μέγεθος και η περιορισμένη διαθέσιμη έκταση
- Η μικρή αγορά
- Η εποχικότητα της ζήτησης
- Οι περιορισμένοι ανθρώπινοι πόροι
- Οι περιορισμένες δυνατότητες άρδευσης
- Το αυξημένο κόστος παραγωγής
- Η επέκταση ανταγωνιστικών χρήσεων όπως τουρισμός, παραθεριστική κατοικία, φωτοβολταϊκά κ.λπ.

Στις βασικές κατευθύνσεις για την ανάπτυξη του πρωτογενούς τομέα έχουν προταθεί κατά καιρούς:

- Ο προσδιορισμός χρήσεων γης για τον πρωτογενή τομέα
- Η διαφοροποίηση του αγροτικού προϊόντος
- Η ανάδειξη τοπικών αγροτικών (γεωργικών και κτηνοτροφικών) προϊόντων και η έμφαση στην ποιότητα και ανάδειξη νέων ΠΟΠ, ΠΓΕ, ΟΠΑΠ
- Η σύνδεση της πολιτικής ανάπτυξης της υπαίθρου και της πολιτικής για τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές σε επίπεδο νησιού (αγροπεριβαλλοντικά μέτρα, δράσεις τύπου leader κ.λπ.)
- Η σύνδεση της αγροτικής παραγωγής με την τουριστική ανάπτυξη - δικτύωση παραγωγών με τουριστικές επιχειρήσεις
- Η ενημέρωση - κατάρτιση αγροτών ανά νησιωτικό δήμο
- Η στήριξη συνεταιρισμών και ενώσεων παραγωγών ανά νησιωτικό δήμο
- Η διαμόρφωση αγροπεριβαλλοντικών μέτρων ανά νησιωτικό δήμο (μη υδροβόρες ποικιλίες και καλλιέργειες, διατήρηση τοπίου, αναβαθμίσεις, κ.λπ.)
- Η δημιουργία υποδομών μεταποίησης αγροτικών προϊόντων (τυποποιητήρια, τυροκομεία, σφαγεία κ.λπ.) και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του αγροτικού τομέα

Η διαμόρφωση δικτύου παραγωγών και τουριστικών επιχειρήσεων ανά νησιωτικό δήμο. Επειδή η ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα είναι βασική δραστηριότητα της τοπικής ανάπτυξης, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των δράσεων γίνονται σε τοπικό επίπεδο. Ως εκ τούτου είναι αναγκαία η διαμόρφωση δομής και δράσεων διακυβέρνησης της αγροτικής ανάπτυξης ανά νησιωτικό δήμο.

3.2.3. Αλιεία - Υδατοκαλλιέργειες

Η παράκτια αλιεία είναι μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα για τους κατοίκους και τις κοινωνίες των νησιών, με ουσιαστικές επαγγελματικές, εισοδηματικές, κοινωνικές και διατροφικές επιπτώσεις.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται σοβαρά προβλήματα βιωσιμότητας του κλάδου, που προέρχονται από τη μείωση των ιχθυαποθεμάτων. Η μείωση αυτή οφείλεται σε παράγοντες όπως η υπεραλίευση, η χρήση παράνομων και καταστροφικών αλιευτικών πρακτικών, η καταστροφή ενδιαιτημάτων, τα είδη εισβολής, η ρύπανση της θάλασσας και η κλιματική αλλαγή.

Στον τομέα της αντιμετώπισης των παραπάνω προβλημάτων σημαντικός είναι ο ρόλος των νησιωτικών δήμων στο πλαίσιο της άσκησης των αρμοδιοτήτων τους σχετικά με την αλιεία μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται:

- Η διερεύνηση θεμάτων για την ανάπτυξη της γεωργίας, της κτηνοτροφίας και της αλιείας καθώς και η διατήρηση των πληθυσμών που απασχολούνται στους εν λόγω τομείς
- Ο έλεγχος της αλιευτικής δραστηριότητας στην περιοχή δικαιοδοσίας τους
- Η εκπόνηση σχετικών μελετών και η ενημέρωση των κατοίκων μέσω εκλαϊκευμένων εκδόσεών τους
- Η κατάρτιση σχετικού πλαισίου και η αδειοδότηση (ιχθυοκαλλιέργειες, αλιείς, αλιευτικά σκάφη κ.λπ.)
- Η προστασία του υδατικού περιβάλλοντος και η ενεργοποίηση προγραμμάτων διαχείρισης και ανάπτυξης της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας
- Η τακτοποίηση θεμάτων σχετικών με τις ιχθυόσκαλες
- Η ρύθμιση λειτουργίας των αλιευτικών συνεταιρισμών

Επιπλέον, οι αναπτυξιακές δυνατότητες του τομέα και μέσω των ΠΕΠ, επικεντρώνονται:

- Στη βελτίωση του ιχθυογεννητικού υλικού και στην καλλιέργεια νέων ειδών
- Στην εισαγωγή καινοτομιών στον τομέα της εκτροφής
- Στην ανάπτυξη των υποδομών εμπορίας των αλιευμάτων
- Στην κατάρτιση και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού
- Στη βελτίωση της παραγωγικότητας, της ποιότητας, της ασφάλειας και της μεταποίησης των προϊόντων της υδατοκαλλιέργειας
- Στη σύνδεση του τομέα της αλιείας - υδατοκαλλιέργειας με την τουριστική δραστηριότητα των νησιών και στην ένταξη του τομέα σε τοπικά clusters

Και στην περίπτωση της αλιείας - ιχθυοκαλλιέργειας είναι αναγκαία η διαμόρφωση δομής και δράσεων διακυβέρνησης της αγροτικής ανάπτυξης ανά νησιωτικό δήμο.

3.2.4. Ανάπτυξη του Τομέα Μεταποίησης - Βιοτεχνίας, Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις

Τα βασικά προβλήματα του τομέα στον ελληνικό νησιωτικό χώρο είναι:

- Ο κατακερματισμένος χώρος
- Οι υποβαθμισμένες εξωτερικές οικονομίες
- Οι υποβαθμισμένες εσωτερικές οικονομίες
- Η ύπαρξη πολύ μικρών επιχειρήσεων
- Το αυξημένο κόστος μεταφοράς
- Τα αντικίνητρα των αναπτυξιακών νόμων

Βασικές διεξόδους στην ανάπτυξη του τομέα μπορούν να δώσουν:

- α. Η αναμόρφωση αναπτυξιακού νόμου (βλ. εν 3.2.6)
- β. Η ανάπτυξη συνεργατικών μοντέλων - clustering με
 - Την οργάνωση συστάδων αγροδιατροφικών, μεταποιητικών, τουριστικών, συμβουλευτικών επιχειρήσεων
 - Την ανάπτυξη κοινών δράσεων, όπως συμμετοχή σε εκθέσεις, συνέδρια, σεμινάρια.
- γ. Η στήριξη της απασχόλησης και η κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού
- δ. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων
- ε. Η διαμόρφωση τοπικών συστημάτων ποιότητας
- στ. Η ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, με δράσεις όπως
 - Ενημέρωση για τον θεσμό της κοινωνικής οικονομίας
 - Δημιουργία θερμοκοιτίδων κοινωνικών επιχειρήσεων
 - Κατάρτιση στελεχών κοινωνικών επιχειρήσεων
 - Δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων
 - Ενίσχυση της απασχόλησης ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων
- ζ. Η άρση απομόνωσης μικρών νησιών

Βασικό μέρος των δράσεων αυτών πρέπει να σχεδιασθεί και να υλοποιηθεί σε επίπεδο νησιωτικού δήμου.

3.2.5. Ανάπτυξη του Τομέα των Υπηρεσιών

Βασική προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα και στη συνέχεια για την οικονομική ανάπτυξη των νησιών αποτελεί η ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών με έμφαση στις υπηρεσίες:

- Μεταφορών
- Υγείας και Πρόνοιας
- Εκπαίδευσης

Στους επιμέρους τομείς σημαντική είναι η βελτίωση των σχετικών υποδομών αλλά και των παρεχόμενων υπηρεσιών χωρίς τις οποίες δεν έχουν ουσιαστική αξία οι υποδομές. Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη τόσο του τομέα των υπηρεσιών, όσο και την ίδια τη νησιωτική ανάπτυξη, είναι η επικέντρωση στις ακόλουθες υποδομές - υπηρεσίες:

- Υποδομές - υπηρεσίες Μεταφορών
- Υποδομές - υπηρεσίες Υγείας
- Υποδομές - υπηρεσίες Εκπαίδευσης
- Υποδομές - υπηρεσίες ΤΠΕ - ευρυζωνικές υπηρεσίες

3.2.6. Δημιουργικές Επιχειρήσεις

Δημιουργική Οικονομία στις Νησιωτικές Περιφέρειες

Ο όρος δημιουργική οικονομία ή κλάδοι πολιτισμού και δημιουργικότητας, συνήθως περιλαμβάνει τις βιομηχανίες των εκδόσεων και εκτυπώσεων, την αρχιτεκτονική και το ειδικευμένο σχέδιο (design), την τηλεόραση και το ραδιόφωνο, την παραγωγή μουσικής και κινηματογραφικών ταινιών, τις αναπαραστατικές και εικαστικές τέχνες, την παραγωγή διαφημίσεων, τα μουσεία και τις βιβλιοθήκες, τη φωτογραφία και την παραγωγή λογισμικού. Δύνатаι, δηλαδή, να συμπεριλάβει τόσο αμιγώς πολιτιστικά αγαθά, αλλά ταυτόχρονα και αγαθά τα οποία προέρχονται από μια ευρύτερη δημιουργική παραγωγική διαδικασία. Οι κλάδοι πολιτισμού και δημιουργικότητας αποτελούν μερικούς από τους πιο δυναμικούς τομείς της ευρωπαϊκής οικονομίας, καθώς αναπτύσσονται με περίπου 7% τα τελευταία 10 χρόνια, ενώ απασχολούν 8 εκ. εργαζόμενους στο σύνολο της ΕΕ28. Πρόσφατα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέταξε τη δημιουργική οικονομία στον προγραμματισμό της περιόδου 2014 - 2020, ως έναν από τους βασικούς άξονες ενίσχυσης. Δίνεται πλέον η ευκαιρία, στους δήμους και στις περιφέρειες της χώρας, να επωφεληθούν από τις κοινοτικές ενισχύσεις, εντάσσοντας στον προγραμματισμό τους άξονες για τη δημιουργική οικονομία, στους τομείς των υποδομών, της απασχόλησης - κατάρτισης και των ενισχύσεων προς τις δημιουργικές - πολιτιστικές επιχειρήσεις.

Ο Πίνακας 3.8. που ακολουθεί, παρουσιάζει συγκεντρωτικά στατιστικά στοιχεία για τον αριθμό των επιχειρήσεων και την απασχόληση, σε επτά κλάδους πολιτισμού και δημιουργικότητας, δηλαδή στους κλάδους των εκτυπώσεων (κλάδος 18), των εκδόσεων (κλάδος 58), του βίντεο/φίλμ/μουσικής (κλάδος 59), της τηλεόρασης - ραδιοφώνου (κλάδος 60), της παραγωγής λογισμικού (κλάδος 62), της αρχιτεκτονικής (κλάδος 71) και της διαφήμισης (κλάδος 73), σύμφωνα με τη διψήφια κωδικοποίηση NACE, για τα έτη 2008 και 2013, σε εννέα νησιωτικές Περιφέρειες, καθώς και στο σύνολο της ΕΕ-28.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8. ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ
ΣΤΙΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΤΗΣ Ε.Ε.**

Χωρική Ενότητα	Αριθμός Επιχειρήσεων			Αριθμός Εργαζομένων		
	2008	2013	Δ (2013 - 2008)	2008	2013	Δ (2013 - 2008)
ΕΥ-28	1.995.602	2.222.125	11,4%	8.041.054	8.149.573	1,3%
Ιόνια Νησιά	1017	956	-6,0%	1.266	1.516	19,7%
Βόρειο Αιγαίο	899	741	-17,6%	1.358	1.322	-2,7%
Νότιο Αιγαίο	1.358	1.155	-14,9%	1.934	2.310	19,4%
Κρήτη	3.066	3.061	-0,2%	5.102	5.319	4,3%
Βαlearίδες	5.046	4.451	-11,8%	13.785	10.576	-23,3%
Κανάρια	8.768	6.357	-27,5%	23.074	14.894	-35,5%
Σικελία	19.741	15.194	-23,0%	31.732	25.842	-18,6%
Σαρδηνία	8.545	7.040	-17,6%	13.864	11.900	-14,2%
Κύπρος	2.583	2.886	11,7%	11.060	9.312	-15,8%
Μάλτα	1.884	1.754	-6,9%	8.319	9.073	9,1%
Αζόρες	1.073	877	-18,3%	1.626	1.357	-16,5%
Μαδέρα	1.184	769	-35,1%	1.879	1.253	-33,3%
Σύνολα Νησιών	55.164	45.241	-18,0%	114.999	94.674	-17,7%

ΠΗΓΗ: EUROSTAT DATABASE

Ενώ στην ΕΕ-28 ο αριθμός των δημιουργικών επιχειρήσεων έχει αυξηθεί κατά 11,4% από το 2008 - 2013, στο σύνολο των αντίστοιχων νησιωτικών περιφερειών είναι μειωμένος κατά 18%, που σημαίνει ότι οι νησιωτικές περιφέρειες αποδείχθηκαν περισσότερο ευάλωτες κατά τη διάρκεια της κρίσης και της ύφεσης. Οι ελληνικές νησιωτικές περιφέρειες, και ιδιαίτερα αυτές του Βορείου και Νοτίου Αιγαίου ακολούθησαν την γενικότερη τάση των νησιωτικών περιφερειών και κατέγραψαν μειώσεις 17,6% και 14,9% αντίστοιχα. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι οι κλάδοι πολιτισμού και δημιουργικότητας αποδείχθηκαν περισσότερο ανθεκτικοί από πολλούς άλλους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, όπου οι μειώσεις του αριθμού των επιχειρήσεων έφθασαν σε πολλούς κλάδους το 40% και 50%.

Όσον αφορά στον αριθμό των εργαζομένων, η τάση παραμένει η ίδια όπως και στον αριθμό των επιχειρήσεων, αν και με μειωμένες εντάσεις στην διαφορά της ΕΕ-28 και των νησιωτικών περιφερειών, αφού ο αριθμός εργαζομένων στην ΕΕ-28 σημείωσε ισχνή άνοδο κατά 1,3%, ενώ οι νησιωτικές περιφέρειες στο σύνολό τους σημείωσαν μειώσεις της τάξης του 17,7%. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τρεις ελληνικές νησιωτικές περιφέρειες (Ιόνια Νησιά, Νότιο Αιγαίο και Κρήτη) είδαν τον αριθμό των εργαζομένων στους δημιουργικούς κλάδους του δείγματος, να αυξάνεται κύρια λόγω της τάσης για αύξηση της αυταπασχόλησης, με αντίστοιχη μείωση του αριθμού των μεγάλων επιχειρήσεων που παρατηρήθηκε σε όλη την ΕΕ-28 κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Έτσι, αποδεικνύεται ότι οι

δημιουργικοί κλάδοι είναι περισσότερο ανθεκτικοί κατά την περίοδο της κρίσης και μπορούν να δημιουργήσουν ευκαιρίες για αύξηση της απασχόλησης, ιδιαίτερα στις νησιωτικές περιφέρειες.

Συμπερασματικά, ο δημιουργικός τομέας:

- Αποτελεί σημαντική αναπτυξιακή δυνατότητα για την ανάπτυξη των νησιών, συνδεόμενη τόσο με τον μαζικό όσο και τον εναλλακτικό τουρισμό.
- Μπορεί να δημιουργήσει και να συντηρήσει θέσεις εργασίας και να κρατήσει στα νησιά νέους τεχνικούς, επιστήμονες και καλλιτέχνες.
- Είναι απαραίτητος για την ανάδειξη και την αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων, των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και της παράδοσης κάθε νησιού.
- Μπορεί να βοηθήσει στη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου αλλά και να στηρίξει την πνευματική και την κοινωνική ζωή των νησιών την περίοδο εκτός τουριστικής αιχμής.
- Μπορεί να στηρίξει τη διεύρυνση της χρήσης των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών σε τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η δημόσια διοίκηση, η ιδιωτική πρωτοβουλία.

Δεδομένων των σημαντικών διαφορών μεγέθους στον ελληνικό νησιωτικό χώρο είναι σκόπιμη η διερεύνηση των δυνατοτήτων, του εύρους και των τομέων ανάπτυξης του δημιουργικού τομέα ανά νησιωτικό δήμο.

3.2.7. Πολιτιστική Ανάπτυξη

Η πολιτιστική φυσιογνωμία των νησιών αποτελεί σημαντική «ιδιαιτερότητα» και έναν από τους κύριους παράγοντες του ανταγωνιστικού τους πλεονεκτήματος. Η αξιοποίηση επομένως του συνολικού πολιτιστικού αποθέματος συμβάλλει στην αναπτυξιακή διαδικασία, με όρους ποσοτικών και ποιοτικών. Προηγήθηκε ήδη η συνοπτική παρουσίαση των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς και της σύγχρονης πολιτιστικής υποδομής και δράσης των νησιών (παράγραφος 1.6.4).

Στην ενότητα αυτή θα γίνει ανάλυση των τριών αξόνων της στρατηγικής για την πολιτιστική ανάπτυξη και θα προσδιοριστούν τα σύγχρονα κυρίως μέσα για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής αυτής. Για την καλύτερη κατανόηση του συνδυασμού αυτού σκοπών και μέσων θα παρουσιαστούν ορισμένα συγκεκριμένα παραδείγματα, τα οποία τεκμηριώνουν και την εφικτότητα εφαρμογής της προτεινόμενης στρατηγικής.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχει θεσμικά κατοχυρωμένη αρμοδιότητα στον τομέα της πολιτιστικής ανάπτυξης και πολιτικής, η οποία πραγματώνεται μέσω εξειδικευμένων φορέων και δράσεων. Ειδικά, στην προγραμματική περίοδο 2014 - 2020 προβλέπονται δράσεις για την αξιοποίηση «του σύγχρονου πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς ... ως δυνατότητα ευκαιριών βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης ... με την καίρια συνδρομή της έρευνας και της καινοτομίας». Οι δύο αυτοί βασικοί πυλώνες του πολιτιστικού τομέα «χρησιμοποιούν προστασίας, ανάδειξης και προβολής», όπως αναφέρεται στους θεματικούς στόχους 3 και 6 του εταιρικού συμφώνου για το πλαίσιο ανάπτυξης (ΕΣΠΑ).

3.2.7.1 Προσδιορισμός Στόχων και Άξονες Πολιτικής

Ο προσδιορισμός των στρατηγικών στόχων αποτελεί καίριας σημασίας συστατικό στοιχείο ενός στρατηγικού σχεδίου πολιτιστικής ανάπτυξης. Βέβαια, το ευρύτατο πεδίο του πολιτισμού που καλύπτει ένα στρατηγικό σχέδιο απαιτεί την εξειδίκευση των στόχων και σε επίπεδο δράσεων, αλλά και σε χωρικά σύνολα. Όμως, οι επιμέρους στόχοι υπακούουν σε μια σειρά γενικών στόχων του σχεδίου, τους οποίους παραθέτουμε στη συνέχεια:

- Ανάδειξη των συγκριτικών και κυρίως των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων κάθε νησιού χωριστά, που μεγεθύνουν τον βαθμό ελκυστικότητάς τους.
- Ενίσχυση της πολιτιστικής ανάπτυξης σε νησιωτικό και περιφερειακό επίπεδο και προσέλκυση και συμμετοχή του πληθυσμού και των επισκεπτών σε πολιτιστικές δραστηριότητες.
- Αξιοποίηση και ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων με νέα σύγχρονα μέσα ψηφιακής τεχνολογίας, με σεβασμό στη μοναδικότητα και την επιστημονική ανάλυση των δεδομένων.
- Δημιουργία «ταυτότητας προορισμού» κάθε νησιού, που θα βελτιώσει την εικόνα τους (image) και θα βοηθήσει στην προσπάθεια να γίνουν πιο αναγνωρίσιμα και ελκυστικά στην ανταγωνιστική τουριστική αγορά.
- Προώθηση της ισόρροπης ενδοπεριφερειακής ανάπτυξης, με έμφαση στα μικρά νησιά, που στηρίζονται αποκλειστικά στον μαζικό τουρισμό, επιτυγχάνοντας έτσι αποσυμφόρηση των κύριων τουριστικών προορισμών και διάχυση του τουριστικού ρεύματος.
- Συμβολή στην προσπάθεια αλλαγής της κυρίαρχης εικόνας (ήλιος - άμμος - θάλασσα) και του μοντέλου του μαζικού τουρισμού με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που διαφοροποιούν το περιεχόμενο των προσφερόμενων τουριστικών προϊόντων και αυξάνουν την προστιθέμενη αξία των τουριστικών υπηρεσιών.

Οι κύριοι άξονες ενός στρατηγικού σχεδίου, σε συνδυασμό με τη χρήση σύγχρονων μέσων αξιοποίησης των πολιτιστικών πόρων, προσδιορίζονται σε τρεις:

Άξονας 1. Προβολή των πολιτιστικών πόρων με χρήση των νέων τεχνολογιών

Άξονας 2. Δημιουργία πολιτιστικών δικτύων

Άξονας 3. Ενίσχυση δράσεων σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας

3.2.7.2. Σύγχρονα Μέσα Ανάδειξης των Πολιτιστικών Πόρων

Αναμφισβήτητα, τα βασικά και απολύτως απαραίτητα μέσα για την προστασία και την ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων είναι τα λεγόμενα παραδοσιακά ή κλασσικά. Πρόκειται κατ'αρχής για επεμβάσεις από τους αρμόδιους φορείς στα μνημεία και τους χώρους με έργα συντήρησης, αναστήλωσης, αποκατάστασης ή ακόμα και επιστημονικά τεκμηριωμένης ανακατασκευής, οργάνωσης του χώρου, επανάχρησης κτηρίων κ.λπ. Όσον αφορά στα μουσεία, οι επεμβάσεις σχετίζονται με την κατασκευή ή ανακαίνιση κατάλληλων κτηρίων, την οργάνωση της μόνιμης έκθεσης ή και περιοδικών εκθέσεων κ.ά. Η προβολή όλων αυ-

τών των πολιτιστικών πόρων γίνεται με την έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων, οδηγών, CD, DVD, την οργάνωση ξεναγήσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων κ.λπ.

Σήμερα, όμως, παράλληλα με τα παραδοσιακά αυτά μέσα, χρησιμοποιούνται και νέα μέσα αξιοποίησης των πολιτιστικών μνημείων και χώρων, του ιστορικού δομημένου περιβάλλοντος, των μουσείων και των άλλων πολιτιστικών πόρων, που κάνουν ευρεία χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών (πολυμέσα, διαδίκτυο, εικονική πραγματικότητα). Κατά κύριο λόγο πρόκειται για εγκαταστάσεις εφαρμογών σε ειδικό κέντρο με μια ή περισσότερες αίθουσες, είτε σε άμεση γειτνίαση με τα μνημεία, είτε σε απόσταση από αυτά. Θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε γι αυτά τα κέντρα το όνομα Κέντρα Μεθερμίνευσης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Heritage Interpretation Centers).

Η μεθερμίνευση ή ερμηνεία ενός μνημείου ή χώρου της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι σύνθετη και έχει ως σκοπό όχι απλώς να ενημερώσει γι αυτό, αλλά να δώσει νόημα σ' αυτό και να το μεταδώσει στο ευρύ κοινό. Η μεθερμίνευση επιδιώκει να βάλει τα μνημεία και τους χώρους σε ένα ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο και να παρέχει στους επισκέπτες σαφείς και ενδιαφέρουσες πληροφορίες με την αποκάλυψη εννοιών και σχέσεων με τέτοιο τρόπο, ώστε να ενεργοποιήσει τη φαντασία του επισκέπτη, αλλά και να προσφέρει ψυχαγωγία. Τα παραδοσιακά μέσα που αναφέρθηκαν πιο πάνω χρησιμοποιούνται βέβαια και για το σκοπό αυτό, όμως τα μέσα της σύγχρονης τεχνολογίας ανταποκρίνονται πληρέστερα στη νέα αυτή θεώρηση. Οι εφαρμογές των σύγχρονων τεχνολογιών έχουν σαφή πλεονεκτήματα: μεταδίδουν τις ιστορικές, αρχαιολογικές ή άλλου είδους πληροφορίες με τρόπο εύληπτο και ευχάριστο, εμπλέκουν ενεργά τους επισκέπτες κρατώντας ζωντανό το ενδιαφέρον τους και προσελκύουν ομάδες κοινού που δεν ανήκουν στους παραδοσιακούς επισκέπτες μουσείων, μνημείων και ιστορικών και αρχαιολογικών χώρων.

Μερικά από τα τεχνολογικά μέσα μεθερμίνευσης που χρησιμοποιούνται συχνότερα είναι: εφαρμογές εικονικής αναπαράστασης αντικειμένων, εικονικής απεικόνισης χώρων ή περιήγησης (virtual tours), εφαρμογές εικονικής πραγματικότητας (virtual reality), που παρέχουν στον επισκέπτη την εμπειρία της «εμβύθισης» (immersion), διαδραστικές εγκαταστάσεις, πολυμεσικές παρουσιάσεις που συνδυάζουν εικόνα, μουσική, κείμενο και video, τρισδιάστατα γραφικά κ.ά.

Τα Κέντρα Μεθερμίνευσης μπορεί να έχουν διάφορες μορφές. Μπορεί να πρόκειται για ένα Κέντρο Πληροφόρησης (Visitors Center) μέσα στον ιστορικό ή αρχαιολογικό χώρο με οθόνες αφής, ενημερωτικές προβολές κ.λπ. Άλλες μορφές είναι τα Κέντρα Αναπαράστασης με απλούστερες εφαρμογές και τα Κέντρα Εικονικής Πραγματικότητας.

Στην κατηγορία των Κέντρων Μεθερμίνευσης υπάγονται και τα μουσεία που μπορεί να χαρακτηρισθούν ως «Καινοτομικά». Τα μουσεία αυτά, σε αντίθεση με τα παραδοσιακά μουσεία, δεν βασίζονται αποκλειστικά στα υλικά εκθέματα (αρχαιολογικά ευρήματα, έργα τέχνης, ιστορικά κειμήλια κ.λπ.) αλλά, αντίθετα, σε άυλα εκθέματα (οπτικές και ηχητικές πληροφορίες, ψηφιακές ανακατασκευές αντικειμένων ή και κτηρίων, διαδραστικές εφαρμογές διδακτικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα κ.λπ.). Η έμφαση δηλαδή δεν δίνεται στα αντικείμενα, αλλά στις πληροφορίες που αυτά δίνουν καθώς και στις «ιστορίες» που διηγούνται. Γνωστά παραδείγματα από το εξωτερικό είναι το Exploratorium στο Σαν Φρα-

¹ Υποδειγματικά Κέντρα Επισκεπτών είναι εκείνα στο Culloden (τόπος μάχης) κοντά στο Ίνβερνες της Σκωτίας, και στην Clunia (ρωμαϊκή πόλη) της Ισπανίας.

ντσίσκο των ΗΠΑ (Museum of Science, Art and Human Perception) και το υποδειγματικό Malta Migration Museum στη Μάλτα.

Στενή σύνδεση με τα νέα τεχνολογικά μέσα παρουσιάζουν σήμερα και τα Κέντρα Πληροφόρησης Επισκεπτών που υπάρχουν στις περισσότερες πόλεις ή σε ευρύτερες περιοχές. Σ' αυτά, εκτός από τα καθιερωμένα μέσα (χάρτες, φυλλάδια, κ.λπ.), ο επισκέπτης έχει στη διάθεσή του εξειδικευμένες εφαρμογές των νέων τεχνολογιών (π.χ. προβολές βίντεο, οθόνες αφής, διαδραστικές πλατφόρμες εικονικής περιήγησης κ.λπ.) για την πληρέστερη πληροφόρησή του σχετικά με τους πολιτιστικούς και τουριστικούς πόρους.

Η δικτύωση πολιτιστικών και άλλων εμπλεκόμενων φορέων με κοινά χαρακτηριστικά και σκοπούς, είναι ένα ακόμη μέσον ανάδειξης των πολιτιστικών πόρων μιας περιοχής, είτε εκείνων που συνδέονται με την πολιτιστική κληρονομιά, είτε εκείνων που αφορούν στη σύγχρονη καλλιτεχνική παραγωγή. Η δικτύωση μπορεί να σχετίζεται με:

- Τα μνημεία και τους χώρους μιας γεωγραφικής ενότητας (με τη μορφή των πολιτιστικών διαδρομών)
- Τα παντός είδους μουσεία μιας περιοχής (δίκτυα μουσείων)
- Τα φεστιβάλ που οργανώνονται σε τακτική βάση (δίκτυα φεστιβάλ).

Τα νέα τεχνολογικά μέσα δεν παίζουν εδώ πρωτεύοντα ρόλο, αν και γίνεται για την προβολή τους ευρεία χρήση των δυνατοτήτων που παρέχει το διαδίκτυο.

Οι Πολιτιστικές Διαδρομές, είναι ένα από τα βασικότερα εργαλεία για την προβολή και την ερμηνεία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Πρόκειται για περιηγήσεις δομημένες γύρω από έναν κεντρικό θεματικό πυρήνα, οι οποίες περιλαμβάνουν αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία και χώρους, αρχιτεκτονικά μνημεία, κτήρια της βιομηχανικής κληρονομιάς, παραδοσιακούς οικισμούς κ.λπ. Το ενοποιητικό στοιχείο μπορεί να είναι το είδος των μνημείων (π.χ. θρησκευτικά προσκυνήματα, κάστρα κ.λπ.), η χρονική περίοδος στην οποία ανήκουν (π.χ. αρχαιότητα, μεσαίωνας κ.λπ.) ή και η γεωγραφική τους κατανομή. Προσδιορίζονται, δηλαδή, κατόπιν μελέτης οι κυριότεροι σταθμοί της προτεινόμενης διαδρομής, σχεδιάζονται και πραγματοποιούνται οι απαιτούμενες ενέργειες επεμβάσεων στα μνημεία, τους χώρους και στο άμεσο περιβάλλον τους καθώς και ενέργειες για τη διαχείριση, τη λειτουργία και την προβολή της. Χαρακτηριστικό της σημασίας του μέσου αυτού, είναι το γεγονός ότι διεθνείς οργανισμοί όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και η Ουνέσκο έχουν πάρει την πρωτοβουλία για τον σχεδιασμό και την προώθηση διακρατικών πολιτιστικών διαδρομών. Ειδικότερα, το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει οργανώσει και εφαρμόζει με επιτυχία το γνωστό πρόγραμμα πολιτιστικών διαδρομών (Cultural Routes of the Council of Europe) με στόχο την προβολή των κοινών πολιτιστικών στοιχείων των χωρών της Ευρώπης και την ενθάρρυνση της διακρατικής συνεργασίας.

Το Δίκτυο Μουσείων μπορεί να προκύψει με τη δημιουργία σχέσεων λειτουργικής διασύνδεσης μεταξύ μουσείων χωροταξικά κατανεμημένων σε μια πόλη ή σε μια ευρύτερη περιοχή όπως ένα νησί ή μια περιφέρεια. Τα μουσεία εντάσσονται, σε μια διαδρομή που έχει ονομαστεί Διαδρομή Μουσείων (museum route). Προτείνεται δηλαδή στον επισκέπτη μια συγκεκριμένη πορεία, ένας περίπατος που θα του επιτρέψει να γνωρίσει τα κυριότερα μουσεία της πόλης ή της περιοχής, διευκολύνοντας την κίνησή του από το ένα μουσείο στο άλλο και παρέχοντάς του ένα πιο ολοκληρωμένο σύνολο πληροφοριών. Πρόκειται, επομένως, για μια θεματική πολιτιστική διαδρομή, η οποία συνδέει νοερά τα διάφορα μουσεία με προτεινόμενες διαδρομές που ενοποιούν κατά κάποιο τρόπο τα μουσεία αυτά σε ένα δίκτυο.

Τα μουσεία ενός δικτύου συνεργάζονται κυρίως για θέματα προβολής (με την έκδοση κοινών φυλλαδίων και την παρουσίαση των μουσείων σε κοινό ιστότοπο), ενίσχυσης της επισκεψιμότητας (π.χ. με την έκδοση ειδικής κάρτας) και διοργάνωσης από κοινού μεγάλης κλίμακας φεστιβάλ, όπως το γνωστό φεστιβάλ της «Οχθής των Μουσείων» στη Φρανκφούρτη.

Δίκτυα Φεστιβάλ χρησιμοποιούνται, σήμερα, για την προβολή και τη διασύνδεση τόσο εκείνων των φεστιβάλ με διεθνή απήχηση, που μπορεί να χαρακτηριστούν ως εκδηλώσεις μεγάλης κλίμακας και υψηλών προδιαγραφών (mega events ή special events), όσο και για μικρότερης εμβέλειας φεστιβάλ, που δεν περιορίζουν όμως τις φιλοδοξίες τους στην προσέλκυση επισκεπτών από την ευρύτερη περιοχή του τόπου διοργάνωσης, αλλά στοχεύουν να γίνουν γνωστά σε εθνικό, τουλάχιστον, επίπεδο. Τα δίκτυα, είτε εθνικά είτε διεθνή (όπως τα γνωστά European Festival Association και το World Festival Network), προωθούν γενικά τη συνεργασία, επικοινωνία και συντονισμό των εμπλεκόμενων φορέων με την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών, τη διευκόλυνση συμπαραγωγών, την εκπόνηση ερευνών κοινού, την ενημέρωση για πηγές χρηματοδότησης κ.λπ. Σημαντικό πλεονέκτημα από τη συμμετοχή σε τέτοια δίκτυα είναι επίσης η δυνατότητα προβολής, η ενίσχυση της αναγνωρισιμότητας και γενικά οι συνέργειες που δημιουργούνται από τη δικτύωσή τους.

3.2.7.3. Ενδεικτικά Παραδείγματα

(Σύμφωνα με τους Άξονες του Στρατηγικού Σχεδίου)

Πριν προχωρήσουμε στην παράθεση ενδεικτικών παραδειγμάτων αξιοποίησης και ανάδειξης των πολιτιστικών πόρων των νησιών, πρέπει να επισημάνουμε ότι η κατάσταση στην οποία βρίσκονται αρκετοί από τους πόρους αυτούς δεν είναι καλή και χρειάζεται να ληφθούν μέτρα τόσο για τη συντήρησή τους, όσο και για διευκόλυνση της επισκεψιμότητας και της πληροφόρησης.

Η δυνατότητα πρόσβασης και επισκεψιμότητας και η πληροφόρηση για τους αρχαιολογικούς χώρους, τα μνημεία και τα μουσεία αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους στην προσπάθεια αξιοποίησής τους, στο πλαίσιο του στρατηγικού σχεδιασμού. Στην πραγματικότητα, όσον αφορά στους αρχαιολογικούς χώρους, εκτός από λίγους οργανωμένους και επισκέψιμους, οι περισσότεροι παρουσιάζουν εικόνα εγκατάλειψης, χωρίς την απαραίτητη περίφραξη και σηματοδότηση, ενώ η πρόσβαση σ' αυτούς γίνεται με δυσκολία. Η κατάσταση δεν είναι δυστυχώς καλύτερη για ορισμένα μεσαιωνικά κάστρα που απειλούνται με κατάρρευση, όπως και αρκετά μνημεία της βιομηχανικής κληρονομιάς.

Εξάλλου, και τα περισσότερα μουσεία στα νησιά παρουσιάζουν πολλές ελλείψεις και έτσι μερικώς μόνον επιτελούν το ρόλο τους. Τα βασικά τους προβλήματα μπορούν να συνοψισθούν σε ανεπάρκεια εκθεσιακών χώρων, σε ελλείψεις στις υπηρεσίες εξυπηρέτησης επισκεπτών (πωλητήρια, τουαλέτες, αναψυκτήρια κ.λπ.), σε έλλειψη επαρκούς και κατανοητού υπομνηματισμού των εκθεμάτων καθώς και πληροφοριακού υλικού. Επιπλέον ο μεγαλύτερος αριθμός των μουσείων στερείται ιστότοπων στο διαδίκτυο και εμφανίζει εξαιρετικά περιορισμένη εισαγωγή νέων ερμηνευτικών τεχνολογιών. Άμεση συνέπεια των ελλείψεων αυτών είναι η χαμηλή επισκεψιμότητα.

Στις παραπάνω παρατηρήσεις πρέπει να προστεθούν τα μειωμένα ωράρια λειτουργίας και η σχεδόν ανύπαρκτη πληροφόρηση για το θέμα αυτό.

Οι γενικές αυτές διαπιστώσεις αναδεικνύουν την έκταση και το βάθος του προβλήματος όχι μόνον της προστασίας και συντήρησης των πολιτιστικών αυτών πόρων, αλλά και της

προβολής και ερμηνείας τους. Σ' αυτό το τελευταίο επικεντρώνει και το Στρατηγικό Σχέδιο με προτάσεις δέσμης μέτρων που μπορεί να αντιμετωπίσουν τις ανεπάρκειες αυτές σε τοπικό και τομεακό επίπεδο με τη χρήση των κατάλληλων μέσων.

Άξονας 1. Προβολή των Πολιτιστικών Πόρων με Χρήση των Νέων Τεχνολογιών Κέντρα Πληροφόρησης Επισκεπτών

Προτείνεται η δημιουργία ενός Υπερτοπικού Κέντρου Επισκεπτών για καθεμία από τις μεγάλες νησιωτικές ενότητες, δηλαδή, Κυκλάδες, Δωδεκάνησα, Ιόνια, Βόρειο Αιγαίο, Αργοσαρωνικός, μέσω του οποίου θα παρέχεται αναλυτική, λεπτομερής και εξειδικευμένη πληροφόρηση στους επισκέπτες σχετικά με τα αξιοθέατα, τις εκδηλώσεις και τις τουριστικές υποδομές της ενότητας αυτής. Ιδιαίτερη έμφαση θα δίνεται στην ανάδειξη προορισμών εναλλακτικού τουρισμού (π.χ. αγροτουρισμός, θρησκευτικός, πολιτιστικός, συνεδριακός, καταδυτικός τουρισμός, κ.ά.). Οι πληροφορίες θα παρέχονται με διάφορους τρόπους (φυλλάδια, χάρτες, CD και DVD, προβολές, οθόνες αφής, video walls κ.ά.), ενώ θα είναι διαθέσιμες και μέσω του διαδικτύου. Το κάθε κέντρο πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον τρεις χώρους, την αίθουσα υποδοχής με το πωλητήριο, τον εκθεσιακό χώρο με τις σύγχρονες τεχνολογικές εφαρμογές και το αναψυκτήριο.

Τα Κέντρα Πληροφόρησης Επισκεπτών πρέπει να χωροθετηθούν στις έδρες των Περιφερειών στις οποίες ανήκουν τα νησιά. Το κέντρο Δωδεκανήσου πρέπει να χωροθετηθεί σε προνομιακό σημείο της πόλης της Ρόδου και το Κέντρο Επισκεπτών Κυκλάδων στην Ερμούπολη της Σύρου. Για τα Ιόνια νησιά το κέντρο θα λειτουργεί στην Κέρκυρα, για το Βόρειο Αιγαίο στη Μυτιλήνη και για τον Αργοσαρωνικό στην Αίγινα, το μεγαλύτερο νησί. Οι πόλεις που αναφέραμε προσφέρονται ως σημείο διάχυσης των επισκεπτών στα υπόλοιπα νησιά της κάθε ενότητας.

Παράλληλα, πρέπει να δημιουργηθούν μικρά παραρτήματα του Κέντρου Επισκεπτών σε κεντρικά σημεία των μεγάλων νησιών, τα οποία θα προσφέρουν εξειδικευμένη πληροφόρηση για το κάθε νησί. Εναλλακτικά, για το σκοπό αυτό μπορούν να αναβαθμιστούν τα ήδη υπάρχοντα σημεία πληροφόρησης (τουριστική αστυνομία, κιόσκια του δήμου κ.λπ.).

Κέντρα Εικονικής Αναπαράστασης

Αξιοποιώντας τις τεράστιες δυνατότητες των νέων τεχνολογιών, δημιουργούνται κέντρα με σκοπό να προβάλλουν σημαντικά αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία, την ιστορική πορεία μιας πόλης, ενός νησιού ή και μεγαλύτερης γεωγραφικής ενότητας κ.λπ. με τρόπο ενδιαφέροντα, εύκολα κατανοητό και ψυχαγωγικό, αλλά και επιστημονικά τεκμηριωμένο. Συγκεκριμένα, πρόκειται για εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούν τρισδιάστατες προβολές video, κινούμενα σχέδια και άλλες τεχνικές για τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου εικονικού περιβάλλοντος, όπως π.χ. ενός ιστορικού γεγονότος (μάχη, πολιορκία κ.λπ.) ή ενός ανακατασκευασμένου αρχαίου μνημείου ή μεσαιωνικού κάστρου μέσω του οποίου συχνά επιτυγχάνεται η συμμετοχή και παρέμβαση του επισκέπτη.

Τα κέντρα προτείνεται να φιλοξενηθούν σε ήδη υπάρχοντες χώρους που θα διατεθούν από τους δήμους, τις Περιφέρειες ή άλλους φορείς. Το κτήριο πρέπει να εκπληρώνει τις προδιαγραφές, οι οποίες υπαγορεύονται τόσο από το περιεχόμενο των εφαρμογών, όσο και από τις απαιτήσεις του απαραίτητου τεχνολογικού εξοπλισμού (hardware).

Ένα παράδειγμα πιλοτικής εφαρμογής του συγκεκριμένου ερμηνευτικού μέσου στην Ελλάδα αποτελούν τα πέντε Κέντρα Εικονικής Αναπαράστασης St.ell.art που δημιουργήθη-

καν με την επιστημονική ευθύνη και τον συντονισμό του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας στο πλαίσιο του προγράμματος καινοτομικών δράσεων RI-SE.

Πιο πρόσφατα παραδείγματα είναι το Κέντρο Εικονικής Πραγματικότητας του δήμου Χαϊρώνειας, και οι εφαρμογές εικονικής πραγματικότητας για το Μαντείο του Τροφωνίου στη Λιβαδειά και για τη μυκηναϊκή Θήβα στην πόλη της Θήβας. Σύστημα εικονικής πραγματικότητας έχει επίσης εγκατασταθεί στην Ολυμπία μέσα στο Μουσείο της Ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αρχαιότητα.

Υπερτοπικές Προτάσεις

Τα Κέντρα Υπερτοπικού Χαρακτήρα προβάλλουν σύνολα μνημείων τα οποία βρίσκονται διάσπαρτα σε περισσότερα νησιά και ανήκουν στην ίδια ιστορική περίοδο (π.χ. Ιπποτοκρατία) ή στην ίδια θεματική ενότητα (π.χ. αρχιτεκτονική, λαϊκή παράδοση).

Η χωροθέτηση των προτάσεων αυτών εξαρτάται από διάφορους παράγοντες (τελική επιλογή μνημείων, ύπαρξη κατάλληλων υποδομών κ.λπ.). Ωστόσο, ο χαρακτήρας των εφαρμογών αυτών θα είναι τέτοιος ώστε να ενθαρρύνει την επίσκεψη στα προβαλλόμενα μνημεία και επομένως τη διάχυση του τουριστικού ρεύματος στα υπόλοιπα νησιά.

- Κέντρο Αναπαράστασης Μεσαιωνικών Κάστρων του Βορείου Αιγαίου. Μεσαιωνικά κάστρα, καθώς και πύργοι, ακόμη και οχυρωμένοι οικισμοί της περιόδου της κυριαρχίας των Γενοβέζων αρχόντων διατηρούνται σε όλα σχεδόν τα νησιά της γεωγραφικής ενότητας αυτής. Με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών μπορεί να ξαναζωντανέψει η πολυτάραχη ιστορία τους, η καθημερινή ζωή σ' αυτά, ακόμη και ρομαντικές περιπέτειες, προβάλλοντας τα κάστρα αυτά και κάνοντάς τα οικεία στον επισκέπτη.
- Κέντρο Εικονικής Αναπαράστασης για την Ιπποτοκρατία. Θα παρουσιάζεται η ιδιαίτερα σημαντική για τα Δωδεκάνησα περίοδος, με ιστορικά στοιχεία σχετικά με το τάγμα των Ιωαννιτών ιπποτών, πληροφορίες για την οικονομική και κοινωνική διάρθρωση στα Δωδεκάνησα κατά την εποχή εκείνη, την πολεοδομική οργάνωση της μεσαιωνικής πόλης της Ρόδου κ.λπ.
- Κέντρο Εικονικής Αναπαράστασης για τον Πρωτοκυκλαδικό Πολιτισμό. Σ' αυτό θα παρουσιάζεται ο Πρωτοκυκλαδικός πολιτισμός που δημιουργήθηκε στα νησιά των Κυκλάδων κατά την πρώιμη εποχή του Χαλκού (3η χιλιετία π.Χ.) και υπήρξε αναμφισβήτητο ο σημαντικότερος σε όλη τη μακρόχρονη ιστορία των νησιών αυτών.
- Κέντρο Εικονικής Αναπαράστασης για την Ενετοκρατία στα Ιόνια Νησιά. Θα παρουσιάζεται η περίοδος της Ενετοκρατίας (μέσα 14ου έως τέλη 18ου αι.) που υπήρξε αποφασιστικής σημασίας τόσο για την πολιτική, κοινωνική, οικονομική όσο και για την πολιτιστική εξέλιξη των νησιών.

Τοπικές Προτάσεις

- Κέντρο Εικονικής Αναπαράστασης για το ηφαίστειο της Νισύρου. Με τη χρήση νέων τεχνολογιών οι επισκέπτες θα μαθαίνουν για την ιστορία του ηφαιστείου της Νισύρου, για τα γεωλογικά φαινόμενα που συνδέονται με αυτό, για τα ιδιαίτερα πετρώματα που βρίσκονται στο νησί κ.λπ.
- Κέντρο Εικονικής Αναπαράστασης για τις ενάλιες αρχαιότητες της Καλύμνου. Με τη χρήση εξελιγμένης ψηφιακής τεχνολογίας οι επισκέπτες του Κέντρου Εικονικής Αναπαράστασης θα μπορούν να ξεναγούνται στο βυθό του νησιού, από όπου έχουν ανασυρθεί

σημαντικά ενάλια ευρήματα και θα ενημερώνονται για θέματα σχετικά με την ενάλια αρχαιολογία, τη συντήρηση των ευρημάτων που ανασύρονται από το βυθό κ.λπ.

- Κέντρο Εικονικής Αναπαράστασης των Καβειριακών Μυστηρίων, στη Σαμοθράκη. Ο επισκέπτης θα παρακολουθεί τις υποβλητικές μυστηριακές τελετές στο ιερό των Μεγάλων Θεών και θα έχει τη δυνατότητα να «μυηθεί» σ' αυτές.
- Κέντρο Εικονικής Αναπαράστασης της Ζωής στον προϊστορικό οικισμό της Φυλακωπής, στη Μήλο. Η έρευνα στον εκτεταμένο οικισμό της Φυλακωπής έχει δώσει πολλά στοιχεία που μπορεί να βοηθήσουν στην αναπαράσταση της καθημερινής ζωής των κατοίκων της και των θρησκευτικών πρακτικών τους.
- Κέντρο Εικονικής Αναπαράστασης για τις αστρονομικές θεωρίες του Αρίσταρχου του Σάμιου, στη Σάμο. Σε ένα χώρο που θα μοιάζει με μικρό πλανητάριο ο θεατής θα παρακολουθεί μια ψηφιακή παράσταση με θέμα την πρωτοποριακή «ηλιοκεντρική» θεωρία του διάσημου αρχαίου μαθηματικού και αστρονόμου Αρίσταρχου του Σάμιου.

Καινοτομικά Μουσεία

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα μουσεία αυτά μπορεί να ονομαστούν καινοτομικά γιατί δεν διαθέτουν παρά ελάχιστα συμβατικά εκθέματα και επικεντρώνουν στα ψηφιακά εκθέματα. Ένα τέτοιο μουσείο χρειάζεται να διαθέτει χώρους για τη μόνιμη έκθεση και τα εκπαιδευτικά προγράμματα καθώς και τους συνήθεις στα μουσεία χώρους υποδοχής και παροχής υπηρεσιών στους επισκέπτες και τις διοικητικές υπηρεσίες. Οι διαστάσεις του εκθεσιακού χώρου πρέπει να επιτρέπουν να αναπτυχθούν οι πολυεπίπεδες λειτουργίες του μουσείου, που θα ανταποκρίνονται στους σκοπούς του και θα διευκολύνουν τη χρήση πολύπλοκων μέσων υψηλής τεχνολογίας.

Ένα παρόμοιο μουσείο προτάθηκε από το Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος RI-SE. Πρόκειται για το Καινοτομικό Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών που δημιουργήθηκε πρόσφατα στο χώρο των Θερμοπυλών από τον δήμο Λαμιέων. Εκεί, με τη χρήση της σύγχρονης ψηφιακής τεχνολογίας παρουσιάζονται τα γεγονότα της σπουδαίας μάχης και η διαχρονική απήχυσή της.

Υπερτοπικές Προτάσεις

Οι προτάσεις περιορίζονται ως προς τη χωροθέτηση σε νησιά αρκετά μεγάλα, τα οποία μπορεί να συντηρήσουν ένα τέτοιο μουσείο.

- Καινοτομικό Μουσείο Παραδοσιακής Αρχιτεκτονικής στο Βόρειο Αιγαίο (στη Χίο). Οι βασικές θεματικές ενότητες θα αφορούν στην παραδοσιακή λαϊκή αρχιτεκτονική των νησιών και τον τρόπο ζωής των κατοίκων τους.
- Καινοτομικό Μουσείο για τη Μετανάστευση και τις Παοικίες των Δωδεκανήσιων στο Εξωτερικό (στη Ρόδο). Οργανωμένο σύμφωνα με το πρότυπο ορισμένων αντίστοιχης θεματολογίας μουσείων στο εξωτερικό (όπως το Malta Migration Museum που αναφέρθηκε πιο πάνω), το μουσείο θα παρουσιάζει ιστορικά ντοκουμέντα (φωτογραφίες, έγγραφα, αντικείμενα κ.λπ.) που συνδέονται με τη μετανάστευση των Δωδεκανήσιων και τη δημιουργία των παοικιών τους, ενώ διαδραστικές εφαρμογές θα απεικονίζουν τα μεταναστευτικά ρεύματα με χρονολογικά και γεωγραφικά κριτήρια.
- Καινοτομικό Μουσείο Παραδοσιακής Ενδυμασίας και Λαογραφίας της Δωδεκανήσου (στην Όλυμπο Καρπάθου), στο οποίο θα συνδυάζονται τα παραδοσιακά εκθέματα (στολές, κοσμήματα, αντικείμενα καθημερινής χρήσης, διακοσμητικά κ.λπ.) με πολυμεσικές

εφαρμογές μέσα από τις οποίες θα προβάλλονται τα έθιμα των Δωδεκανήσων και γενικά η πλούσια λαογραφική τους παράδοση.

Άξονας 2. Δημιουργία Πολιτιστικών Δικτύων

Πολιτιστικές Διαδρομές

Οι πολιτιστικές διαδρομές προσφέρονται ιδιαίτερα ως μέσον για τη γνωριμία και προβολή μνημείων, χώρων και μουσείων σε μικρότερα νησιά, που συχνά είναι άγνωστα στο ενδιαφερόμενο κοινό. Η συμπερίληψή τους σε μια προτεινόμενη υπερτοπική διαδρομή μαζί με άλλους σημαντικούς και γνωστούς πολιτιστικούς πόρους με μεγάλη επισκεψιμότητα, τους παρέχει την ευκαιρία να αποκτήσουν αναγνωρισιμότητα και να προσελκύσουν επισκέπτες. Βασική προϋπόθεση βέβαια αποτελεί να είναι προσβάσιμα, να βρίσκονται σε σχετικά καλή κατάσταση διατήρησης και να είναι επαρκώς σηματοδοτημένα.

Υπερτοπικές Διαδρομές

- Οικισμοί και ιερά των ιστορικών χρόνων στις Κυκλάδες. (Νάξος, Πάρος, Δεσποτικό, Τήνος, Σαντορίνη, Άνδρος, Κέα κ.ά.).
- Κάστρα της Ιπποτοκρατίας. Στη διαδρομή θα συμπεριληφθούν τα σημαντικότερα κάστρα και οχυρωματικά έργα της περιόδου της Ιπποτοκρατίας σε μικρά και μεγάλα νησιά της Δωδεκανήσου (Αστυπάλαια, Κάλυμνος, Καστελλόριζο, Κως, Λέρος, Νίσυρος, Ρόδος, Χάλκη).
- Θρησκευτικά Προσκυνήματα. Η διαδρομή αυτή θα περιλαμβάνει τα γνωστότερα θρησκευτικά προσκυνήματα, αυτά δηλαδή που έχουν πανελλαδικό ή ακόμη και διεθνή χαρακτήρα (Σπήλαιο Αποκάλυψης και Μονή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου στην Πάτμο, Παναγία της Τήνου, Εκατονταπυλιανή Πάρου) και εκείνα με υπερτοπικό χαρακτήρα, όπως ο Χοζοβιώτισσα στην Αμοργό, ο Ταξιάρχης Πανορμίτης στη Σύμη, η Μονή Ταξιάρχη στο Μανταμάδο της Λέσβου, ο Άγιος Παντελεήμων στην Κάλυμνο κ.ά.

Τοπικές Διαδρομές

Προτείνονται θεματικές διαδρομές που αφορούν στους πολιτιστικούς πόρους ενός συγκεκριμένου νησιού. Οι διαδρομές αυτές μπορεί να είναι αρχαιολογικές σε νησιά με σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους (Κως, Σάμος, Κέα, Άνδρος, Θήρα, Θάσος κ.ά.), αρχιτεκτονικές (Σύρος, Λέρος κ.ά.), βιομηχανικής κληρονομιάς (π.χ. Λέσβος), κ.λπ.

Δίκτυα Μουσείων

Ο αριθμός των αξιόλογων μουσείων που θα μπορούσαν να συμμετέχουν σε ένα υπερτοπικό δίκτυο είναι μεγάλος. Επιπροσθέτως, επειδή σε ορισμένα μεγάλα νησιά υπάρχουν αρκετά και σημαντικά μουσεία (όπως π.χ. στην Κέρκυρα, τη Μυτιλήνη, τη Σάμο, τη Ρόδο, την Άνδρο, την Τήνο, κ.ά.) θα μπορούσε να δημιουργηθεί και ένα τοπικό δίκτυο μουσείων σε καθένα από αυτά. Για τη συμμετοχή είτε στο υπερτοπικό, είτε στο τοπικό δίκτυο υπάρχουν ορισμένες απαραίτητες προϋποθέσεις, όπως οι επαρκείς κτιριακές εγκαταστάσεις, ο σύγχρονος τρόπος παρουσίασης των εκθεμάτων, καθώς και η ύπαρξη τόσο ορισμένων βασικών υποδομών για την εξυπηρέτηση του κοινού όσο και έντυπου πληροφοριακού υλικού. Το δίκτυο μπορεί να αναλάβει δράσεις με στόχο τη βελτίωση της λειτουργίας των μουσείων, την καλύτερη προβολή τους και την αύξηση της επισκεψιμότητάς τους. Τέτοιες δράσεις περιλαμβάνουν, για παράδειγμα, την έκδοση ενός συνοπτικού οδηγού που θα προ-

βάλλει όλα τα μουσεία του δικτύου κατά κατηγορίες, με ορισμένες βασικές πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενό τους, το ωράριο λειτουργίας τους κ.λπ. Το υλικό που θα συγκεντρωθεί μπορεί να είναι διαθέσιμο και μέσω του διαδικτύου, για την καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών, δεδομένου ότι τα περισσότερα μουσεία είτε δεν διαθέτουν ιστοσελίδα, είτε η διαθέσιμη ιστοσελίδα είναι ανεπαρκής.

Για την αποτελεσματικότερη προβολή των μουσείων το δίκτυο είναι δυνατόν να αναλάβει πρωτοβουλία και να συντονίσει τη διοργάνωση ενός θεσμού περιοδικών εκθέσεων με τη συνεργασία πολλών μουσείων του ίδιου αντικειμένου (π.χ. λαογραφικά, ναυτικά). Οι εκθέσεις αυτές θα περιλαμβάνουν εκθέματα από τα συνεργαζόμενα μουσεία, βασισμένα σε συγκεκριμένη θεματική ενότητα, ενώ μπορεί και να περιοδεύουν σε περισσότερα νησιά.

Άξονας 3. Ενίσχυση Δράσεων Σύγχρονης Πολιτιστικής Δημιουργίας

Η συμβολή των πολιτιστικών εκδηλώσεων στη διαδικασία της πολιτιστικής ανάπτυξης είναι αδιαμφισβήτητη. Είτε πρόκειται για δράσεις τοπικού χαρακτήρα, είτε για άλλες υπερτοπικής εμβέλειας, όλες μπορεί να λειτουργήσουν συμπληρωματικά και υποστηρικτικά στην αυτόχθονη πολιτιστική παραγωγή, να δημιουργήσουν μόνιμα θετικά χαρακτηριστικά στο πολιτιστικό τοπίο της περιοχής και να διαμορφώσουν συνθήκες σχετικής πολιτιστικής αυτάρκειας, επιφέροντας πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην τοπική ανάπτυξη. Όσον αφορά στις εκδηλώσεις τοπικού χαρακτήρα συνήθως έχουν τη μορφή φεστιβάλ, συναυλιών, εκθέσεων, θεατρικών παραστάσεων κ.λπ. τις οποίες διοργανώνουν σχεδόν πάντα οι δήμοι, συχνά με τη συνεργασία άλλων φορέων. Κύριος σκοπός τους είναι αφενός να ικανοποιήσουν τις πολιτιστικές ανάγκες των κατοίκων και αφετέρου να δώσουν την ευκαιρία για καλλιτεχνική έκφραση και δημιουργία σε τοπικές πολιτιστικές ομάδες (συχνά ερασιτεχνικές) ή μεμονωμένους καλλιτέχνες ή ανθρώπους των γραμμάτων, σε συνδυασμό με τις δημοτικές δομές καλλιτεχνικής εκπαίδευσης (ωδεία, φιλαρμονικές, σχολές χορού, εικαστικά εργαστήρια κ.λπ.).

Εκτός από τις εκδηλώσεις (κυρίως φεστιβάλ) τοπικής εμβέλειας, πραγματοποιούνται στα νησιά και ορισμένα φεστιβάλ που έχουν εξελιχθεί σε εκδηλώσεις με ιδιαίτερη υπερτοπική απήχηση, για τα οποία έγινε λόγος στο υποκεφάλαιο 1.6.4. Τα φεστιβάλ αυτά προσανατολίζονται σε ένα συγκεκριμένο, συχνά πρωτότυπο, θεματικό άξονα ως προς το περιεχόμενο της δράσης τους και αρθρώνονται γύρω από ένα εξειδικευμένο και επιλεγμένο τομέα καλλιτεχνικής δημιουργίας που τους προσδίδει ιδιαίτερο στίγμα. Ορισμένα συνάπτουν συνεργασίες σε διεθνές επίπεδο και αξιοποιούν εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης. Με τη διοργάνωσή τους σε τακτική βάση, τη διεύρυνσή τους, τη χρήση εναλλακτικών χώρων για τις εκδηλώσεις, και με την κατάλληλη δημοσιότητα στην Ελλάδα αλλά ακόμη και στο εξωτερικό, τα φεστιβάλ αυτά μπορεί να μεταβληθούν σε θεσμούς με ιδιαίτερη προβολή και κύρος που βελτιώνουν την «εικόνα» της πόλης όπου διεξάγονται και αυξάνουν την τουριστική ελκυστικότητά της.

Σε υπερτοπικό επίπεδο οι εκδηλώσεις αυτές μπορεί να αποτελέσουν ένα Δίκτυο Εκδηλώσεων μεγάλης κλίμακας μέσω της σύστασης ενός ενιαίου φορέα (Δίκτυο Φεστιβάλ) για τον συντονισμό και την προβολή τους. Μέσω αυτού του φορέα οι διοργανωτές (κυρίως ΟΤΑ) θα εξασφαλίζουν καλύτερη προβολή των εκδηλώσεών τους αλλά και πρόσβαση στην κατάλληλη τεχνογνωσία για τη δημιουργία ιστοτόπων, την παραγωγή προωθητικού υλικού (αφίσες, φυλλάδια, προγράμματα), για την τεχνική υποστήριξη των εκδηλώσεων αλλά και για την επαφή με φορείς του εξωτερικού για την ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών, τη με-

τάκληση καλλιτεχνών κ.λπ. Επίσης, η δυνατότητα συντονισμού των εκδηλώσεων θα διευκολύνει την ανάπτυξη ενός ιδιαίτερου και εξειδικευμένου χαρακτήρα για κάθε φεστιβάλ, γεγονός που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την προσέλκυση επισκεπτών σε υπερτοπικό ή και διεθνές επίπεδο. Με την εξειδίκευση του περιεχομένου τους (π.χ. χορός, αρχαίο θέατρο, παραδοσιακή μουσική, μεσαιωνική ιστορία, γαστρονομία κ.λπ.) τα φεστιβάλ θα μπορέσουν ευκολότερα να καλλιεργήσουν μια ιδιαίτερη ταυτότητα, αλλά και να αναπτύξουν συνεργασίες με αντίστοιχους θεσμούς από την υπόλοιπη Ελλάδα και το εξωτερικό.

3.3. Κύριοι Στρατηγικοί Στόχοι στην αναζήτηση μιας Εθνικής Νησιωτικής Στρατηγικής

Οι κύριοι στρατηγικοί στόχοι του ελληνικού νησιωτικού χώρου πρέπει να διαμορφωθούν με τρόπο ώστε να αντιμετωπίσουν:

α) Τα δομικά προβλήματα του ελληνικού νησιωτικού χώρου, που είναι:

- Το μικρό μέγεθος
- Η περιφερειακότητα και η απομόνωση
- Οι γεωμορφολογικοί παράγοντες

β) Τους ενδογενείς παράγοντες της νησιωτικής ανάπτυξης, που ήδη έχουν εντοπιστεί:

- Πρόσβαση στις αγορές, προβλήματα στις μεταφορές
- Περιορισμένοι φυσικοί πόροι
- Περιβαλλοντικά προβλήματα
- Περιορισμένοι ανθρώπινοι πόροι, δημογραφικά προβλήματα
- Περιορισμοί στις δυνατότητες παραγωγής
- Περιορισμός εξωτερικών και εσωτερικών οικονομιών
- Εποχικότητα
- Πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες, υγεία, εκπαίδευση
- Ελλιπής αποκέντρωση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων

Οι κύριοι στρατηγικοί στόχοι πρέπει να δίνουν απάντηση στα δομικά προβλήματα και στους ενδογενείς παράγοντες της νησιωτικής ανάπτυξης και να καταλήγουν σε ειδικούς στρατηγικούς στόχους.

Ως κύριοι στρατηγικοί στόχοι του ελληνικού νησιωτικού χώρου μπορούν να αναφερθούν:

- **Η ενίσχυση της εξωστρέφειας και της αυτοδύναμης ανάπτυξης του νησιωτικού χώρου**
- **Η ενίσχυση των εξωτερικών οικονομιών και άρση της απομόνωσης του νησιωτικού χώρου**
- **Η αξιοποίηση των φυσικών και ανθρώπινων πόρων στην αναπτυξιακή διαδικασία**
- **Η πληθυσμιακή ενδυνάμωση και ενίσχυση της συνοχής του νησιωτικού χώρου**

Οι βασικοί ειδικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των προβλημάτων - προκλήσεων του ελληνικού νησιωτικού χώρου είναι οι εξής.

- 1. Αντιμετώπιση της περιφερειακότητας και των προβλημάτων στις μεταφορές και στην πρόσβαση στις αγορές**
- 2. Ενίσχυση της οικονομικής βάσης**

- 3. Ενίσχυση της απασχόλησης**
- 4. Ενίσχυση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης**
- 5. Ενίσχυση τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών (ΤΠΕ)**
- 6. Αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και του περιορισμού των φυσικών πόρων**
- 7. Ενίσχυση των κοινωνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων τη χειμερινή περίοδο**
- 8. Ύπαρξη μικρών και απομονωμένων νησιών**
- 9. Ειδικά πολιτικά προβλήματα**

Οι ειδικοί στρατηγικοί στόχοι αναλύονται στο σχετικό υποκεφάλαιο του παρόντος (βλ. υποκεφάλαιο 7.2.1.).

4. Η Νησιωτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

4.1. Η Πολιτική Συνοχής της Ε.Ε. και τα Νησιά

Η Πολιτική Συνοχής της Ε.Ε., αν και διακρίνει, μέσω των κυριοτέρων συνθηκών της και των κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων και της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής το πρόβλημα της Νησιωτικότητας στον ευρωπαϊκό οικονομικό χώρο, στην ουσία δεν έχει δείξει έμπρακτα το ενδιαφέρον της για την ενίσχυση των νησιωτικών περιφερειών και την άρση των οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών ανισοτήτων που προκαλούνται μέσω της Νησιωτικότητας.

Η Ε.Ε. μέσω ειδικών διατάξεων διακρίνει τρεις κατηγορίες νησιών: α) τα νησιά που αποτελούν το σύνολο ή μέρος των «υπερπόντιων χωρών και εδαφών» όπως η Γροιλανδία, η γαλλική Πολυνησία και οι Βερμούδες, β) η ομάδα των γαλλικών και ισπανικών υπερπόντιων διαμερισμάτων, όπως οι Αζόρες, η Μαδέρα και οι Κανάριοι Νήσοι, που συχνά αποκαλούνται «πιο απομακρυσμένες περιοχές», οι οποίες θεωρούνται αναπόσπαστο τμήμα της Ε.Ε. με κάποια διακριτικά χαρακτηριστικά τα οποία πληρούν τις προϋποθέσεις για ειδική μεταχείριση σε διάφορους τομείς όπως οι μεταφορές και η πολιτική συνοχής και γ) τα ηπειρωτικά νησιά της Ε.Ε., τα οποία ενισχύονται στο πλαίσιο των διαφόρων τομεακών πολιτικών της πολιτικής συνοχής και της ΚΑΠ.

Το προοίμιο του Κανονισμού 1080/2006, το οποίο καθορίζει τους κανόνες για την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης, υποδεικνύει ότι το ταμείο αυτό «συμβάλλει στη μείωση του χάσματος μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των διαφόρων ευρωπαϊκών περιφερειών και τον βαθμό στον οποίο οι πλέον μειονεκτικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένων των αγροτικών και αστικών περιοχών, οι φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές, οι περιοχές με γεωγραφικά ή φυσικά μειονεκτήματα, όπως νησιά, ορεινές, αραιοκατοικημένες και παραμεθόριες περιοχές, που υστερούν». Ο Κανονισμός Ε.Ε. 1698/2005, ο οποίος έχει ως στόχο την ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), αναφέρει ρητά ότι θα πρέπει να εφαρμόζονται ειδικές διατάξεις «για την άμβλυνση των ειδικών περιορισμών και των διαρθρωτικών προβλημάτων στη Γεωργία και τη Δασοκομία και για την ενίσχυση της προστιθέμενης αξίας των γεωργικών και δασοκομικών προϊόντων, ως αποτέλεσμα της απόστασης, του νησιωτικού χαρακτήρα ή της απομακρυσμένης θέσης και της εξάρτησης της αγροτικής οικονομίας των

παραπάνω απομακρυσμένων περιοχών από έναν περιορισμένο αριθμό γεωργικών προϊόντων, καθώς και να προωθήσει μια ισχυρή πολιτική αγροτικής ανάπτυξης» (άρθρο 6ο). Από την πλευρά της αλιευτικής πολιτικής, ο Κανονισμός 1198/2006 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλιείας παρέχει υψηλότερα ανώτατα όρια ενίσχυσης για τις εξόχως απόκεντρες περιφέρειες και τα απομακρυσμένα ελληνικά νησιά, τα οποία περιγράφει ότι βρίσκονται «σε μειονεκτική θέση λόγω απόστασης».

Τα ευρωπαϊκά νησιά έχουν προσελκύσει την προσοχή της Ε.Ε. ως «λιγότερο ανεπτυγμένες» περιφέρειες ή ως περιφέρειες «σύγκλισης» (όπως αναφέρεται στο άρθρο 158 της Ευρωπαϊκής Συνθήκης του 1986) για μια σειρά από λόγους, όπως επισημαίνεται και στη μελέτη της Eurisles (1997). Η μελέτη αναφέρει ότι αν και τα νησιά έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά μεταξύ τους, μοιράζονται συγκεκριμένα κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά προβλήματα. Αυτά τα κοινά προβλήματα αντιπροσωπεύουν διάφορους διαρθρωτικούς περιορισμούς που έχουν πολλαπλές συνέπειες, όπως είναι το κάτω του ευρωπαϊκού μέσου όρου Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ανά κάτοικο, το υψηλό κόστος διαβίωσης λόγω του νησιωτικού χαρακτήρα, το μικρό μέγεθος των αγορών και ο ασθενής ανταγωνισμός που έχει ως αποτέλεσμα χαμηλούς μισθούς και αντανakλά το χαμηλό βιοτικό επίπεδο των κατοίκων. Το οικονομικό περιβάλλον των νησιών συχνά απειλείται από την εποχικότητα της τουριστικής βιομηχανίας, το υψηλό κόστος μεταφορών, το οποίο αυξήθηκε κατακόρυφα μέσα και από την απελευθέρωση των μεταφορών στις αρχές της δεκαετίας του 1990, την ευπάθεια στην κλιματική αλλαγή, τη διάβρωση των ακτών και τη θαλάσσια ρύπανση. Η μελέτη επισημαίνει την αναποτελεσματικότητα της Πολιτικής Συνοχής της Ε.Ε. και των περιφερειακών ενισχύσεων, οι οποίες δεν ευνοούν τα νησιά καθώς τα παραπάνω προβλήματα δεν λαμβάνονται πάντα υπόψη κατά τη διάρκεια των διαδικασιών του Περιφερειακού Προγραμματισμού στο επίπεδο της Πολιτικής Συνοχής.

Έτσι, η Πολιτική Συνοχής και η Κοινή Αγροτική Πολιτική αν και αναγνωρίζουν τα διαρθρωτικά προβλήματα της Νησιωτικότητας, δεν έχουν διαφορετική μεταχείριση στον Περιφερειακό Προγραμματισμό για τις νησιωτικές περιφέρειες.

4.2. Η Προγραμματική Περίοδος 2014 - 2020

Σε οικονομικούς όρους και αποκλείοντας τις εξόχως απόκεντρες περιοχές, η χρηματοδότηση ανά κάτοικο στη νέα προγραμματική περίοδο 2014 - 2020 κυμαίνεται από 37 ευρώ για το νησί του Μπόρνχολμ στη Δανία, έως 874 ευρώ για την περιφέρεια των Ιονίων Νήσων. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν, σαφώς, ότι τα νησιά δεν αντιμετωπίζονται ως ειδική κατηγορία από την Πολιτική Συνοχής, αλλά διέπονται από τους γενικότερους κανόνες που ισχύουν για όλες τις Ευρωπαϊκές Περιφέρειες, όπως προαναφέρθηκε. Από τις 17 νησιωτικές περιφέρειες (επίπεδο NUTS 2) στην ΕΕ-28 για την προγραμματική περίοδο 2014 - 2020, έξι χαρακτηρίζονται ως λιγότερο αναπτυγμένες (less developed), επτά είναι περιφέρειες μετάβασης (transition) και τέσσερις περισσότερο αναπτυγμένες περιφέρειες (more developed), σύμφωνα με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ τους. Όμως το κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν φαίνεται να είναι ο καλύτερος δείκτης για την αποτύπωση της αναπτυξιακής δυναμικής μιας νησιωτικής περιφέρειας και τον αντίστοιχο προσδιορισμό της έντασης της κοινοτικής ενίσχυσης. Ο Πίνακας 4.1. δείχνει την κατάταξη της κάθε νησιωτικής περιφέρειας σύμφωνα με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (δεξιά στήλη) και την κατάταξη σύμφωνα με τον δείκτη ανταγωνιστικότητας της (αριστερή στήλη) για το έτος 2011. Για παράδειγμα, ενώ το Νότιο Αιγαίο εμφανίζεται στην 136η θέση σύμφωνα με την κατάταξη του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ο δείκτης ανταγω-

νιστικότητα του το κατατάσσει σε μια από τις τελευταίες θέσεις (257η) ανάμεσα στις 271 ευρωπαϊκές περιφέρειες. Πολύ κοντά στο Νότιο Αιγαίο και οι υπόλοιπες ελληνικές περιφέρειες (Κρήτη 240η, Βόρειο Αιγαίο 243η και τα Ιόνια Νησιά 249η θέση), ενώ η ίδια αναντιστοιχία μεταξύ κατά κεφαλήν ΑΕΠ και δείκτη ανταγωνιστικότητας ισχύει για όλες τις υπόλοιπες νησιωτικές περιφέρειες της Ε.Ε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ
NUTS2: ΔΕΙΚΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ 2013 & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΑΕΠ 2011

Χωρική Ενότητα	Κατάταξη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας	Κατάταξη ΑΕΠ
CY00: Κύπρος	163	118
ES53: Βαλεαρίδες	188	103
ES70: Κανάρια	199	167
FR83: Κορσική	195	127
FR91: Γουαδελούπη (Γαλλία)	221	185
FR92: Μαρτινίκα (Γαλλία)	203	184
FR94: Ρεϋνιόν (Γαλλία)	239	205
EL22: Ιόνια Νησιά	249	187
EL41: Βόρειο Αιγαίο	243	219
EL42: Νότιο Αιγαίο	257	136
EL43: Κρήτη	240	204
ITG1: Σικελία	235	213
ITG2: Σαρδηνία	222	182
MT00: Μάλτα	193	148
PT20: Αζόρες	228	193
PT30: Μαδέρα	210	107

ΠΗΓΗ: CPMR 2016, ΜΤΦΡ. ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Πρόσφατες μελέτες δείχνουν ότι πέρα από το θέμα της άνισης κοινοτικής χρηματοδότησης των νησιωτικών περιφερειών, διάφορες άλλες δυσκολίες έχουν εμφανιστεί μέσα από τον προγραμματισμό και την υλοποίηση της Πολιτικής Συνοχής 2014 - 2020. Για παράδειγμα, η λεγόμενη συγκέντρωση των θεματικών προτεραιοτήτων της Πολιτικής Συνοχής σε μόλις δέκα προτεραιότητες φαίνεται ότι είναι ακατάλληλη για την ουσιαστική ενίσχυση των νησιωτικών περιοχών, αφού όπως προαναφέρθηκε, 11 περιφέρειες της ΕΕ-28 είναι είτε περιφέρειες μετάβασης είτε περισσότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες. Σε αυτές συμπεριλαμβάνονται και οι τέσσερις ελληνικές νησιωτικές περιφέρειες. Αυτό σημαίνει ότι τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα των αντίστοιχων περιφερειών έχουν πολύ λιγότερες επιλέξιμες δράσεις για την αντιμετώπιση των μεγαλύτερων προκλήσεων των νησιωτικών περιοχών, όπως είναι οι μεταφορές και η προσβασιμότητα, αφού η ένταση των ενισχύσεων για υποδομές (μεταφορικές κ.λπ.) είναι πλέον ισχνές για τις περιφέρειες μετάβασης

και τις περισσότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες. Επίσης, μέσα στην περίοδο της οικονομικής ύφεσης είναι αναμφίβολο το κατά πόσο οι ελληνικές νησιωτικές περιφέρειες χρειάζονται περισσότερες ενισχύσεις στους τομείς της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης, όπως η νέα Πολιτική Συνοχής προκρίνει.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι η έμφαση της Πολιτικής Συνοχής 2014 - 2020 στις «άυλες δράσεις» στον τομέα των ανθρώπινων πόρων μέσα από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, οι ενισχύσεις του οποίου είναι ιδιαίτερα αυξημένες σε σχέση με την περίοδο 2007 - 2013, για τις περισσότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες και τις περιφέρειες μετάβασης. Όπως έχει επισημανθεί, είναι αναμφίβολο αν οι νησιωτικές περιφέρειες της Ελλάδας θα μπορέσουν να απορροφήσουν με τρόπο ουσιαστικό σημαντικούς πόρους από το ΕΚΤ, με δεδομένο τον μικρό τους πληθυσμό και την οικονομική διάρθρωσή τους.

Παρότι, είναι εν μέρει κατανοητή η οπτική γωνία της επιτροπής για την προσπάθεια συντονισμού και συγκέντρωσης όσο μεγαλύτερου ποσοστού των διαθέσιμων κοινοτικών πόρων στην επίτευξη μιας ενιαίας στρατηγικής (όπως είναι η στρατηγική για την Ευρώπη 2020), αυτό δεν σημαίνει αυτόματα ότι η προσέγγιση αυτή είναι το ίδιο αποτελεσματική για το σύνολο των κρατών και, ακόμη περισσότερο, των νησιωτικών περιφερειών της Ε.Ε. Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η νέα περίοδος της Πολιτικής Συνοχής 2014 - 2020 δεν λαμβάνει υπόψη τις συγκεκριμένες προκλήσεις της Νησιωτικότητας και τις ιδιαιτερότητες αυτής και δεν στοχεύει στην ενίσχυση της ελκυστικότητας των νησιωτικών περιφερειών.

4.3. Νέοι Θεματικοί Στόχοι της Περιόδου 2014 - 2020

Οι προτάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη Πολιτική Συνοχής στη νέα Προγραμματική Περίοδο 2014 - 2020 περιλαμβάνουν τους ακόλουθους στόχους:

- Έρευνα & καινοτομία
- Τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών (ΤΠΕ)
- Ανταγωνιστικότητα μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ)
- Μετάβαση προς μια οικονομία με μειωμένη χρήση άνθρακα
- Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή καθώς επίσης πρόληψη και διαχείριση κινδύνων
- Προστασία του περιβάλλοντος & αποτελεσματική διαχείριση πόρων
- Βιώσιμες μεταφορές & άρση προβλημάτων σε βασικές υποδομές δικτύων
- Απασχόληση & υποστήριξη της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού
- Κοινωνική ένταξη & καταπολέμηση της φτώχειας
- Εκπαίδευση, απόκτηση δεξιοτήτων & δια βίου μάθηση
- Ενίσχυση θεσμικής ικανότητας & αποτελεσματική δημόσια διοίκηση

Για την υλοποίηση των στόχων που τίθενται κατά καιρούς είναι αναγκαία η διαμόρφωση μιας **ολοκληρωμένης Αναπτυξιακής Στρατηγικής για τον ελληνικό νησιωτικό χώρο**, τα βασικά στοιχεία της οποίας μπορεί να είναι.

- Η ανάδειξη του αναπτυξιακού ρόλου των δυναμικών νησιωτικών κέντρων, με τη λειτουργία νησιωτικών πόλων ανάπτυξης εθνικής εμβέλειας και δευτερευόντων

νησιωτικών κέντρων ανάπτυξης.

- Ο προσδιορισμός και ενίσχυση των «Πρωθητικών Δραστηριοτήτων» - κλάδων αιχμής στους οποίους θα στηριχθεί η ανάπτυξη του ελληνικού νησιωτικού χώρου στο Ιόνιο και ιδίως στο πολυνησιωτικό Αιγαίο.
- Η διαμόρφωση στρατηγικής τοπικής ενδογενούς ολοκληρωμένης ανάπτυξης ανά νησιωτικό δήμο, που θα εξασφαλίζει τη βιώσιμη πληθυσμιακή, κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική ανάπτυξη και τη συνοχή του ελληνικού νησιωτικού χώρου.
- Η ενίσχυση των στρατηγικών υποδομών του ελληνικού νησιωτικού χώρου και στις τρεις βασικές κατηγορίες τους:
 1. Επιχειρηματικές: ΒΙΟ.ΠΑ., τεχνολογικά πάρκα, πάρκα logistics, εμπορευματικά πάρκα, πάρκα παραγωγικών υπηρεσιών.
 2. Τεχνικές - Δίκτυα: με έμφαση στους τομείς μεταφορών, ενέργειας, τηλεπικοινωνιών, διαχείρισης υδάτων, διαχείρισης αποβλήτων.
 3. Κοινωνικές: Υγεία - Πρόνοια, Εκπαίδευση
- Η στήριξη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για τη διαμόρφωση αναπτυξιακού οράματος στρατηγικής και ουσιαστικού προγραμματισμού σε κάθε νησιωτικό δήμο.

Οι παραπάνω θεματικοί στόχοι είναι μίγμα μέσων και σκοπών της αναπτυξιακής πολιτικής. Δεν διαμορφώνουν και δεν πρέπει να διαμορφώνουν το αναπτυξιακό όραμα και την αναπτυξιακή στρατηγική του ελληνικού νησιωτικού χώρου.

Είναι βέβαια αναγκαστική η αξιοποίησή τους, αλλά μόνο στο πλαίσιο μιας εθνικής νησιωτικής στρατηγικής, που έχει διαμορφωθεί ενδογενώς από τους θεσμούς, τους κοινωνικοοικονομικούς φορείς και τους πολίτες σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό - νησιωτικό επίπεδο.

4.4. Σενάρια Υποστήριξης της Νησιωτικότητας από τις Δράσεις της Πολιτικής Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Περίοδο μετά το 2020

Η Επιτροπή για τα νησιά της «Conference of Maritime Regions of Europe» (CPMR), στη σύνοδό της στις 10 - 3 - 2016 εξέτασε έξι σενάρια για την αντιμετώπιση των μειονεκτημάτων που προκύπτουν για τα νησιά, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης και διερεύννησε τις δυνατότητες εφαρμογής πολιτικών κατάλληλων για την αντιμετώπιση των χαρακτηριστικών της Νησιωτικότητας.

Βασική διαπίστωση παραμένει ότι το άρθρο 174 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι απολύτως αναποτελεσματικό, με συνέπεια τα νησιά να μην ενισχύονται ως μια ειδική κατηγορία από τους κανόνες της Πολιτικής Συνοχής. Επιπλέον, η αποκαλούμενη «θεματική συγκέντρωση» προτεραιοτήτων δεν είναι η κατάλληλη ταξινόμηση για τα νησιά, γιατί κάποια από αυτά υστερούν σε σχέση με τους αναπτυξιακούς δείκτες της υπόλοιπης περιφέρειας (π.χ. μεταφορές).

Μετά από σχετική συζήτηση στις 4 - 2 - 2016 στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συζητήθηκαν από την αρμόδια Επιτροπή της CPMR τα παρακάτω σενάρια, **«χωρίς πάντως αυτά να αποτελούν επίσημη θέση της Επιτροπής».**

ΣΕΝΑΡΙΟ 1: Ένταξη των νησιωτικών περιφερειών στην κατηγορία των «λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών»

Η εφαρμογή του σεναρίου αυτού θα επιτρέψει την αύξηση της χρηματοδότησης των νησιωτικών περιοχών, πέραν των προβλέψεων για τις περιοχές NUTS II. Οι νησιωτικές περιοχές που ταξινομούνται ως NUTS III πρέπει να διατηρήσουν τις ευνοϊκότερες γι' αυτές ρυθμίσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2. ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ (%) ΟΠΩΣ ΠΡΟΚΥΠΤΕΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΤΑΞΗ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ NUTS2 ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ - ΜΕΛΩΝ ΣΤΙΣ ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ¹

Χωρική Ενότητα	Επιθεξιμότητα σύμφωνα με τα Διαρθρωτικά Ταμεία 2014-2020	Προσομοίωση Επιθεξιμότητας - Όλες οι νησιωτικές NUTS2 στις λιγότερο Αναπτυγμένες Περιφέρειες	Ποσοστιαία Διαφορά (%)
EL - Ελλάδα			
EL22 - Ιόνια Νησιά	Μετάβαση	Σύγκλιση	↑ 40
EL41 - Βόρειο Αιγαίο	Μετάβαση	Σύγκλιση	↑100
EL42 - Νότιο Αιγαίο	Ανταγωνιστικότητα	Σύγκλιση	↑ 47
EL43 - Κρήτη	Μετάβαση	Σύγκλιση	↑ 45
ES - Ισπανία			
ES53 - Βαλεαρίδες	Ανταγωνιστικότητα	Σύγκλιση	↑157
ES70 - Κανάρια (Ισπ)	Μετάβαση	Σύγκλιση	↑ 12
FR - Γαλλία			
FR83: Κορσική	Μετάβαση	Σύγκλιση	↑74
FR91: Γουαδελούπη (Γαλ)	Σύγκλιση	Σύγκλιση	→ 0
FR92: Μαρτινίκα (Γαλ)	Σύγκλιση	Σύγκλιση	→ 0
FR93 - Γουιάνα (Γαλ)	Σύγκλιση	Σύγκλιση	→ 0
FR94 - Ρεϋνιόν (Γαλ)	Σύγκλιση	Σύγκλιση	→ 0
IT - Ιταλία			
ITG1: Σικελία	Σύγκλιση	Σύγκλιση	→ 0
ITG2: Σαρδηνία	Μετάβαση	Σύγκλιση	↑84
CY - Κύπρος			
CY00 - Κύπρος	Ανταγωνιστικότητα	Σύγκλιση	-
MT - Μάλτα			
MT00 - Μάλτα	Μετάβαση	Σύγκλιση	↑152
PT - Πορτογαλία			
PT20: Αζόρες (Πορτ)	Σύγκλιση	Σύγκλιση	→ 0
PT30: Μαδέρα (Πορτ)	Ανταγωνιστικότητα	Σύγκλιση	↑345

ΠΗΓΗ: CPMR 2016, ΜΤΦΡ. ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

¹ Οι υπολογισμοί βασίζονται σε δεδομένα από θεωρητική κατανομή των διαρθρωτικών πόρων για την περίοδο 2014 - 2020. Δεν παρουσιάζονται δεδομένα για την Κύπρο λόγω της περιορισμένης ακρίβειας στα αποτελέσματα της προσομοίωσης της CPMR.

ΣΕΝΑΡΙΟ 2: Όλες οι νησιωτικές περιφέρειες NUTS3 μπορούν να ταξινομηθούν ως NUTS2, όσον αφορά στην εφαρμογή της Πολιτικής Συνοχής.

Προϋπόθεση της υιοθέτησης του σεναρίου αυτού είναι ότι το αποτέλεσμα που θα προκύψει θα είναι ευνοϊκότερο για τα νησιά, όσον αφορά στην κατανομή των πόρων της Πολιτικής Συνοχής.

ΣΕΝΑΡΙΟ 3: Πρόσθετοι δείκτες που μπορεί να αναγνωρίσουν τις προκλήσεις, που αντιμετωπίζουν τα νησιά στη μεθοδολογία κατανομής των ενισχύσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων.

Πέραν δηλαδή του δείκτη του ΑΕΠ, πρέπει να υπολογιστεί «η συνολική οικονομική εικόνα» των νησιωτικών περιοχών. Π.χ. δείκτες ανταγωνιστικότητας, προσελκυστικότητας κ.ά.¹

ΣΕΝΑΡΙΟ 4: Χρηματοδότηση από τα ταμεία ESI (European Strategic Investment)

Το σενάριο αυτό προβλέπει ευνοϊκότερη χρηματοδότηση των νησιών σε εθνικό επίπεδο, ακριβώς επειδή είναι νησιά. Η κατανομή των ενισχύσεων κατά χώρα παραμένει ως έχει.

¹ Βλ. Παράγραφος 4.2. (Πίνακας 4.1).

**ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΠΟΡΩΝ ΤΟΥ ΕΤΠΑ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΤ
ΣΤΙΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΑΝΑ ΚΡΑΤΟΣ - ΜΕΛΟΣ, ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ
ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΟΥΣ ΣΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ¹**

Χωρική Ενότητα	Πληθυσμός 2015	Εθνικός Πληθυσμός = 100%		ΕΤΠΑ + ΕΚΤ	
Δανία	5.659.715			100%	
Μπόρνχολμ	39.919	0,7%		0,4%	
Γαλλία	66.415.161			100%	
Κορσική	326.898	0,5%	3,3%	0,9%	24,1%
Ρεϋνιόν	843.529	1,3%		11,6%	
Μαγιότ	226.915	0,3%		1,5%	
Μαρτινίκα	378.243	0,6%		4,5%	
Γουαδεβούπη	434.691	0,7%		4,2%	
Γουαδεβούπη Αγ. Μαρτίνος				1,5%	
Ισπανία	46.449.565			100%	
Βαlearίδες	1.124.972	2,4%	7,0%	0,7%	4,9%
Κανάρια	2.126.144	4,6%		4,3%	
Πορτογαλία	10.374.822			100%	
Αζόρες	246.353	2,4%	4,9%	6%	8,4%
Μαδέρα	258.686	2,5%		2%	
Ελλάδα	10.858.018			100%	
Ιόνια Νησιά	207.059	1,9%	12,6%	2%	7,2%
Βόρειο Αιγαίο	197.695	1,8%		2%	
Νότιο Αιγαίο	334.865	3,1%		1%	
Κρήτη	631.513	5,8%		3%	
Ιταλία	60.795.612			100%	
Σικελία	5.092.080	8,4%	11,1%	13%	16,7%
Σαρδηνία	1.633.286	2,7%		4%	

ΠΗΓΗ: CPMR 2016, ΜΤΦΡ. ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

¹Ο Πίνακας περιλαμβάνει δεδομένα Περιφερειών NUTS2, με την εξαίρεση του Μπόρνχολμ (NUTS3).

ΣΕΝΑΡΙΟ 5: Καθιέρωση ενός προγράμματος καινοτομικών δράσεων για τα νησιά και δημιουργία ειδικής μονάδας αντιπροσώπευσης των νησιών στη DG REGIO.

Η επέκταση της πολιτικής ενισχύσεων καινοτομικών δράσεων στα νησιά και η δημιουργία ειδικής διοικητικής μονάδας στο πλαίσιο της αρμόδιας για την περιφερειακή πολιτική γενικής διεύθυνσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναβαθμίζουν την ευρωπαϊκή νησιωτική πολιτική.

ΣΕΝΑΡΙΟ 6: Ενίσχυση των συμμετοχικών σχημάτων για αναπτυξιακές δραστηριότητες στα Νησιά.

Η πολυεπίπεδη συνεργασία και συμμετοχή σε κοινές δράσεις των νησιωτικών φορέων με άλλους φορείς διαφόρων περιοχών θα ενισχύσει σημαντικά την χωρική διάσταση της Πολιτικής Συνοχής και θα διευρύνει τους στόχους των επενδυτικών σχεδίων προς όφελος των κατοίκων των νησιών.

Και τα έξι σενάρια υποστήριξης της Νησιωτικότητας είναι στρατηγικής σημασίας για την ανάπτυξη του ελληνικού νησιωτικού χώρου υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρξει μια Εθνική Στρατηγική Νησιωτικής Ανάπτυξης.

4.5. Βασικές Κατευθύνσεις της Διαρθρωτικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Επισημάνθηκε ήδη στην παράγραφο 4.1 ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση «στην ουσία δεν έχει δείξει έμπρακτα το ενδιαφέρον της για την ενίσχυση των νησιωτικών περιφερειών». Όμως έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς ενδιαφέρουσες προτάσεις για την ενεργοποίηση των θεσμικών οργάνων άσκησης της διαρθρωτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της αναπτυξιακής διαδικασίας στα νησιά, με την εφαρμογή μέτρων παραδοσιακής και καινοτομικής μορφής.

Μια ομάδα μέτρων έχει κοινωνική στόχευση, όπως η συγκράτηση του πληθυσμού στα νησιά και κυρίως των νέων, με τη δημιουργία των αναγκαίων προϋποθέσεων απασχόλησης και γενικότερα βιοτικού επιπέδου εφάμιλλου των ηπειρωτικών περιοχών. Στην ίδια ομάδα εντάσσονται μέτρα ενίσχυσης των ποιοτικών υποδομών στην εκπαίδευση, την υγεία, τον πολιτισμό κ.λπ.

Τα μέτρα οικονομικού ενδιαφέροντος καλύπτουν ένα ευρύτατο φάσμα, όπως είναι οι τεχνικές υποδομές (λιμάνια, αεροδρόμια, δίκτυα κοινής ωφέλειας, δημόσια κτήρια κ.ά.) και τα κίνητρα για την προσέλκυση επενδύσεων και την ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας στα νησιά, με έμφαση στην καινοτομία, τη μικρομεσαία επιχείρηση και τον τουρισμό. Για την προώθηση της ενδογενούς ανάπτυξης, ειδικότερα, με αξιοποίηση των τοπικών πόρων και τη δημιουργία clusters, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε να καταρτίσει εξειδικευμένα Πολυταμειακά Προγράμματα.

Η προστασία και η ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και η ενίσχυση των ήπιων μορφών ενέργειας θεωρείται σκόπιμο να αποτελέσουν αντικείμενο των Διαρθρωτικών Ταμείων, σε πανευρωπαϊκό επίπεδο.

Ιδιαίτερη, τέλος, σημασία αποκτά η καθιέρωση αυστηρής οδηγίας η οποία να προβλέπει ότι ο προγραμματισμός στα νησιά πρέπει να γίνεται κατά κύριο λόγο «από τη βάση» (bottom-up) και η αύξηση των αρμοδιοτήτων και των πόρων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης να αποτελεί μόνιμο στόχο θεσμικής κατοχύρωσης από τα ευρωπαϊκά όργανα.

4.6. Πρωτοβουλία «Εξυπνα Νησιά»

Στην πρωτοβουλία «Εξυπνα Νησιά» συμμετέχουν εκπρόσωποι αυτοδιοικητικών, ενεργειακών και περιβαλλοντικών φορέων πλέον των 20 νησιωτικών περιφερειών της Ευρώπης. Σκοπός της πρωτοβουλίας είναι η πραγματοποίηση έργων και δράσεων, ώστε τα νησιά να καταστούν «έξυπνα». Ο σκοπός αυτός θα επιτευχθεί με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση στη διαχείριση των υποδομών και των φυσικών και πολιτιστικών πόρων των ευρωπαϊκών νησιών. Η Τοπική Αυτοδιοίκηση θα εγγυηθεί τη βέλτιστη χρήση των τοπικών υποδομών και πόρων, θα αξιοποιήσει τις συνέργειες μεταξύ των αυτοδιοικητικών φορέων και θα δημιουργήσει το απαραίτητο ευνοϊκό περιβάλλον για ολόκληρο το φάσμα δραστηριοτήτων που συνθέτουν τον στρατηγικό στόχο της «βιώσιμης ανάπτυξης».

Η πρωτοβουλία περιλαμβάνει τρία πεδία δράσης: ανταλλαγή γνώσεων και πληροφοριών, δημιουργία πλατφόρμας έργων και πολιτικών και προώθηση ενεργειών για την υιοθέτηση ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου για τα νησιά.

Κύρια μέσα για την επίτευξη των στόχων της πρωτοβουλίας είναι η συνεργασία της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με τον ιδιωτικό τομέα και την ακαδημαϊκή κοινότητα για τη δημιουργία «έξυπνων» έργων και δράσεων και η θεσμοθέτηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενός ειδικού οικονομικού προγράμματος ενίσχυσης καινοτομικών αναπτυξιακών δραστηριοτήτων στα νησιά, με μακροχρόνια προοπτική.

Στην Αθήνα πραγματοποιήθηκε (21 - 22 Ιουνίου 2016) το πρώτο Φόρουμ της πρωτοβουλίας «Εξυπνα Νησιά» με την οργανωτική ευθύνη του «Δικτύου Αειφόρων Νήσων Αιγαίου και Ιονίου - ΔΑΦΝΗ» και του «Ενεργειακού Γραφείου Αιγαίου - ΕΓΑ». Την πρωτοβουλία υποστηρίζουν η Κεντρική Ένωση Δήμων Ελλάδας (ΚΕΔΕ) και το Ίδρυμα Friedrich Ebert Stiftung.

4.7. Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης

Το Κογκρέσο Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών' του Συμβουλίου της Ευρώπης στην 3η Έκθεση για την Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα υπό τον τίτλο «Τοπική και Περιφερειακή Δημοκρατία στην Ελλάδα», αναγνωρίζει την πρόοδο που συντελέστηκε με τη θέσπιση του Προγράμματος «Καλλικράτης» για ένα πιο αποκεντρωμένο σύστημα εδαφικής διοίκησης και επιπλέον επισημαίνει την ανάγκη εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Χάρτη Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε επίπεδο περιφερειών. Όσον αφορά στους νησιωτικούς δήμους, εισηγείται την άμεση εφαρμογή των σχετικών με αυτούς υφιστάμενων διατάξεων -όπως και τους ορεινούς δήμους- αλλά και την αναγνώριση του ειδικού καθεστώτος των συγκεκριμένων περιοχών, κυρίως όσον αφορά στα οικονομικά τους.

¹ 28η Σύνοδος της Ολομέλειας του Κογκρέσου, Στρασβούργο, 24 - 26 Μαρτίου 2015.

5. Ο Ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην άρση των Επιπτώσεων της Νησιωτικότητας

- Δειγματοληπτική Έρευνα

5.1. Στοιχεία της Έρευνας

Για τη διερεύνηση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην άρση των επιπτώσεων της Νησιωτικότητας διενεργήθηκε δειγματοληπτική έρευνα με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα 11). Πιο συγκεκριμένα, δημιουργήθηκαν τρία διακριτά ερωτηματολόγια, ένα για τους μεγάλους πληθυσμιακά νησιωτικούς δήμους (με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων), ένα για τους μικρούς πληθυσμιακά δήμους (κάτω των 10.000 κατοίκων) και ένα για τις νησιωτικές κοινότητες. Τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν ηλεκτρονικά μέσω της ΚΕΔΕ, μαζί με μια συνοδευτική επιστολή του προέδρου της ΚΕΔΕ, στον συνολικό πληθυσμό των νησιωτικών δήμων (65 δήμοι και 11 κοινότητες) τον Ιούνιο του 2016 και μέχρι τον Αύγουστο 2016 είχαν αποστείλει τις απαντήσεις τους συνολικά 17 νησιωτικοί δήμοι και 2 κοινότητες, δηλαδή περίπου 25% του πληθυσμού των δήμων, το οποίο θεωρήθηκε αντιπροσωπευτικό του συνολικού πληθυσμού των δήμων, τόσο από το μέγεθός του, όσο και από τη γεωγραφική του κατανομή καθώς εμπεριέχει νησιωτικούς δήμους από την περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, την περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και την περιφέρεια Ιονίων Νήσων. Τα ερωτηματολόγια απαντήθηκαν είτε από υπηρεσιακούς υπαλλήλους με μεγάλη εμπειρία, είτε από αιρετούς (κυρίως αντιδημάρχους). Οι δήμοι που απέστειλαν συμπληρωμένα ερωτηματολόγια είναι οι δήμοι Λευκάδας, Κεφαλονιάς, Μεγανησίου, Ζακύνθου, Μυκόνου, Σάμου, Σκοπέλου, Σαλαμίνας, Αίγινας, Τήλου, Σαμοθράκης, Χίου, Χάλκης, Κάσου, Σικίνου, Αγαθονησίου, Λειψών καθώς και οι κοινότητες Καστού και Καλάμου.

5.2. Αποτελέσματα της Έρευνας

Στην ενότητα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη δειγματοληπτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε για τους σκοπούς της μελέτης. Η πληροφορία που συλλέχθηκε κωδικοποιείται με τη βοήθεια πινάκων και διαγραμμάτων. Ο Πίνακας 5.1. δείχνει κάποια βασικά στοιχεία για τους νησιωτικούς δήμους που προέκυψαν μέσα από την έρευνα δειγματοληψίας. Ο συνολικός πληθυσμός του δείγματος των 17 νησιών είναι 261.564 (σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ΕΛΣΤΑΤ, 2016), ενώ ο αριθμός των επισκεπτών σε αυτά τα νησιά είναι 4,6 εκ. άτομα (για το έτος 2015), με τον λόγο επισκεπτών προς κατοίκους να είναι 17,9 για τους μεγάλους πληθυσμιακά δήμους και 8.9 για τους μικρούς.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1. ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ
ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ**

	Μεγάλοι πληθυσμιακά δήμοι	Μικροί πληθυσμιακά δήμοι
Συνολικός πληθυσμός (2011)	254.436	7.128
Αριθμός επισκεπτών (2015)	4.553.523	63.500
Λόγος επισκεπτών ανά κάτοικο	17,9	8,9
Συνολικές δαπάνες δήμου (ευρώ, 2015)	164.272.912	8.724.937
Μέση συνολική δαπάνη δήμου (ευρώ, 2015)	20.534.114	1.090.617
Δαπάνες ανά κάτοικο (ευρώ, 2015)	646	1.224,0
Συνολικά έσοδα από φόρους και τέλη (ευρώ, 2015)	63.283.753	786.143
Μέσος όρος εσόδων από φόρους και τέλη (ευρώ, 2015)	7.910.469	112.306
Έσοδα από φόρους και τέλη ανά κάτοικο (ευρώ, 2015)	248,7	110,3
Λόγος δαπανών προς έσοδα από φόρους και τέλη (2015)	2,6	11,1
Συνολικά χρέη δήμων (ευρώ)	23.669.965	5.442.248
Μέσος όρος χρέους δήμων (ευρώ)	3.381.309	777.464
Χρέος ανά κάτοικο (ευρώ)	93,0	763,5

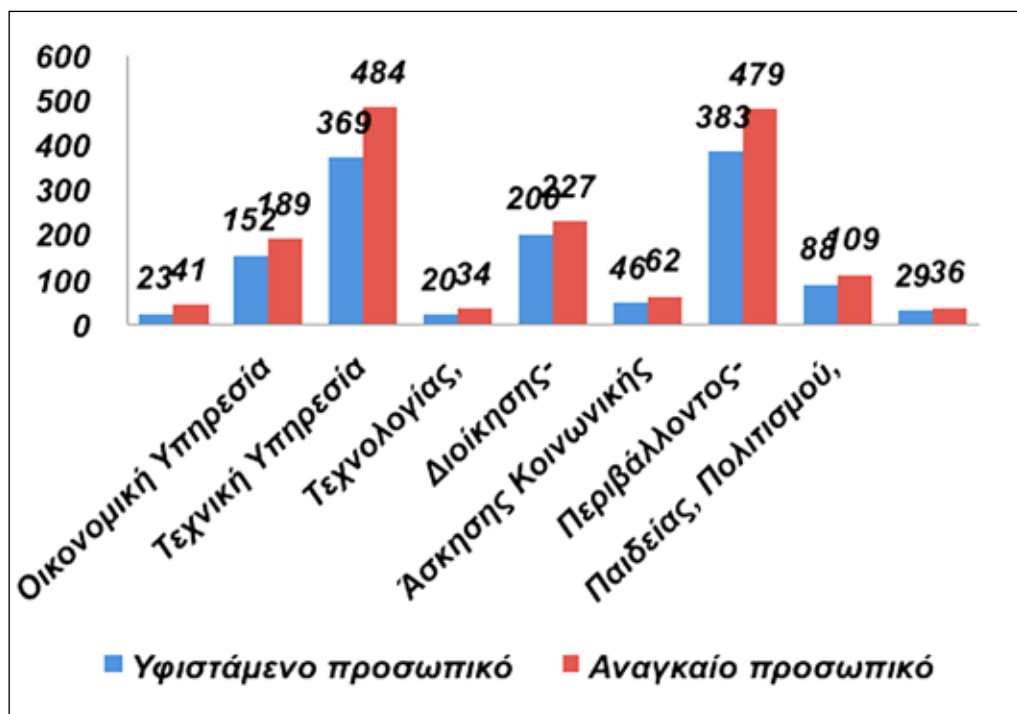
Όσον αφορά στις συνολικές δαπάνες των νησιωτικών δήμων του δείγματος αυτές υπερβαίνουν τα 170.000.000 ευρώ, με τη μέση δαπάνη ανά κάτοικο, να είναι σχεδόν διπλάσια στους μικρούς νησιωτικούς δήμους. Τα συνολικά έσοδα από φόρους και τέλη είναι περίπου 64.000.000 ευρώ, με τον λόγο δαπανών προς έσοδα να είναι 2,6 για τους μεγάλους δήμους και 11,1 για τους μικρούς. Τέλος, τα συνολικά σωρευτικά χρέη μέχρι το 2015 των δήμων του δείγματος είναι περίπου 29.000.000 ευρώ, με μέσο όρο χρέους ανά δήμο στα 3,38 εκ. ευρώ για τους μεγάλους δήμους και 0,77 εκ. ευρώ για τους μικρούς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2. ΡΟΕΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΜΕΓΑΛΩΝ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

Ανθρώπινο Δυναμικό	Μεγάλοι πληθυσμιακά δήμοι	Μικροί πληθυσμιακά δήμοι
Μόνιμοι υπάλληλοι δήμων (2015)	1699	98
Προσωρινοί υπάλληλοι δήμων (2015)	305	43
Σύνολο υπαλλήλων δήμων (2015)	2004	141
Αριθμός υπαλλήλων ανά 1000 κατοίκους	7,9	20,1
Αποχωρήσαντες υπάλληλοι τα τρία τελευταία έτη	575	31
Ποσοστό αποχωρησάντων προς σύνολο υπαλλήλων	22,3%	18,0%

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα των νησιωτικών δήμων, όπως προκύπτει από το σύνολο της έρευνας είναι η υποστελέχωσή τους από ικανό αριθμό υπαλλήλων. Οι μόνιμοι υπάλληλοι στο δείγμα της έρευνας είναι 1.798 άτομα και μαζί με τους προσωρινούς υπαλλήλους φθάνουν τα 2.145 άτομα, ενώ οι αποχωρήσαντες υπάλληλοι των τριών τελευταίων χρόνων υπερβαίνουν τους 600, δηλαδή οι αποχωρήσαντες είναι περίπου 22% στο σύνολο των υπαλλήλων του δείγματος.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.1. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 5.1. το υφιστάμενο προσωπικό των μεγάλων νησιωτικών δήμων υπολείπεται κατά 21,13% του αναγκαίου προσωπικού για την εύρυθμη λειτουργία τους. Τα περισσότερα “κενά” αναφέρονται:

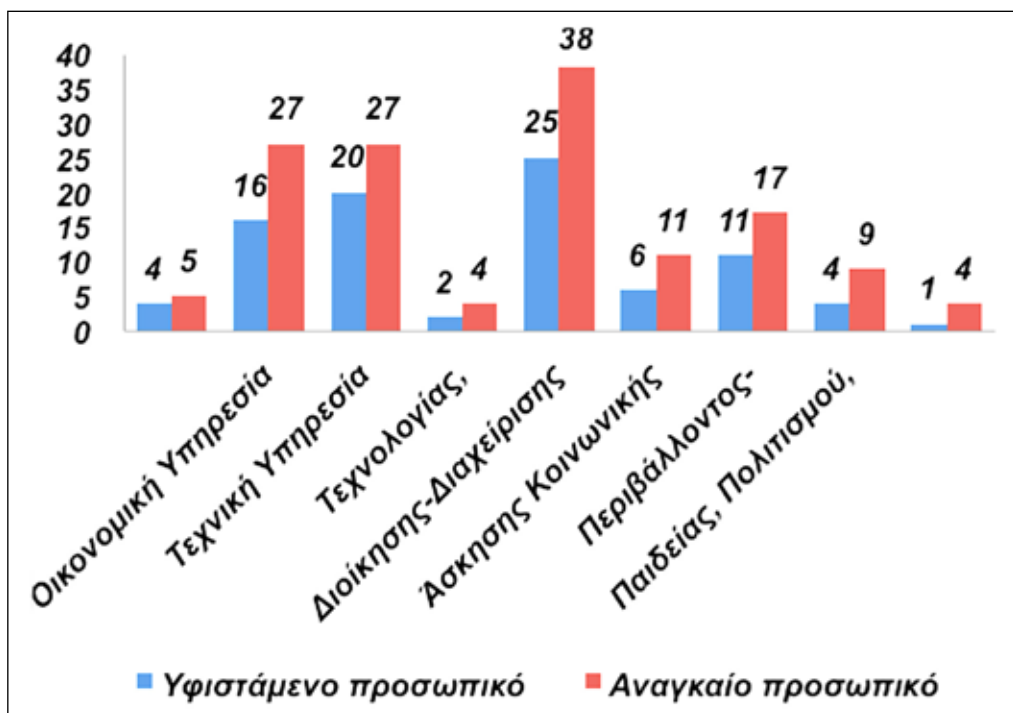
- Στην Τεχνική Υπηρεσία
- Στην Υπηρεσία Περιβάλλοντος και Πολιτικής Προστασίας,
- Στην Οικονομική Υπηρεσία, και
- Στην Τεχνολογία Πληροφορικής και Επικοινωνιών.

Αντίστοιχα, στους μικρούς πληθυσμιακά νησιωτικούς δήμους (Διάγραμμα 5.2.) οι περισσότερες ελλείψεις αναφέρονται:

- Στη Διοίκηση και Διαχείριση Ανθρώπινου Δυναμικού

- Στις Οικονομικές Υπηρεσίες
- Στις Τεχνικές Υπηρεσίες
- Στην Υπηρεσία Περιβάλλοντος και Πολιτικής Προστασίας.

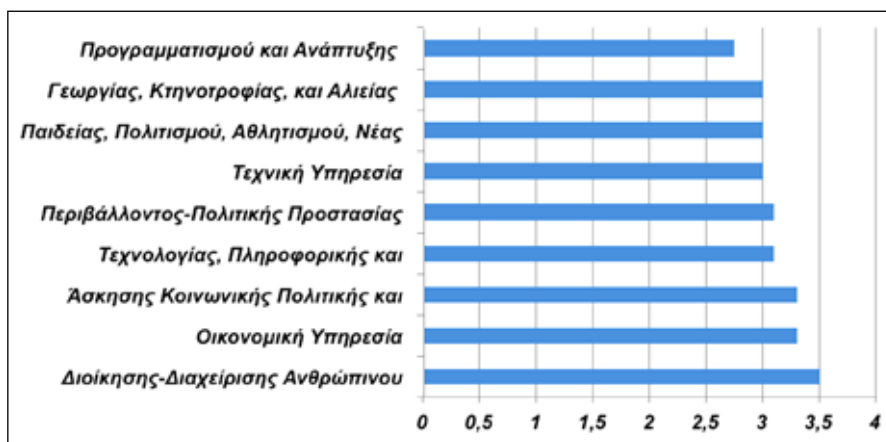
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.2. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΟ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

Στο θέμα της ικανοποίησης από τη λειτουργία των υπηρεσιακών μονάδων (Διάγραμμα 5.3.), στους μεγάλους πληθυσμιακά νησιωτικούς δήμους, οι απαντήσεις που δόθηκαν κινούνται περίπου στο μέσο της κλίμακας ο έως 5, ενώ στους μικρούς δήμους (Διάγραμμα 5.4.) το επίπεδο ικανοποίησης είναι ακόμη πιο χαμηλό. Πιο ειδικά, στους μεγάλους νησιωτικούς δήμους εμφανίζεται:

- Μέτρια ικανοποίηση από τη λειτουργία του συνόλου των υπηρεσιακών μονάδων
- Συγκριτικά υψηλή ικανοποίηση για τη λειτουργία της μονάδας διοίκησης και διαχείρισης ανθρώπινου δυναμικού
- Συγκριτικά χαμηλή ικανοποίηση για τη μονάδα προγραμματισμού και ανάπτυξης.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.3. ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

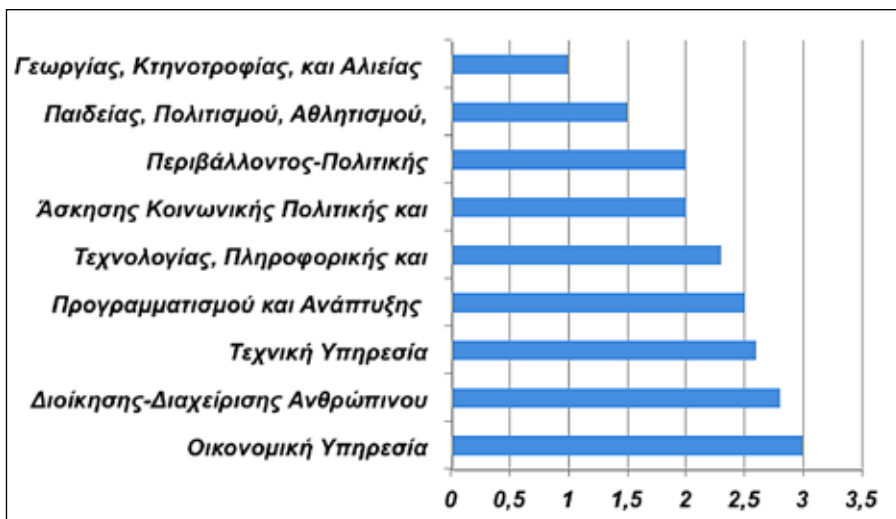

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ, 0: ΚΑΘΟΛΟΥ - 5: ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ.

Οι μικροί νησιωτικοί δήμοι, εμφανίζουν:

- Μέτρια ικανοποίηση για τη λειτουργία της Οικονομικής Υπηρεσίας
- Κάτω του μετρίου ικανοποίηση για τις υπόλοιπες μονάδες
- Μηδενική ικανοποίηση για τη λειτουργία των μονάδων Γεωργίας - Κτηνοτροφίας - Αλιείας και Παιδείας - Πολιτισμού - Αθλητισμού - Νέας Γενιάς.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.4. ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ, 0: ΚΑΘΟΛΟΥ - 5: ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ.

Όσον αφορά στην άσκηση συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων από τους νησιωτικούς δήμους (σύμφωνα και με τις Καλλικρατικές αρμοδιότητές τους, Διάγραμμα 5.5.), οι μεγάλοι πληθυσμιακά δήμοι ασκούν καλύτερα κάποιες αρμοδιότητές τους, σε σύγκριση με τους μικρούς δήμους -αν και πάλι- η βαθμολογία είναι σε πολλές περιπτώσεις κάτω του μετρίου. Συγκεκριμένα, οι μεγάλοι νησιωτικοί δήμοι ασκούν ικανοποιητικά τις αρμοδιότητες που έχουν να κάνουν με:

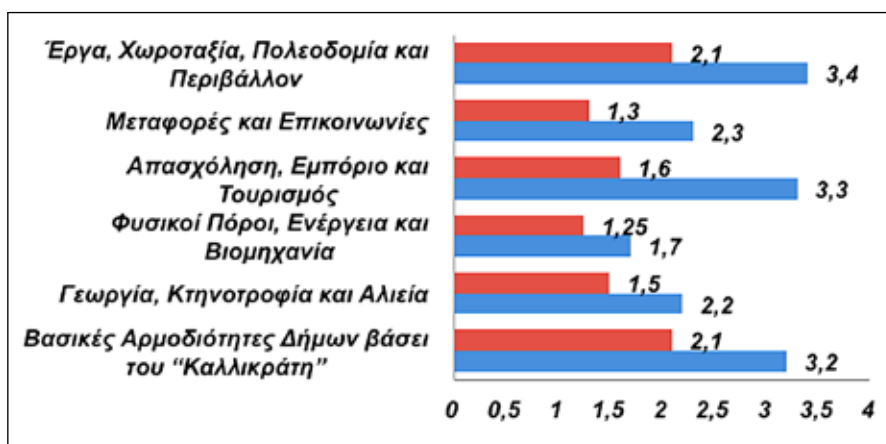
- Τη Χωροταξία, την Πολεοδομία και το Περιβάλλον
- Την απασχόληση, το Εμπόριο και τον Τουρισμό
- Τις βασικές αρμοδιότητές τους βάσει του «Καλλικράτη»

Ενώ υστερούν στην άσκηση αρμοδιοτήτων σχετικά με:

- Τους Φυσικούς Πόρους και την Ενέργεια
- Τη Γεωργία, την Κτηνοτροφία και την Αλιεία
- Τις Μεταφορές και τις Επικοινωνίες.

Αντίστοιχα, οι μικροί νησιωτικοί δήμοι **υστερούν στο σύνολο των αρμοδιοτήτων τους.**

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.5. ΚΑΤΑ ΠΟΣΟ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΗ Η ΑΣΚΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΗΜΟ;

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΒΑΘΜΟΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑΣ ΑΣΚΗΣΗΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΩΝ, 0: ΚΑΘΟΛΟΥ - 5: ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 5.6., τα σπουδαιότερα ζητήματα για τους μεγάλους νησιωτικούς δήμους είναι:

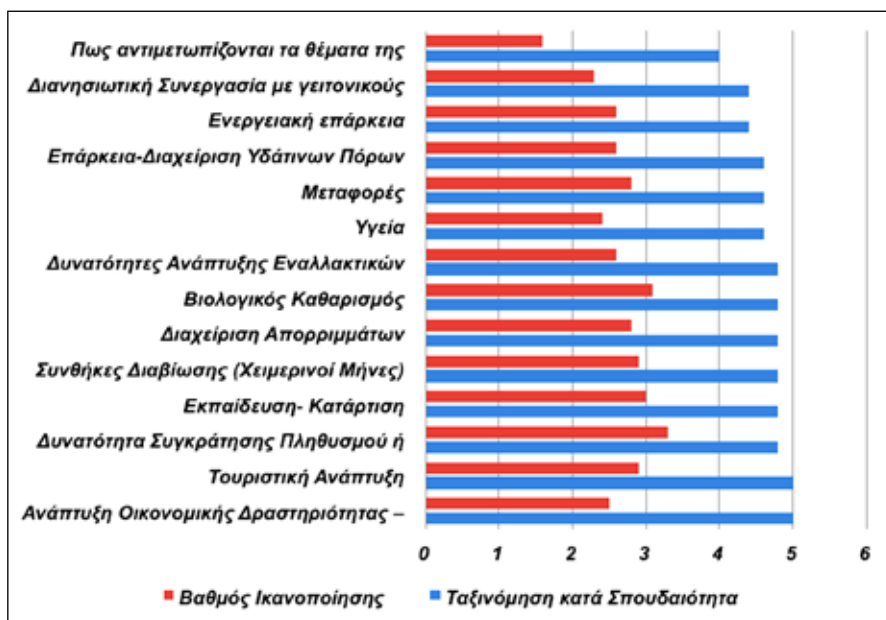
- Η ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας
- Η τουριστική ανάπτυξη, που είναι και ο κύριος αναπτυξιακός μοχλός τους

Ενώ έπονται σε σπουδαιότητα:

- Η δυνατότητα συγκράτησης του πληθυσμού
- Η εκπαίδευση - κατάρτιση
- Οι συνθήκες διαβίωσης κατά τους χειμερινούς μήνες
- Η διαχείριση απορριμμάτων, κ.ά.

Σχεδόν στο σύνολο των παραπάνω ζητημάτων, ο βαθμός ικανοποίησης είναι κάτω του μετρίου.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.6. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΚΑΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ, 0: ΚΑΘΟΛΟΥ - 5: ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ.
ΒΑΘΜΟΣ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑΣ: 0: ΚΑΘΟΛΟΥ - 5: ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ.

Για τους μικρούς πληθυσμιακά δήμους, σύμφωνα με το Διάγραμμα 5.7., τα πιο σημαντικά ζητήματα είναι:

- Η διαχείριση απορριμμάτων
- Τα ζητήματα που έχουν να κάνουν με την υγεία του πληθυσμού
- Η δυνατότητα συγκράτησης πληθυσμού
- Η λειτουργία βιολογικού καθαρισμού
- Η τουριστική ανάπτυξη
- Η επάρκεια και διαχείριση των υδάτινων πόρων, κ.ά.

Αντίστοιχα με τους μεγάλους δήμους, ο βαθμός ικανοποίησης στα παραπάνω ζητήματα είναι κάτω του μετρίου για τα περισσότερα από αυτά.

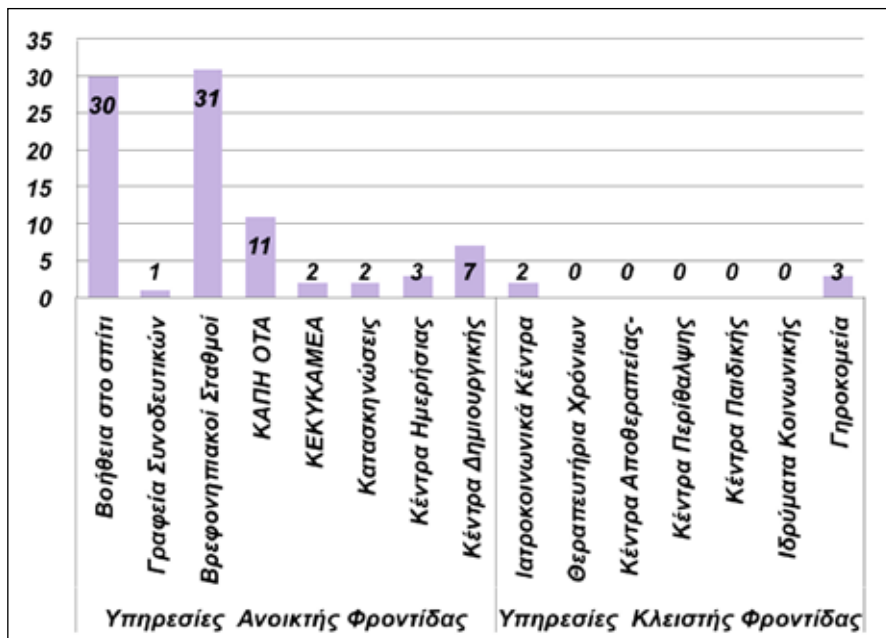
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.7. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΚΑΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΖΗΤΗΜΑΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ, 0: ΚΑΘΟΛΟΥ - 5: ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ.
ΒΑΘΜΟΣ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑΣ: 0: ΚΑΘΟΛΟΥ - 5: ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ.

Τέλος, το Διάγραμμα 5.8. παρουσιάζει τον αριθμό των υπηρεσιών ανοικτής και κλειστής φροντίδας στους μεγάλους νησιωτικούς δήμους.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5.8. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΚΑΙ ΚΛΕΙΣΤΗΣ ΦΡΟΝΤΙΔΑΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ, 0: ΚΑΘΟΛΟΥ - 5: ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ.
ΒΑΘΜΟΣ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑΣ: 0: ΚΑΘΟΛΟΥ - 5: ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ.

Όπως αποτυπώνεται στο ως άνω διάγραμμα, σημαντική παρουσία εμφανίζουν οι δομές:

- Της «Βοήθειας στο σπίτι»
- Των Βρεφονηπιακών Σταθμών
- Των ΚΑΠΗ

Όλες οι υπόλοιπες υπηρεσίες (ιδιαίτερα δε οι κλειστής φροντίδας), δεν διατίθενται στους περισσότερους νησιωτικούς δήμους.

5.3. Θεσμικά Μέτρα - Συμπεράσματα από Ερωτηματολόγια

5.3.1. Βασικά Προβλήματα

Ως βασικά προβλήματα για την εύρυθμη λειτουργία των νησιωτικών δήμων εντοπίζονται τα ακόλουθα:

- Οι μειωμένες επιχορηγήσεις που δεν επιτρέπουν στους νησιωτικούς δήμους να ασκήσουν τις έστω περιορισμένες αρμοδιότητές τους
- Οι περιορισμένες αρμοδιότητες
- Η επικάλυψη αρμοδιοτήτων με την Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση
- Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού

- Η ελλιπής ή μηδενική στελέχωση υπηρεσιακών μονάδων
- Οι περιορισμένες συνέργειες μεταξύ των υπηρεσιακών μονάδων
- Η απουσία διανοητικής συνεργασίας
- Η απουσία επανακατάρτισης του προσωπικού για την προσαρμογή στις νέες συνθήκες μηχανοργάνωσης - εφαρμογών πληροφορικής - ηλεκτρονικός δήμος
- Ο κατακερματισμός αρμοδιοτήτων και φορέων που εμποδίζουν την άσκηση τομεακών πολιτικών και αρμοδιοτήτων των νησιωτικών δήμων (π.χ. Γεωργία, Κτηνοτροφία, Αλιεία, Τουρισμός, Έργα, Χωροταξία, κ.λπ.)
- Η απουσία κόμβων διανοητικής εξυπηρέτησης (π.χ. σύσταση πολεοδομικού γραφείου στο κέντρο της νησιωτικής συστάδας)
- Η έλλειψη τεχνογνωσίας στους μικρούς νησιωτικούς δήμους
- Η ανάγκη συμμετοχής των αιρετών στη λειτουργία των υπηρεσιακών μονάδων και στην άσκηση των αρμοδιοτήτων των νησιωτικών δήμων.

5.3.2. Αναγκαίες Παρεμβάσεις

Επιπλέον των ως άνω προβλημάτων, γίνονται εμφανείς οι αναγκαίες παρεμβάσεις που αφορούν:

- Την αντιμετώπιση του μίγματος εκχώρησης αρμοδιοτήτων και μείωσης των οικονομικών πόρων
- Την απλούστευση των διαδικασιών ελέγχου
- Την αναβάθμιση των υπηρεσιών των νησιωτικών κοινοτήτων
- Τη διαμόρφωση δομών αξιοποίησης ευρωπαϊκών προγραμμάτων
- Τις προσλήψεις με κριτήριο εντοπιότητας
- Τη συμμετοχή σε δίκτυα και προγράμματα εδαφικής συνεργασίας
- Τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου
- Την αντιμετώπιση του φαινομένου ανάθεσης παράλληλων καθηκόντων, το οποίο επηρεάζει την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών, δημιουργεί σύγκρουση προτεραιοτήτων, κ.λπ.
- Την προώθηση μελετών έργων
- Την αναβάθμιση ηλεκτρονικού και λοιπού εξοπλισμού - προμήθεια οχημάτων
- Τη διαμόρφωση σχεδίου αξιοποίησης δημοτικής περιουσίας
- Τη δημιουργία δημοτικής υπηρεσιακής μονάδας Νησιωτικότητας και Τοπικής Ανάπτυξης

5.3.3. Προτεινόμενα Θεσμικά Μέτρα

Σύμφωνα με τις θέσεις των νησιωτικών δήμων, τα θεσμικά μέτρα που προτείνονται είναι:

- Ενίσχυση αρμοδιοτήτων των νησιωτικών δήμων και εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου
- Αύξηση των πόρων που επιτρέπουν την άσκηση των αρμοδιοτήτων
- Δημιουργία υπηρεσιακών κόμβων διανοητικής εξυπηρέτησης
- Δημιουργία δημοτικών υπηρεσιακών μονάδων «Νησιωτικότητας και Τοπικής Ανάπτυξης»
- Δημιουργία δομών εντός των νησιωτικών δήμων για την αξιοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων
- Θέσπιση προσλήψεων με το κριτήριο της εντοπιότητας

5.4. Συνεργασία Δήμων και Κεντρικών Υπηρεσιών

Όσον αφορά στο θέμα της συνεργασίας των δήμων με τις κεντρικές υπηρεσίες, οι νησιωτικοί δήμοι διατυπώνουν τις ακόλουθες προτάσεις:

- Διαχωρισμός αρμοδιοτήτων δήμων και περιφερειακής αυτοδιοίκησης
- Απλούστευση των διαδικασιών ελέγχου στους νησιωτικούς δήμους
- Οργάνωση των πολλαπλών αρμοδιοτήτων (δήμων και φορέων της Περιφερειακής Αυτοδιοίκησης και των Κεντρικών Υπηρεσιών), ο κατακερματισμός των οποίων εμποδίζει την άσκηση τομεακών πολιτικών των νησιωτικών δήμων (π.χ. Γεωργία, Κτηνοτροφία, Αλιεία, Τουρισμός, Έργα, Χωροταξία, κ.λπ.)
- Συνεργασία στον σχεδιασμό για τις ακτοπολικές συγκοινωνίες - επισημάνση της ανάγκης εφαρμογής του Μεταφορικού Ισοδύναμου - διαμόρφωση προτάσεων διανοησιωτικών συνδέσεων
- Συνεργασία στον σχεδιασμό για κατασκευή και λειτουργία επιχειρηματικών περιοχών (Β.Ε.ΠΕ., ΒΙΟ.ΠΑ., τεχνολογικών πάρκων)
- Συνεργασία στα ζητήματα της ενεργειακής επάρκειας
- Συνεργασία στα ζητήματα της προστασίας του περιβάλλοντος, της διαχείρισης των υδάτινων πόρων και της διαχείρισης των αποβλήτων
- Συνεργασία για τη στήριξη ΜΜΕ - προσαρμογές στα κίνητρα και στον ΦΠΑ
- Δημιουργία Γενικής Γραμματείας Νησιωτικότητας αντί της υφιστάμενης Γενικής Γραμματείας Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής
- Δημιουργία Διεύθυνσης Πολυνησιωτικότητας
- Λειτουργία της Επιτροπής Νησιωτικής Πολιτικής της Βουλής
- Δημιουργία Δικτύου Νησιωτικών Δήμων
- Δημιουργία Επιτροπής Πολυνησιωτικότητας στην ΕΝΠΕ

5.5. Προτεινόμενη Αναπτυξιακή Στρατηγική των Νησιωτικών Δήμων

Όπως προκύπτει από τις θέσεις και τις προτάσεις των νησιωτικών δήμων που συμμετείχαν στην έρευνα, οι στρατηγικοί τους στόχοι μπορούν να ομαδοποιηθούν στις ακόλουθες κατηγορίες:

Οικονομική Ανάπτυξη

- Ακτοπολικές συγκοινωνίες - επισημάνση της ανάγκης εφαρμογής του Μεταφορικού Ισοδύναμου - διαμόρφωση προτάσεων διανοησιωτικών συνδέσεων
- Υποστήριξη της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης
- Ενίσχυση ΑΕΙ, ΤΕΙ και έρευνας
- Ανάδειξη τοπικής ταυτότητας - brand name νησιού
- Στήριξη συνεταιριστικών προσπάθειών, clusters, δικτύων επιχειρήσεων
- Στήριξη ΜΜΕ - προσαρμογές στα κίνητρα και στον ΦΠΑ
- Ανάδειξη της τοπικής επιχειρηματικότητας
- Αξιοποίηση της γεωστρατηγικής θέσης στην εξειδίκευση και στην ανάπτυξη
- Ενίσχυση της ισόρροπης τοπικής ανάπτυξης στα μεγάλα νησιά
- Λειτουργία μεγάλων νησιωτικών δήμων ως τοπικών διανοησιωτικών κέντρων ανάπτυξης
- Λειτουργία πολύ μεγάλων νησιωτικών δήμων ως πόλων ανάπτυξης εθνικής εμβέλειας

Κλαδικές Προτεραιότητες

- Τουριστική προβολή και ανάπτυξη
- Επέκταση τουριστικής περιόδου
- Έμφαση στις ειδικές μορφές τουρισμού (Θρησκευτικός, Αλιευτικός, Περιπατητικός, Αθλητικός, Καταδυτικός, Πολιτιστικός, Γαστρονομικός, Συνεδριακός, Θερινά Σχολεία, κ.λπ.)
- Ενίσχυση δημιουργικού τομέα με στήριξη επιχειρήσεων που συνδέουν πολιτιστικούς πόρους, δομές και δραστηριότητες με τις ΤΠΕ
- Αξιοποίηση πολιτιστικών πόρων
- Δικτύωση πρωτογενούς, τουριστικού τομέα, πολιτισμού και φυσικού περιβάλλοντος - προώθηση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης, χωρικά και κλαδικά
- Ενίσχυση ΠΟΠ τοπικών προϊόντων
- Αξιοποίηση περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους

Κοινωνία - Συνθήκες Διαβίωσης

- Δημιουργία και διατήρηση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων
- Βελτίωση της ποιότητας ζωής με έμφαση στα μικρά νησιά και τις νησιωτικές κοινότητες
- Αναβάθμιση των ολιγοθέσεων σχολείων - αντιμετώπιση οξυμένων προβλημάτων στις νησιωτικές κοινότητες
- Ενίσχυση των δραστηριοτήτων πολιτισμού
- Ενίσχυση των δραστηριοτήτων αθλητισμού

Υποδομές - Δίκτυα - Περιβάλλον

- Σχεδιασμός για κατασκευή και λειτουργία επιχειρηματικών περιοχών (Β.Ε.ΠΕ., ΒΙΟ. ΠΑ., τεχνολογικών πάρκων)
- Νέες συγκοινωνιακές συνδέσεις
- Ενίσχυση εσωτερικών οδικών συνδέσεων
- Διάχυση ΤΠΕ στο σύνολο του νησιωτικού πληθυσμού - επέκταση ευρυζωνικών υποδομών και υπηρεσιών, και δικτύων υψηλών ταχυτήτων
- Ενεργειακή επάρκεια - αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
- Διαχείριση απορριμμάτων - βιολογικός καθαρισμός - προστασία περιβάλλοντος
- Ενίσχυση ανακύκλωσης
- Διαχείριση υδατινών πόρων - αντιμετώπιση υφαλμύρωσης - αφαλάτωση
- Ενίσχυση τεχνικών υποδομών και δικτύων
- Αντικατάσταση πεπαλαιωμένων υποδομών και δικτύων
- Αναπλάσεις
- Έργα αποκατάστασης τοπίου
- Δημοτικές τουριστικές υποδομές: μαρίνες, καταφύγια τουριστικών σκαφών

Διοίκηση

- Βελτίωση της διοικητικής ικανότητας του δήμου
- Ενίσχυση διανοητικής συνεργασίας
- Ενίσχυση των συμμετοχικών διαδικασιών στον προγραμματισμό και την αναπτυξιακή διαδικασία

5.6. Προτάσεις των Νησιωτικών Δήμων στον Τομέα της Υγείας

Όσον αφορά στα σχετικά με την παροχή υπηρεσιών υγείας, τα βασικά προβλήματα που εντοπίζονται, αλλά και οι κύριες προτάσεις αντιμετώπισής τους είναι οι εξής:

- Ενίσχυση Οδοντιατρικής Φροντίδας
- Στελέχωση με Νοσηλευτικό Προσωπικό
- Εξοπλισμός και Εφαρμογές Τηλεϊατρικής
- Στελέχωση Αγροτικών Ιατρείων - Διασφάλιση συνθηκών για την παραμονή Αγροτικού Ιατρού
- Δημιουργία Μονάδων Ανοικτής και Κλειστής Φροντίδας
- Σύσταση Κτηνιατρικής Υπηρεσίας για την ενίσχυση της κτηνοτροφίας και της διάθεσης ζωικών προϊόντων
- Αναβίωση Κέντρων Υγείας
- Στελέχωση με βασικές ειδικότητες ιατρών
- Ενίσχυση δομών και υπηρεσιών Κοινωνικής Προστασίας στην Υγεία
- Αναβάθμιση Ιατρικού Εξοπλισμού
- Ενίσχυση της Κοινωνικής Οικονομίας και Εθελοντικών Ομάδων στον Τομέα της Πρόνοιας και των Κοινωνικών Υπηρεσιών
- Στελέχωση Κοινωνικών Υπηρεσιών
- Αντιμετώπιση των οξυμένων προβλημάτων των νησιωτικών κοινοτήτων (ένα τουλάχιστον νησί δηλώνει ότι δεν έχει δημόσιο ιατρό και εξυπηρετείται από τους «Γιατρούς του Κόσμου»)
- Δημιουργία Πολυδύναμων Περιφερειακών Ιατρείων
- Προμήθεια εξοπλισμού και οχημάτων για Κοινωνικές Υπηρεσίες (π.χ. «Βοήθεια στο Σπίτι», στελέχωση Νοσοκομείων μεγάλων νησιωτικών δήμων)
- Προμήθεια ασθενοφόρων

6. Καταγραφή Προτεραιοτήτων Διασφάλισης της Συνταγματικής Επιταγής της Νησιωτικότητας

6.1. Θεσμικό Πλαίσιο

6.1.1. Καταγραφή του Θεσμικού Πλαισίου

Σύμφωνα το Σύνταγμα της Ελλάδας¹ (§4, Άρθρο 1ο1 του πρώτου κεφαλαίου υπό τον τίτλο «Οργάνωση της Διοίκησης» του τμήματος ΣΤ' «Διοίκηση»), προβλέπεται ότι ο κοινός νομοθέτης και η διοίκηση, όταν δρουν κανονιστικά, υποχρεούνται να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες των νησιωτικών, όπως και των ορεινών, περιοχών, μεριμνώντας για την ανάπτυξή τους².

Επίσης, όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται στην §1 του Άρθρου 1ο6 (μέρος τέταρτο «Ειδικές τελικές και μεταβατικές διατάξεις», τμήμα Α' «Ειδικές διατάξεις»), «για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης και την προστασία του γενικού συμφέροντος, το κράτος προγραμματίζει και συντονίζει την οικονομική δραστηριότητα στη χώρα, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας. Λαμβάνει τα επιβαλλόμενα μέτρα για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, από την ατμόσφαιρα και τα υπόγεια ή υποθαλάσσια κοιτάσματα, για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και την προαγωγή ιδίως της οικονομίας των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών».

Στον Ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης» υπάρχει ειδική μνεία στους νησιωτικούς δήμους και τις νησιωτικές περιφέρειες. Πιο συγκεκριμένα, στο Άρθρο 2ο4 υπό τον τίτλο «Αρμοδιότητες νησιωτικών δήμων» του Μέρους Δ' «Νησιωτικοί και ορεινοί δήμοι - νησιωτικές περιφέρειες» προβλέπεται να μεταφερθούν στους δήμους των περιφερειών Νοτίου Αιγαίου, Βορείου Αιγαίου και Ιονίου -πλέον των αρμοδιοτήτων που προβλέπονται στο άρθρο 94- αρμοδιότητες των καταργούμενων οικείων νομαρχιακών αυτοδιοικήσεων από τους τομείς:

- Α. Γεωργίας, Κτηνοτροφίας και Αλιείας
- Β. Φυσικών Πόρων, Ενέργειας και Βιομηχανίας
- Γ. Απασχόλησης, Εμπορίου και Τουρισμού
- Δ. Μεταφορών και Επικοινωνιών
- Ε. Έργων, Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιβάλλοντος

Ενώ, προβλέπεται και συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, καθώς και με το ΕΚΑΒ για την αρτιότερη οργάνωση της αερομεταφοράς ασθενών, περιλαμβανομένης και της δυνατότητας χρήσης ίδιου μέσου.

Τέλος, υπάρχει μέριμνα για τη μεταβίβαση άσκησης αρμοδιοτήτων από τους προαναφερθέντες τομείς σε δήμους νησιών που περιλαμβάνονται και σε άλλες περιφέρειες, πέραν των αναφερομένων στο άρθρο, ύστερα από αίτημα του οικείου δημοτικού συμβουλίου και γνώμη του αντίστοιχου περιφερειακού, με προεδρικό διάταγμα, το οποίο εκδίδεται με

¹ Όπως αναθεωρήθηκε με το ψήφισμα της 27ης Μαΐου 2008 της Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων.

² Η ερμηνευτική δήλωση στο άρθρο 1ο1 καταργείται.

πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Οικονομικών. Το διάταγμα αυτό ρυθμίζει και την απόδοση των αντίστοιχων οικονομικών πόρων και καθορίζει κάθε σχετικό θέμα με την άσκηση των ανωτέρω αρμοδιοτήτων. Το Άρθρο 205 «Αρμοδιότητες νησιωτικών περιφερειών» αναφέρει ότι οι περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου, Βορείου Αιγαίου και Ιονίου είναι αρμόδιες και για τον σχεδιασμό, την έγκριση και την παρακολούθηση των σχεδίων των ενδοπεριφερειακών συγκοινωνιών από 1/7/2011, με απόδοση των ανάλογων οικονομικών πόρων για την άσκηση των εν λόγω αρμοδιοτήτων. Επίσης, η Διεύθυνση Τεχνικών Έργων της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου είναι αρμόδια για την εκτέλεση έργων και μελετών για τους δήμους της περιφέρειας με πληθυσμό μέχρι 4.000 κατοίκους, εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα στον Γενικό Γραμματέα της περιφέρειας, από τον οικείο δήμο (απόφαση με απόλυτη πλειοψηφία στο δημοτικό συμβούλιο). Στο Άρθρο 206, και όσον αφορά στον τρόπο άσκησης των σχετικών αρμοδιοτήτων αναφέρεται ότι οι αρμοδιότητες που ασκούνταν από την περιφέρεια, πλέον πραγματοποιούνται από τους δήμους (από 1/1/2013), για τις οποίες τους αποδίδονται οι ανάλογοι οικονομικοί πόροι. Επιπλέον, αναφέρεται ότι οι μεγαλύτεροι σε πληθυσμό δήμοι των περιφερειακών ενοτήτων των περιφερειών του άρθρου 204 υποχρεούνται να παρέχουν πλήρη διοικητική υποστήριξη σε δήμους της περιφερειακής ενότητας με περιορισμένες σχετικές δυνατότητες και δυναμικό. Προβλέπεται επίσης ότι, νησιωτικοί δήμοι μπορούν να συνάπτουν συμβάσεις διαδημοτικής συνεργασίας, καθώς και συμβάσεις διαβαθμιδικής συνεργασίας, με δήμους άλλης περιφέρειας, καθώς και με περιφέρειες διάφορες εκείνων στις οποίες ανήκουν οι ίδιοι.

Το Άρθρο 207 αναφέρεται στις αρμοδιότητες των αντιδημάρχων για τις νησιωτικές δημοτικές κοινότητες. Καθόσοντα προέδρου στα συμβούλια των νησιωτικών δημοτικών κοινοτήτων αναλαμβάνει ο αρμόδιος -για τη δημοτική κοινότητα- αντιδήμαρχος χωρίς δικαίωμα ψήφου, ο οποίος πλέον των αρμοδιοτήτων του ως προέδρου της δημοτικής κοινότητας, επιφορτίζεται με τη χορήγηση αδειών σε καταστήματα και επιχειρήσεις, την έκδοση πιστοποιητικών (προσωπικής και οικογενειακής κατάστασης), την έκδοση βεβαιώσεων μόνιμης κατοικίας, καθώς επίσης ασκεί οποιαδήποτε άλλη αρμοδιότητα του μεταβιβάζει ο δήμαρχος.

Τέλος, με το Άρθρο 208 προβλέπεται η σύσταση Ερευνητικού Ινστιτούτου Νησιωτικής Πολιτικής ως ΝΠΙΔ, υπό την εποπτεία του Υπουργού Εσωτερικών, Αποκέντρωσης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, με σκοπό την έρευνα και την εκπόνηση μελετών για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη των νησιωτικών περιοχών. Το Ινστιτούτο θα ενεργεί ως σύμβουλος του κράτους και της αυτοδιοίκησης για τα θέματα χάραξης και άσκησης πολιτικών ως προς τις νησιωτικές περιοχές και για το σκοπό αυτό θα συνεργάζεται με ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της ημεδαπής και της αλλοδαπής, καθώς και με ομοειδούς αντικειμένου Ινστιτούτα της αλλοδαπής.

Η θεσμοθέτηση της Τοπικής Αυτονομίας έγινε με τον Ν. 1850/1989. Ο νόμος αυτός εντάσσει στο Εθνικό Δίκαιο τον «Χάρτη Τοπικής Αυτονομίας» του Συμβουλίου της Ευρώπης, που υπογράφηκε στο Στρασβούργο την 15η Οκτωβρίου 1985.

Στο προοίμιο του Χάρτη κατοχυρώνεται «το δικαίωμα συμμετοχής των πολιτών στη διαχείριση των δημοσίων υποθέσεων, το οποίο μπορεί να ασκηθεί περισσότερο άμεσα στο τοπικό επίπεδο». Στο άρθρο 3 ορίζεται η έννοια της τοπικής αυτονομίας ως «πραγματική ικανότητα των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης να ρυθμίζουν και να διευθύνουν, στο πλαίσιο του νόμου, με δική τους ευθύνη και προς όφελος του πληθυσμού τους, ένα σημα-

ντικό μέρος των δημοσίων υποθέσεων».

Σημαντική διάταξη είναι εκείνη του άρθρου 5, όπου προβλέπεται ότι «για κάθε μεταβολή των τοπικών εδαφικών ορίων, πρέπει προηγουμένως να ζητείται η γνώμη των ενδιαφερομένων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης». Ιδιαίτερη σημασία έχει το άρθρο 9, στο οποίο ορίζεται ότι «οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης έχουν δικαίωμα, στο πλαίσιο της εθνικής οικονομικής πολιτικής, σε επαρκείς ίδιους πόρους τους οποίους μπορούν να διαθέτουν ελεύθερα κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους».

Σύμφωνα με τον Ν. 4399/22.06.2016 (ΦΕΚ 117 Α) «Θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων ενισχύσεων ιδιωτικών επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας - σύσταση Αναπτυξιακού Συμβουλίου και άλλες διατάξεις», του οποίου ως σκοπός καθορίζεται «η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης με σεβασμό στους περιβαλλοντικούς πόρους, η τεχνολογική αναβάθμιση, η διαμόρφωση μιας νέας εξωστρεφούς εθνικής ταυτότητας (branding), η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας και έντασης γνώσης, η μετακίνηση στην αλυσίδα παραγωγής της αξίας για την παραγωγή πιο σύνθετων προϊόντων, η εξοικονόμηση των φυσικών πόρων στην προοπτική μιας κυκλικής οικονομίας, η προσφορά καλύτερων υπηρεσιών, η προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων και εν τέλει η εξασφάλιση καλύτερης θέσης της χώρας στον Διεθνή Καταμερισμό Εργασίας», οι νησιωτικές περιοχές εντάσσονται στις ειδικές κατηγορίες ενισχύσεων.

Πιο συγκεκριμένα, και σύμφωνα με την 98 του άρθρου 12, ειδικές κατηγορίες ενισχύσεων, όπως αυτές ορίζονται στα επιμέρους καθεστώτα του Ειδικού Μέρους, παρέχονται μεταξύ άλλων σε επιχειρήσεις των οποίων το επενδυτικό σχέδιο υλοποιείται σε ειδικές περιοχές. Περιοχές που χαρακτηρίζονται ως ειδικές αποτελούν και:

- Οι παραμεθόριες περιοχές, δηλαδή περιοχές σε απόσταση 30 χιλιομέτρων από τα σύνορα καθώς και τα νησιά της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, της νήσου της Σαμοθράκης του Νομού Έβρου και του Νομού Δωδεκανήσων
 - Οι νησιωτικές περιοχές, δηλαδή τα νησιά με πληθυσμό μικρότερο των 3.100 κατοίκων
- Τέλος, σύμφωνα με την 91 του ίδιου άρθρου προβλέπεται επιχορήγηση για «επιχειρήσεις των οποίων το επενδυτικό σχέδιο υλοποιείται σε περιοχές με ιδιαίτερα αυξημένες μεταναστευτικές ροές και ιδίως: στο Αγαθονήσι, την Κάλυμνο, το Καστελλόριζο, την Κω, τη Λέρο, τη Λέσβο, τη Σάμο, τη Σύμη και τη Χίο». Οι περιοχές αυτές δύνανται να επανακαθορίζονται με κοινή απόφαση του Υπουργού Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού και Εσωτερικών, ανάλογα με τις μεταναστευτικές ροές.

6.1.2. Καταγραφή των Προβλημάτων των Νησιών από την Ασκούμενη Δημόσια Πολιτική

Η ανάλυση και αξιοποίηση των απαντήσεων στην έρευνα που διεξάγεται με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων από όλους τους νησιωτικούς δήμους, θα αποκαλύψει τα προβλήματα που προκύπτουν από την ασκούμενη πολιτική της κεντρικής κυβέρνησης στα νησιά. Η πολιτική αυτή αφορά σε ειδικά μέτρα εφαρμοζόμενα κυρίως από τα ακόλουθα Υπουργεία:

1. Υπουργείο Οικονομικών για θέματα φορολογίας
2. Υπουργείο Οικονομίας και Ανταγωνιστικότητας για θέματα κινήτρων
3. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης για θέματα ανάπτυξης του πρωτογενή τομέα
4. Υπουργείο Εσωτερικών για θεσμικά θέματα
5. Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών για θέματα επικοινωνιών

6. Υπουργείο Ναυτιλίας και Αιγαίου για θέματα μεταφορών και διαφόρων ενισχύσεων
7. Υπουργείο Περιβάλλοντος για θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και χωροταξίας
8. Υπουργείο Τουρισμού για θέματα τουριστικής υποδομής και ανάπτυξης
9. Υπουργείο Πολιτισμού

Σοβαρές επιπτώσεις στη νησιωτική ανάπτυξη αναμένεται να έχουν οι φορολογικές αλλαγές του Ν. 4387/12-5-2016 (ΦΕΚ 85/Α) που είτε αφορούν στα νησιά αυτά καθαυτά είτε σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας, που είναι καίριας σημασίας για τη νησιωτική οικονομία. Οι αλλαγές αυτές αφορούν σε:

- Τροποποιήσεις στη μείωση φόρου των αγροτών
- Τροποποίηση ΕΝΦΙΑ
- Αύξηση κανονικού συντελεστή ΦΠΑ και κατάργηση μείωσης ΦΠΑ στη δεύτερη ομάδα νησιών
- Επιβολή φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια
- Τέλος συνδρομητών σταθερής τηλεφωνίας
- Επιβολή ειδικού φόρου κατανάλωσης στον καφέ και την μπύρα
- Αύξηση φόρου καυσίμων

Πέρα από τις στοχευμένες στα νησιά επιβαρύνσεις και οι γενικές επιβαρύνσεις θα πλήξουν σε μεγαλύτερο βαθμό τα νησιά λόγω της εξάρτησής τους από τον τουρισμό και των επιπτώσεων της Νησιωτικότητας.

6.1.3. Τα Ζητήματα ΦΠΑ στα Ελληνικά Νησιά

Η δυσμενής θέση των νησιών και της προωθητικής δραστηριότητάς τους, του τουρισμού σε σχέση με τις λοιπές χώρες της Ε.Ε. καθώς και τις χώρες της λεκάνης της Μεσογείου αποδεικνύεται από τα παρακάτω.

6.1.3.1. ΦΠΑ και Νησιά στην ΕΕ

Οι γεωγραφικές ιδιαιτερότητες που αφορούν στον ΦΠΑ στα νησιά της Ε.Ε. είναι οι εξής:

Ελλάδα	Καταργείται η μείωση κατά 30% στον ελληνικό νησιωτικό χώρο. Εφαρμόζονται οι συντελεστές που ισχύουν στην ηπειρωτική χώρα (24%, 13% και 6%)
Ισπανία	Τα Κανάρια Νησιά εξαιρούνται από την επιβολή ΦΠΑ
Γαλλία	Ειδικό συντελεστές για καθορισμένη ομάδα προϊόντων και υπηρεσιών εφαρμόζονται για την Κορσική και τα Υπερπόντια Νησιά. Κορσική: Συντελεστές από 0,90% έως 13% που αφορά στα προϊόντα πετρελαίου. Υπερπόντια Νησιά: Συντελεστές από 1,05% έως 8,5%
Πορτογαλία	Μειωμένοι συντελεστές ισχύουν για τις Αζόρες και τη Μαδέρα Αζόρες: 5%, 10%, 18% , Μαδέρα: 5%, 12%, 22% Έναντι 6%, 13% και 23% της χώρας
Δανία	Δεν επιβάλλεται ΦΠΑ στα Νησιά Φερόε και τη Γροιλανδία, που δεν αποτελούν έδαφος της Ε.Ε.
Γερμανία	Η νήσος Χέλγκολαντ εξαιρείται της εφαρμογής του ΦΠΑ
Φινλανδία	Τα νησιά Άλαντ εξαιρούνται από την εφαρμογή του ΦΠΑ

6.1.3.2. ΦΠΑ σε Υπηρεσίες και Προϊόντα του Τουριστικού Κλάδου

Ο τουριστικός κλάδος που αποτελεί την προωθητική δραστηριότητα της οικονομίας των νησιών επιβαρύνεται από σημαντικά αυξημένους συντελεστές ΦΠΑ στην Ελλάδα, σε σχέση με ανταγωνίστριες χώρες.

Ενδεικτικά, αναφέρονται κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας που σχετίζονται με τον τουρισμό σε ανταγωνίστριες χώρες της Ε.Ε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1. ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΦΠΑ ΣΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ (2016)Κ

	Ξενοδοχεία	Εστίαση	Επιβατικές Μεταφορές	Προϊόντα Διατροφής	Είσοδος σε Χώρους Αναψυχής
Ελλάδα	13%	24%	24%	13% / 24%	24%
Ισπανία	10%	10%	10%	10%	21%
Γαλλία	10%	10%	10%	5,5% / 10% / 20%	10% / 20%
Κροατία	13%	13%	25%	5% / 13% / 25%	25%
Ιταλία	10%	10%	10%	4% / 10%	22%
Κύπρος	9%	9%	19%	5% / 19%	5%
Μάλτα	7%	18%	0%	0%	18%
Πορτογαλία	6%	13%	8%	5% / 8% / 20%	8%
Σλοβενία	20%	20%	9,5%	9,5%	9,5%

ΠΗΓΗ: EUROPEAN COMMISSION (2016)

Στην Ελλάδα υπάρχει η μεγαλύτερη επιβάρυνση σ' όλους τους κλάδους τουριστικού ενδιαφέροντος σε σχέση με ανταγωνίστριες χώρες της Ε.Ε.

Η επιβάρυνση είναι συγκρίσιμη με αυτή της Κροατίας στην οποία όμως ο ΦΠΑ της εστίασης είναι στο 13% σε σχέση με το 24% της Ελλάδας.

6.1.3.3. Συντελεστές του ΦΠΑ στην Ελλάδα και σε Ανταγωνίστριες Χώρες στον Τουρισμό

Πληροφορίες για τους συντελεστές του ΦΠΑ στις ανταγωνίστριες τουριστικές χώρες δίνει ο ακόλουθος πίνακας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2. ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΦΠΑ ΣΤΙΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΡΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ (2016)

Χώρα	Πολύ Μειωμένοι Συντελεστές	Μειωμένοι Συντελεστές	Κανονικός Συντελεστής
Ελλάδα	-	6% / 13%	24%
Ισπανία	4%	10%	21%
Γαλλία	2,1%	5,5% / 10%	20%
Κροατία	-	5% / 13%	25%
Ιταλία	-	5% / 10%	22%
Κύπρος	-	5% / 9%	19%
Μάλτα	-	5% / 7%	18%
Πορτογαλία	-	6% / 13%	23%
Σλοβενία	-	9,5%	22%

ΠΗΓΗ: EUROPEAN COMMISSION (2016)

Η Ελλάδα έχει τους υψηλότερους συντελεστές ΦΠΑ απ' όλες τις τουριστικές ανταγωνίστριες χώρες, με εξαίρεση την Κροατία (24% έναντι 25%).

Οι συντελεστές ΦΠΑ της Ελλάδας είναι επίσης πολύ πιο υψηλοί από υπαρκτούς ή δυνητικούς τουριστικούς ανταγωνιστές στην λεκάνη της Μεσογείου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.3. ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΦΠΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΛΕΚΑΝΗΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Χώρα	Πολύ Μειωμένοι Συντελεστές	Μειωμένοι Συντελεστές	Κανονικός Συντελεστής
Ελλάδα	-	6% / 13%	24%
Τουρκία	1%	8%	18%
Μαρόκο	-	7% / 14%	20%
Τυνησία	6%	12%	18%
Αλβανία	-	-	20%
Αλγερία	-	7%	17%
Αίγυπτος	-	-	10%
Ισραήλ	-	-	18%
Μαυροβούνιο	-	7%	19%

ΠΗΓΗ: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.

Η Ελλάδα έχει τους υψηλούς συντελεστές ΦΠΑ, μεγαλύτερους από 4 έως 14 ποσοστιαίες μονάδες από όλες τις παράκτιες μεσογειακές χώρες.

Η οικονομική πολιτική όπως εκφράζεται μέσω του ΦΠΑ αποτελεί σημαντικό ανασχετικό παράγοντα, τόσο της τουριστικής ανάπτυξης όσο και της συνολικής ανάπτυξης των νησιών. Η μεταβολή του καθεστώτος ΦΠΑ επιβάλλεται προκειμένου να αντιμετωπισθεί το ζήτημα της Νησιωτικότητας και να διασφαλισθεί η κοινωνικοοικονομική βιωσιμότητα και η συνοχή του ελληνικού νησιωτικού χώρου.

6.1.4. Το ζήτημα του Μεταφορικού Ισοδύναμου¹

Η εναρμόνιση του καταβαλλόμενου κομίστρου από τον χρήστη των θαλάσσιων μεταφορών με το αντίστοιχο κόμιστρο των χερσαίων μεταφορών για ανάλογες προσφερόμενες υπηρεσίες, ανεξαρτήτως του χρησιμοποιούμενου μεταφορικού μέσου, αποτελεί τον πυρήνα της αρχής του Μεταφορικού Ισοδύναμου. Τα βασικά στοιχεία των προσφερομένων υπηρεσιών προς σύγκριση είναι το κόστος (κόμιστρο - τιμολογιακή επιβάρυνση), η απόσταση που πρόκειται να διανυθεί, η συχνότητα και ο χρόνος μετακίνησης. Ένα επιπρόσθετο στοιχείο είναι η ποιότητα της παρεχόμενης υπηρεσίας, που συνδέεται κυρίως με την κατηγορία στην οποία ανήκει το μέσο μεταφοράς. Η μη εφαρμογή του Μεταφορικού Ισοδύναμου δημιουργεί τη στρέβλωση, σύμφωνα με την οποία οι χρήστες των χερσαίων μεταφορικών συστημάτων απολαμβάνουν τις ίδιες υπηρεσίες με χαμηλότερα κόμιστρα από τα αντίστοιχα των ακτοπλοϊκών μεταφορών.

Η αρχή του Μεταφορικού Ισοδύναμου εφαρμόζεται ήδη στις Δυτικές Νήσους (Σκωτία), στην Κορσική (Γαλλία) και στη Νορβηγία με διάφορες παραλλαγές. Στην Ελλάδα δεν εφαρμόζεται η αρχή αυτή, παρά το γεγονός ότι αποτελεί ένα πάγιο αίτημα των νησιωτικών περιοχών. Η μόνη απόπειρα εφαρμογής έγινε στη γραμμή Τήλου - Ρόδου.

Δεδομένου ότι η εφαρμογή του Μεταφορικού Ισοδύναμου είναι συμβατή με το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα των θαλάσσιων μεταφορών, εναπόκειται στα κράτη - μέλη να θεσμοθετήσουν τους όρους εφαρμογής του στα όρια της επικράτειάς τους. Ευνόητο είναι ότι η καθιέρωση του Μεταφορικού Ισοδύναμου συνδέεται άμεσα με τις επιδοτήσεις των άγονων γραμμών και με την ορθολογικότερη διάρθρωση του δικτύου των θαλάσσιων μεταφορών. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ο βαθμός Νησιωτικότητας σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, ώστε να διαφοροποιηθεί ο τρόπος εφαρμογής της αρχής του Μεταφορικού Ισοδύναμου. Ένα επιπλέον πρόβλημα είναι αναμφισβήτητο ο αναγκαίος συντονισμός των φορέων που ασχολούνται με τις μεταφορές γενικότερα.

Ειδικά για τις άγονες ακτοπλοϊκές γραμμές το Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικότητας προχώρησε, κατά πάγια πολιτική, σε πρόσκληση για σύναψη σύμβασης ή συμβάσεων

¹ Για το θέμα του Μεταφορικού Ισοδύναμου υπάρχουν δύο σχετικά πρόσφατες ειδικές μελέτες. Η πρώτη «Μελέτη για την εφαρμογή του Μ.Ι. στα δρομολόγια των άγονων γραμμών», εκπονήθηκε από την Kantor Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε. και το Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης - ΕΚΕΤΑ το 2012 και η δεύτερη «Εφαρμογή της αρχής του Μ.Ι. στις θαλάσσιες συνδέσεις των Ιονίων Νήσων», εκπονήθηκε από την Kantor Α.Ε. και την TREDIT Α.Ε., επίσης το 2012. Ενδιαφέρουσα, επίσης, είναι η «Εισήγηση για το Μ.Ι.» της Αντιπεριφερειάρχου Ιονίων Νήσων Τζόγιας Γρουζή στο Περιφερειακό Συμβούλιο (Κέρκυρα 25 - 7 - 2013).

ανάθεσης δημόσιας υπηρεσίας, για την αποκλειστική εξυπηρέτηση γραμμών του δικτύου ακτοπλοϊκών συγκοινωνιών.

Η πρόσκληση αφορά 93 άγονες πορθμιακές και ακτοπλοϊκές γραμμές, αριθμός που αποδεικνύει το μέγεθος του προβλήματος των ακτοπλοϊκών συνδέσεων στον ελληνικό νησιωτικό χώρο. Η πρόσκληση αφορά στην περίοδο που ξεκινά από 1/11/2016 και καλύπτει τρία δρομολογιακά έτη.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής ολοκληρωμένης στρατηγικής ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου επιβάλλεται η συστηματική αντιμετώπιση του ζητήματος του Μεταφορικού Ισοδύναμου, με στόχο τη μείωση της δαπάνης μετακινήσεων του επιβατικού κοινού και της μεταφοράς αγαθών, με τις θαλάσσιες συγκοινωνίες σε σχέση με τις χερσαίες, υπό ανάλογες συνθήκες απόστασης.

Το πρόβλημα των νησιωτικών συνδέσεων φαίνεται και από την προκήρυξη της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας για την ανάθεση 26 άγονων αεροπορικών γραμμών την περίοδο 1-10-2016 έως 30-9-2020. Λόγω στενότητας πόρων η ανάθεση προβλέπεται με σημαντικά μειωμένο αντιστάθμισμα, που ενδεχομένως θα δυσχεράνει το πρόβλημα διασύνδεσης των νησιών.

6.1.5. Αύξηση του Τέλους Παρεπιδημούντων

Το τέλος διαμονής παρεπιδημούντων υπέρ των δήμων αποτελεί σημαντικό έσοδο για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, δεδομένου ότι αποδίδεται άμεσα και αυξάνει τα δημοτικά έσοδα. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1 του Ν. 339/1976, το τέλος αυτό ορίζεται σε ποσοστό 2% επί του καταβαλλομένου μισθώματος κλίνης ξενοδοχείου, ενοικιαζομένου δωματίου, διαμερίσματος, χώρου ή θέσης σε οργανωμένη κατασκήνωση (camping). Το τέλος βαρύνει τον μισθωτή και εισπράττεται υποχρεωτικά από τον εκμισθωτή, ο οποίος με δική του ευθύνη το αποδίδει στον δικαιούχο δήμο.

Μεταγενέστερα όμως, σύμφωνα με το άρθρο 23 του Ν. 3756/2009, το προβλεπόμενο ποσοστό του σχετικού τέλους ορίζεται στο 0,5% από της 1ανουαρίου 2009.

Ειδικά για τους νησιωτικούς δήμους, τα έσοδα που προκύπτουν από το τέλος αυτό αποτελούν σημαντική πηγή χρηματοδότησης των κοινωφελών τους δραστηριοτήτων, δεδομένου ότι έχουν αυξημένη επισκεψιμότητα, ως βασικοί προορισμοί του εσωτερικού και του εξωτερικού τουρισμού.

Η μείωση, επομένως, του τέλους, που προήλθε από τον Ν. 3756/2009 έπληξε καίρια τα έσοδά τους με άμεση επίπτωση στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους.

Η διερεύνηση, κατά συνέπεια, της δυνατότητας αύξησης του τέλους παρεπιδημούντων για τους νησιωτικούς δήμους αποτελεί εξαιρετικής σημασίας μέσο για την αντιμετώπιση των δυσμενών χαρακτηριστικών της Νησιωτικότητας.

6.2. Δημόσιες Επενδύσεις - Οικονομικά Στοιχεία των Νησιωτικών Δήμων

Στην ενότητα που ακολουθεί παρουσιάζονται συνοπτικά στοιχεία των δημόσιων επενδύσεων που αφορούν στις νησιωτικές περιφέρειες, στοιχεία επιχορηγήσεων και εσόδων ανά νησιωτικό δήμο, καθώς επίσης και στοιχεία δηλωθέντος εισοδήματος ανά νησιωτικό δήμο.

Ο Πίνακας 6.4. παρουσιάζει τη σχετική θέση των νησιωτικών περιφερειών στην κατανομή του περιφερειακού σκέλους του ΕΣΠΑ 2014 - 2020. Συνολικά, οι τρεις νησιωτικές περιφέρειες συμμετέχουν στο σύνολο της χρηματοδότησης των ΠΕΠ με 696.764.760 € στο σύνολο των 5.753.314.166 € ή με ποσοστό 12,11% (κατά τι μικρότερο από τη συμμετοχή των τριών νησιωτικών περιφερειών στον εθνικό πληθυσμό, που ανέρχεται σε 12,38%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.4. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΕΣΠΑ 2014 - 2020

Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα	Συνολικός Προϋπολογισμός Διάρκειας Δαπάνης (€)	Συμμετοχή στο ΕΣΠΑ 2014-2020 (%)	Χρηματοδότηση Ευρωπαϊκής Ένωσης (€)	Συμμετοχή στη Δαπάνη ΕΕ (%)	Ποσοστό Χρηματοδότησης ΕΕ (%)	Εθνική Χρηματοδότηση (€)	Συμμετοχή στην Εθνική Δαπάνη (%)	Ποσοστό Εθνικής Χρηματοδότησης (%)
Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	507.739.336	8,83	406.191.468	9,04	80	101.547.868	8,07	20
Κεντρικής Μακεδονίας	964.864.182	16,77	771.891.345	17,17	80	192.972.837	15,34	20
Δυτικής Μακεδονίας	330.737.733	5,75	264.590.187	5,89	80	66.147.546	5,26	20
Ιονίων Νήσων	226.924.699	3,94	181.539.758	4,04	80	45.384.941	3,61	20
Ηπείρου	325.846.892	5,66	260.677.513	5,80	80	65.169.379	5,18	20
Θεσσαλίας	401.130.674	6,97	320.904.539	7,14	80	80.226.135	6,38	20
Στερεάς Ελλάδας	190.052.422	3,30	95.026.211	2,11	50	95.026.211	7,55	50
Αττικής	1.139.966.972	19,81	911.973.576	20,29	80	227.993.396	18,12	20
Δυτικής Ελλάδας	490.985.731	8,53	392.788.583	8,74	80	98.197.148	7,81	20
Πελοποννήσου	270.342.339	4,70	216.273.871	4,81	80	54.068.468	4,30	20
Βορείου Αιγαίου	301.669.499	5,24	241.335.599	5,37	80	60.333.900	4,80	20
Κρήτης	434.883.125	7,56	347.906.498	7,74	80	86.976.627	6,91	20
Νοτίου Αιγαίου	168.170.562	2,92	84.085.281	1,87	50	84.085.281	6,68	50
ΣΥΝΟΛΟ	5.753.314.166	100	4.495.184.429	100		1.258.129.737	100	

Ακολούθως, ο Πίνακας 6.5. παρουσιάζει τις πιστώσεις του Εθνικού Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων 2015 - 2018 (περιφερειακό σκέλος). Το σύνολο των πιστώσεων του εθνικού ΠΔΕ 2015 - 2018 για τις τρεις νησιωτικές περιφέρειες ανέρχεται σε 42,4 εκ. € ή στο 8,52% του περιφερειακού σκέλους. Το ποσοστό αυτό υπολείπεται του ποσοστού του πληθυσμού των τριών νησιωτικών περιφερειών (12,38%) και προφανώς **δεν λαμβάνεται υπόψη ούτε η κατάτμηση του χώρου, ούτε η Νησιωτικότητα.**

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.5. ΟΡΙΑ ΠΙΣΤΩΣΕΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ 2015 - 2018

Φορέας	Πιστώσεις Εθνικού ΠΔΕ 2015 - 2018 (εκ. €)	Όρια Νέων Νομικών Δεσμεύσεων Εθνικού ΠΔΕ 2015 - 2018 (εκ. €)
Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας - Θράκης	36,20	106,00
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	70,40	195,00
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	31,50	98,00
Περιφέρεια Ηπείρου	27,80	28,00
Περιφέρεια Θεσσαλίας	48,00	94,00
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	32,50	33,00
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	11,50	16,00
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	33,00	33,00
Περιφέρεια Πελοποννήσου	34,00	34,00
Περιφέρεια Αττικής	105,60	168,00
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	12,00	23,00
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	18,90	20,00
Περιφέρεια Κρήτης	36,50	37,00
Σύνολο Περιφερειών	497,90	885,00
Σύνολο Υπουργείων	2.302,10	5.033,00
Γενικό Σύνολο	2.800,00	5.918,00

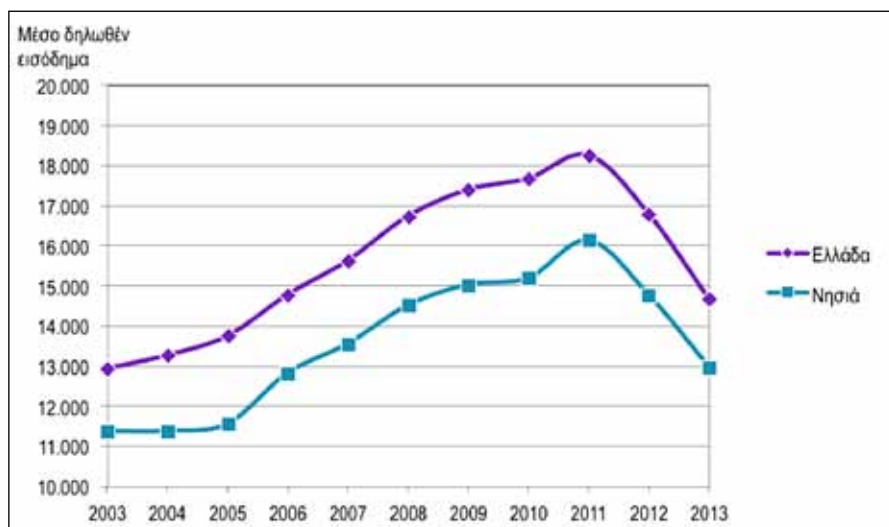
ΠΗΓΗ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ,
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΑ.

6.2.1. Φορολογικές Δηλώσεις και Δηλωθέν Εισόδημα στους Νησιωτικούς Δήμους

Το πλήθος των φορολογικών δηλώσεων και το δηλωθέν εισόδημα αποτελούν σημαντικές ενδείξεις για την οικονομική επίδοση μιας χωρικής ενότητας. Στη συνέχεια εξετάζονται σχετικά δεδομένα για τους νησιωτικούς δήμους, τα οποία συγκρίνονται με τα μέσα εθνικά μεγέθη προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα για την υφιστάμενη αναπτυξιακή πραγματικότητα στους δήμους νησιά.

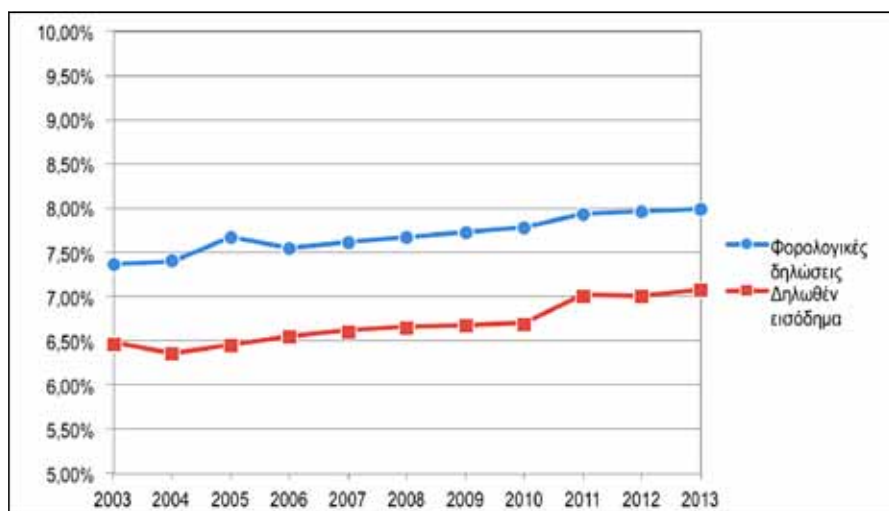
Στο Διάγραμμα 6.1. που ακολουθεί παρουσιάζεται το μέσο δηλωθέν εισόδημα φυσικών προσώπων των νησιωτικών δήμων και της χώρας για τα έτη 2003 - 2013. Από το διάγραμμα προκύπτει η υστέρηση των δήμων νησιών διαχρονικά ως προς το μέσο δηλωθέν εισόδημα, καθώς επίσης διακρίνεται σαφώς η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο εξεταζόμενο μέγεθος τόσο στους δήμους νησιά, όσο και στη χώρα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.1. ΜΕΣΟ ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ, ΟΙΚ. ΕΤΗ 2003 - 2013

Στο Διάγραμμα 6.2. αποτυπώνεται το ποσοστό συμμετοχής των φορολογικών δηλώσεων και του δηλωθέντος εισοδήματος φυσικών προσώπων των νησιωτικών δήμων στο σύνολο της χώρας επίσης για την περίοδο 2003 - 2013. Από το διάγραμμα διαφαίνεται μια διαχρονικά αυξητική τάση στη συμμετοχή τόσο των φορολογικών δηλώσεων, όσο και του δηλωθέντος εισοδήματος στα αντίστοιχα εθνικά μεγέθη την εξεταζόμενη περίοδο.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.2. ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΗΛΩΘΕΝΤΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ, ΟΙΚ. ΕΤΗ 2003 - 2013

Το 2009 σε σύνολο 5.675.936 φορολογικών δηλώσεων, οι δηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στους δήμους νησιά ήταν 438.371, με το δηλωθέν εισόδημα να ανέρχεται σε 6,80 δις€ σε σύνολο 101,95 δις€ (Ελλάδα), όπως αποτυπώνει ο Πίνακας 14.1. του Παραρτήματος 14. **Το μέσο δηλωθέν εισόδημα των νησιωτικών δήμων ήταν 15.513 € ενώ αυτό της χώρας 17.962 €.** Όπως παρατηρείται από τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα, οι περισσότεροι νησιωτικοί δήμοι εμφανίζουν το 2009 μικρότερο μέσο δηλωθέν εισόδημα από το μέσο εθνικό -με την πλειονότητα εξ αυτών να εμφανίζουν δηλωθέν εισόδημα μεταξύ 75% - 95% του μέσου εθνικού δηλωθέντος εισοδήματος. Ισχυρότερη μέση επίδοση ως προς τη χώρα (100) εμφανίζουν οι ακόλουθοι νησιωτικοί δήμοι: Δήμος Κύθνου (104,5), δήμος Σύρου - Ερμούπολης (107,6), δήμος Κιμώλου (108,1), δήμος Ψαρών (108,3), και δήμος Οινουσσών (108,5).

Το 2013 σε σύνολο 5.897.551 φορολογικών δηλώσεων, στους δήμους νησιά πραγματοποιήθηκαν 471.352 δηλώσεις, με το δηλωθέν εισόδημα σε αυτούς να ανέρχεται σε 6,09 δις€ σε σύνολο 86,16 δις€ (Ελλάδα), όπως αποτυπώνει ο Πίνακας 14.2. του Παραρτήματος 14. **Το μέσο δηλωθέν εισόδημα των νησιωτικών δήμων ήταν 13.400 € ενώ αυτό της χώρας 15.150 €.** Και το 2013 όπως παρατηρείται από τα δεδομένα του παραπάνω πίνακα, οι περισσότεροι νησιωτικοί δήμοι εμφανίζουν μικρότερο μέσο δηλωθέν εισόδημα από το μέσο εθνικό. Το 2013 ισχυρότερη μέση επίδοση ως προς τη χώρα (100) εμφανίζουν οι ακόλουθοι νησιωτικοί δήμοι: Δήμος Σίφνου (101,1), δήμος Κύθνου (101,4), δήμος Χίου (103), δήμος Μυκόνου (104,8), δήμος Σύρου - Ερμούπολης (106,1), δήμος Μήλου (109,6), δήμος Κιμώλου (110,9), δήμος Οινουσσών (117,3) και δήμος Ψαρών (142,7).

Εξετάζοντας την ποσοστιαία μεταβολή του δηλωθέντος και του μέσου δηλωθέντος εισοδήματος μεταξύ των ετών 2009 - 2013 (Πίνακας 14.2., Παράρτημα 14), παρατηρείται στην πλειονότητα των νησιωτικών δήμων αλλά και στο σύνολο της χώρας ότι η μεταβολή των μεγεθών κατά την υπό ανάλυση περίοδο είναι αρνητική. Συγκεκριμένα στους νησιωτικούς δήμους κατά μέσο όρο η μεταβολή του δηλωθέντος εισοδήματος ανήλθε σε -10,43% (Ελλάδα: -15,49%), ενώ του μέσου δηλωθέντος εισοδήματος σε -13,62% (Ελλάδα: -15,66%), καταγράφοντας μια σχετική ανθεκτικότητα της οικονομίας των δήμων νησιών στην οικονομική κρίση. Σημαντικότερη μείωση του δηλωθέντος εισοδήματος εμφανίζεται στους δήμους Λέρου (-19,50%), Ιητών (-17,82%), και Κυθήρων (-17,40), ενώ μεγαλύτερη αρνητική επίδοση στο μέσο δηλωθέν εισόδημα εμφανίζουν οι δήμοι Λέρου (-19,79%), Αστυπάλαιας (-18,99%) και Κυθήρων (-18,71%). Εξαίρεση στον περιορισμό του δηλωθέντος εισοδήματος αποτελούν οι εξής νησιωτικοί δήμοι: Δήμος Παξών (+7,38%), δήμος Ικαρίας (+0,50%), δήμος Ανάφης (+14,69%), δήμος Φολεγάνδρου (+1,39%), δήμος Αγαθονησίου - Λειψών (+4,47%), δήμος Κάσου (+0,59%), δήμος Αντιπάρου (+3,51%) και δήμος Χάλκης (+0,98%). Ο δήμος Ψαρών είναι ο μοναδικός που εμφανίζει αύξηση και στο μέσο δηλωθέν εισόδημα (+11,18%), με το δηλωθέν εισόδημά του επίσης να αυξάνεται (+5,48%).

Από την αξιοποίηση δεδομένων κατανομής των φορολογικών δηλώσεων σε ευρύτερες κατηγορίες προέλευσης εισοδήματος (Πίνακας 14.3., Παράρτημα 14), συμπεραίνεται ότι στους δήμους νησιά εμφανίζονται:

- Οριακά περισσότεροι εισοδηματίες: 10,79% έναντι 10,13% στη χώρα
- Σημαντικά περισσότεροι έμποροι και βιοτέχνες: 15,65% έναντι 11,82% στη χώρα
- Περισσότεροι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα: 8,26% έναντι 6,59% στη χώρα
- Οριακά λιγότεροι μισθωτοί: 28,62% έναντι 29,15% στη χώρα
- Λιγότεροι ελεύθεροι επαγγελματίες: 4,23% έναντι 6,31% στη χώρα, και

- Λιγότεροι συνταξιούχοι 27,87% έναντι 31,26% στη χώρα.

Από την κατανομή του δηλωθέντος εισοδήματος στις ως άνω κατηγορίες (Πίνακας 14.4. του Παραρτήματος 14), παρατηρούνται τα ακόλουθα για τη συμμετοχή του δηλωθέντος εισοδήματος στους δήμους νησιά:

- Οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα συμμετέχουν περισσότερο στο εισόδημα (7,28% έναντι 5,08% στη χώρα)
- Οι μισθωτοί εμφανίζονται με μικρότερη συμμετοχή (31,36% έναντι 34,79% στη χώρα)
- Οι εισοδηματίες -αν και περισσότεροι στους δήμους νησιά- εμφανίζουν οριακά μικρότερη συμμετοχή (6,48% έναντι 6,59% στη χώρα)
- Η κατηγορία έμποροι - βιοτέχνες χαρακτηρίζεται από υψηλότερη συμμετοχή στο εισόδημα (19,08% έναντι 12,22% στη χώρα)
- Οι ελεύθεροι επαγγελματίες εμφανίζουν επίσης χαμηλότερη συμμετοχή στο εισόδημα (6,12% έναντι 9,30% στη χώρα)
- Οι συνταξιούχοι συμμετέχουν επίσης λιγότερο (29,68% έναντι 32,02% στη χώρα).

Από την κατανομή του πλήθους φορολογικών δηλώσεων σε 10 εισοδηματικά κλιμάκια για το έτος 2013 (Πίνακας 14.5., Παράρτημα 14), παρατηρείται ότι οι δήμοι νησιά εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά συγκριτικά με τη χώρα στις φορολογικές δηλώσεις των χαμηλών εισοδηματικών κλιμακίων (1 - 4), δηλαδή έως του εισοδήματος των 11.738,81 €. Πέραν του συγκεκριμένου «κατωφλίου» εισοδήματος, δηλαδή **στα υψηλά εισοδηματικά κλιμάκια (5 - 10) οι νησιωτικοί δήμοι υπολείπονται του εθνικού μέσου.**

Αντίστοιχα, από την κατανομή σε εισοδηματικά κλιμάκια του δηλωθέντος εισοδήματος επίσης για το έτος 2013 (Πίνακας 14.6. του Παραρτήματος 14), παρατηρείται ότι ενώ, όπως προαναφέρθηκε, οι δήμοι νησιά εμφανίζουν μεγαλύτερο ποσοστό φορολογικών δηλώσεων στα τέσσερα πρώτα κλιμάκια, στο δηλωθέν εισόδημα παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά σε σχέση με τη χώρα στα επτά χαμηλότερα κλιμάκια, δηλαδή μέχρι του ποσού εισοδήματος των 23.477,62 €, ενώ υστερούν στα μεγάλα εισοδηματικά κλιμάκια. **Συνεπώς, οι δήμοι νησιά στην κατανομή του δηλωθέντος εισοδήματος σε εισοδηματικά κλιμάκια υστερούν εμφανώς σε σχέση με τη χώρα.**

Για την πληρέστερη εικόνα της ανάλυσης τα εξεταζόμενα δεδομένα φορολογικών δηλώσεων και δηλωθέντος εισοδήματος -που παρουσιάζονται αναλυτικά σε πίνακες- αποτυπώνονται και γεωγραφικά στον ελλαδικό χώρο επίσης στο Παράρτημα 14 του παρόντος (Χάρτες 14.1 - 14.7).

6.2.2. Έσοδα Νησιωτικών Δήμων

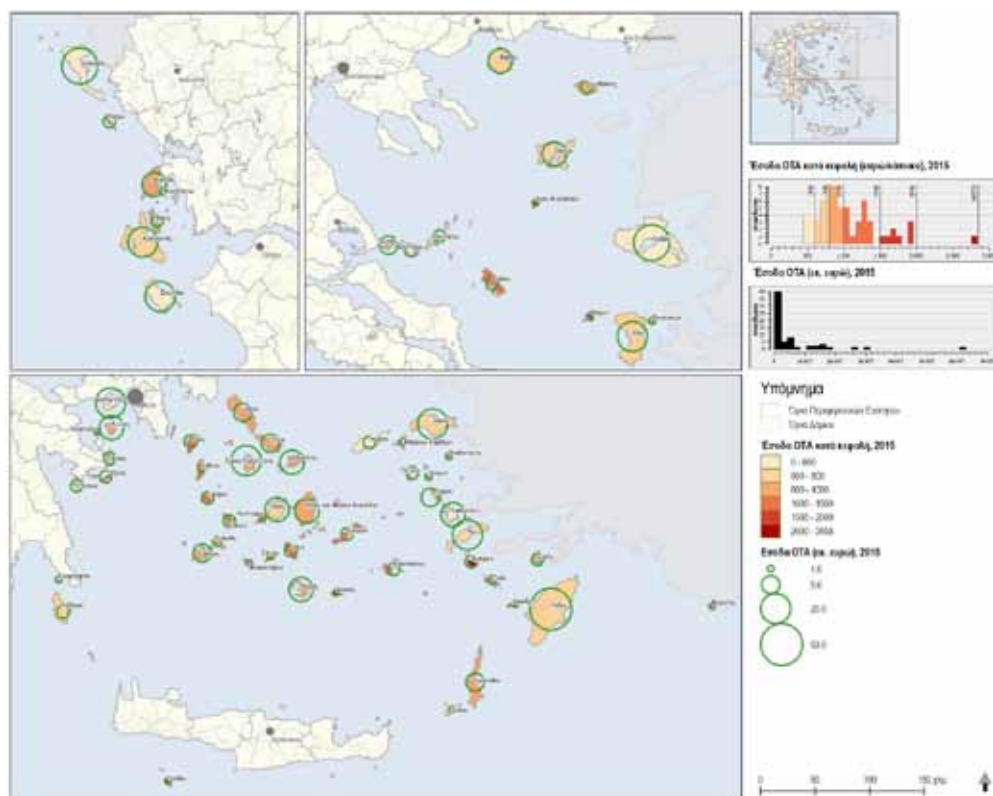
Στην ενότητα αυτή διερευνώνται δεδομένα εσόδων για τους δήμους νησιά της χώρας το έτος 2015. Αναλυτικά τα στοιχεία παρουσιάζονται σε πίνακες στο Παράρτημα 14 του παρόντος (Πίνακας 14.7. και Πίνακας 14.8.). Τα δημοτικά έσοδα διακρίνονται σε: τακτικά έσοδα (ο), τα οποία αποτελούνται από τα έσοδα από ανταποδοτικά τέλη και δικαιώματα (ο3) και τα έσοδα από επιχορηγήσεις για λειτουργικές δαπάνες (ο6), και τα έκτακτα έσοδα (1), τα έσοδα παρελθόντων οικονομικών ετών που βεβαιώνονται για πρώτη φορά (2), τις εισπράξεις από δάνεια και απαιτήσεις από παρελθόντα οικονομικά έτη (3) και τις εισπράξεις υπέρ του δημοσίου και τρίτων και επιστροφές χρημάτων (4).

Όσον αφορά στην ποσοστιαία κατανομή των εσόδων των δήμων νησιών, παρατηρείται ότι οι τουριστικοί δήμοι εμφανίζονται με αυξημένα ανταποδοτικά τέλη (π.χ. νησιά Αττικής, Μήλος, Σαντορίνη, Μύκονος, Πάρος, Ρόδος, Σποράδες, κ.λπ.). Εξετάζοντας τα -ανά κάτοι-

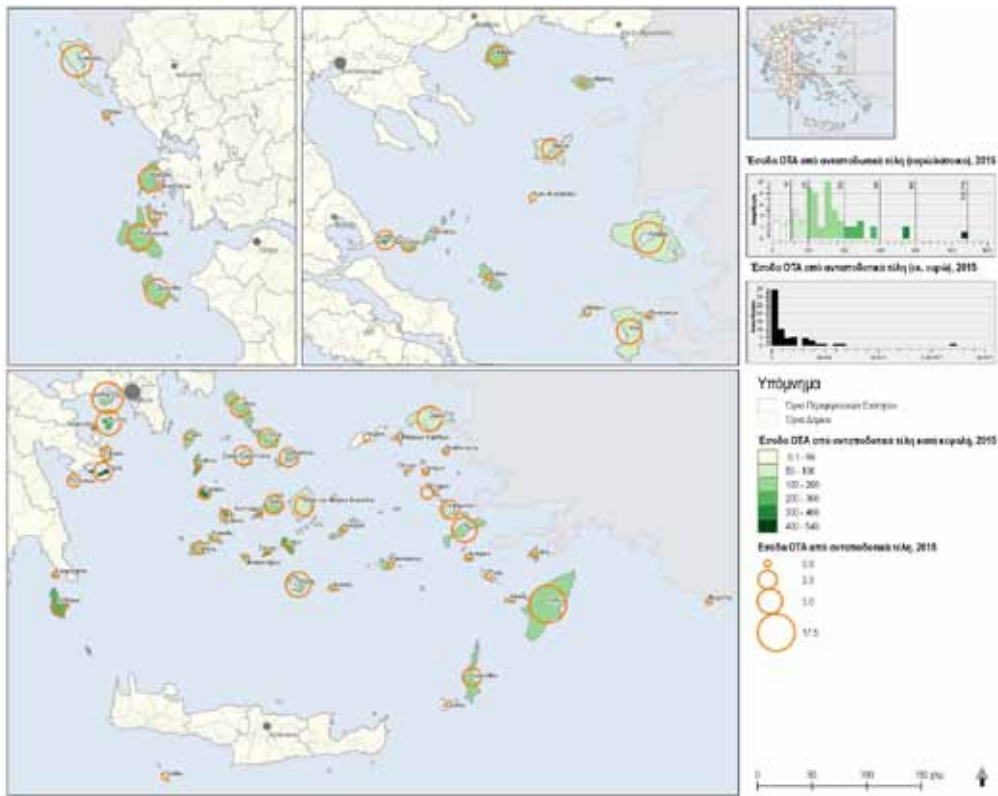
κο-έσοδα, παρατηρείται ότι περίπου τα 3/4 των νησιωτικών δήμων έχουν έσοδα από ανταποδοτικά τέλη μεγαλύτερα από τον μέσο όρο της χώρας. Επίσης, όσον αφορά στα έσοδα από επιχορηγήσεις για λειτουργικές δαπάνες (ΚΑΠ), παρατηρούνται ενισχυμένα ποσοστά σε μικρά και παραμεθόρια νησιά. Τέλος, η συντριπτική πλειονότητα των δήμων νησιών έχει υψηλότερα έσοδα -ανά κάτοικο- από τη χώρα, με τον σχετικό δείκτη των νησιωτικών δήμων να ανέρχεται στο 129 (Ελλάδα=100).

Ακολουθώντας, τα δεδομένα εσόδων των νησιωτικών ΟΤΑ παρουσιάζονται στον γεωγραφικό χώρο με τη χρήση χαρτών. Ο Χάρτης 6.1. αποδίδει γεωγραφικά την κατανομή των εσόδων των νησιωτικών δήμων κατά κεφαλή, αλλά και ως απόλυτο μέγεθος (σε εκ. €) για το έτος 2015. Αντίστοιχα, ο Χάρτης 6.2. αποτυπώνει την κατανομή των ανταποδοτικών τελών στους νησιωτικούς δήμους επίσης σε κατά κεφαλή και απόλυτα νούμερα (σε εκ. €) για το 2015. Τέλος, ο Χάρτης 6.3. καταγράφει το ποσοστό των τακτικών επιχορηγήσεων για λειτουργικές δαπάνες, καθώς επίσης και τα έσοδά τους από επιχορηγήσεις λειτουργικών δαπανών (σε εκ. €) για το 2015.

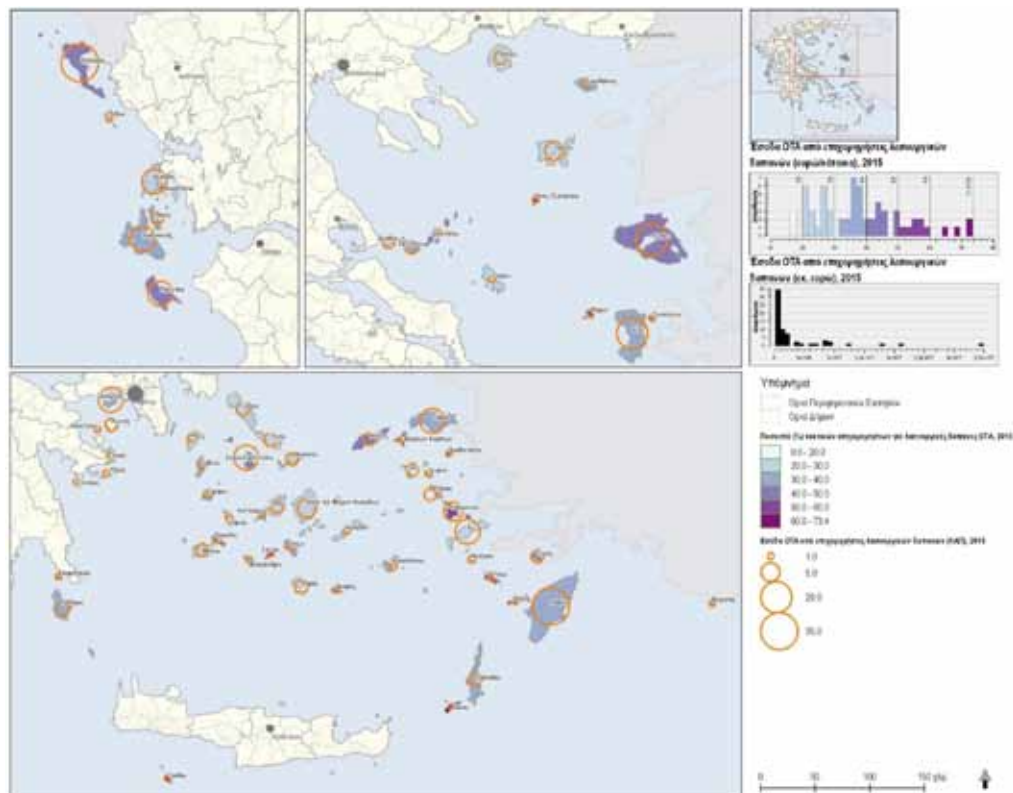
ΧΑΡΤΗΣ 6.1. ΕΣΟΔΑ ΟΤΑ (ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΚΑΙ ΣΕ ΑΠΟΛΥΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ, 2015), ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ

ΧΑΡΤΗΣ 6.2. ΕΣΟΔΑ ΟΤΑ ΑΠΟ ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΑ ΤΕΛΗ
(ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΚΑΙ ΣΕ ΑΠΟΛΥΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ, 2015) ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ

**ΧΑΡΤΗΣ 6.3. ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ
ΓΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΟΤΑ ΚΑΙ ΕΣΟΔΑ ΟΤΑ ΑΠΟ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ (ΚΑΠ) ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ**

6.3. Κίνητρα στον Ιδιωτικό Τομέα και οι Επιπτώσεις του Αναπτυξιακού Νόμου στον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο

Ο Αναπτυξιακός Νόμος επί μακρό χρονικό διάστημα λειτουργεί αντιαναπτυξιακά για τα ελληνικά νησιά. Οι δυσμενείς και μόνιμες επιπτώσεις της Νησιωτικότητας δεν λαμβάνονται υπόψη.

Βασικές επιπτώσεις της Νησιωτικότητας, της Διπλής Νησιωτικότητας, της Πολυνησιωτικότητας και του Παραμεθόριου Χαρακτήρα πολλών νησιών είναι:

- Ο κατακερματισμός του χώρου και το μικρό μέγεθος των προς αξιοποίηση πόρων.
- Ο αυξημένος χρόνος και το υψηλό κόστος και ενίοτε η αδυναμία μεταφοράς πρώτων υλών, τελικού προϊόντος, ανταλλακτικών, συνεργειών επισκευής, κ.λπ.
- Οι περιορισμένες εξωτερικές οικονομίες, λόγω μικρού μεγέθους αγοράς προϊόντος και αγοράς εργασίας, αδυναμίας συνεργασιών και πρόσβασης σε κοινές υπηρεσίες κ.λπ.
- Οι περιορισμένες εσωτερικές οικονομίες (κλίμακας) λόγω της μικρής αγοράς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.6, ΕΘΝΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ, 2014 - 2020

Περιφέρειες NUTS 2 Περιφέρειες NUTS 3	Μέγιστες Εντάσεις Ενίσχυσης			Αναμενόμενη Αύξηση από 1.1.2017
	Μεγάλες Επιχειρήσεις	Μεσαίες Επιχειρήσεις	Μικρές Επιχειρήσεις	
1. Περιφέρειες επιλέξιμες για ενίσχυση βάσει του άρθρου 107 παράγραφος 3 στοιχείο α) της ΣΛΕΕ				
EL 11 ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	25%	35%	45%	10%
EL 12 ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	25%	35%	45%	10%
EL 14 ΘΕΣΣΑΛΙΑ	25%	35%	45%	10%
EL 21 ΗΠΕΙΡΟΣ	25%	35%	45%	10%
EL 23 ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	25%	35%	45%	10%
EL 25 ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	25%	35%	45%	10%
EL 41 ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	25%	35%	45%	10%
2. Περιφέρειες επιλέξιμες για ενίσχυση βάσει του άρθρου 107 παράγραφος 3 στοιχείο γ) της ΣΛΕΕ				
2.α. Προκαθορισμένες περιοχές «γ» (πρώην περιφέρειες «α»)				
EL 13 ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ				10%
EL 131 ΓΡΕΒΕΝΑ	15%	25%	35%	
EL 132 ΚΑΣΤΟΡΙΑ	15%	25%	35%	
EL 133 ΚΟΖΑΝΗ	15%	25%	35%	
EL 134 ΦΛΩΡΙΝΑ	15%	25%	35%	
EL 22 ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	15%	25%	35%	10%
EL 43 ΚΡΗΤΗ	15%	25%	35%	10%
2.β. Προκαθορισμένες περιοχές «γ» (αραιοκατοικημένες περιοχές)				
EL 24 ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	10%	20%	30%	15%
EL 243 ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	15%	25%	35%	
2.γ. Μη προκαθορισμένες περιοχές «γ»				
EL 30 ΑΤΤΙΚΗ	10%	20%	30%	10%
EL 42 ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	10%	20%	30%	10%
EL 24 ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ				
EL 241 ΒΟΙΩΤΙΑ	10%	20%	30%	
EL 244 ΦΘΙΩΤΙΔΑ	10%	20%	30%	
EL 242 ΕΥΒΟΙΑ	10%	20%	30%	
EL 245 ΦΩΚΙΔΑ	10%	20%	30%	

ΠΗΓΗ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (2014), ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΑΠΟ ΟΜΑΔΑ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η διαμόρφωση του Χάρτη Κρατικών Ενισχύσεων 2014 - 2020 δεν λαμβάνει υπ' όψη ούτε τη Νησιωτικότητα και τις δυσμενείς επιδράσεις της, ούτε τον παραμεθόριο χαρακτήρα των περισσότερων ελληνικών νησιών.

Έτσι, η ένταξη ενίσχυσης (25% για τις μεγάλες επιχειρήσεις) στα νησιά του Βορείου Αιγαίου που υφίστανται την επίδραση της Νησιωτικότητας, δεν τους επιτρέπει να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό πληθυσμιακά ισχυρών αστικών κέντρων, που βρίσκονται πάνω σε χερσαίους άξονες μεταφορών και έχουν ισχυρές εξωτερικές οικονομίες (Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Βόλος, Καβάλα, κ.λπ.).

Σε δυσμενέστερη θέση βρίσκονται τα Ιόνια Νησιά αλλά και -κυρίως- το πολυνησιωτικό Νότιο Αιγαίο με 10% ένταξη ενίσχυσης (ίδια ένταξη ενίσχυσης με την Αθήνα και την επιχειρηματική συγκέντρωση Χαλκίδα, Θήβα, Οινόφυτα, Σχηματάρι, Αταλάντη, Λαμία).

Σύμφωνα με εκτιμήσεις αναμένεται από το 2017 αύξηση των κρατικών ενισχύσεων κατά 10 - 15% για όλες τις περιφέρειες. Αυτό όμως δεδομένης και της αναμενόμενης αύξησης του ποσοστού της Στερεάς Ελλάδας υποβαθμίζει ακόμη περισσότερο τις τρεις ελληνικές νησιωτικές περιφέρειες.

Εν τούτοις, ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος (4399/2016) προβλέπει ειδικές περιοχές ενισχύσεων που αφορούν στον ελληνικό νησιωτικό χώρο και συγκεκριμένα:

- Τα παραμεθόρια νησιά της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, του νομού Δωδεκανήσου και τη Σαμοθράκη
- Τα νησιά με πληθυσμό μικρότερο των 3.100 κατοίκων, που περιλαμβάνουν νησιωτικούς δήμους αλλά και 165 μικρά νησιά νησιωτικών ή ηπειρωτικών δήμων
- Τα νησιά με αυξημένες μεταναστευτικές ροές και ιδίως το Αγαθονήσι, την Κάλυμνο, το Καστελλόριζο, την Κω, τη Λέρο, τη Λέσβο, τη Σάμο, τη Σύμη και τη Χίο.

Νέες επενδυτικές δυνατότητες με έντονο ενδιαφέρον για τα νησιά περιλαμβάνονται στον νέο Αναπτυξιακό Νόμο. Αυτές είναι οι εξής:

- Ολοκληρωμένα χωρικά και κλαδικά σχέδια: συνολικό πλαίσιο δράσεων με ολοκληρωμένη χωρική - κλαδική πρόταση ανάπτυξης με πολλαπλασιαστικά οφέλη.
- Συστάδες επιχειρήσεων (Clusters)
- Συνεργατικοί σχηματισμοί καινοτομίας
- Τοπικά παραγωγικά συστήματα
- Παραγωγικές αλυσίδες αξίας

Στα προγράμματα αυτά, εκτός των ενισχυόμενων επιχειρήσεων και των επιχειρηματικών συστάδων, στα επενδυτικά σχήματα δύναται να συμμετέχουν, οργανισμοί έρευνας και διάδοσης γνώσεων, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλοι συναφείς οικονομικοί παράγοντες.

Είναι επιτακτική **ανάγκη άμεσης προσαρμογής της πολιτικής κινήτρων, η οποία να λαμβάνει υπόψη τη Νησιωτικότητα, τη Διπλή Νησιωτικότητα και την Πολυνησιωτικότητα, καθώς και τον παραμεθόριο χαρακτήρα των νησιών.**

Ως άμεσες και βασικές τροποποιήσεις επιβάλλονται:

- Η αντικατάσταση του κκΑΕΠ ως κριτηρίου προσδιορισμού του καθεστώτος ενίσχυσης του νησιωτικού χώρου (ιδίως στον τουριστικό τομέα σημαντικό μέρος του ΑΕΠ των νησιών αποτελεί εισόδημα εταιρειών και επαγγελματιών άλλων περιφερειών).
- Ο προσδιορισμός της ένταξης ενίσχυσης του ελληνικού νησιωτικού χώρου σε υψηλότερα επίπεδα από αυτά του ηπειρωτικού χώρου.
- Στα clusters, στα τοπικά παραγωγικά συστήματα ή στους συνεργατικούς σχηματισμούς καινοτομίας που θα ενταχθούν στον Αναπτυξιακό Νόμο, να ενταχθούν υποχρεωτικά μικρά και παραμεθόρια νησιά με ευθύνη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

6.4. Δομές και Κίνητρα στον Κοινωνικό Τομέα

Σύμφωνα με τον Ν. 4019/2011, Κοινωνική Οικονομία ορίζεται: «το σύνολο των οικονομικών, επιχειρηματικών, παραγωγικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνονται από νομικά πρόσωπα ή ενώσεις προσώπων, των οποίων ο καταστατικός σκοπός είναι η επιδίωξη του συλλογικού οφέλους και η εξυπηρέτηση γενικότερων κοινωνικών συμφερόντων».

Η Κοινωνική Οικονομία ή εναλλακτικά «Αλληλέγγυα Οικονομία» ή «Τρίτος Τομέας» έχει ως αξίες την αλληλεγγύη, την κοινωνική συνοχή, την υπεροχή του ατόμου έναντι του κεφαλαίου, την κοινωνική υπευθυνότητα και τη δημοκρατική λήψη αποφάσεων. Επιπλέον, σκοπό της Κοινωνικής Οικονομίας αποτελεί η επανεπένδυση και όχι το κέρδος, διαμορφώνοντας έναν διαφορετικό τρόπο επιχειρείν.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση απασχολούνται στην Κοινωνική Οικονομία πάνω από 11 εκ. εργαζόμενοι, οι οποίοι αποτελούν περίπου το 6% της συνολικής της απασχόλησης. Στη Γαλλία ο θεσμός εμφανίζεται περισσότερο ανεπτυγμένος, συγκεντρώνοντας το 10% του ΑΕΠ και το 12% της απασχόλησης της χώρας.

Ως φορέας της Κοινωνικής Οικονομίας, θεσπίζεται η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ.). Είναι αστικός συνεταιρισμός με κοινωνικό σκοπό και διαθέτει εκ του νόμου την εμπορική ιδιότητα. Προτεραιότητα των Κοιν.Σ.Επ. η αύξηση της απασχόλησης και η ενίσχυση των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού. Χαρακτηριστική είναι επίσης η διαδικασία λήψης εσωτερικών αποφάσεων, δίνοντας έμφαση στη δικαιότερη εκπροσώπηση (ένα πρόσωπο - μια ψήφος). Τέλος, το πλεόνασμα διανέμεται για το κοινωνικό συμφέρον, επανεπενδύοντας στην επιχείρηση ή δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας. Ανάλογα με τον ειδικότερο σκοπό τους, μπορούν να δημιουργηθούν 3 είδη Κοιν.Σ.Επ.:

Α) Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης

Αφορούν στην ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Ποσοστό 40% κατ' ελάχιστον των εργαζομένων σε αυτές τις επιχειρήσεις θα πρέπει να ανήκουν υποχρεωτικά σ' αυτές.

Ένταξη είναι η διαδικασία κοινωνικής ενσωμάτωσης ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού, κυρίως μέσω της προώθησής του στην απασχόληση.

Ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού είναι οι κοινωνικές ομάδες πληθυσμού των οποίων η συμμετοχή στην κοινωνική και οικονομική ζωή δυσχεραίνεται, είτε εξαιτίας κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων, είτε εξαιτίας σωματικής ή ψυχικής ή νοητικής ή αισθητηριακής αναπηρίας, είτε εξαιτίας απρόβλεπτων γεγονότων τα οποία επηρεάζουν την εύρυθμη λειτουργία της τοπικής ή και ευρύτερα περιφερειακής οικονομίας.

Οι ευπαθείς ομάδες πληθυσμού χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

Ευάλωτες ομάδες πληθυσμού: είναι εκείνες οι ομάδες του πληθυσμού που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς. Σε αυτές ανήκουν άτομα με αναπηρίες (σωματικές ή ψυχικές ή νοητικές ή αισθητηριακές), εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες άτομα, οροθετικοί, φυλακισμένοι / αποφυλακισμένοι, ανήλικοι παραβάτες.

Ειδικές ομάδες πληθυσμού: είναι οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας, από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν ενδεικτικά οι άνεργοι νέοι, οι άνεργες γυναίκες, οι άνεργοι άνω των πενήντα ετών, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι αρχηγοί μονογο-

νεϊκών οικογενειών και τα μέλη πολύτεκνων οικογενειών, γυναίκες θύματα κακοποίησης, οι αναλφάβητοι, οι κάτοικοι απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, τα άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες.

Β) Κοιν.Σ.Επ. Κοινωνικής Φροντίδας

Αφορούν στην παραγωγή και παροχή προϊόντων και υπηρεσιών κοινωνικού -προνοιακού χαρακτήρα σε συγκεκριμένες ομάδες πληθυσμού, όπως ηλικιωμένοι, βρέφη, παιδιά, άτομα με αναπηρία και άτομα με χρόνιες παθήσεις.

Γ) Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικού και Παραγωγικού Σκοπού

Αφορούν στην παραγωγή προϊόντων και παροχή υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών της συλλογικότητας (πολιτισμός, περιβάλλον, οικολογία, εκπαίδευση, παροχές κοινής ωφέλειας, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, διατήρηση παραδοσιακών δραστηριοτήτων και επαγγελμάτων κ.ά.) που προάγουν το τοπικό και συλλογικό συμφέρον, την προώθηση της απασχόλησης, την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και την ενδυνάμωση της τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης.

Η κοινωνική οικονομία είναι ένας βασικός πυλώνας που μπορεί να στηρίξει την νησιωτική οικονομία και ιδίως αυτή των μικρότερων νησιών και ειδικότερα:

- Τις ευάλωτες ομάδες των νησιών, ιδίως στα νησιά που διαπιστώνεται το πρόβλημα.
- Τις ειδικές ομάδες, ανέργους νέους και γυναίκες, μακροχρόνια ανέργους, πρόσφυγες, κ.λπ.
- Την παροχή κοινωνικών και προνοιακών υπηρεσιών, ιδίως στα νησιά που είτε έχουν ανεπαρκείς δομές, είτε στα -μικρά κυρίως νησιά- που στερούνται τέτοιων δομών.
- Την ανάπτυξη τομέων της παραγωγής και παραγωγικών δραστηριοτήτων όπως τα τοπικά προϊόντα, η πολιτιστική - δημιουργική παραγωγή και δραστηριότητα, τα παραδοσιακά επαγγέλματα, οι ειδικές μορφές τουρισμού, κ.λπ.

Με βάση τα παραπάνω η ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας πρέπει να αποτελέσει άξονα προτεραιότητας ή βασικό μέτρο στον αναπτυξιακό σχεδιασμό των νησιών και στα αντίστοιχα επιχειρησιακά προγράμματα.

7. Συμπεράσματα και Προτάσεις

7.1. Διαπιστώσεις και Συμπεράσματα

Στο παρόν κεφάλαιο εξάγονται συμπεράσματα και προτάσεις από την ανάλυση που προηγήθηκε στο σύνολο της μελέτης, καθώς και από τα συμπληρωμένα ερωτηματολόγια των νησιωτικών δήμων. Αρχικά, διαμορφώνονται προτάσεις εθνικής πολιτικής για τον ελληνικό νησιωτικό χώρο στο πλαίσιο των οποίων παρουσιάζονται οι κύριοι στρατηγικοί στόχοι στην αναζήτηση μιας Εθνικής Νησιωτικής Στρατηγικής. Επίσης διαμορφώνονται προτάσεις Αναπτυξιακής Πολιτικής στον νησιωτικό χώρο, οι οποίες εξειδικεύονται επιμέρους στους Στρατηγικούς Στόχους και τα πρότυπα Νησιωτικής Ανάπτυξης, σε προτάσεις Οικονομικής, Κοινωνικής και Πολιτιστικής Πολιτικής, αλλά και σε προτάσεις Πολιτικής Υπηρεσιών και Πολιτικής Θεσμικών Μεταβολών.

Στον παρόν επίσης καταγράφεται η ανάγκη για διαφοροποίηση των ΠΕΠ των νησιωτικών περιφερειών από τα ΠΕΠ του ηπειρωτικού χώρου, όπως επίσης και η ανάγκη διαμόρφωσης Ειδικού Στατιστικού Συστήματος για τον ελληνικό νησιωτικό χώρο. Επιπλέον, προτείνεται η διαμόρφωση πολιτικής της Ε.Ε. συγκεκριμένα για τον νησιωτικό χώρο, όπως και η ενσωμάτωση του φαινομένου της Νησιωτικότητας στο σύνολο των Κοινοτικών Πολιτικών. Τέλος, παρουσιάζεται ένα Επιχειρησιακό Πρόγραμμα σε επίπεδο δήμου για την εφαρμογή των προτάσεων της παρούσας μελέτης.

7.2. Προτάσεις Εθνικής Πολιτικής για τον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο

7.2.1. Ανάλυση των Κύριων Στρατηγικών Στόχων στην αναζήτηση μιας Εθνικής Νησιωτικής Στρατηγικής

Οι κύριοι στρατηγικοί στόχοι του ελληνικού νησιωτικού χώρου πρέπει να διαμορφωθούν με τρόπο ώστε να αντιμετωπίσουν

α) Τα δομικά προβλήματα του ελληνικού νησιωτικού χώρου, που είναι:

- Το μικρό μέγεθος
- Η Πολυνησιωτικότητα και η διπλή Νησιωτικότητα
- Η περιφερειακότητα και η απομόνωση / παραμεθόριος χαρακτήρας
- Οι γεωμορφολογικοί παράγοντες

β) Τους ενδογενείς παράγοντες της νησιωτικής ανάπτυξης, που ήδη έχουν εντοπισθεί

- Πρόσβαση στις αγορές, προβλήματα στις μεταφορές
- Περιορισμένοι φυσικοί πόροι
- Περιβαλλοντικά προβλήματα
- Περιορισμένοι ανθρώπινοι πόροι, δημογραφικά προβλήματα
- Περιορισμοί στις δυνατότητες παραγωγής
- Περιορισμός εξωτερικών και εσωτερικών οικονομιών
- Εποχικότητα
- Πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες, υγεία, εκπαίδευση
- Ελλιπής αποκέντρωση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων

Οι κύριοι στρατηγικοί στόχοι πρέπει να δίνουν απάντηση στα δομικά προβλήματα και στους ενδογενείς παράγοντες της νησιωτικής ανάπτυξης και να καταλήγουν σε ειδικούς στρατηγικούς στόχους.

Ως κύριοι στρατηγικοί στόχοι για την ανάπτυξη του ελληνικού νησιωτικού χώρου και των νησιών του μπορούν να αναφερθούν:

- **Η ενίσχυση της εξωστρέφειας και της αυτοδύναμης τοπικής ανάπτυξης**
- **Η ενίσχυση των εξωτερικών οικονομιών και η άρση της απομόνωσης**
- **Η αξιοποίηση των φυσικών και ανθρώπινων πόρων στην αναπτυξιακή διαδικασία**
- **Η πληθυσμιακή ενδυνάμωση και ενίσχυση της συνοχής**

Οι βασικοί ειδικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των προβλημάτων - προκλήσεων του ελληνικού νησιωτικού χώρου που πρέπει να επιδιωχθούν σε επίπεδο νησιού είναι οι εξής.

1. Αντιμέτωπιση της περιφερειακότητας και των προβλημάτων στις μεταφορές και στην πρόσβαση στις αγορές

Τα στρατηγικά προβλήματα που παρουσιάζονται στον τομέα αυτό είναι:

- Ο χρόνος και το κόστος μεταφοράς
- Τα καιρικά προβλήματα και οι επιπτώσεις τους στις θαλάσσιες μεταφορές
- Η Διπλή Νησιωτικότητα και η Πολυνησιωτικότητα
- Η ανεπάρκεια λιμένων και αεροδρομίων (που επιτείνεται από την εποχική αύξηση του τουριστικού ρεύματος)
- Ο προσανατολισμός των επενδύσεων και των μεγάλων επιχειρήσεων στον ηπειρωτικό χώρο.

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων είναι:

- Η επιδότηση των μεταφορών του νησιωτικού χώρου (Μεταφορικό Ισοδύναμο)
- Η βελτίωση λιμανιών και αεροδρομίων
- Η βελτίωση των συνδέσεων μεταξύ των νησιών. Η δημιουργία κόμβων μεταφορών θα συμβάλει στη μείωση της Διπλής Νησιωτικότητας, αλλά και στην ενίσχυση των νησιωτικών πόλων ανάπτυξης
- Ο εκσυγχρονισμός του επιβατικού στόλου
- Η ενίσχυση των τηλεπικοινωνιών και η γενικότερη ενίσχυση του τομέα τεχνολογιών πληροφορικής επικοινωνίας
- Η προσέλκυση δυναμικών επιχειρήσεων μέσω της αξιοποίησης του Αναπτυξιακού Νόμου και της δημιουργίας επιχειρηματικών υποδομών στους νησιωτικούς πόλους (ΒΕΠΕ, ΒΙΟΠΑ, τεχνολογικά πάρκα, εμπορευματικά κέντρα - logistics κ.λπ.).

2. Ενίσχυση της Οικονομικής Βάσης

Τα στρατηγικά προβλήματα που αφορούν στον τομέα αυτό είναι:

- Η περιορισμένη οικονομική βάση
- Ο προσανατολισμός στη Γεωργία και την Αλιεία και κυρίως η τουριστική μονοειδίκευση και εξάρτηση. Η τελευταία δημιουργεί προβλήματα εποχικότητας και περιβαλλοντικής υποβάθμισης.
- Η βιομηχανική παρακμή, που οφείλεται στην κατάρτιση των αγορών, στο αυξημένο μεταφορικό κόστος, στην έλλειψη στήριξης.
- Οι αυξημένες ανάγκες Υπηρεσιών Δημόσιου Τομέα ιδίως τις περιόδους αιχμής.
- Το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων.

Οι στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων είναι:

- Η κλαδική διαφοροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας μέσω μιας προσαρμοσμένης πολιτικής κινήτρων
- Η ενίσχυση των νέων τεχνολογιών, των τεχνολογιών πληροφορικής επικοινωνίας και της τηλεματικής, της καινοτομίας κ.λπ.
- Η ενίσχυση των βιομηχανικών και επιχειρηματικών υποδομών (ΒΕΠΕ, τεχνολογικά πάρκα, εμπορευματικά κέντρα - logistics κ.λπ.)
- Η στήριξη τοπικών παραγωγικών συστημάτων, δικτύων επιχειρήσεων, clusters κ.λπ.
- Η ενίσχυση ειδικών μορφών τουρισμού, πολιτιστικός, συνεδριακός, φυσιολατρικός, καταδυτικός, αναρριχητικός τουρισμός
- Η ανάπτυξη του δημιουργικού τομέα και η ανάδειξη δημιουργικών νησιών (Creative Islands)
- Η δημιουργία ειδικών νησιωτικών ΚΕΠ.

3. Ενίσχυση της Απασχόλησης

Τα στρατηγικά προβλήματα που αφορούν στον τομέα αυτό είναι:

- Η μείωση του πληθυσμού, η γήρανση και η αύξηση της συμμετοχής του μη εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού
- Η μείωση του ποσοστού του νέου και εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού
- Η (σημερινή) έλλειψη παράδοσης στο επιχειρείν

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι:

- Η ενίσχυση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού
- Η στοχευμένη κατάρτιση σε θέματα επιχειρηματικότητας, τεχνολογιών πληροφορικής επικοινωνίας, εμπορίου και εξαγωγών
- Η ενίσχυση των νησιωτικών πανεπιστημίων και ΤΕΙ
- Η επιλεκτική στελέχωση των νησιωτικών δήμων με εξειδικευμένο δυναμικό βάσει του κριτηρίου της εντοπιότητας

4. Ενίσχυση της Πρόσβασης σε Υπηρεσίες Υγείας και Εκπαίδευσης

Τα στρατηγικά προβλήματα που αφορούν στον τομέα αυτό αφορούν κυρίως στο κόστος, που επιτείνεται από την κατάτμηση του χώρου και το οποίο στον τομέα της υγείας αφορά:

- Στη λειτουργία, τη στελέχωση και τον εξοπλισμό ιατρείων σε κάθε νησί
- Στην αντιμετώπιση έκτακτων περιστατικών
- Στην αντιμετώπιση ατυχημάτων
- Στις ειδικές θεραπείες

Στον τομέα της Εκπαίδευσης αφορά:

- Στην ανάγκη λειτουργίας σχολικών μονάδων σε κάθε νησί για τη συγκράτηση του πληθυσμού

- Στη λειτουργία μικρών μονάδων, ιδίως της δευτεροβάθμιας
- Στην ειδική αγωγή

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι:

- Ένα σύστημα επιδοτήσεων για τη στήριξη των υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης σε κάθε νησί με έμφαση στα μικρά νησιά
- Ανάπτυξη και υιοθέτηση νέων τεχνολογιών και τεχνολογιών πληροφορικής επικοινωνίας όπως τηλεϊατρική, τηλεδιάσκεψη, τηλεεκπαίδευση

5. Ενίσχυση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ)

Τα βασικά προβλήματα για την ανάπτυξη του τομέα αυτού στον νησιωτικό χώρο είναι:

- Το κόστος εγκατάστασης του εξοπλισμού
- Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού
- Τα προβλήματα ποιότητας των τηλεπικοινωνιών και των δικτύων
- Η απροθυμία των επιχειρήσεων τεχνολογιών πληροφορικής επικοινωνίας να εγκατασταθούν στα νησιά

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων είναι:

- Η βελτίωση των τηλεπικοινωνιακών δικτύων και υπηρεσιών στον νησιωτικό χώρο
- Η εκπαίδευση και κατάρτιση του νησιωτικού ανθρώπινου δυναμικού
- Η διάχυση της χρήσης Η/Υ και διαδικτύου στον νησιωτικό χώρο
- Η εξειδίκευση του Αναπτυξιακού Νόμου με την πρόβλεψη ενισχυμένων κινήτρων επέκτασης - ίδρυσης επιχειρήσεων τεχνολογιών πληροφορικής επικοινωνίας στον νησιωτικό χώρο
- Η πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, ικανού να προσφέρει υπηρεσίες στο σύνολο των τομέων αρμοδιότητάς της

6. Αντιμετώπιση των Περιβαλλοντικών Προβλημάτων και του Περιορισμού των Φυσικών Πόρων

Τα βασικά προβλήματα του τομέα αυτού είναι:

- Οι περιορισμένοι φυσικοί πόροι λόγω του μικρού μεγέθους των νησιών και της κατάτμησης του νησιωτικού χώρου
- Τα προβλήματα διαχείρισης του υδάτινου αποθέματος ιδίως την τουριστική περίοδο
- Η μειωμένη ενεργειακή επάρκεια και το υψηλό κόστος παραγωγής και μεταφοράς
- Η ανεπάρκεια διαχείρισης των απορριμμάτων και αποβλήτων και η έλλειψη υποδομών
- Η οικιστική επέκταση σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος και της αγροτικής γης
- Η ρύπανση των ακτών

Οι στρατηγικοί στόχοι για τη αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι:

- Η αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
- Η ορθολογική διαχείριση υδάτων και η (ορθολογική) αξιοποίηση της αφαλάτωσης
- Η διαχείριση απορριμμάτων και αποβλήτων με την ανάπτυξη πρόσφορων μεθόδων και την δημιουργία των κατάλληλων υποδομών
- Η πολεοδομική οργάνωση και ο αυστηρός προγραμματισμός και έλεγχος χρήσεων γης

7. Ενίσχυση των Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων τη Χειμερινή Περίοδο

Τα βασικά προβλήματα που αφορούν στον τομέα αυτόν είναι:

- Η μείωση του πληθυσμού, λόγω της περιορισμένης τουριστικής περιόδου (η μείωση αυτή αφορά εκτός των τουριστών και στους επιχειρηματίες και τους εργαζόμενους στον τουριστικό τομέα)
- Οι περιορισμένες δυνατότητες πολιτιστικής ζωής
- Οι περιορισμένες δομές κατάρτισης
- Η έλλειψη του δημιουργικού τομέα

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι:

- Η ενίσχυση των πολιτιστικών δομών και υποδομών
- Η συγκρότηση του δημιουργικού τομέα, που αφορά στις δραστηριότητες γύρω από την πολιτιστική δημιουργία (παραστατικές τέχνες, πολυμέσα, video, τηλεόραση, design, καλλιτεχνική χειροτεχνία, εικαστικά, εκδόσεις, εκτυπώσεις) και ενεργοποίηση της δημιουργικής τάξης του νησιού
- Οι δραστηριότητες κατάρτισης και δημιουργικής απασχόλησης

8. Η Αντιμετώπιση της Ύπαρξης Μικρών και Απομονωμένων Νησιών

Τα στρατηγικά προβλήματα που παρουσιάζονται στον τομέα αυτό είναι:

- Μικρή έκταση
- Μικρός και γηράσκων πληθυσμός
- Περιορισμένοι πόροι
- Μικρή οικονομική βάση
- Προβλήματα πρόσβασης σε υπηρεσίες, υγεία, εκπαίδευση και αγορές

Οι στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων είναι:

- Κίνητρα στήριξης μικρών νησιών κυρίως με την ένταξή τους σε τοπικά παραγωγικά συστήματα με μεγάλα νησιά
- Υποχρεωτικές δικτυώσεις και δημιουργία clusters
 - α) με δυναμικά νησιά, σε τομείς όπως ο τουρισμός και ο εφοδιασμός τουριστικών μονάδων
 - β) στον κλάδο της Αλιείας - Ιχθυοκαλλιέργειας

9. Η Αντιμετώπιση των Ειδικών Πολιτικών Προβλημάτων

Τα στρατηγικά προβλήματα που παρουσιάζονται στον συγκεκριμένο τομέα είναι:

- Προβλήματα γεινίασης για τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου
- Ένταση μεταναστευτικού ρεύματος
- Κατάργηση ειδικής φορολογικής μεταχείρισης και κατάλληλης διαμόρφωσης του Αναπτυξιακού Νόμου λόγω Μνημονίων

Οι στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι:

- Κίνητρα στήριξης μικρών νησιών κυρίως με την ένταξή τους σε τοπικά παραγωγικά συστήματα με μεγάλα νησιά
- Υποχρεωτικές δικτυώσεις και δημιουργία clusters
 - α) με δυναμικά νησιά, σε τομείς όπως ο τουρισμός και ο εφοδιασμός τουριστικών μονάδων
 - β) στον κλάδο της Αλιείας - Ιχθυοκαλλιέργειας

Για την αναπτυξιακή ανάταξη του ελληνικού νησιωτικού χώρου είναι αναγκαία η ανάδειξη νησιωτικών πόλων ανάπτυξης εκεί όπου αυτό είναι εφικτό, η ανάδειξη δευτερευόντων διανησιωτικών αναπτυξιακών κέντρων και η οριοθέτηση νησιωτικών πολιικών συμπλεγμάτων. Η δημιουργία και λειτουργία τέτοιων συμπλεγμάτων θα στηρίξει αποτελεσματικά τη διανησιωτική συνεργασία.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.1. ΣΥΣΤΗΜΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΠΟΛΩΝ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Το σύστημα αυτό δίνει κατευθύνσεις και στο ενδιαφέρον κάποιων μεγάλων νησιωτικών δήμων να λειτουργήσουν ως εθνικοί, περιφερειακοί ή διανησιωτικοί πόλοι ανάπτυξης.

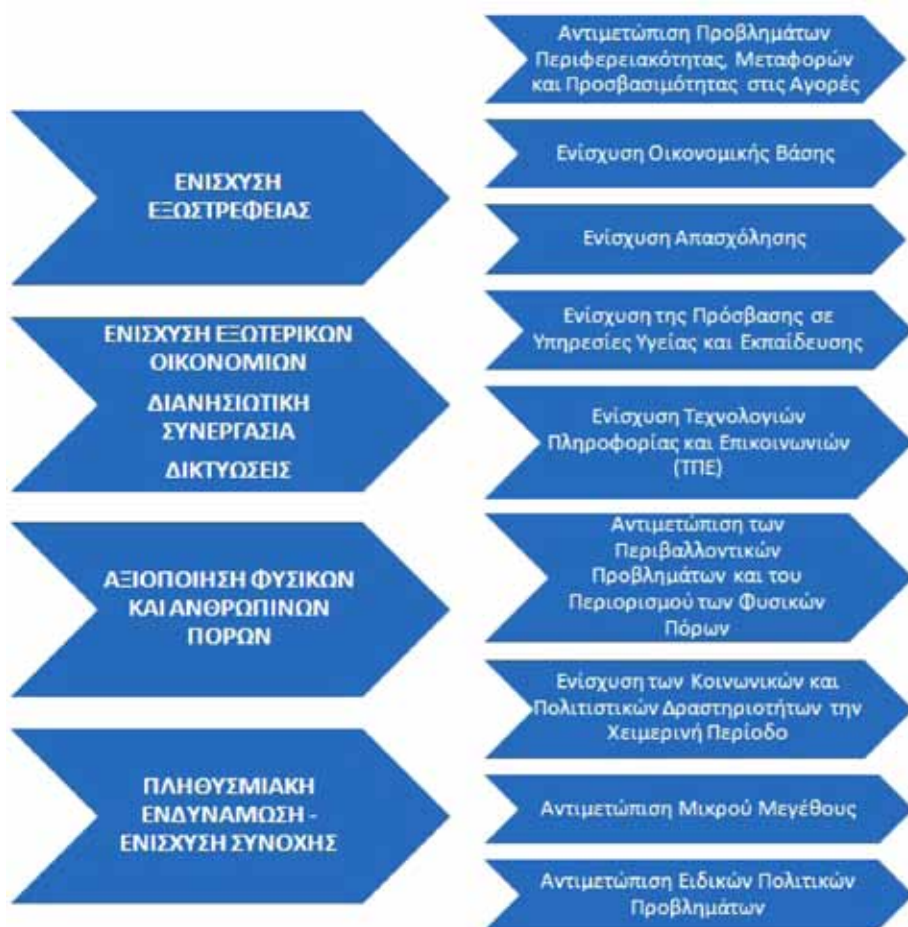
7.3. Προτάσεις Αναπτυξιακής Πολιτικής στον Νησιωτικό Χώρο

7.3.1. Στρατηγικοί Στόχοι και Πρότυπα Νησιωτικής Ανάπτυξης

Με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε οι προτάσεις αναπτυξιακής πολιτικής που πρέπει να προσαρμοσθούν ανά περιφέρεια και να ενταχθούν τόσο στα ΠΕΠ, όσο και στα Επιχειρησιακά Σχέδια των δήμων, πρέπει να προωθούν τους κύριους και τους ειδικούς Στρατηγικούς Στόχους της Εθνικής Πολιτικής για τον ελληνικό νησιωτικό χώρο.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζονται σχηματικά οι στόχοι αυτοί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.2. ΚΥΡΙΟΙ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Το πρότυπο ανάπτυξης στο σύνολο του ελληνικού νησιωτικού χώρου αλλά και κατά νησί, πρέπει να στηριχθεί σε δύο επιμέρους πρότυπα, τα οποία συνδυαζόμενα εξυπηρετούν τους κύριους και ειδικούς σκοπούς της Νησιωτικής Πολιτικής.

• **Το Πρότυπο της Ολοκληρωμένης - Τοπικής - Αειφόρου Ανάπτυξης**, που συνίσταται:

- Στην ισόρροπη ανάπτυξη, όλων των νησιών στο πλαίσιο του ελληνικού νησιωτικού χώρου και όλων των οικισμών στο πλαίσιο κάθε νησιού
- Στην αξιοποίηση όλων των τοπικών πλεονεκτημάτων κάθε νησιού και κάθε οικισμού ενδονησιωτικά: Επώνυμα τοπικά προϊόντα, εναλλακτικός τουρισμός, δραστηριότητες και προϊόντα του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα, τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, κ.λπ.
- Στην προστασία, διαφύλαξη και ανάδειξη του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων
- Στον σχεδιασμό της ανάπτυξης από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τοπικούς φορείς και κατοίκους (Σχεδιασμός από τη βάση)
- Στην ανάδειξη και ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας.
- Στην ανάδειξη επιμέρους brand name ανά νησί

• **Το Πρότυπο της Πολικής Ανάπτυξης**, που συνίσταται:

- Στην ανάδειξη ενός περιορισμένου αριθμού νησιωτικών μητροπόλεων ή νησιωτικών πόλων Ανάπτυξης Διεθνούς Εμβέλειας (Ρόδος, Κέρκυρα, κ.λπ.).
- Ο νησιωτικές μητροπόλεις, πέρα από τόποι δημιουργίας και διάχυσης της ανάπτυξης στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, διαμορφώνουν ισχυρά brand names στο Αιγαίο και στον άξονα Αδριατικής - Ιόνιο και χαρακτηρίζουν τη θαλάσσια περιοχή τους.
- Στην ανάδειξη νησιωτικών πόλων ανάπτυξης περιφερειακής ή διανησιωτικής εμβέλειας
- Στην ανάδειξη Κέντρων Ανάπτυξης σε επίπεδο μεγάλου νησιού.

Οι προϋποθέσεις λειτουργίας των νησιωτικών πόλων ανάπτυξης είναι:

- Επαρκές πληθυσμιακό μέγεθος, με ενδεικτικά μεγέθη:
 - >100 χιλ. κάτοικοι για τους Πόλους Ανάπτυξης Διεθνούς Εμβέλειας
 - >50 χιλ. κάτοικοι για Εθνικούς Νησιωτικούς Πόλους Ανάπτυξης
 - >10 χιλ. κάτοικοι για Κέντρα Ανάπτυξης σε επίπεδο νησιού
- Επάρκεια υποδομών, που περιλαμβάνουν:
 - Επιχειρηματικές Υποδομές: ΒΕΠΕ, ΒΙΟΠΑ, τεχνολογικά πάρκα, πάρκα logistics, κ.λπ.
 - Τεχνικές υποδομές: λιμένες, αεροδρόμια, δίκτυα ηλεκτρισμού - ενέργειας - τηλεπικοινωνιών - ύδρευσης - άρδευσης, εσωτερικά οδικά δίκτυα, μονάδες βιολογικού καθαρισμού και διαχείρισης απορριμμάτων
 - Κοινωνικές υποδομές: υγείας, εκπαίδευσης, πολιτισμού.
- Μια τουλάχιστον προωθητική δραστηριότητα, δηλαδή μια δραστηριότητα (επιχείρηση ή σημαντική υποδομή) που μπορεί να προσελκύσει συμπληρωματικές επιχειρήσεις, να ενισχύσει την τοπική απασχόληση και τα εισοδήματα.

Ως προωθητικές δραστηριότητες μπορούν να λειτουργήσουν:

- Επιχειρήσεις του μεταποιητικού ή του τεχνολογικού τομέα ή γενικά ενός κλάδου αιχμής

- Επιχειρήσεις του τουριστικού κλάδου (Μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα ή περιοχή ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης - ΠΟΤΑ)
- Το Πανεπιστήμιο με τα ερευνητικά του κέντρα, το ΤΕΙ
- Οργανωμένο νοσοκομείο με εξειδικευμένες κλινικές
- Οργανωμένος λιμένας, με πάρκο logistics, ΒΙΟΠΑ θαλάσσιου μετώπου, κ.λπ.

Η πρωτοθιτική δραστηριότητα μπορεί να στηρίξει την εξωστρέφεια της νησιωτικής οικονομίας, την ανάπτυξη εξωτερικών οικονομιών και τη διασφάλιση εθνικού και διεθνούς αναπτυξιακού ρόλου για τους νησιωτικούς πόλους ανάπτυξης. Σχηματικά το πρότυπο ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου μπορεί να παρουσιασθεί ως εξής:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.3. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Στο πλαίσιο της δειγματοληπτικής έρευνας στους νησιωτικούς δήμους εκφράστηκε το ενδιαφέρον νησιωτικών αστικών κέντρων να σχεδιάσουν την εξέλιξη και λειτουργία τους σε διανησιωτικά Κέντρα Ανάπτυξης ή σε Πόλους Ανάπτυξης περιφερειακής ή και εθνικής εμβέλειας.

7.3.2. Κύρια Μέσα για τη Νησιωτική Ανάπτυξη

A. Αναβάθμιση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην αναπτυξιακή διαδικασία
Η αναβάθμιση σύμφωνα με την ειδική έρευνα μπορεί να επιτευχθεί με:

- Τον επαναπροσδιορισμό των αρμοδιοτήτων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Την ενίσχυση των επιχορηγήσεων των νησιωτικών δήμων
- Τη στελέχωση και λειτουργία όλων των Υπηρεσιακών Μονάδων των νησιωτικών δήμων
- Την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού, βάσει και του κριτηρίου εντοπιότητας
- Την αναβάθμιση του ηλεκτρονικού εξοπλισμού των νησιωτικών δήμων
- Τη δημιουργία δομής αξιοποίησης ευρωπαϊκών προγραμμάτων σε επίπεδο νησιωτικού δήμου ή ομάδας συνεργαζομένων νησιωτικών δήμων
- Τη δημιουργία κόμβων διανησιωτικής συνεργασίας
- Τη λειτουργία υπηρεσιακών μονάδων Τοπικής Ανάπτυξης σε επίπεδο νησιωτικού δήμου

B. Ενεργοποίηση του κράτους στην επιδίωξη του στόχου της νησιωτικής ανάπτυξης με δράσεις, που επισημάνθηκαν στη δειγματοληπτική έρευνα, όπως:

- Η χάραξη μακροχρόνιας Στρατηγικής Ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου που θα περιλαμβάνει:
 - Την ενίσχυση των Δυναμικών Πόλων και Κέντρων Ανάπτυξης
 - Τη διαμόρφωση και στήριξη, μέσω ενός αναμορφωμένου Αναπτυξιακού Νόμου, εξειδικευμένης Κλαδικής Πολιτικής
 - Τη δημιουργία στρατηγικών υποδομών (τεχνικών - δικτύων, επιχειρηματικών, κοινωνικών και πολιτιστικών)
 - Την αναβάθμιση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Η διαμόρφωση Ειδικής Φορολογικής Πολιτικής για τον ελληνικό νησιωτικό χώρο
- Διαμόρφωση Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τον νησιωτικό χώρο της Ε.Ε. και ενσωμάτωσή της στις πολιτικές της Ε.Ε.
- Αναβάθμιση των κρατικών δομών στήριξης της νησιωτικής ανάπτυξης
- Ενεργοποίηση της επιτροπής Νησιωτικής Πολιτικής της Βουλής
- Διαμόρφωση ειδικών Τομεακών Πολιτικών για τον ελληνικό νησιωτικό χώρο σε τομείς όπως: Μεταφορές (Μεταφορικό Ισοδύναμο), Ενέργεια, Προστασία Περιβάλλοντος, Μεταποίηση, Τηλεπικοινωνίες - Δίκτυα, κ.λπ.

7.3.3. Προτάσεις Οικονομικής Πολιτικής

Η οικονομική πολιτική στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, όπως αναλυτικά παρουσιάστηκε στο υποκεφάλαιο 3.2 «Ανταγωνιστικοί τομείς της νησιωτικής οικονομίας» και όπως εμπλουτίστηκε με τις απόψεις των νησιωτικών δήμων οφείλει να στηριχθεί:

Στην Τουριστική Ανάπτυξη με δράσεις όπως:

- Η στήριξη μαζικού παραθεριστικού τουρισμού

- Ο εμπλουτισμός τουριστικού προϊόντος
- Η ανάδειξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Η διαμόρφωση - προβολή πακέτου ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης
- Η διακυβέρνηση ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης ανά νησιωτικό δήμο

Στην Ανάπτυξη του Πρωτογενή Τομέα με βασικές κατευθύνσεις:

- Τον προσδιορισμό χρήσεων γης για τον πρωτογενή τομέα
- Τη διαφοροποίηση του αγροτικού προϊόντος
- Την ανάδειξη τοπικών αγροτικών (γεωργικών και κτηνοτροφικών) προϊόντων και την έμφαση στην ποιότητα και ανάδειξη νέων ΠΟΠ, ΠΓΕ, ΟΠΑΠ
- Την αξιοποίηση της πολιτικής ανάπτυξης της υπαίθρου και της πολιτικής για τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές σε επίπεδο νησιού (Αγροπεριβαλλοντικά μέτρα, δράσεις τύπου leader, κ.λπ.)
- Τη σύνδεση της αγροτικής παραγωγής με την τουριστική ανάπτυξη - δικτύωση παραγωγών με τουριστικές επιχειρήσεις
- Την ενημέρωση - κατάρτιση αγροτών ανά νησιωτικό δήμο
- Τη στήριξη συνεταιρισμών και ενώσεων παραγωγών ανά νησιωτικό δήμο
- Τη διαμόρφωση αγροπεριβαλλοντικών μέτρων ανά νησιωτικό δήμο (μη υδροβόρες ποικιλίες και καλλιέργειες, διατήρηση τοπίου, αναβαθμίδες, κ.λπ.)
- Τη δημιουργία υποδομών μεταποίησης αγροτικών προϊόντων (τυποποιητήρια, τυροκομεία, σφαγεία, κ.λπ.) και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων του αγροτικού τομέα
- Τη διαμόρφωση δικτύου παραγωγών και τουριστικών επιχειρήσεων ανά νησιωτικό δήμο

Στην Αλιεία και τις Υδατοκαλλιέργειες, με τη διαμόρφωση δομής και σχεδίου δράσης διακυβέρνησης της Αλιείας και της Υδατοκαλλιέργειας ανά νησιωτικό δήμο ή ομάδα νησιωτικών δήμων.

Στην Ανάπτυξη του Τομέα Μεταποίησης - Βιοτεχνίας και Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων, με επικέντρωση της προσπάθειας:

- Στην αξιοποίηση του Αναπτυξιακού Νόμου και στην προσπάθεια βελτίωσής του (βλ. εν 3.2.6.)
- Στην ανάπτυξη Συνεργατικών Μοντέλων - Clustering
 - Την οργάνωση Συστάδων Αγροδιατροφικών, Μεταποιητικών, Τουριστικών, Συμβουλευτικών Επιχειρήσεων
 - Την ανάπτυξη κοινών δράσεων, όπως συμμετοχή σε Εκθέσεις, Συνέδρια, Σεμινάρια.
 - Την ανάδειξη Συνεργατικών Σχηματισμών Καινοτομίας
- Στη στήριξη της απασχόλησης και την κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού
- Στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων
- Στη διαμόρφωση Τοπικών Συστημάτων Ποιότητας
- Στην ενίσχυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, με δράσεις όπως:
 - Η ενημέρωση για τον θεσμό της Κοινωνικής Οικονομίας
 - Η δημιουργία Θερμοκοιτίδων Κοινωνικών Επιχειρήσεων
 - Η κατάρτιση Στελεχών Κοινωνικών Επιχειρήσεων
 - Η δημιουργία Κοινωνικών Επιχειρήσεων
 - Η ενίσχυση της απασχόλησης ευαίσθητων Κοινωνικών Ομάδων
- Στην άρση απομόνωσης μικρών νησιών

Στην Ανάπτυξη του Δημιουργικού Τομέα, ο οποίος:

- Αποτελεί σημαντική αναπτυξιακή δυνατότητα για την ανάπτυξη των νησιών, συνδεδεμένη τόσο με τον μαζικό όσο και τον εναλλακτικό τουρισμό.
- Μπορεί να δημιουργήσει και να συντηρήσει θέσεις εργασίας και να κρατήσει στα νησιά νέους τεχνικούς, επιστήμονες και καλλιτέχνες.
- Είναι απαραίτητος για την ανάδειξη και την αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων, των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και της παράδοσης κάθε νησιού.
- Μπορεί να βοηθήσει στη διεύρυνση της τουριστικής περιόδου αλλά και να στηρίξει την πνευματική και την κοινωνική ζωή των νησιών την περίοδο εκτός τουριστικής αιχμής.
- Μπορεί να στηρίξει τη διεύρυνση της χρήσης των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών σε τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η δημόσια διοίκηση, η ιδιωτική πρωτοβουλία.

Επιπλέον απαιτούνται **οριζόντιες δράσεις** για την επίτευξη των Στρατηγικών Στόχων της Νησιωτικής Πολιτικής, σε επίπεδο περιφέρειας αλλά και νησιού. Οι δράσεις αυτές αφορούν:

- Στην αντιμετώπιση της περιφερειακότητας και των προβλημάτων στις μεταφορές και στην πρόσβαση στις αγορές
- Στην ενίσχυση της οικονομικής βάσης
- Στην ενίσχυση της απασχόλησης
- Στην ενίσχυση τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών (ΤΠΕ)
- Στην αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και του περιορισμού των φυσικών πόρων
- Στην ύπαρξη μικρών και απομονωμένων νησιών
- Σε ειδικά πολιτικά προβλήματα

7.3.4. Προτάσεις Κοινωνικής Πολιτικής

Η κοινωνική πολιτική οφείλει να έχει διπλή στόχευση.

Πρώτον, στην ενίσχυση της πρόσβασης σε υπηρεσίες Υγείας - Πρόνοιας και Εκπαίδευσης, ιδίως στα μικρότερα νησιά και δεύτερον, στην ενίσχυση των δομών της κοινωνικής οικονομίας ανά νησί.

Οι παρεμβάσεις στον τομέα της υγείας που απαιτούνται άμεσα αφορούν:

- Στη στελέχωση αλλά και τον εξοπλισμό των νησιωτικών Νοσοκομείων, Κέντρων Υγείας, Μονάδων Υγείας, Περιφερειακών Ιατρείων, Πολυδύναμων Περιφερειακών Ιατρείων και Ειδικών Περιφερειακών Ιατρείων.
- Στις ειδικές ανάγκες των νησιών που αναφέρονται:
 - Στην έλλειψη ειδικοτήτων ιατρών
 - Στις ειδικές θεραπείες, κυρίως των χρονίως πασχόντων
 - Στα ατυχήματα, κυρίως της τουριστικής περιόδου
 - Στα έκτακτα περιστατικά

Τα προβλήματα στον Τομέα της Πρόνοιας αφορούν στην έλλειψη δομών και υπηρεσιών πρόνοιας, ιδίως στα μικρά νησιά, όπως προκύπτει και από τη δειγματοληπτική έρευνα.

Στην εκπαίδευση βασικά θέματα υπάρχουν στα μικρότερα νησιά και αφορούν:

- Στις μικρές μονάδες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης
- Στην Ειδική Αγωγή

Επίσης, η έμφαση των παρεμβάσεων πρέπει να δοθεί:

- Στη στήριξη (στελέχωση και εξοπλισμός) των υπηρεσιών Υγείας, Πρόνοιας και Εκπαίδευσης με προτεραιότητα στα μικρά νησιά
- Στη χρηματοδότηση τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών για την ενίσχυση των ως άνω τομέων (τηλεϊατρική, τηλεεκπαίδευση, τηλεδιάσκεψη, κ.λπ.) με παράλληλη βελτίωση των Τηλεπικοινωνιακών Δικτύων και Υπηρεσιών στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, στην κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού και στη διάχυση της χρήσης Η/Υ και του διαδικτύου.
- Στη στήριξη της δημιουργίας και της λειτουργίας Κοιν.Σ.Επ. στον νησιωτικό χώρο.

7.3.5. Προτάσεις Πολιτιστικής Πολιτικής

Τόσο ανά περιφέρεια όσο και ανά νησί, είναι απαραίτητη η διαμόρφωση ενός σχεδίου Πολιτιστικής Ανάπτυξης.

Οι κύριοι στόχοι αυτού του σχεδίου είναι κατά βάση οι εξής:

- Ανάδειξη των συγκριτικών και κυρίως των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των νησιών και δημιουργία «ταυτότητας προορισμού» κάθε νησιού χωριστά, που θα βελτιώσει την εικόνα τους (image) και θα βοηθήσει στην προσπάθεια να γίνουν πιο αναγνωρίσιμα και ελκυστικά στην ανταγωνιστική τουριστική αγορά.
- Ενίσχυση της πολιτιστικής ανάπτυξης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο και προσέλκυση και συμμετοχή του πληθυσμού και των επισκεπτών σε πολιτιστικές δραστηριότητες, ιδιαίτερα σε εκείνες που αξιοποιούν το τοπικό πολιτιστικό δυναμικό και παρουσιάζουν ξεχωριστό χαρακτήρα.
- Προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων, με την οργάνωση αναξιοποίητων αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών μνημείων, την ανακαίνιση μουσείων, την έκδοση πληροφοριακού υλικού, την προστασία του ιστορικού δομημένου περιβάλλοντος κ.λπ.
- Χρησιμοποίηση των νέων μέσων ψηφιακής τεχνολογίας για την ανάδειξη και ερμηνεία των πολιτιστικών πόρων, μέσω των Κέντρων Μεθερμηνεύσης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Heritage Interpretation Centers), όπως τα κέντρα Εικονικής Πραγματικότητας, τα κέντρα Αναπαράστασης, τα «Καινοτομικά» μουσεία, κ.ά.
- Δημιουργία πολιτιστικών δικτύων, όπως μνημείων και αρχαιολογικών χώρων (πολιτιστικές διαδρομές), μουσείων (διαδρομές μουσείων), φεστιβάλ κ.ά., που διευκολύνουν τη συνεργασία και ενισχύουν την επισκεψιμότητα και την ευρύτερη προβολή τους με αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει το διαδίκτυο.
- Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως ο πολιτιστικός και ο θρησκευτικός τουρισμός, που βασίζονται κατά κύριο λόγο στα μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και σε στοιχεία του νεώτερου πολιτισμού. Οι μορφές αυτές συντελούν στον εμπλουτισμό και την αναβάθμιση του «κλασικού» τουριστικού προϊόντος με στόχο την προσέλκυση επισκεπτών υψηλότερου εισοδήματος και μορφωτικού επιπέδου και τη διάχυση του τουριστικού ρεύματος σε μικρότερα νησιά.

7.3.6. Προτάσεις Πολιτικής Υπηρεσιών

Βασική προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα και στη συνέχεια για την οικονομική ανάπτυξη των νησιών αποτελεί η ανάπτυξη του τομέα των Υπηρεσιών με έμφαση στις υπηρεσίες:

- Μεταφορών

- Υγείας και Πρόνοιας
- Εκπαίδευσης

Στους επιμέρους τομείς σημαντική είναι η βελτίωση των σχετικών υποδομών αλλά και των παρεχόμενων υπηρεσιών χωρίς τις οποίες δεν έχουν ουσιαστική αξία οι υποδομές. Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη τόσο του τομέα των υπηρεσιών, όσο και την ίδια τη νησιωτική ανάπτυξη, είναι η επικέντρωση στις ακόλουθες υποδομές - υπηρεσίες:

- Υποδομές - Υπηρεσίες Μεταφορών
- Υποδομές - Υπηρεσίες Υγείας
- Υποδομές - Υπηρεσίες Εκπαίδευσης
- Υποδομές - Υπηρεσίες ΤΠΕ - Ευρυζωνικές Υπηρεσίες

Ιδίως στον τομέα των μεταφορών βασική προτεραιότητα έχουν:

- Η επιδότηση των μεταφορών του νησιωτικού χώρου (Μεταφορικό Ισοδύναμο)¹
- Η βελτίωση λιμανιών και αεροδρομίων
- Η βελτίωση των συνδέσεων μεταξύ των νησιών. Η δημιουργία κόμβων μεταφορών θα συμβάλει στη μείωση της Διπλής Νησιωτικότητας, αλλά και στην ενίσχυση των νησιωτικών πόλων ανάπτυξης
- Ο εκσυγχρονισμός του επιβατικού στόλου
- Η ενίσχυση των τηλεπικοινωνιών και η γενικότερη ενίσχυση του τομέα τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνίας
- Η έγκαιρη και ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των ζητημάτων των άγονων ακτοπλοϊκών και αεροπορικών γραμμών.

7.3.7. Προτάσεις Πολιτικής Θεσμικών Μεταβολών

Η πολιτική θεσμικών μεταβολών πρέπει να επικεντρωθεί

- **Στην ουσιαστική εφαρμογή του Άρθρου 101 του Συντάγματος** για την υποχρέωση του κοινού νομοθέτη και της Διοίκησης όταν δρουν κανονιστικά να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες συνθήκες των νησιωτικών περιοχών, μεριμνώντας για την ανάπτυξή τους.
- **Στην παροχή δυνατότητας άσκησης των αρμοδιοτήτων** που δίνει ο Καλλικράτης στους νησιωτικούς δήμους. Η άσκηση αρμοδιοτήτων προϋποθέτει την άμεση και **κατά προτεραιότητα στελέχωση των νησιωτικών δήμων με εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό**, με πρώτη προτεραιότητα τους μικρούς νησιωτικούς δήμους και με **ενεργοποίηση του κριτηρίου της εντοπιότητας**.
- **Στη μεταρρύθμιση της Πολιτικής Κρατικών Ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης**, του Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων και του Αναπτυξιακού Νόμου. Το σημαντικότερο πρόβλημα της Νησιωτικότητας επιβάλλει την ένταξη των νησιών στη μέγιστη Ένταση Ενίσχυσης. Διαφορετικά ο νόμος για τα κίνητρα είναι ουσιαστικά αντανάπτυξιακός και οδηγεί στην επιχειρηματική αποτελμάτωση του ελληνικού νησιωτικού χώρου.
- **Στην άμεση θέσπιση του Μεταφορικού Ισοδύναμου** με στόχο τη μείωση της δαπάνης μετακινήσεων του επιβατικού κοινού και της μεταφοράς αγαθών, με τις θαλάσσιες συγκοινωνίες σε σχέση με τις χερσαίες, υπό ανάλογες συνθήκες απόστασης.
- **Στην άμεση επαναφορά του μειωμένου ΦΠΑ στα νησιά**, που απαιτείται λόγω της Νησιωτικότητας, αλλά και για την αντιμετώπιση του ανταγωνισμού των γειτονικών τουριστι-

¹ Βλέπε αναλυτικά, υποκεφάλαιο 6.1.4. της μελέτης.

κών αγορών, που έχουν χαμηλότερους συντελεστές ΦΠΑ τόσο συνολικά, όσο και στους σημαντικούς τουριστικούς κλάδους όπως τα ξενοδοχεία, η εστίαση, οι επιβατικές μεταφορές, τα προϊόντα διατροφής, η είσοδος σε χώρους αναψυχής, κ.λπ.

- **Στην καθιέρωση ειδικών κινήτρων για τη συγκράτηση του πληθυσμού** στα νησιά και την αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος.
- **Στην επιδότηση των θέσεων δημοσίων υπαλλήλων σε κρίσιμους τομείς** για τη στελέχωσή τους (π.χ. ιατρικό προσωπικό).
- **Στη σύσταση «Γραφείου Συντονισμού Δράσεων Νησιωτικών Δήμων» στην ΚΕΔΕ**, το οποίο θα συγκεντρώνει στοιχεία, θα συμβουλεύει, θα συντονίζει δραστηριότητες, θα ενισχύει τις απαιτήσεις των νησιωτικών δήμων έναντι της κεντρικής κυβέρνησης, κ.ά.

7.4. Διαφοροποίηση ΠΕΠ των Νησιωτικών Περιφερειών από τα ΠΕΠ του Ηπειρωτικού Χώρου

Επειδή η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει ενσωματώσει την πραγματικότητα της Νησιωτικότητας στις πολιτικές της, εμφανίζεται ένα οξύμωρο φαινόμενο στον ελληνικό περιφερειακό προγραμματισμό. Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα των διάσπαρτων νησιωτικών περιφερειών, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της Ε.Ε., έχουν την ίδια λογική, τις ίδιες δομές και τους ίδιους άξονες προτεραιότητας με τα ΠΕΠ των ηπειρωτικών περιφερειών, ακόμη και με το ΠΕΠ της περίκλειστης Δυτικής Μακεδονίας.

Για να μη διαιωνισθεί το φαινόμενο αυτό και να αντιμετωπισθεί έγκαιρα για την επόμενη προγραμματική περίοδο, είναι σκόπιμη η διαμόρφωση προτάσεων από τους νησιωτικούς δήμους και τις νησιωτικές περιφέρειες για τη διαφοροποίηση των νησιωτικών ΠΕΠ. Ενδεικτικά στις προτάσεις αυτές μπορούν να ενταχθούν και οι ακόλουθες:

- **Διάθεση αυξημένων πόρων στα ΠΕΠ των νησιωτικών περιφερειών προκειμένου να καλύπτουν την κατάτμηση του χώρου** και τη λειτουργία των νησιών ως αυτόνομων μικροπεριφερειών προγραμματισμού.
- **Διαμόρφωση υποπρογραμμάτων κατά νησιωτική περιφερειακή ενότητα**, προ της κατάρτισης του ΠΕΠ, **με την ουσιαστική συμμετοχή φορέων και κατοίκων** και ένταξη των υποπρογραμμάτων αυτών στο ΠΕΠ της νησιωτικής περιφέρειας.
- **Υποχρεωτική ένταξη στα νησιωτικά ΠΕΠ δράσεων διανοητικής συνεργασίας** (Δίκτυα επιχειρήσεων, clusters, τοπικά παραγωγικά συστήματα, συνεργατικοί σχηματισμοί καινοτομίας)
- **Ένταξη στα νησιωτικά ΠΕΠ δράσεων διαπεριφερειακής συνεργασίας**, ανάμεσα σε νησιωτικές περιφέρειες ή ανάμεσα σε νησιωτικές περιφέρειες και στη γειτνιάζουσα ηπειρωτική περιφέρεια, σε αντιστάθμιση της άμεσης γειτνίασης και της ευκολίας αξιοποίησης κοινών υποδομών των ηπειρωτικών περιφερειών.

Η καταγραφή των προτάσεων μπορεί να ξεκινήσει μέσω μιας διαδικασίας διαλόγου των νησιωτικών δήμων με πρωτοβουλία της ΚΕΔΕ.

7.5. Διαμόρφωση Ειδικού Στατιστικού Συστήματος για τον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, σε αντίθεση με τις ηπειρωτικές χωρικές μονάδες (νομοί ή περιφερειακές ενότητες) που μπορούν να διερευνηθούν και να αντιμετωπισθούν ενιαία, οι νησιωτικές αποτελούνται από διακριτές, οικονομικά - κοινωνικά - γεωμορφολογικά, χωρικές μονάδες, τα νησιά.

Γι' αυτό, **στον νησιωτικό χώρο δεν χρησιμεύει η αποτύπωση στατιστικών στοιχείων κατά περιφερειακή ενότητα**. Είναι λοιπόν αναγκαία η αναμόρφωση του Στατιστικού Συστήματος στον νησιωτικό χώρο, με διαμόρφωση στατιστικών κατά νησί.

Για την αποτύπωση της αναπτυξιακής φυσιογνωμίας κάθε νησιού, αλλά και για τη διερεύνηση του φαινομένου αλλά και των επιπτώσεων της Νησιωτικότητας, είναι αναγκαία η συγκέντρωση - διάθεση επιμέρους δεικτών κατά νησί.

Ιδίως στον κατακερματισμένο ελληνικό νησιωτικό χώρο, τα απαιτούμενα ποσοτικά στοιχεία δεν περιλαμβάνονται στο ελληνικό Στατιστικό Σύστημα και μόνο ορισμένα από αυτά μπορούν να συγκεντρωθούν με επιτόπιες έρευνες.

Επιπλέον για την εκτίμηση του Δείκτη Περιφερειακής Ανταγωνιστικότητας και σε επίπεδο (κυρίως μεγάλου) νησιού είναι αναγκαία η συγκέντρωση δεδομένων, που αφορούν στα εξής: οικονομικές συνθήκες ως προϋπόθεση επιχειρηματικής δραστηριότητας, παραγωγικότητα, αγορά προϊόντων, υποδομές, υγεία, εκπαίδευση - κατάρτιση, αγορά εργασίας - εργατικό δυναμικό, απασχόληση - ανεργία, τοπική επιχειρηματικότητα, χρήση τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών, καινοτόμες δράσεις, αξιοποίηση τοπικών πόρων, κ.λπ.

7.6. Προτάσεις για τη Διαμόρφωση Πολιτικής της ΕΕ για τον Νησιωτικό Χώρο και Ενσωμάτωση της Νησιωτικότητας σε όλες τις Πολιτικές της

Στις βασικές προτάσεις για τη διαμόρφωση πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον νησιωτικό χώρο και την ενσωμάτωση της Νησιωτικότητας σε όλες τις πολιτικές της, μπορούν να ενταχθούν οι ακόλουθες.

- **Ένταξη της Νησιωτικότητας, της Διπλής Νησιωτικότητας και της Πολυνησιωτικότητας** (που αφορά σε μικρά διάσπαρτα νησιά) στην Πολιτική Συνοχής. Διερεύνηση ένταξης των Πολυνησιωτικών Περιφερειών στις Λιγότερο Ανεπτυγμένες Περιφέρειες.

- **Ένταξη της Νησιωτικότητας, της Διπλής Νησιωτικότητας και της Πολυνησιωτικότητας στην Πολιτική Κρατικών Ενισχύσεων.**

- Ένταξη των Πολυνησιωτικών Περιφερειών στην ανώτερη Ένταση Ενίσχυσης

- Καθιέρωση συστήματος λειτουργικών ενισχύσεων για την αντιμετώπιση

- Του αυξημένου κόστους μεταφοράς

- Του κατακερματισμού των αγορών

- Των προβλημάτων των υποδομών κυρίως στα μικρότερα νησιά

- Ουσιαστική στήριξη των ενισχύσεων λιμένων και αεροδρομίων

- **Καθιέρωση ειδικής φορολογικής πολιτικής, για τον διάσπαρτον νησιωτικό χώρο.**

- **Καθιέρωση ειδικών κινήτρων συγκράτησης του νέου ανθρώπινου δυναμικού στα νησιά**

- **Αντιμετώπιση του φαινομένου της μετανάστευσης και μετακίνησης προσφύγων, με:**

- Αποσυμφόρηση των παραμεθόριων νησιών

- Άμεση οικονομική ενίσχυση των σχετικών δομών των νησιών

- Διαμόρφωση ολοκληρωμένης και μακροχρόνιας εθνικής και ευρωπαϊκής Μεταναστευτικής Πολιτικής.
- **Ενίσχυση των πολιτικών προσβασιμότητας**, με ουσιαστική στήριξη των επιμέρους πολιτικών.
- Συνδέοντας την Ευρώπη
- Θαλάσσιες Αρτηρίες
- **Ουσιαστική συμμετοχή των νησιών στις δράσεις για την αειφόρο ενέργεια και την κλιματική αλλαγή** με βάση και το «Σύμφωνο των Νήσων».

7.7. Προτεινόμενο Επιχειρησιακό Εφαρμογής των Προτάσεων της Μελέτης

Για την προώθηση της νησιωτικής ανάπτυξης απαιτούνται προσαρμογές και σε όλα τα επίπεδα αναπτυξιακού σχεδιασμού: σε ενωσιακό, σε εθνικό, σε περιφερειακό και σε τοπικό επίπεδο. Οι προτάσεις παρεμβάσεων στα τρία πρώτα επίπεδα έχουν ήδη παρουσιασθεί. Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται συνοπτικά, με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε, σχέδιο επιχειρησιακού προγράμματος σε επίπεδο νησιωτικού δήμου σε άξονες προτεραιότητας.

7.7.1. Τοπική Ανάπτυξη και Ενίσχυση της Εξωστρέφειας

Βασικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπισθούν στο πλαίσιο του άξονα:

- Ισόρροπη χωρική ανάπτυξη (σε επίπεδο νησιού ή πολυνησιωτικού δήμου)
- Ολοκληρωμένη κλαδική ανάπτυξη
- Ανάδειξη τοπικών προϊόντων
- Ενίσχυση των βιομηχανικών και επιχειρηματικών υποδομών (ΒΕΠΕ, τεχνολογικά πάρκα, εμπορευματικά κέντρα - logistics κ.λπ.)
- Ενίσχυση του τουρισμού με έμφαση στις ειδικές μορφές τουρισμού
- Συγκρότηση δημιουργικού τομέα, που αφορά σε δραστηριότητες γύρω από την πολιτιστική δημιουργία (πολυμέσα, video, τηλεόραση, design, καλλιτεχνική χειροτεχνία, εικαστικά, θέατρο, χορός, φεστιβάλ, εκδόσεις - εκτυπώσεις) και ενεργοποίηση της δημιουργικής τάξης σε επίπεδο νησιού ή δικτύου νησιών
- Ανάδειξη brand name του νησιωτικού δήμου
- Στοχευμένη κατάρτιση σε θέματα επιχειρηματικότητας, τεχνολογιών πληροφορικής επικοινωνίας, εμπορίου και εξαγωγών
- Εκπαίδευση και κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού

7.7.2. Άρση της Απομόνωσης και Ενίσχυση των Εξωτερικών Οικονομιών

Βασικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπισθούν στο πλαίσιο του άξονα:

- Βελτίωση λιμανιών και αεροδρομίων
- Βελτίωση των συνδέσεων μεταξύ των νησιών
- Βελτίωση των τηλεπικοινωνιακών δικτύων και υπηρεσιών
- Προσέλκυση δυναμικών επιχειρήσεων
- Στήριξη διανησιωτικών τοπικών παραγωγικών συστημάτων, δικτύων επιχειρήσεων, Clusters κ.λπ.
- Διάχυση της χρήσης Η/Υ και ΤΠΕ

7.7.3. Πληθυσμιακή Ενδυνάμωση - Ενίσχυση της Συνοχής

Βασικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπισθούν στο πλαίσιο του άξονα:

- Δημιουργία και διατήρηση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων
- Βελτίωση συνθηκών διαβίωσης κατά τους χειμερινούς μήνες, ιδιαίτερα στα μικρά νησιά
- Ενίσχυση πολιτιστικής ζωής
- Δράσεις και έργα στον τομέα της εκπαίδευσης
- Δράσεις και έργα στον τομέα της υγείας
- Ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας και των εθελοντικών ομάδων στον τομέα της πρόνοιας και των κοινωνικών υπηρεσιών
- Ενίσχυση αθλητικών υποδομών και δομών
- Ειδικές δράσεις για τις νησιωτικές κοινότητες και τα λοιπά μικρά νησιά των πολυνησιωτικών δήμων

7.7.4. Αξιοποίηση Φυσικών Πόρων και Αναβάθμιση του Περιβάλλοντος

Βασικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπισθούν στο πλαίσιο του άξονα:

- Αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας
- Ορθολογική διαχείριση υδάτων
- Διαχείριση απορριμμάτων
- Ενίσχυση βιολογικών καθαρισμών
- Πολεοδομική οργάνωση και αυστηρός προγραμματισμός και έλεγχος χρήσεων γης
- Προστασία του περιβάλλοντος (ακτές, περιοχές φυσικού κάλλους, πράσινο κ.λπ.) - οργάνωση Πολιτικής Προστασίας
- Αναπλάσεις

7.7.5. Βελτίωση Διοικητικής Ικανότητας των Δήμων

Βασικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπισθούν στο πλαίσιο του άξονα:

- Ενίσχυση διανοητικής συνεργασίας
- Ενίσχυση των συμμετοχικών διαδικασιών στον προγραμματισμό και την αναπτυξιακή διαδικασία
- Αναβάθμιση ηλεκτρονικού και λοιπού εξοπλισμού
- Δικτύωση του δήμου
- Αναδιοργάνωση - στελέχωση των υπηρεσιών - δημιουργία δομής αξιοποίησης ευρωπαϊκών προγραμμάτων
- Κατάρτιση - επιμόρφωση δημοτικών υπαλλήλων
- Αναβάθμιση συστημάτων διαχείρισης
- Ψηφιακός δήμος (Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση)
- Αναβάθμιση διοικητικής ικανότητας νησιωτικών κοινοτήτων

Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφικές Πηγές

- ADE. (2012). «**Study on the relevance and the effectiveness of ERDF and Cohesion Fund support to Regions with Specific Geographical Features - Islands, Mountainous and Sparsely Populated areas Final Report: Volume 1**», European Commission.
- Angeon, V., & Hoarau, J. F. (2016). «**Les petites économies insulaires: Nouveaux regards conceptuels et méthodologiques**». Editions L'Harmattan.
- Αντιπεριφερειάρχης Ιονίων Νήσων Τζόγια Γρουζή. «**Εισήγηση για το Μεταφορικό Ισοδύναμο**», Περιφερειακό Συμβούλιο (Κέρκυρα 25.7.2013).
- Απόφαση Αριθμός 8315/02.02.07 «**Κατάταξη Λιμένων**» (ΦΕΚ 202B/16.02.2007)
- Αυδίκος, Α. (2014). «**Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα**», εκδ. Επίκεντρο.
- Brugaglio, L. (1995). «**Small Island States and their Economic Vulnerabilities. World Development**», 23. pp. 1615-1632.
- Brugaglio, L., Cordina, G., Farrugia, N., & Vella, S. (2006). Conceptualising and measuring economic resilience. In L. Brugaglio, G. Cordina, and E. Kisanga, E. (Eds.), «**Building the Economic Resilience of Small States**» (pp. 265-288). Malta: Islands and Small States Institute in collaboration with the Commonwealth Secretariat.
- CPMR. (2011). «**Aborder la Question des Territoires Insulaires dans la Future Politique de Cohésion**».
- CPMR. (2012). «**Politique européenne de Cohésion 2014-2020 propositions législatives. Propositions d'Amendements de la Commission des Iles de la CRPM**».
- CPMR. (2016). «**Options for securing fair support for islands from Cohesion Policy in the post-2020 period Islands**», Commission briefing for 10 March SEARICA conference.
- Eurisles. (1997). «**Statistical indicators of regional disparities generated by insularity and ultraperipherality**», Eurisles: Ajaccio.
- European Commission. (2003). «**Analyse des régions insulaires et des régions ultrapériphériques de l' Union Européenne - Partie 1 : les territoires et régions insulaires**».
- European Commission. (2005). «**Impact Assessment Guidelines**», SEC(2005) 791.
- European Commission. (2006). «**Towards a future Maritime Policy for the Union: a European vision for the oceans and seas**».
- European Commission. (2016). «**Taux de TVA appliquée dans les États membres De l' Union Européenne**».
- European Council. (2006). «**Council Regulation (EC) No 1198/2006 of 27 July 2006 on the European Fisheries Fund**».
- Eurostat (1994). «**Portrait of Islands**», European Commission.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2007). «**Συμπεράσματα από τη διαβούλευση για μια Ευρωπαϊκή Θαλάσσια Πολιτική**».
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2014). «**Κρατική ενίσχυση αριθ. SA.38450 (2014/N)**», Ελλάδα.
- Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης. (2012). «**Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου 2011 - 2020**», Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση Νοτίου Αιγαίου.
- Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης. (2008). «**Μελέτη Στρατηγικού Σχεδίου Ανά-**

πτυξης του Δήμου Ροδίων», Δήμος Ροδίων.

Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης. (2008). **«Διοικητική Αναδιάρθρωση των Υπηρεσιών και των Νομικών Προσώπων του Δήμου Ροδίων»,** Δήμος Ροδίων.

Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης (2006). **«Οι Μεταφορές στον Νησιωτικό Χώρο και ο Ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης».**

Kantor AE & Κέντρο Έρευνας και Τεχνολογικής Ανάπτυξης - ΕΚΕΤΑ (2012). **«Μελέτη για την εφαρμογή του Μ.Ι. στα δρομολόγια των άγονων γραμμών».**

Kantor AE & TREDIT AE (2012). **«Εφαρμογή της αρχής του Μ.Ι. στις θαλάσσιες συνδέσεις των Ιονίων Νήσων».**

ΚΕΔΚΕ - Επιτροπή Νησιωτικών Πολιτικών και Πολιτικών Συνοχής (2008). **«Νησιωτική Πολιτική»,** Ετήσιο Τακτικό Συνέδριο ΚΕΔΚΕ.

Κόνσολα, Ντ. (2006). **«Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική»,** Παπαζήσης, Αθήνα.

Κόνσολα, Ντ. (2013). **«Στρατηγικό Σχέδιο Πολιτιστικού Τουρισμού για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου»,** Ανακοίνωση στο 11^ο Συνέδριο του Ελληνικού Τμήματος της Ευρωπαϊκής και Διεθνούς Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης (Πάτρα).

Κόνσολας, Ν. (1997). **«Σύγχρονη Περιφερειακή Οικονομική Πολιτική»,** Παπαζήσης, Αθήνα.

Martinetti, J. (2014). **«Quel rôle aujourd'hui pour les grandes îles en Méditerranée? Une géopolitique "compare" de l'insularité méditerranéenne, Cahiers de la Méditerranée»,** 89, pp. 129 - 144.

Μέργος, Γ., Παπαδασκαλόπουλος, Α., Χριστοφάκης, Ε. (2004). **«Οικονομικά Χαρακτηριστικά και Στρατηγική Ανάπτυξης της Νησιωτικής Ελλάδας»,** Ακαδημία Αθηνών - Γραφείο Οικονομικών Μελετών.

Νόμος 3852/2010. **«Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης»** (ΦΕΚ 87 Α/07.06.2010).

Νόμος 4399/2016 **«Θεσμικό πλαίσιο για τη σύσταση καθεστώτων Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Σύσταση Αναπτυξιακού Συμβουλίου και άλλες διατάξεις»,** (ΦΕΚ 117 Α/22.06.2016).

Παπαδασκαλόπουλος, Α. (2000). **«Μέθοδοι Περιφερειακής Ανάλυσης»,** Παπαζήσης, Αθήνα.

Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βορείου Αιγαίου 2014 - 2020. **«Επενδύσεις για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση».**

Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Νοτίου Αιγαίου 2014 - 2020. **«Επενδύσεις για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση».**

Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ιονίων Νήσων 2014 - 2020. **«Επενδύσεις για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση».**

Spilanis, I., Kizos, T., Biggi, M., Vaitis, M., Kokkoris, G., Lekakou, M., ... & Koukourouvli, N. (2008). **«The Development of the Islands - European Islands and Cohesion Policy* (EUROISLANDS) - Specification»,** The ESPON 2013 Programme.

Spilanis, I., Kizos, T., Biggi, M., Vaitis, M., Kokkoris, G., Lekakou, M., ... & Koukourouvli, N. (2015). **«The Development of the Islands - European Islands and Cohesion Policy* (EUROISLANDS)»,** Final Report, The ESPON 2013 Programme.

Σπιλάνης, Ι., Ακριβοπούλου, Ι., Γάκης, Κ., Μιχαηλίδης, Γ, Νιάρχος, Α. (2010). **«Ο Καλλικράτης στα Νησιά»,** ΕΕΤΑΑ.

Σχέδιο Νόμου **«Θεσμικό πλαίσιο για τη δημιουργία καθεστώτων Ενισχύσεων Ιδιωτικών Επενδύσεων για την περιφερειακή και οικονομική ανάπτυξη της χώρας»,** (2016) (σε δημόσια διαβούλευση).

Σύνταγμα της Ελλάδας (2008).

Taglioni, F. (1997). «**L'île est-elle un objet géographique spécifique?: Étude conceptuelle et critique**».

Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα. «**Υποδομές Μεταφορών, Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη 2014 - 2020**».

Υπουργείο Ναυτιλίας και Αιγαίου (2012). «**Νησιωτική Πολιτική: Στρατηγικός και Επιχειρησιακός Σχεδιασμός**».

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής (2008). «**Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης**», (ΦΕΚ 128 Α/03.07.2008).

Ηλεκτρονικές Πηγές

Eurostat Database (ec.europa.eu/eurostat/data/database)

ΕΛΣΤΑΤ (www.statistics.gr)

Ένωση Λιμένων Ελλάδος (www.elime.gr)

Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος (www.grhotels.gr)

Σύμφωνο των Νησιών (<http://www.islepact.eu/html/index.aspx?pageid=1&langID=4>)

Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (www.ypa.gr)

Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και επιμέρους Διευθύνσεις Α'βάθμιας και Β'βάθμιας Εκπαίδευσης (www.minedu.gov.gr)

Υπουργείο Υγείας (www.moh.gov.gr)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: Υποδομές Υγείας

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1. ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΠΕ ΝΗΣΩΝ)		
ΔΗΜΟΣ	ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ	ΤΥΠΟΣ
ΚΥΘΗΡΩΝ	Κυθήρων «Τριφύλλειο»	Γενικό Νοσοκομείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ		
ΙΚΑΡΙΑΣ	Ικαρίας	Γενικό Νοσοκομείο
ΛΕΣΒΟΥ	Μυτιλήνης «Βοστανείο»	Γενικό Νοσοκομείο
ΛΗΜΝΟΥ	Λήμνου	Γενικό Νοσοκομείο
ΣΑΜΟΥ	Σάμου «Άγ. Παντελεήμων»	Γενικό Νοσοκομείο
ΧΙΟΥ	Χίου «Σκυλίτσειο»	Γενικό Νοσοκομείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ)		
ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	Νάξου	Γενικό Νοσοκομείο
ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	Σύρου «Βαρδάκειο & Πρώιο»	Γενικό Νοσοκομείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ)		
ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	Καλύμνου «Βουβάλλειο»	Γενικό Νοσοκομείο
ΚΩ	Κω	Γενικό Νοσοκομείο
ΛΕΡΟΥ	Λέρου	Κρατικό Θεραπευτήριο
ΡΟΔΟΥ	Ρόδου «Α. Παπανδρέου»	Γενικό Νοσοκομείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ		
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	Ζακύνθου «Άγ. Διονύσιος»	Γενικό Νοσοκομείο
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Κέρκυρας	Γενικό Νοσοκομείο
	Κέρκυρας	Ψυχιατρικό Νοσοκομείο
ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ	Κεφαλληνίας	Γενικό Νοσοκομείο
	Ληξουρίου «Μαντζαβινάτειο»	Γενικό Νοσοκομείο
ΛΕΥΚΑΔΑΣ	Λευκάδας	Γενικό Νοσοκομείο

ΠΗΓΗ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2. ΜΟΝΑΔΕΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΥΓΕΙΑΣ (ΠΕΔΥ)
ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ**

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ (ΠΕ ΕΒΡΟΥ)		
ΔΗΜΟΣ	ΜΟΝΑΔΑ ΠΕΔΥ	ΤΥΠΟΣ
	Σαμοθράκης	Κέντρο Υγείας
ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	Καμαριώτισσας (Σαμοθράκης)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ (ΠΕ ΘΑΣΟΥ)		
ΘΑΣΟΥ	Πρίνου (Θάσου)	Κέντρο Υγείας
	Παναγιάς (Θάσου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Λιμένα (Θάσου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Λιμεναρίων (Θάσου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Θεολόγου (Θάσου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καλλιράχης (Θάσου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΠΕ ΝΗΣΩΝ)		
ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	Αγκιστρίου	Περιφερειακό Ιατρείο
ΑΙΓΙΝΑΣ	Αίγινας	Κέντρο Υγείας
ΚΗΘΥΡΩΝ	Κηθύρων	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καρβουνάδων	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ποταμών (Αντικυθήρων)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΟΡΟΥ	Πόρου	Περιφερειακό Ιατρείο
ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ	Σαλαμίνας	Κέντρο Υγείας
ΣΠΕΤΣΩΝ	Σπετσών	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΥΔΡΑΣ	Ύδρας	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (ΠΕ ΣΠΟΡΑΔΩΝ)		
ΣΚΙΑΘΟΥ	Σκιάθου	Κέντρο Υγείας
ΣΚΟΠΕΛΟΥ	Σκοπέλου	Κέντρο Υγείας
	Γλώσσας (Σκοπέλου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ	Αλοννήσου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΠΕ ΕΥΒΟΙΑΣ)		
ΣΚΥΡΟΥ	Σκύρου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ		
ΑΓ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	Αγ. Ευστατίου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΙΚΑΡΙΑΣ	Ευδήλου (Ικαρίας)	Κέντρο Υγείας
	Ραχών (Ικαρίας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μαγγανίτη (Ικαρίας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καρκιναγρίου (Ικαρίας)	Περιφερειακό Ιατρείο

ΛΕΣΒΟΥ	Μυτιλήνης (Λέσβου)	Μονάδα Υγείας
	Άντισσας (Λέσβου)	Κέντρο Υγείας
	Καλήθονης (Λέσβου)	Κέντρο Υγείας
	Πλωμαρίου (Λέσβου)	Κέντρο Υγείας
	Ποθυχνίτου (Λέσβου)	Κέντρο Υγείας
	Μεσότοπου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Σιγρίου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Βατούσας (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ερεσσού (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μανταμάδου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Παμφίλων (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μήθιμνας (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Πέτρας (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ανεμότιας (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Παράκοιλων (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Φίλιας (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Συκαμιάς (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Στύψης (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Σκουταρίου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Σκαλοχωρίου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Θέρμης (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κάπης (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αγ. Παρασκευής (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αγιάσου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Σκοπέλου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Παλαιοχωρίου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Πηλαγιάς (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ακρασίου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Παπάδου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Λουτρών (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ιππείου (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κάτω Τρίτους (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Βρύσας (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Βασιλικών (Λέσβου)	Περιφερειακό Ιατρείο

ΛΗΜΝΟΥ	Αττικής (Λήμνου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κοντοπουλίου (Λήμνου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Πορτιανού (Λήμνου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μούδρου (Λήμνου)	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ	Οινουσών	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΣΑΜΟΥ	Σάμου	Μονάδα Υγείας
	Καρλοβασίου (Σάμου)	Κέντρο Υγείας
	Μαραθοκάμπου (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Παγώνδα (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Χώρας (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κοκκαρίου (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αγ. Κωνσταντίνου (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μυτιληνών (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καλλιθέας (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κοντοκάικων (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Λέκκας (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Πλατάνου (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Πύργου (Σάμου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΦΟΥΡΝΩΝ - ΚΟΡΣΕΩΝ	Φούρνων	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
	Θύμαινας	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΧΙΟΥ	Χίου	Μονάδα Υγείας
	Πυργίου (Χίου)	Κέντρο Υγείας
	Λαγκάδας (Χίου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καθαμωτής (Χίου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καρδαμύλων (Χίου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Παρπαριάς (Χίου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Νενήτων (Χίου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καμπιών Καλλιμασιάς (Χίου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κουρουνιών (Χίου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Βολισσού (Χίου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Φυλακών Χίου	Ειδικό Περιφερειακό Ιατρείο
ΨΑΡΩΝ	Ψαρών	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ)		
ΑΜΟΡΓΟΥ	Αμοργού	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
	Αρκεσίνης (Αμοργού)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καταπόλων (Αμοργού)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΑΝΑΦΗΣ	Ανάφης	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο

ΑΝΔΡΟΥ	Χώρας (Ανδρου)	Κέντρο Υγείας
	Γαυρίου (Ανδρου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Όρμου Κορθίου (Ανδρου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μπατσίου (Ανδρου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	Αντιπάρου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΘΗΡΑΣ	Φηρών (Θήρας)	Κέντρο Υγείας
	Πύργου Καλλιόστης (Θήρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Οίας (Θήρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Εμπορείου (Θήρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Θηρασιάς	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΙΗΤΩΝ	Ίου	Κέντρο Υγείας
ΚΕΑΣ	Κέας	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΚΙΜΩΛΟΥ	Κιμώλου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΚΥΘΝΟΥ	Κύθνου	Περιφερειακό Ιατρείο
	Δρυοπίδας (Κύθνου)	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΜΗΛΟΥ	Πλάκας (Μήλου)	Κέντρο Υγείας
	Αδάμαντα (Μήλου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΜΥΚΟΝΟΥ	Αργύραινας (Μυκόνου)	Κέντρο Υγείας
	Άνω Μέρας (Μυκόνου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΝΑΞΟΥ	Βίβλου (Νάξου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Φιλοτίου (Νάξου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Απειράνθου (Νάξου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Χαλκείου (Νάξου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κορώνου (Νάξου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μελάνων (Νάξου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κορωνίδας (Νάξου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ηρακλειάς	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
	Κουφονησίων	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
	Δονούσας	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
	Σχοινούσας	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΑΡΟΥ	Παροικιάς (Πάρου)	Κέντρο Υγείας
	Νάουσας (Πάρου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μάρπησας (Πάρου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αγκαιριάς (Πάρου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΣΕΡΙΦΟΥ	Σερίφου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΣΙΚΙΝΟΥ	Σικίνου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΣΙΦΝΟΥ	Σίφνου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο

ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	Ερμούπολης (Σύρου)	Μονάδα Υγείας
	Φοίνικα (Σύρου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΤΗΝΟΥ	Τήνου	Κέντρο Υγείας
	Πύργου (Τήνου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Στενής (Τήνου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κώμης (Τήνου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	Φολεγάνδρου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ)		
ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	Αγαθονησίου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	Αστυπάλαιας	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΚΑΛΥΜΝΟΥ	Βαθέος (Καλύμνου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Πανόρμου (Καλύμνου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΚΑΡΠΑΘΟΥ	Πηγαδίων (Καρπάθου)	Κέντρο Υγείας
	Μενετών (Καρπάθου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μεσοχωρίου (Καρπάθου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αμπερίου (Καρπάθου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ολύμπου (Καρπάθου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΚΑΣΟΥ	Κάσου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΚΩ	Αντιμάχειας (Κω)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ασφενδίου (Κω)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Πυλίου (Κω)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κεφάλλου (Κω)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καρδάμαινας (Κω)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Φυλακών Κω	Ειδικό Περιφερειακό Ιατρείο
ΛΕΙΨΩΝ	Λειψών	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΛΕΡΟΥ	Λέρου	Κέντρο Υγείας
ΜΕΓΙΣΤΗΣ	Μεγίστης	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΝΙΣΥΡΟΥ	Μανδρακίου (Νισύρου)	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΑΤΜΟΥ	Πάτμου	Κέντρο Υγείας

ΡΟΔΟΥ	Ρόδου	Μονάδα Υγείας
	Αρχαγγέλου (Ρόδου)	Κέντρο Υγείας
	Έμπονα (Ρόδου)	Κέντρο Υγείας
	Αφάντου (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Λίνδου (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καταβιάς (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καθυθιών (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Γενναδίου (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Απολακκιάς (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αγ. Ισιδώρου (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Απόλλωνα (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Σάλακος (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κρεμαστής (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ιαθισσού-Τριάντων (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Σορωνής (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Παραδείσου (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Θεολόγου (Ρόδου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΣΥΜΗΣ	Σύμης	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΤΗΛΟΥ	Τήλου	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΧΑΛΚΗΣ	Χάλκης	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ		
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	Ζακύνθου	Μονάδα Υγείας
	Κατασταρίου (Ζακύνθου)	Κέντρο Υγείας
	Άνω Βοήιμου (Ζακύνθου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καλλιπάδου (Ζακύνθου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Παντοκράτορα (Ζακύνθου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μαχαιράδου (Ζακύνθου)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αγίου Λέοντα (Ζακύνθου)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΙΘΑΚΗΣ	Ιθάκης	Κέντρο Υγείας
	Σταυρού (Ιθάκης)	Περιφερειακό Ιατρείο

ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Κέρκυρας	Μονάδα Υγείας
	Αγ. Αθανασίου-Αγρού (Κέρκυρας)	Κέντρο Υγείας
	Αγ. Μάρκου (Κέρκυρας)	Κέντρο Υγείας
	Άνω Λευκίμμης (Κέρκυρας)	Κέντρο Υγείας
	Οθωνών	Περιφερειακό Ιατρείο
	Βελονάδων (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Γιαννάδων (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ερεικούσας	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αυθιωτών (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Δουκάδων (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καρουσάδων (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μαθρακίου	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καστελλήνων (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μακράδων (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αγ. Δούλων (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μαγουλάδων (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ζυγού (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Άνω Κορακιάνας (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Επίσκεψης (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κασσιόπης (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αγ. Ματθαίου (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Περιβολίου (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Πετριτή (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αργυράδων (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Γαστουρίου (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Στρογγυλής (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Λευκίμμης (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κάτω Γαρούνας (Κέρκυρας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Θιναλίων (Αραχάβη) (Κέρκυρας)	Πολυδύναμο Περιφερειακό Ιατρείο
	Φυλακών Κέρκυρας	Ειδικό Περιφερειακό Ιατρείο

ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑΣ	Αργοστολίου (Κεφαλληνιάς)	Μονάδα Υγείας
	Σάμης (Κεφαλληνιάς)	Κέντρο Υγείας
	Τζανάτων (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Χαβδάτων (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Πετρικάτων (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Χιονάτων (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Μακριώτικων (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Κεραμειών (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καραβάδου (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Πυργίου (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Βασιλικιάδων (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Σκάλας (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Ομαλών (Βαθισμαμάτων) (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Αγ. Θέκλας (Κεφαλληνιάς)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΛΕΥΚΑΔΑΣ	Λευκάδας	Μονάδα Υγείας
	Βασιλικής (Λευκάδας)	Κέντρο Υγείας
	Αγ. Πέτρου (Λευκάδας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Βλάχου (Λευκάδας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Καρυάς (Λευκάδας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Λαζαράτων (Λευκάδας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Νικιάνας (Λευκάδας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Εξάνθειας (Λευκάδας)	Περιφερειακό Ιατρείο
	Σύβρου (Λευκάδας)	Περιφερειακό Ιατρείο
ΜΕΓΑΝΗΣΙΟΥ	Κατωμερίου (Μεγανησίου)	Κέντρο Υγείας
	Σπατοχωρίου (Μεγανησίου)	Κέντρο Υγείας
	Βαθέος (Μεγανησίου)	Κέντρο Υγείας
ΠΑΞΩΝ	Γαΐου (Παξών)	Κέντρο Υγείας
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ (ΠΕ ΛΑΚΩΝΙΑΣ)		
ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΥ	Ελαφονήσου	Περιφερειακό Ιατρείο
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ (ΠΕ ΧΑΝΙΩΝ)		
ΓΑΥΔΟΥ	Καστρίου (Γαύδου)	Περιφερειακό Ιατρείο

ΠΗΓΗ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ

Παράρτημα 2: Υποδομές Εκπαίδευσης

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.1. ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΚΑΙ ΔΟΜΕΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – ΘΡΑΚΗΣ (ΠΤΕ ΕΒΡΟΥ)																		
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ												
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ			ΔΗΜΟΣΙΑ						ΙΔΙΩΤΙΚΑ				ΣΥΝΟΛΟ		
	1/Θ	2/Θ	1/Θ	2/Θ		1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ	12/Θ				
ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	3				3	2												2
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – ΘΡΑΚΗΣ (ΠΤΕ ΘΑΣΟΥ)																		
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ												
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ			ΔΗΜΟΣΙΑ						ΙΔΙΩΤΙΚΑ				ΣΥΝΟΛΟ		
	1/Θ	2/Θ	1/Θ	2/Θ		1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ	12/Θ				
ΘΑΣΟΥ	12				12	8												8
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΠΤΕ ΝΗΣΩΝ)																		
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ												
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ			ΔΗΜΟΣΙΑ						ΙΔΙΩΤΙΚΑ				ΣΥΝΟΛΟ		
	1/Θ	2/Θ	1/Θ	2/Θ		1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ	12/Θ				
ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	1				1			1				1		1		1		
ΑΙΓΙΝΑΣ	8				8			4		1				1		8		
ΚΥΘΗΡΩΝ	2				2	2											2	
ΠΟΡΟΥ	2				2	2											2	
ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ	16		2		18	12											12	
ΣΠΕΤΣΩΝ	2				2									1		1		
ΥΔΡΑΣ	2				2	1				1						2		
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (ΠΤΕ ΣΠΟΡΑΔΩΝ)																		
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ												
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ			ΔΗΜΟΣΙΑ						ΙΔΙΩΤΙΚΑ				ΣΥΝΟΛΟ		
	1/Θ	2/Θ	1/Θ	2/Θ		1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ	12/Θ				
ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ	1				1					1						1		
ΣΚΙΑΘΟΥ	3				3	1						1				3		
ΣΚΟΠΕΛΟΥ	4				4	1				1				1		3		

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ																
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ											
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΣΙΑ								ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ		
	1/Θ	2/Θ			1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ			12/Θ	
ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	1			1				1							1	1
ΙΚΑΡΙΑΣ	7			7				9								9
ΛΕΙΣΒΟΥ	68			68				61 ^①								59
ΛΗΜΝΟΥ	16 ^①			16				12 ^②								11
ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ	1			1				1								1
ΣΑΜΟΥ	25			25				24								24
ΦΟΥΡΝΩΝ ΚΟΡΣΕΩΝ	1			1				3								3
ΧΙΟΥ	33 ^②			33				31 ^②								31
ΨΑΡΩΝ	1			1				1								1
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ)																
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ											
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΣΙΑ								ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ		
	1/Θ	2/Θ			1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ			12/Θ	
ΑΜΟΡΓΟΥ	4			4		1	2		1							4
ΑΝΑΦΗΣ	1			1		1										1
ΑΝΔΡΟΥ	1	4		5	1				4				1			6
ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	1			1					1							1
ΘΗΡΑΣ	12 ^③	5	1	18		3 ^③			2	1		2	2			10
ΙΗΤΩΝ		1		1							1					1
ΚΕΑΣ	1	2		3	1				2							3
ΚΙΜΩΛΟΥ	1			1			1									1
ΚΥΘΝΟΥ	2			2						1						1
ΜΗΛΟΥ	3	2		5	1				1			1				3
ΜΥΚΟΝΟΥ		5	1 (1/Θ)	6								1	2	1 (6/Θ)		4
ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ	19 ^④	8		27	10	5	1	4	2		2		2			26

ΔΗΜΟΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ)															
	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ											
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΣΙΑ						ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ				
	1/Θ	2/Θ			1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ			8/Θ	10/Θ	12/Θ	
ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ																
ΠΑΡΟΥ	8	4		12					2		1		3	6		
ΣΕΡΙΦΟΥ	1			1					1					1		
ΣΙΚΙΝΟΥ	1			1		1								1		
ΣΙΦΝΟΥ		2		2									1	1		
ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	4	7	2 (1/Θ)	14 ^⑤				1	6		1	1	1	11		
ΤΗΝΟΥ	4	2		6			1		4					5		
ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	1			1			1							1		
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ											
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΣΙΑ										ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ
	1/Θ	2/Θ			1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ	12/Θ			
	ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	1			1				1						1	
	ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	1			1				1						1	
	ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	15			15				12						12	
	ΚΑΡΠΑΘΟΥ	6	1		7				7 ^①						7	
	ΚΑΣΟΥ	2			2				1						1	
	ΚΩ	18			18				13						13	
	ΛΕΙΨΩΝ	1			1				1						1	
	ΛΕΡΟΥ	6			6				4						4	
	ΜΕΓΙΣΤΗΣ	1			1				1						1	
	ΝΙΣΥΡΟΥ	1			1				1						1	
	ΠΑΤΜΟΥ	3			3				4						4	
	ΡΟΔΟΥ	60		6	66				57				2		59	
ΣΥΜΗΣ	2			2				2						2		
ΤΗΛΟΥ	1			1				1						1		
ΧΑΛΚΗΣ	1			1				1						1		

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ																		
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ													
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΣΙΑ													
	1/Θ	1/Θ			1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ	12/Θ	ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ			
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	42 [Ⓓ]			42				2	10 [Ⓓ]			1			7	20		
ΙΘΑΚΗΣ	1	1		2				1		1						2		
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	70 [Ⓓ]			70	52 [Ⓓ]													52
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ	17	6		26 [Ⓓ]			1	1	4	5	2	2	1	2		19		
ΛΕΥΚΑΔΑΣ	21 [Ⓓ]			21	11 [Ⓓ]													11
ΜΕΓΑΝΗΣΙΟΥ	1			1						1						1		
ΠΑΞΩΝ	1			1						1						1		
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΠΕ ΕΥΒΟΙΑΣ)																		
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ													
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΣΙΑ													
	1/Θ	2/Θ			1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ	12/Θ	ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ			
ΣΚΥΡΟΥ	1			1						1						1		
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ (ΠΕ ΛΑΚΩΝΙΑΣ)																		
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ													
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΣΙΑ													
	1/Θ	2/Θ			1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ	12/Θ	ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ			
ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΥ	1			1				1								1		
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ (ΠΕ ΧΑΝΙΩΝ)																		
ΔΗΜΟΣ	ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ				ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ													
	ΔΗΜΟΣΙΑ		ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΔΗΜΟΣΙΑ													
	1/Θ	2/Θ			1/Θ	2/Θ	3/Θ	4/Θ	6/Θ	7/Θ	8/Θ	10/Θ	12/Θ	ΙΔΙΩΤΙΚΑ	ΣΥΝΟΛΟ			
ΓΑΥΔΟΥ	1			1												1		

ΠΗΓΗ: ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΠΡΟΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ, ΑΤΤΙΚΗΣ, ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ, ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗΣ.
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: ΟΠΟΥ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΔΗΛΩΝΕΤΑΙ ΣΑΦΩΣ (1/Θ: ΜΟΝΟΘΕΣΙΟ, 2/Θ: ΔΙΘΕΣΙΟ, Κ.Ο.Κ.).

Τα Νηπιαγωγεία είναι μονοθέσια και διθέσια. Μονοθέσια είναι εκείνα στα οποία φοιτούν από επτά (7) έως είκοσι πέντε (25) νήπια και διθέσια εκείνα στα οποία φοιτούν από είκοσι έξι (26) έως πενήντα (50) νήπια. Ο αριθμός των νηπίων ανά Νηπιαγωγό ορίζεται στα 25 νήπια. Η οργανικότητα των Δημοτικών Σχολείων προσδιορίζεται από την αναλογία δεκαπέντε (15) μαθητών προς ένα (1) δάσκαλο για τα μονοθέσια, διθέσια και τριθέσια και για τα λοιπά είκοσι πέντε (25) μαθητών προς ένα (1) δάσκαλο.

① Εκ των οποίων ένα ειδικό, ② Εκ των οποίων δύο ειδικά, ③ Εκ των οποίων το ένα στη Θηρασία, ④ Εκ των οποίων τα τέσσερα στις Μικρές Κυκλάδες, ⑤ Εκ των οποίων ένα χωρίς δεδομένα θέσης, ⑥ Εκ των οποίων ένα ειδικό και οκτώ σε αναστολή, ⑦ Εκ των οποίων ένα ειδικό και πέντε σε αναστολή, ⑧ Εκ των οποίων ένα ειδικό και τρία χωρίς δεδομένα θέσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.2. ΥΠΟΔΟΜΕΣ & ΔΟΜΕΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – ΘΡΑΚΗΣ (ΠΕ ΕΒΡΟΥ)											
ΔΗΜΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ									ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	
	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΜΕ ΛΤ	ΓΕΛ	ΕΠΑΛ	ΕΠΑΣ	ΕΕΕΕΚ	ΣΕΚ	ΕΚ	ΣΔΕ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΕΛ
ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ	1		1								
ΔΗΜΟΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ – ΘΡΑΚΗΣ (ΠΕ ΘΑΣΟΥ)										
	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΜΕ ΛΤ	ΓΕΛ	ΕΠΑΛ	ΕΠΑΣ	ΕΕΕΕΚ	ΣΕΚ	ΕΚ	ΣΔΕ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΕΛ
ΘΑΣΟΥ	3		2								
ΔΗΜΟΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΠΕ ΝΗΣΩΝ)										
	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΜΕ ΛΤ	ΓΕΛ	ΕΠΑΛ	ΕΠΑΣ	ΕΕΕΕΚ	ΣΕΚ	ΕΚ	ΣΔΕ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΕΛ
ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ		1									
ΑΙΓΙΝΑΣ	3		1	1				1			
ΚΥΘΗΡΩΝ	1		1								
ΠΟΡΟΥ	1		1								
ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ	5		3	2 [Ⓛ]				1			
ΣΠΕΤΣΩΝ	1		1								
ΥΔΡΑΣ	1		1								
ΔΗΜΟΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (ΠΕ ΣΠΟΡΑΔΩΝ)										
	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΜΕ ΛΤ	ΓΕΛ	ΕΠΑΛ	ΕΠΑΣ	ΕΕΕΕΚ	ΣΕΚ	ΕΚ	ΣΔΕ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΕΛ
ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ		1									
ΣΚΙΑΘΟΥ	1		1								
ΣΚΟΠΕΛΟΥ	1	1	1	1							
ΔΗΜΟΣ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ										
	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΜΕ ΛΤ	ΓΕΛ	ΕΠΑΛ	ΕΠΑΣ	ΕΕΕΕΚ	ΣΕΚ	ΕΚ	ΣΔΕ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΕΛ
ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ		1									
ΙΚΑΡΙΑΣ	2	1	2	1	1						
ΛΕΣΒΟΥ	22 [Ⓛ]	2	15	6	2	1					
ΛΗΜΝΟΥ	3		3 [Ⓛ]	2		1					
ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ	1			1							

ΣΑΜΟΥ	6		3	3 ^①	1							
ΦΟΥΡΝΩΝ ΚΟΡΣΕΩΝ		1										
ΧΙΟΥ	12 ^②		7	4 ^①								
ΨΑΡΩΝ	1											
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ)												
ΔΗΜΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ					ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ						
	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΜΕ ΛΤ	ΓΕΛ	ΕΠΑΛ	ΕΠΑΣ	ΕΕΕΕΚ	ΣΕΚ	ΕΚ	ΣΔΕ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΕΛ	
ΑΜΟΡΓΟΥ		1		1								
ΑΝΑΦΗΣ		1										
ΑΝΔΡΟΥ	1	2	1	1								
ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ		1										
ΘΗΡΑΣ	3	1 ^③	1	2					1			
ΙΗΤΩΝ		1		1								
ΚΕΑΣ		1		1								
ΚΙΜΩΛΟΥ		1										
ΚΥΘΝΟΥ		1										
ΜΗΛΟΥ	1		1	1								
ΜΥΚΟΝΟΥ	1		1	1						1		1
ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	5	4 ^④	2	1		1	1		1			
ΠΑΡΟΥ	3		2	1								
ΣΕΡΙΦΟΥ		1										
ΣΙΚΙΝΟΥ		1										
ΣΙΦΝΟΥ		1		1								
ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	3 ^①		1	2 ^⑤		1	1		1			
ΤΗΝΟΥ	1		1	1								
ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ		1										
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ)												
ΔΗΜΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ					ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ						
	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΜΕ ΛΤ	ΓΕΛ	ΕΠΑΛ	ΕΠΑΣ	ΕΕΕΕΚ	ΣΕΚ	ΕΚ	ΣΔΕ	ΓΥΜΝΑΣΙΑ	ΓΕΛ	
ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	1											
ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	1											
ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	3	1 ^①	1									

[illegible]

ΠΗΓΗ: ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ, ΑΤΤΙΚΗΣ, ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ, ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ, ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΜΕ ΛΤ→ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΜΕ ΛΥΚΕΙΑΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ, ΓΕΛ→ΓΕΝΙΚΑ ΛΥΚΕΙΑ, ΕΠΑΛ→ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΛΥΚΕΙΑ, ΕΠΑΣ→ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ, ΕΕΕΕΚ→ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ, ΣΕΚ→ΣΧΟΛΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ, ΕΚ→ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΑ ΚΕΝΤΡΑ, ΣΔΕ→ΣΧΟΛΕΙΑ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ.

① Εκ των οποίων ένα Εσπερινό, ② Εκ των οποίων ένα Εσπερινό και ένα Μουσικό, ③ Βρίσκεται στη Θηρασία, ④ Το σύνολό τους βρίσκεται στις Μικρές Κυκλάδες, ⑤ Εκ των οποίων το ένα Εσπερινό, Μηχανικών του Εμπορικού Ναυτικού, ⑥ Εκ των οποίων το ένα Εκκλησιαστικό, ⑦ Εκ των οποίων τα δύο Εσπερινά, ⑧ Εκ των οποίων το ένα Μουσικό, ⑨ Εκ των οποίων ένα Εσπερινό, ένα Ειδικό και ένα Μουσικό, ⑩ Γυμνασιακές τάξεις.

Παράρτημα 3: Τουριστικές Υποδομές

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1, ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ (ΠΕ ΘΑΣΟΥ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΘΑΣΟΥ	Μονάδες	3	10	31	114	48	206
	Δωμάτια	272	862	965	2.327	718	5.144
	Κλίνες	561	1.791	1.897	4.644	1.374	10.267
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΠΕ ΝΗΣΩΝ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΑΓΚΙΣΤΡΙΟΥ	Μονάδες	0	0	0	3	15	18
	Δωμάτια	0	0	0	53	236	289
	Κλίνες	0	0	0	108	477	585
ΑΙΓΙΝΑΣ	Μονάδες	0	2	8	43	17	70
	Δωμάτια	0	34	456	992	275	1.757
	Κλίνες	0	55	881	1.894	554	3.384
ΚΥΘΗΡΩΝ	Μονάδες	0	6	19	16	2	43
	Δωμάτια	0	86	268	193	22	569
	Κλίνες	0	165	480	372	36	1.053
ΠΟΡΟΥ	Μονάδες	0	2	7	7	2	18
	Δωμάτια	0	82	313	212	35	642
	Κλίνες	0	153	578	376	69	1.176
ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ	Μονάδες	0	0	0	1	2	3
	Δωμάτια	0	0	0	25	25	50
	Κλίνες	0	0	0	34	46	80
ΣΠΕΤΣΩΝ	Μονάδες	1	2	3	7	5	18
	Δωμάτια	55	94	63	179	73	464
	Κλίνες	113	184	119	329	137	882
ΥΔΡΑΣ	Μονάδες	1	10	8	4	1	24
	Δωμάτια	8	128	129	44	9	318
	Κλίνες	16	270	249	86	21	642
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (ΠΕ ΣΠΟΡΑΔΩΝ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ	Μονάδες	0	3	4	10	3	20
	Δωμάτια	0	116	178	317	55	666
	Κλίνες	0	234	349	602	110	1,295
ΣΚΙΑΘΟΥ	Μονάδες	3	14	11	43	19	90
	Δωμάτια	514	764	532	1.274	383	3.467
	Κλίνες	1.040	1.463	1.060	2.469	754	6.786

ΣΚΟΠΕΛΟΥ	Μονάδες	2	6	6	23	7	44
	Δωμάτια	97	199	304	638	107	1.345
	Κλίνες	220	370	616	1.197	220	2.623
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ	Μονάδες	0	0	0	0	0	0
	Δωμάτια	0	0	0	0	0	0
	Κλίνες	0	0	0	0	0	0
ΙΚΑΡΙΑΣ	Μονάδες	0	0	7	10	7	24
	Δωμάτια	0	0	175	277	115	567
	Κλίνες	0	0	338	516	223	1,077
ΛΕΣΒΟΥ	Μονάδες	0	11	45	43	11	110
	Δωμάτια	0	501	1.832	972	178	3.483
	Κλίνες	0	976	3.456	1.879	339	6.650
ΛΗΜΝΟΥ	Μονάδες	2	1	7	14	5	29
	Δωμάτια	306	40	199	274	93	912
	Κλίνες	631	80	396	513	199	1.819
ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ	Μονάδες	0	0	0	0	0	0
	Δωμάτια	0	0	0	0	0	0
	Κλίνες	0	0	0	0	0	0
ΣΑΜΟΥ	Μονάδες	2	5	36	101	20	164
	Δωμάτια	402	332	1.625	2.478	255	5.092
	Κλίνες	845	609	3.071	4.657	491	9.673
ΦΟΥΡΝΩΝ ΚΟΡΣΕΩΝ	Μονάδες	0	0	1	0	0	1
	Δωμάτια	0	0	12	0	0	12
	Κλίνες	0	0	24	0	0	24
ΧΙΟΥ	Μονάδες	2	15	30	11	5	63
	Δωμάτια	76	697	505	312	64	1.654
	Κλίνες	119	1.197	930	546	112	2.904
ΨΑΡΩΝ	Μονάδες	0	0	0	0	2	2
	Δωμάτια	0	0	0	0	28	28
	Κλίνες	0	0	0	0	48	48
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΑΜΟΡΓΟΥ	Μονάδες	1	0	2	9	0	12
	Δωμάτια	54	0	47	123	0	224
	Κλίνες	89	0	89	246	0	424

ΑΝΑΦΗΣ	Μονάδες	0	0	1	0	0	1
	Δωμάτια	0	0	12	0	0	12
	Κλίνες	0	0	24	0	0	24
ΑΝΔΡΟΥ	Μονάδες	1	3	12	8	5	29
	Δωμάτια	17	68	369	215	87	756
	Κλίνες	39	96	722	382	143	1.382
ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	Μονάδες	0	0	0	4	5	9
	Δωμάτια	0	0	0	96	81	177
	Κλίνες	0	0	0	183	160	343
ΘΗΡΑΣ	Μονάδες	23	81	61	79	40	284
	Δωμάτια	775	2.190	1.127	1.937	627	6.656
	Κλίνες	1.569	4.150	2.178	3.688	1.259	12.844
ΙΗΤΩΝ	Μονάδες	0	3	7	26	9	45
	Δωμάτια	0	102	237	593	150	1,082
	Κλίνες	0	205	486	1.161	298	2.150
ΚΕΑΣ	Μονάδες	0	1	1	4	1	7
	Δωμάτια	0	35	20	88	16	159
	Κλίνες	0	68	34	173	32	307
ΚΙΜΩΛΟΥ	Μονάδες	0	0	1	0	0	1
	Δωμάτια	0	0	5	0	0	5
	Κλίνες	0	0	8	0	0	8
ΚΥΘΝΟΥ	Μονάδες	0	0	1	3	0	4
	Δωμάτια	0	0	18	82	0	100
	Κλίνες	0	0	30	163	0	193
ΜΗΛΟΥ	Μονάδες	0	1	4	24	7	36
	Δωμάτια	0	29	36	504	96	665
	Κλίνες	0	58	77	985	183	1.303
ΜΥΚΟΝΟΥ	Μονάδες	21	53	29	34	37	174
	Δωμάτια	1.454	1.870	1.118	821	519	5.782
	Κλίνες	2.932	3.724	2.204	1.634	1.035	11.529
ΝΑΪΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	Μονάδες	2	12	23	84	24	145
	Δωμάτια	59	429	897	1,555	319	3,259
	Κλίνες	118	896	1.784	3.014	632	6.444
ΠΑΡΟΥ	Μονάδες	2	17	28	74	18	139
	Δωμάτια	96	701	852	1,519	250	3,418
	Κλίνες	180	1.291	1.604	2.920	502	6.497

ΣΕΡΙΦΟΥ	Μονάδες	0	0	3	6	3	12
	Δωμάτια	0	0	33	132	47	212
	Κλίνες	0	0	60	251	84	395
ΣΙΚΙΝΟΥ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Δωμάτια	0	0	0	18	0	18
	Κλίνες	0	0	0	37	0	37
ΣΙΦΝΟΥ	Μονάδες	1	1	8	19	2	31
	Δωμάτια	50	12	148	307	25	542
	Κλίνες	85	19	295	596	53	1.048
ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	Μονάδες	4	8	9	23	1	45
	Δωμάτια	34	377	280	518	11	1.220
	Κλίνες	66	707	530	990	17	2.310
ΤΗΝΟΥ	Μονάδες	0	4	13	19	5	41
	Δωμάτια	0	276	300	533	62	1.171
	Κλίνες	0	511	581	1.005	98	2.195
ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	Μονάδες	1	2	14	13	0	30
	Δωμάτια	44	35	223	204	0	506
	Κλίνες	100	72	450	389	0	1.011
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΑΓΑΘΟΝΗΣΙΟΥ	Μονάδες	0	0	0	0	0	0
	Δωμάτια	0	0	0	0	0	0
	Κλίνες	0	0	0	0	0	0
ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	Μονάδες	0	0	5	10	1	16
	Δωμάτια	0	0	109	109	17	235
	Κλίνες	0	0	221	209	29	459
ΚΑΛΥΜΝΙΩΝ	Μονάδες	0	2	6	32	0	40
	Δωμάτια	0	53	200	629	0	882
	Κλίνες	0	149	381	1.191	0	1.721
ΚΑΡΠΑΘΟΥ	Μονάδες	2	9	32	71	4	118
	Δωμάτια	364	262	1.007	1.519	41	3.193
	Κλίνες	750	517	1.888	2.816	72	6.043
ΚΑΣΟΥ	Μονάδες	0	0	1	3	0	4
	Δωμάτια	0	0	13	22	0	35
	Κλίνες	0	0	25	41	0	66
ΚΩ	Μονάδες	25	41	52	139	6	263
	Δωμάτια	5.542	8.464	3.479	5.563	102	23.150
	Κλίνες	11.532	16.935	6.861	10.407	200	45.935

ΛΕΙΨΩΝ	Μονάδες	0	0	2	0	1	3
	Δωμάτια	0	0	58	0	10	68
	Κλίνες	0	0	104	0	21	125
ΛΕΡΟΥ	Μονάδες	0	2	1	18	4	25
	Δωμάτια	0	132	31	454	48	665
	Κλίνες	0	260	56	824	93	1.233
ΜΕΓΙΣΤΗΣ	Μονάδες	0	1	1	3	0	5
	Δωμάτια	0	19	3	29	0	51
	Κλίνες	0	39	8	49	0	96
ΝΙΣΥΡΟΥ	Μονάδες	0	0	1	3	0	4
	Δωμάτια	0	0	20	53	0	73
	Κλίνες	0	0	37	105	0	142
ΠΑΤΜΟΥ	Μονάδες	1	1	5	27	5	39
	Δωμάτια	64	3	226	556	83	932
	Κλίνες	175	6	426	1.045	162	1.814
ΡΟΔΟΥ	Μονάδες	37	106	131	169	49	492
	Δωμάτια	8.837	19.086	8.430	7.085	986	44.424
	Κλίνες	18.123	36.774	16.204	13.414	1.912	86.427
ΣΥΜΗΣ	Μονάδες	0	5	6	4	0	15
	Δωμάτια	0	63	103	82	0	248
	Κλίνες	0	128	202	152	0	482
ΤΗΛΟΥ	Μονάδες	0	0	8	3	0	11
	Δωμάτια	0	0	214	46	0	260
	Κλίνες	0	0	391	89	0	480
ΧΑΛΚΗΣ	Μονάδες	0	0	5	1	0	6
	Δωμάτια	0	0	37	3	0	40
	Κλίνες	0	0	90	6	0	96
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	Μονάδες	6	23	69	169	9	276
	Δωμάτια	649	2.120	5.874	6.825	219	15.687
	Κλίνες	1.334	4.217	11.405	13.143	445	30.544
ΙΘΑΚΗΣ	Μονάδες	0	2	3	3	0	8
	Δωμάτια	0	27	56	54	0	137
	Κλίνες	0	61	105	99	0	265

ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Μονάδες	14	50	90	190	53	397
	Δωμάτια	2.905	6,44	6.589	6.476	1.099	23.509
	Κλίνες	5.587	11.985	12.601	12.157	2.119	44.449
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ	Μονάδες	4	16	28	85	8	141
	Δωμάτια	371	1.259	1.129	2.340	104	5.203
	Κλίνες	825	2.509	2.177	4.567	204	10.282
ΛΕΥΚΑΔΑΣ	Μονάδες	1	7	20	64	4	96
	Δωμάτια	102	299	651	1.621	83	2.756
	Κλίνες	204	622	1.278	3.116	158	5.378
ΜΕΓΑΝΗΣΙΟΥ	Μονάδες	0	1	1	0	0	2
	Δωμάτια	0	50	29	0	0	79
	Κλίνες	0	100	49	0	0	149
ΠΑΞΩΝ	Μονάδες	0	2	2	1	1	6
	Δωμάτια	0	42	48	42	15	147
	Κλίνες	0	104	97	83	30	314
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ (ΠΕ ΛΑΚΩΝΙΑΣ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΕΛΑΦΟΝΗΣΟΥ	Μονάδες	0	0	0	0	0	0
	Δωμάτια	0	0	0	0	0	0
	Κλίνες	0	0	0	0	0	0
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ (ΠΕ ΧΑΝΙΩΝ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΓΑΥΔΟΥ	Μονάδες	0	0	0	0	0	0
	Δωμάτια	0	0	0	0	0	0
	Κλίνες	0	0	0	0	0	0

ΠΗΓΗ: ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΙΣ 24/6/2015)

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2. ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΚΑΜΠΙΝΓΚ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ (ΠΕ ΘΑΣΟΥ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΘΑΣΟΥ	Μονάδες	0	1	1	2	0	4
	Άτομα	0	909	585	551	0	2.045
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ (ΠΕ ΝΗΣΩΝ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΚΥΘΗΡΩΝ	Μονάδες	0	0	0	0	1	1
	Άτομα	0	0	0	0	240	240
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (ΠΕ ΣΠΟΡΑΔΩΝ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΑΛΟΝΝΗΣΟΥ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	288	0	288
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΑΜΟΡΓΟΥ	Μονάδες	0	0	0	2	1	3
	Άτομα	0	0	0	312	500	812
ΑΝΔΡΟΥ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	189	0	189
ΑΝΤΙΠΑΡΟΥ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	300	0	300
ΘΗΡΑΣ	Μονάδες	0	0	0	2	1	3
	Άτομα	0	0	0	519	570	1.089
ΙΗΤΩΝ	Μονάδες	0	0	0	2	0	2
	Άτομα	0	0	0	896	0	896
ΚΕΑΣ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	183	0	183
ΜΗΛΟΥ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	300	0	300
ΜΥΚΟΝΟΥ	Μονάδες	0	0	1	1	0	2
	Άτομα	0	0	300	351	0	651
ΝΑΞΟΥ ΚΑΙ ΜΙΚΡΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	Μονάδες	0	0	0	3	0	3
	Άτομα	0	0	0	1.118	0	1.118
ΠΑΡΟΥ	Μονάδες	0	0	1	6	0	7
	Άτομα	0	0	644	1.318	0	1.962
ΣΕΡΙΦΟΥ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	269	0	269

ΣΙΦΝΟΥ	Μονάδες	0	0	0	1	1	2
	Άτομα	0	0	0	120	300	420
ΣΥΡΟΥ - ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	183	0	183
ΦΟΛΕΓΑΝΔΡΟΥ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	150	0	150
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ (ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ)							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑΣ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	90	0	90
ΛΕΡΟΥ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	90	0	90
ΠΑΤΜΟΥ	Μονάδες	0	0	0	1	0	1
	Άτομα	0	0	0	216	0	216
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ							
ΔΗΜΟΣ		5*****	4****	3***	2**	1*	Σύνολο
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	Μονάδες	0	0	1	4	0	5
	Άτομα	0	0	303	900	0	1.203
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	Μονάδες	0	1	1	7	0	9
	Άτομα	0	508	249	1.212	0	1.969
ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ	Μονάδες	0	0	0	2	0	2
	Άτομα	0	0	0	1.203	0	1.203
ΛΕΥΚΑΔΑΣ	Μονάδες	0	0	1	7	0	8
	Άτομα	0	0	300	1.051	0	1.351

ΠΗΓΗ: ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ (ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΙΣ 31/12/2015)

Παράρτημα 4: Κλαδική Ειδίκευση στον Νησιωτικό Χώρο

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1. ΚΛΑΔΙΚΗ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΧΩΡΟ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΠΑ (2013)

Περιφέρειες και Νομοί Κλάδοι	Βόρειο Αιγαίο	ΠΕ Ν. Λέσβου	ΠΕ Ν. Σάμου	ΠΕ Ν. Χίου	Νότιο Αιγαίο	ΠΕ Ν. Δωδ/σου	ΠΕ Ν. Κυκλά- δων	Ιόνια Νησιά	ΠΕ Ν. Ζακύνθου	ΠΕ Ν. Κέρκυρας	ΠΕ Ν. Κεφαλ- ληνίας	ΠΕ Ν. Λευκάδας
Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	1,44	1,64		1,46					1,01		2,42	
Ορυχεία και Λατομεία - Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού												
Μεταποίηση												
Παροχή νερού - επεξεργασία Λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	1,11			2,79	1,24	1,65				1,31		
Κατασκευές	1,45	1,37	1,65	1,46	1,47	1,12	1,91	1,55	2,69		1,56	2,63
Χονδρικό και Λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων												1,09
Μεταφορές και αποθήκευση			1,09	1,06	1,57	1,06	2,19	1,41	1,23	1,19	2,50	

Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	1,50	1,38	2,43		4,68	4,86	4,46	3,81	4,86	3,71	2,69	3,86
Ενημέρωση και επικοινωνία												
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες												
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας				1,05						1,01	1,15	
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες												
Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες												
Δημόσια διοίκηση και άμυνα - Υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	2,01	2,13	1,93	1,86		1,13						
Εκπαίδευση	1,09	1,13		1,21								1,01
Δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα												

Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία - Άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών - Δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών. Μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση											1,15				1,02		1,23			1,61			1,72	
Δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων																								

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ., ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2. ΚΑΛΑΔΙΚΗ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΧΩΡΟ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ (2010)

ΚΑΔ	Δραστηριότητα	Ν. Κυκλάδων	Ν. Δωδ/σου	Ν. Χίου	Ν. Σάμου	Ν. Λέσβου	Ν. Λευκάδας	Ν. Κεφαλληνίας	Ν. Κερκύρας	Ν. Ζακύνθου
01	Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες	2,07				1,18		1,65		
03	Αλιεία και υδατοκαλλιέργεια		2,15	10,7			1,79	13,60		
08	Λοιπά ορυχεία και λατομεία	2,64	3,23		3,27	1,05				1,91
10	Βιομηχανία τροφίμων					1,92				
11	Ποτοποιία		1,03	3,32	6,28	3,29	1,25			
13	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών			1,27						
16	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από έπιπλα· κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαστοπλεκτικής	2,61		1,50	1,05				1,05	
23	Παραγωγή άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων	1,34				1,03	2,71	1,89		
30	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	8,99								
31	Κατασκευή επίπλων					1,51			1,15	
33	Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού						2,78			

36	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	1,68	3,60	1,46		1,30		1,58	2,51	1,46
37	Επεξεργασία λυμάτων	9,21	3,54							
38	Συλλογή, επεξεργασία και διάθεση αποβλήτων ανάκτηση υλικών					1,98				
41	Κατασκευές κτιρίων	1,13	1,86							
42	Έργα πολιτικού μηχανικού						1,77			
43	Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες	2,99	2,59	1,55	2,42	2,01	2,91	3,12	1,41	
47	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	2,07	1,44	1,52	2,18	1,99	2,05	2,24	2,05	1,29
49	Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	1,62		3,07	1,43	1,06	1,82	1,86	1,19	18,97
50	Πλωτές μεταφορές	1,69	1,38			5,06	1,28	1,84	1,50	4,27
52	Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες			1,68					1,34	
55	Καταλύματα	9,62	13,19		5,35	1,85	6,05	5,19	7,09	12,32
56	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	4,81	2,39	2,02	2,58	2,48	4,35	3,12	2,98	3,45
68	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	1,35	1,18				1,98			
69	Νομικές και λογιστικές δραστηριότητες	1,49	1,25	1,13	1,41	1,36	1,58	1,45	1,67	1,46

71	Αρχιτεκτονικές δραστηριότητες και δραστηριότητες μηχανικών· τεχνικές δοκιμές και αναλύσεις		1,45	1,41	1,35	2,42	1,14		1,15
72	Επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη				2,85				
74	Άλλες επαγγελματικές επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	1,21	2,40			1,17			
75	Κτηνιατρικές δραστηριότητες	4,87	1,95		2,44		1,73	1,64	3,98
77	Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης	2,52	1,91	1,97	1,03	4,96	1,98	2,71	1,51
79	Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες	3,62	3,39	1,21	4,68		1,19	3,14	
84	Δημόσια διοίκηση και άμυνα· υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση					4,66	2,66	1,03	1,48
88	Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παροχή καταλύματος				2,65		3,48	3,58	1,19
90	Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση					2,64	1,86		
91	Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχαιοφυλακείων, μουσείων και λοιπές πολιτιστικές δραστηριότητες	1,96			1,41		1,78	1,36	

93	Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας	2,24	2,38	1,12				1,79	1,79	2,52	2,70
94	Δραστηριότητες οργανώσεων	1,33					1,77				
95	Επισκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών και ειδών ατομικής ή οικιακής χρήσης	1,61	1,71	1,75	1,37	1,42	1,83	2,74	2,98		
96	Άλλες δραστηριότητες παροχής προσωπικών υπηρεσιών	1,56	1,46	1,19	1,49	1,86	1,79	1,79	2,05	1,70	

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ (ΜΗΤΡΩΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ 2010).

Παράρτημα 5: Κατά Κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1. ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ
ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟ (2000 - 2013)

Περιφέρειες και νομοί	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	13.071	14.011	14.994	16.371	17.683	18.134	19.769	21.061	21.845	21.386	20.324	18.643	17.311	16.451
Βόρειο Αιγαίο	9.636	10.253	10.615	12.497	13.245	14.043	15.304	16.652	17.647	16.991	15.882	14.669	13.389	12.881
ΠΕ Ν. Αέθρου	9.542	10.256	10.530	12.791	12.981	14.070	15.334	16.310	17.272	16.815	15.806	14.622	13.186	13.073
ΠΕ Ν. Σάμου	9.648	10.485	10.616	11.923	13.435	14.979	16.339	17.787	19.253	17.865	16.212	14.763	13.158	12.905
ΠΕ Ν. Χίου	9.811	10.064	10.782	12.382	13.609	13.239	14.414	16.419	17.095	16.632	15.764	14.685	13.967	12.493
Νότιο Αιγαίο	15.557	16.174	16.293	18.185	19.666	20.609	22.012	23.389	24.747	22.872	21.709	19.748	18.163	17.422
ΠΕ Ν. Δωδεκανήσου	14.673	15.353	15.145	16.664	17.560	17.831	19.699	20.504	21.943	20.098	18.981	17.476	16.739	15.512
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	17.017	17.513	18.164	20.670	23.129	25.211	25.860	28.185	29.388	27.428	26.153	23.442	20.481	20.532
Ιόνια Νησιά	13.135	14.216	14.323	16.418	17.456	18.332	19.474	20.669	21.759	20.153	19.106	16.633	15.621	14.686
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	15.901	17.444	17.160	19.920	20.318	21.334	22.455	24.228	25.264	23.612	22.186	18.529	18.212	17.562
ΠΕ Ν. Κερκύρας	12.968	13.967	14.132	16.178	17.136	17.937	18.914	19.820	21.341	19.453	17.958	16.287	15.060	14.285
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	13.543	14.490	14.696	16.826	18.726	19.528	21.080	22.883	23.420	21.254	20.469	16.934	15.977	14.029
ΠΕ Ν. Λευκάδας	8.607	9.494	9.837	10.896	11.937	12.980	14.204	14.679	14.818	15.468	16.636	14.414	13.093	12.646

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΕ ΕΥΡΩ. ΣΕ ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΤΙΜΕΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2. ΔΕΙΚΤΗΣ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΚΑΕΠ, ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΚΚΑΕΠ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΧΩΡΑ

Περιφέρειες και νομοί	2000		2008		2013		Ποσοστιαία Μεταβολή (%)		Δείκτης Ποσοστιαίας Μεταβολής	
	ΑΕΠ	Δείκτης ΑΕΠ	ΑΕΠ	Δείκτης ΑΕΠ	ΑΕΠ	Δείκτης ΑΕΠ	2000 - 2008	2008 - 2013*	2000 - 2008	2008 - 2013*
Βόρειο Αιγαίο	9.636	44,11	17.647	80,79	12.881	78,30	83,14	123,87	-27,01	109,38
ΠΕ Ν. Λέσβου	9.542	43,68	17.272	79,07	13.073	79,47	81,02	120,71	-24,31	98,47
ΠΕ Ν. Σάμου	9.648	44,17	19.253	88,14	12.905	78,44	99,55	148,32	-32,98	133,55
ΠΕ Ν. Χίου	9.811	44,91	17.095	78,26	12.493	75,94	74,24	110,61	-26,92	109,02
Νότιο Αιγαίο	15.557	71,22	24.747	113,29	17.422	105,90	59,07	88,01	-29,60	119,88
ΠΕ Ν. Δωδεκανήσου	14.673	67,17	21.943	100,45	15.512	94,29	49,54	73,82	-29,30	118,69
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	17.017	77,90	29.388	134,53	20.532	124,81	72,70	108,32	-30,14	122,05
Ιόνια Νησιά	13.135	60,13	21.759	99,61	14.686	89,27	65,66	97,83	-32,51	131,65
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	15.901	72,79	25.264	115,66	17.562	106,75	58,89	87,74	-30,49	123,48
ΠΕ Ν. Κερκύρας	12.968	59,36	21.341	97,69	14.285	86,83	64,57	96,20	-33,06	133,91
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	13.543	62,00	23.420	107,21	14.029	85,28	72,93	108,66	-40,10	162,40
ΠΕ Ν. Λευκάδας	8.607	39,40	14.818	67,83	12.646	76,87	72,16	107,51	-14,66	59,36
ΕΛΛΑΔΑ	21.845	100,00	21.845	100,00	16.451	100,00	67,12	100,00	-24,69	100,00

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΕ ΕΥΡΩ. ΣΕ ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΤΙΜΕΣ.

Παράρτημα 6: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1. ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟ (2000 - 2013)

Περιφέρειες και νομοί	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	141.247	152.194	163.461	178.905	193.716	199.242	217.862	232.695	241.990	237.534	226.031	207.029	191.204	180.389
Βόρειο Αιγαίο	1.897	2.031	2.116	2.490	2.638	2.797	3.041	3.304	3.514	3.395	3.184	2.944	2.678	2.564
ΠΕ Ν. Λέσβου	982	1.060	1.092	1.325	1.345	1.461	1.595	1.696	1.798	1.752	1.648	1.523	1.366	1.345
ΠΕ Ν. Σάμου	400	439	450	507	572	636	689	749	816	763	698	637	565	551
ΠΕ Ν. Χίου	515	532	574	658	721	700	757	860	900	881	839	784	747	668
Νότιο Αιγαίο	4.801	5.071	5.158	5.784	6.299	6.662	7.178	7.683	8.183	7.599	7.236	6.603	6.079	5.832
ΠΕ Ν. Δωδεκανήσου	2.819	2.984	2.971	3.289	3.498	3.595	4.012	4.206	4.523	4.150	3.920	3.618	3.471	3.217
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	1.981	2.087	2.187	2.495	2.801	3.067	3.166	3.477	3.660	3.449	3.316	2.985	2.608	2.614
Ιόνια Νησιά	2.686	2.938	2.976	3.401	3.609	3.789	4.030	4.285	4.522	4.200	3.992	3.479	3.260	3.054
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	625	693	684	797	816	860	909	985	1.030	966	909	758	741	711
ΠΕ Ν. Κερκύρας	1.370	1.484	1.504	1.715	1.810	1.890	1.990	2.084	2.244	2.046	1.889	1.713	1.579	1.490
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	489	537	554	633	705	737	800	873	900	824	799	664	626	550
ΠΕ Ν. Λευκάδας	201	225	234	257	279	302	331	343	348	365	395	345	314	303

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ.
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΕΥΡΩ. ΣΕ ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΤΙΜΕΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΑΕΠ, ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΚΑΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΟΥ ΑΕΠ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΧΩΡΑ

Περιφέρειες και νομοί	2000		2008		2013		Ποσοστιαία Μεταβολή (%)		Δείκτης Ποσοστιαίας Μεταβολής	
	ΑΕΠ	ΑΕΠ (%)	ΑΕΠ	ΑΕΠ (%)	ΑΕΠ	ΑΕΠ (%)	2000-2008	2008-2013*	2000 - 2008	2008 - 2013*
Βόρειο Αιγαίο	1.897	1,34	3.514	1,45	2.564	1,42	85,23	-27,03	119,50	106,18
ΠΕ Ν. Λέσβου	982	0,69	1.798	0,74	1.345	0,75	83,15	-25,18	116,58	98,92
ΠΕ Ν. Σάμου	400	0,28	816	0,34	551	0,31	103,93	-32,45	145,71	127,46
ΠΕ Ν. Χίου	515	0,36	900	0,37	668	0,37	74,68	-25,81	104,70	101,40
Νότιο Αιγαίο	4.801	3,40	8.183	3,38	5.832	3,23	70,45	-28,73	98,78	112,88
ΠΕ Ν. Δωδεκανήσου	2.819	2,00	4.523	1,87	3.217	1,78	60,43	-28,87	84,73	113,43
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	1.981	1,40	3.660	1,51	2.614	1,45	84,71	-28,56	118,77	112,20
Ιόνια Νησιά	2.686	1,90	4.522	1,87	3.054	1,69	68,38	-32,47	95,87	127,54
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	625	0,44	1.030	0,43	711	0,39	64,75	-30,96	90,79	121,62
ΠΕ Ν. Κερκύρας	1.370	0,97	2.244	0,93	1.490	0,83	63,86	-33,61	89,54	132,03
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	489	0,35	900	0,37	550	0,30	83,91	-38,96	117,65	153,03
ΠΕ Ν. Λευκάδας	201	0,14	348	0,14	303	0,17	72,62	-12,74	101,82	50,06
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	9.383	6,64	16.219	6,70	11.449	6,35	72,85	-29,41	102,13	115,52
ΕΛΛΑΔΑ	141.247	100,00	241.990	100,00	180.389	100,00	71,32	-25,46	100,00	100,00

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΕΥΡΩ. ΣΕ ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΤΙΜΕΣ.

Παράρτημα 7: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά Κλάδο

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.1. ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΗ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ ΚΑΤΑ ΚΛΑΔΟ (2000 - 2013)

Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	7.677	7.918	8.152	8.945	8.282	8.536	6.974	7.068	6.793	6.663	6.519	6.109	6.191	5.964
Βόρειο Αιγαίο	163	197	159	234	171	160	172	127	125	134	131	122	120	122
ΠΕ Ν. Λέσβου	77	114	74	141	86	104	109	71	75	78	73	72	68	73
ΠΕ Ν. Σάμου	19	18	18	22	21	22	24	19	17	19	19	16	18	17
ΠΕ Ν. Χίου	67	64	67	71	64	33	38	37	33	38	39	34	34	32
Νότιο Αιγαίο	147	152	153	165	154	169	169	171	168	165	156	153	150	143
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	82	82	79	86	76	84	81	84	84	75	77	78	80	73
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	65	70	75	79	78	85	88	86	84	89	78	75	70	71
Ιόνια Νησιά	128	137	146	163	131	161	121	127	107	114	117	111	113	100
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	45	46	51	57	40	49	36	30	33	27	31	26	29	24
ΠΕ Ν. Κερκύρας	49	44	54	53	45	69	32	47	28	33	30	27	30	27
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	27	37	34	41	37	35	44	44	40	46	49	51	48	44
ΠΕ Ν. Λευκάδας	7	10	8	12	9	8	8	7	5	7	7	6	6	5
Ορυχεία, Λατομεία, Βιομηχανία, Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Αγρού, Κλιματισμού και Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης*														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	17.641	19.849	21.473	22.389	23.353	24.099	25.459	26.864	27.176	25.825	22.368	22.016	21.571	21.431
Βόρειο Αιγαίο	89	89	126	147	152	151	177	171	164	173	138	150	146	156
ΠΕ Ν. Λέσβου	54	52	67	86	82	78	84	88	86	84	71	76	73	75
ΠΕ Ν. Σάμου	14	16	22	24	29	32	41	40	36	44	28	29	26	25
ΠΕ Ν. Χίου	21	21	37	37	41	41	51	44	42	45	40	44	47	56

Νότιο Αιγαίο	291	310	379	414	392	417	407	410	425	417	340	331	311	318
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	153	160	203	231	226	230	228	240	260	254	196	192	189	196
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	138	150	176	183	166	187	179	170	165	163	145	139	122	122
Ιόνια Νησιά	86	97	117	130	138	135	147	166	165	175	119	126	128	117
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	22	26	30	39	33	39	44	50	49	50	35	37	33	31
ΠΕ Ν. Κερκύρας	46	50	63	66	78	69	72	80	84	89	55	60	64	56
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	10	12	13	13	16	16	18	20	20	25	23	22	24	24
ΠΕ Ν. Λευκάδας	9	9	11	11	11	11	13	16	12	12	7	7	7	6
*Εκ των οποίων Μεταποίηση														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	13.408	15.127	16.078	16.378	16.943	17.108	18.427	19.695	20.578	18.146	16.356	16.175	15.377	15.381
Βόρειο Αιγαίο	58	55	75	87	89	90	111	112	105	87	80	89	87	86
ΠΕ Ν. Αέσβου	37	33	45	55	49	47	55	58	56	46	43	48	46	46
ΠΕ Ν. Σάμου	8	10	13	16	21	24	29	28	25	22	19	21	20	19
ΠΕ Ν. Χίου	13	12	17	15	19	19	26	25	24	19	19	21	21	21
Νότιο Αιγαίο	110	115	153	164	148	151	166	179	196	162	130	141	132	127
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	61	61	86	91	82	83	87	99	117	93	78	85	80	79
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	50	54	67	73	66	69	78	81	78	68	52	57	51	48
Ιόνια Νησιά	53	58	74	83	84	88	94	98	97	86	71	79	71	69
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	14	16	19	22	22	27	29	35	32	29	24	27	24	24
ΠΕ Ν. Κερκύρας	28	31	39	45	45	41	43	42	46	39	31	35	32	30
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	4	4	5	6	8	10	10	10	10	11	10	10	10	9
ΠΕ Ν. Λευκάδας	8	8	10	10	9	10	12	12	8	7	6	6	6	6

Κατασκευές														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	8.840	9.574	10.301	14.318	16.057	11.375	18.086	15.017	10.719	10.550	8.888	6.310	5.821	4.757
Βόρειο Αιγαίο	117	133	140	193	213	156	250	223	149	148	152	111	111	98
ΠΕ Ν. Λέσβου	64	64	64	103	96	79	118	98	70	60	59	43	35	48
ΠΕ Ν. Σάμου	24	34	31	29	55	34	64	49	27	33	34	16	22	24
ΠΕ Ν. Χίου	29	35	45	61	62	43	67	76	52	55	59	52	53	26
Νότιο Αιγαίο	368	409	431	486	594	413	615	500	346	388	401	331	378	227
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	216	248	218	250	305	246	427	338	234	209	214	144	182	95
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	152	161	213	236	289	168	188	162	112	179	188	187	196	132
Ιόνια Νησιά	163	171	176	271	345	230	374	309	227	254	231	156	137	125
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	62	51	52	63	77	54	84	84	55	60	54	25	37	50
ΠΕ Ν. Κερκύρας	46	57	56	104	143	87	159	99	77	73	71	63	47	31
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	43	45	44	70	77	61	87	88	61	74	55	33	33	23
ΠΕ Ν. Λευκάδας	12	19	24	34	48	27	43	37	35	47	51	35	20	21
Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλετών, Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	34.794	36.047	36.443	41.222	44.465	46.127	47.553	52.016	56.917	51.420	49.399	44.313	37.677	37.038
Βόρειο Αιγαίο	599	614	617	690	726	807	816	946	1.071	893	762	651	576	543
ΠΕ Ν. Λέσβου	305	301	313	337	342	362	369	420	474	407	359	313	267	265
ΠΕ Ν. Σάμου	154	166	157	182	186	233	237	275	331	263	214	180	157	152
ΠΕ Ν. Χίου	140	146	147	171	198	212	210	250	266	223	189	158	151	125

Νότιο Αιγαίο	2.248	2.324	2.152	2.470	2.698	3.034	3.082	3.355	3.783	3.194	2.984	2.589	2.396	2.412
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	1.309	1.383	1.243	1.384	1.428	1.485	1.526	1.605	1.881	1.562	1.437	1.296	1.357	1.273
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	939	941	909	1.086	1.270	1.550	1.556	1.750	1.903	1.632	1.547	1.293	1.039	1.140
Ιόνια Νησιά	1.216	1.367	1.285	1.457	1.542	1.694	1.689	1.865	2.039	1.668	1.517	1.214	1.185	1.135
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	288	339	318	361	385	412	416	459	484	411	380	295	294	293
ΠΕ Ν. Κερκύρας	631	712	654	738	737	797	789	856	982	775	673	551	538	533
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	229	246	245	285	340	372	370	422	445	359	331	250	239	199
ΠΕ Ν. Λευκάδας	67	71	67	73	81	113	115	129	128	123	133	118	114	110
Ενημέρωση και Επικοινωνία														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	4.922	5.450	6.028	6.029	6.636	6.948	7.795	8.279	8.061	8.568	7.683	6.355	5.518	5.132
Βόρειο Αιγαίο	40	45	50	53	58	61	65	72	65	67	64	52	43	39
ΠΕ Ν. Λέσβου	23	26	29	31	35	32	36	40	40	45	43	34	29	26
ΠΕ Ν. Σάμου	6	6	8	9	10	13	12	12	8	7	7	5	5	4
ΠΕ Ν. Χίου	11	13	12	12	14	16	17	19	17	15	15	12	10	9
Νότιο Αιγαίο	56	62	68	71	78	82	86	92	88	90	89	73	56	49
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	37	42	43	48	52	56	58	63	59	60	59	48	37	32
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	19	20	25	23	26	26	28	29	29	30	30	25	20	17
Ιόνια Νησιά	35	39	43	42	46	48	49	57	55	56	52	44	33	29
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	8	8	10	8	9	11	9	9	9	9	9	5	5	5
ΠΕ Ν. Κερκύρας	21	24	26	28	29	28	33	40	37	38	35	31	22	20
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	5	5	5	5	6	7	5	6	7	7	6	6	4	4
ΠΕ Ν. Λευκάδας	1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1

Χρηματοοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	5.782	5.318	5.889	6.669	8.325	8.493	9.074	9.223	9.396	9.775	9.623	8.652	8.396	7.707
Βόρειο Αιγαίο	51	46	51	61	72	75	79	77	79	83	86	75	66	66
ΠΕ Ν. Λέσβου	24	22	24	28	33	35	37	35	37	38	40	33	31	30
ΠΕ Ν. Σάμου	12	11	12	13	17	17	18	18	17	20	21	19	15	17
ΠΕ Ν. Χίου	16	14	15	19	22	22	24	24	25	25	25	23	20	19
Νότιο Αιγαίο	91	84	91	102	120	123	132	139	138	138	144	123	104	145
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	58	50	59	67	76	78	85	92	86	81	88	77	69	88
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	33	35	32	36	44	46	47	47	53	57	56	45	35	57
Ιόνια Νησιά	51	43	47	54	74	76	73	73	76	89	101	85	63	69
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	9	8	9	10	14	15	14	14	16	19	25	24	16	13
ΠΕ Ν. Κερκύρας	27	21	23	26	38	40	35	35	37	45	50	41	31	35
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	9	8	9	11	13	13	15	15	14	14	14	12	9	13
ΠΕ Ν. Λευκάδας	6	5	6	7	8	9	9	9	9	11	12	9	7	7
Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	13.932	14.915	16.809	17.011	17.967	20.779	20.054	24.321	28.303	29.544	33.515	31.367	32.324	29.902
Βόρειο Αιγαίο	181	194	218	221	234	269	260	314	365	381	431	405	437	402
ΠΕ Ν. Λέσβου	91	98	110	111	118	136	131	158	184	192	217	204	219	202
ΠΕ Ν. Σάμου	38	40	45	46	49	56	54	65	76	79	89	84	91	83
ΠΕ Ν. Χίου	52	56	63	64	67	78	75	91	105	110	125	117	127	117

Νότιο Αιγαίο	323	346	389	394	417	480	469	574	675	713	813	769	834	770
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	156	167	188	190	201	232	228	279	327	344	390	367	397	365
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	167	179	201	204	216	249	242	295	348	369	423	402	437	405
Ιόνια Νησιά	213	228	256	259	275	316	309	379	444	467	531	502	542	499
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	39	42	47	48	51	59	58	71	84	89	101	95	103	95
ΠΕ Ν. Κερκύρας	110	118	133	135	142	164	159	194	226	236	267	252	272	250
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	44	47	52	53	56	65	64	79	93	98	111	105	114	105
ΠΕ Ν. Λευκάδας	19	21	23	24	25	29	29	35	42	44	51	49	53	49
Επαγγελματικές, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες, Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	6.071	6.550	7.656	8.862	9.942	10.185	12.059	13.341	13.649	13.463	10.593	9.570	8.683	8.195
Βόρειο Αιγαίο	48	54	61	71	81	73	82	91	103	115	74	62	52	52
ΠΕ Ν. Λέσβου	25	29	34	39	45	41	48	53	57	62	41	36	28	29
ΠΕ Ν. Σάμου	11	12	11	13	15	13	15	16	19	17	14	13	11	10
ΠΕ Ν. Χίου	12	13	16	19	21	19	19	22	27	36	19	14	13	13
Νότιο Αιγαίο	101	108	128	151	166	147	176	183	197	183	141	140	116	128
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	63	71	89	103	108	93	111	116	126	116	87	95	75	81
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	39	37	39	48	58	54	65	66	71	66	54	45	41	46
Ιόνια Νησιά	60	66	81	94	105	94	115	123	131	132	112	109	86	74
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	13	15	12	16	16	20	25	27	26	28	26	22	18	17
ΠΕ Ν. Κερκύρας	36	36	54	58	66	54	66	71	75	75	64	68	50	41
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	6	8	9	12	13	12	14	14	17	16	13	11	10	9
ΠΕ Ν. Λευκάδας	5	7	6	7	10	9	11	11	12	13	9	8	7	7

Δημόσια Διοίκηση και Αμυνα, Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση, Εκπαίδευση, Δραστηριότητες Σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	21.591	24.420	27.015	29.023	32.925	34.790	37.656	40.360	43.968	46.716	43.238	40.403	35.920	33.167
Βόρειο Αιγαίο	350	383	399	502	611	695	733	833	917	964	897	885	735	708
ΠΕ Ν. Λέσβου	191	213	229	285	348	411	450	500	528	552	504	480	407	387
ΠΕ Ν. Σάμου	68	75	79	99	116	132	128	151	175	186	176	184	137	140
ΠΕ Ν. Χίου	91	94	91	118	146	152	155	182	214	227	216	222	191	181
Νότιο Αιγαίο	547	585	657	756	875	921	1.002	1.113	1.169	1.238	1.116	1.101	837	797
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	367	390	439	505	602	644	699	751	800	866	792	788	590	566
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	180	196	219	251	273	277	303	362	369	372	324	313	247	231
Ιόνια Νησιά	343	368	408	471	481	526	565	547	591	617	573	539	421	420
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	55	61	67	81	79	83	92	92	98	112	100	99	80	76
ΠΕ Ν. Κερκύρας	187	199	222	268	289	331	348	337	355	368	325	305	239	240
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	59	64	69	70	65	67	77	70	85	82	89	83	60	61
ΠΕ Ν. Λευκάδας	42	45	49	53	48	45	48	47	53	55	60	52	43	43
Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία, άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών, Δραστηριότητες Νοικοκυριών ως εργοδοτών, Μη Διαφοροποιούμενες Δραστηριότητες Νοικοκυριών που αφορούν στην Παραγωγή Αγαθών και Υπηρεσιών για ίδια χρήση, Δραστηριότητες Ετερόδικων Οργανισμών														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	4.930	5.429	6.031	6.046	6.821	7.487	8.336	8.778	8.835	9.868	7.820	6.815	6.879	6.690
Βόρειο Αιγαίο	57	54	68	63	63	65	61	61	68	78	77	74	81	87
ΠΕ Ν. Λέσβου	24	25	30	28	29	33	30	34	38	49	48	47	50	58
ΠΕ Ν. Σάμου	12	12	19	18	19	19	17	14	16	14	14	14	17	16
ΠΕ Ν. Χίου	21	18	18	17	15	13	14	14	14	14	14	13	14	14

Νότιο Αιγαίο	117	133	151	180	189	192	222	240	240	270	206	193	191	183
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	78	64	90	86	82	80	113	141	140	143	122	94	93	84
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	39	69	61	94	107	112	109	99	100	127	84	99	98	99
Ιόνια Νησιά	104	100	95	110	119	120	128	136	161	183	173	172	173	140
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	17	21	13	32	30	30	29	31	55	58	43	38	40	26
ΠΕ Ν. Κερκύρας	71	60	57	62	66	57	70	82	81	97	98	105	101	89
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	6	8	12	9	13	14	14	13	14	16	15	11	12	6
ΠΕ Ν. Λευκάδας	10	12	13	8	10	19	15	9	10	12	19	18	20	19
Συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία														
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011*	2012*	2013*
ΕΛΛΑΔΑ	126.181	135.470	145.797	160.513	174.773	178.821	193.047	205.267	213.819	212.391	199.644	181.909	168.979	159.983
Βόρειο Αιγαίο	1.695	1.808	1.888	2.234	2.380	2.511	2.694	2.915	3.104	3.036	2.813	2.587	2.367	2.274
ΠΕ Ν. Λέσβου	877	943	974	1.189	1.213	1.312	1.413	1.496	1.588	1.566	1.455	1.338	1.208	1.193
ΠΕ Ν. Σάμου	358	391	401	455	516	571	610	660	721	682	616	560	500	489
ΠΕ Ν. Χίου	460	474	512	591	651	628	670	758	795	787	741	689	660	592
Νότιο Αιγαίο	4.289	4.514	4.601	5.189	5.683	5.979	6.360	6.778	7.230	6.795	6.391	5.802	5.373	5.172
ΠΕ Ν. Δωδ/νήσου	2.519	2.656	2.650	2.951	3.156	3.226	3.555	3.710	3.997	3.711	3.462	3.179	3.068	2.853
ΠΕ Ν. Κυκλάδων	1.770	1.858	1.951	2.239	2.528	2.753	2.805	3.067	3.234	3.084	2.929	2.623	2.305	2.319
Ιόνια Νησιά	2.399	2.615	2.654	3.051	3.256	3.401	3.571	3.780	3.996	3.756	3.526	3.057	2.881	2.709
ΠΕ Ν. Ζακύνθου	558	617	610	715	736	772	806	869	910	864	802	666	655	631
ΠΕ Ν. Κερκύρας	1.224	1.321	1.341	1.538	1.633	1.696	1.763	1.839	1.983	1.829	1.669	1.505	1.395	1.322
ΠΕ Ν. Κεφαλληνίας	437	478	494	568	636	662	709	770	795	736	706	584	553	487
ΠΕ Ν. Λευκάδας	180	200	209	230	252	271	293	302	307	326	349	303	277	269

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ.
ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΕΥΡΩ. ΣΕ ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΤΙΜΕΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.2. ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΑΠΑ ΑΝΑ ΚΛΑΔΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Δραστηριότητα	Έτος	Βόρειο Αιγαίο	Ν. Αέθρου	Ν. Σάμου	Ν. Χίου	Νότιο Αιγαίο	Ν. Δωδ/σου	Ν. Κυκλάδων	Ιόνια Νησιά	Ν. Ζακύνθου	Ν. Κέρκυρας	Ν. Κεφαλληνίας	Ν. Λευκάδας	Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	ΕΜΜΑΔΑ
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	2000	2,12	1,00	0,25	0,87	1,91	1,07	0,84	1,67	0,59	0,64	0,35	0,10	5,70	100,00
	2008	1,83	1,10	0,24	0,49	2,47	1,24	1,23	1,58	0,49	0,42	0,59	0,08	5,88	100,00
	2013	2,04	1,22	0,28	0,54	2,40	1,22	1,18	1,68	0,40	0,46	0,74	0,09	6,13	100,00
Ορυχεία, λατομεία, βιομηχανία, παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού, κλιματισμού και νερού, επεξεργασία λιγνίτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης*	2000	0,50	0,30	0,08	0,12	1,65	0,87	0,78	0,49	0,13	0,26	0,05	0,05	2,64	100,00
	2008	0,60	0,31	0,13	0,16	1,56	0,96	0,61	0,61	0,18	0,31	0,07	0,04	2,77	100,00
	2013	0,73	0,35	0,12	0,26	1,48	0,92	0,57	0,55	0,14	0,26	0,11	0,03	2,76	100,00
*Εκ των οποίων Μεταποίηση	2000	0,43	0,27	0,06	0,10	0,82	0,45	0,37	0,40	0,10	0,21	0,03	0,06	1,65	100,00
	2008	0,51	0,27	0,12	0,12	0,95	0,57	0,38	0,47	0,16	0,22	0,05	0,04	1,93	100,00
	2013	0,56	0,30	0,13	0,14	0,82	0,51	0,31	0,45	0,15	0,19	0,06	0,04	1,83	100,00
Κατασκευές	2000	1,32	0,72	0,27	0,32	4,17	2,44	1,72	1,84	0,70	0,52	0,49	0,13	7,33	100,00
	2008	1,39	0,66	0,25	0,48	3,23	2,19	1,05	2,12	0,51	0,72	0,57	0,33	6,74	100,00
	2013	2,06	1,02	0,50	0,54	4,77	2,00	2,77	2,63	1,06	0,65	0,48	0,44	9,46	100,00
Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών	2000	1,72	0,88	0,44	0,40	6,46	3,76	2,70	3,49	0,83	1,81	0,66	0,19	11,67	100,00
	2008	1,88	0,83	0,58	0,47	6,65	3,30	3,34	3,58	0,85	1,73	0,78	0,22	12,11	100,00

παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	2013	1,47	0,72	0,41	0,34	6,51	3,44	3,08	3,07	0,79	1,44	0,54	0,30	11,04	100,00
Ενημέρωση και επικοινωνία	2000	0,82	0,47	0,12	0,23	1,13	0,75	0,38	0,71	0,16	0,43	0,10	0,03	2,67	100,00
	2008	0,81	0,50	0,10	0,21	1,09	0,73	0,36	0,68	0,11	0,46	0,09	0,02	2,59	100,00
	2013	0,77	0,50	0,08	0,18	0,96	0,62	0,34	0,57	0,09	0,39	0,07	0,02	2,29	100,00
	2000	0,89	0,41	0,21	0,27	1,57	1,01	0,56	0,88	0,15	0,47	0,16	0,10	3,34	100,00
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	2008	0,84	0,40	0,18	0,26	1,47	0,91	0,56	0,81	0,17	0,40	0,15	0,09	3,12	100,00
	2013	0,86	0,39	0,22	0,25	1,88	1,14	0,74	0,89	0,17	0,45	0,17	0,10	3,63	100,00
	2000	1,30	0,66	0,27	0,37	2,32	1,12	1,20	1,53	0,28	0,79	0,31	0,14	5,15	100,00
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	2008	1,29	0,65	0,27	0,37	2,39	1,16	1,23	1,57	0,30	0,80	0,33	0,15	5,24	100,00
	2013	1,34	0,68	0,28	0,39	2,58	1,22	1,35	1,67	0,32	0,84	0,35	0,16	5,59	100,00
	2000	0,80	0,42	0,18	0,20	1,67	1,04	0,64	1,00	0,21	0,59	0,10	0,09	3,46	100,00
	2008	0,76	0,42	0,14	0,20	1,44	0,92	0,52	0,96	0,19	0,55	0,13	0,09	3,16	100,00
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	2013	0,64	0,35	0,13	0,16	1,56	0,99	0,57	0,90	0,21	0,50	0,11	0,08	3,09	100,00
	2000	1,62	0,89	0,31	0,42	2,53	1,70	0,83	1,59	0,26	0,87	0,27	0,20	5,74	100,00
	2008	2,08	1,20	0,40	0,49	2,66	1,82	0,84	1,34	0,22	0,81	0,19	0,12	6,09	100,00
	2013	2,13	1,17	0,42	0,55	2,40	1,71	0,70	1,27	0,23	0,72	0,19	0,13	5,81	100,00
Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες	2000	1,15	0,48	0,24	0,43	2,37	1,58	0,80	2,11	0,34	1,43	0,13	0,21	5,63	100,00
	2008	0,77	0,43	0,18	0,16	2,72	1,58	1,13	1,82	0,63	0,92	0,16	0,12	5,30	100,00
	2013	1,30	0,86	0,24	0,21	2,73	1,25	1,48	2,09	0,39	1,33	0,08	0,29	6,12	100,00

δραστηριότητες																			
Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	2000	1,34	0,69	0,28	0,36	3,40	2,00	1,40	1,90	0,44	0,97	0,35	0,14	6,64	100,00				
	2008	1,45	0,74	0,34	0,37	3,38	1,87	1,51	1,87	0,43	0,93	0,37	0,14	6,70	100,00				
	2013	1,42	0,75	0,31	0,37	3,23	1,78	1,45	1,69	0,39	0,83	0,30	0,17	6,35	100,00				

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.3. ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΑΠΑ ΑΝΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΝΟΜΟ

Δραστηριότητα	Έτος	Βόρειο Αιγαίο	Ν. Αέθρου	Ν. Σέπου	Ν. Χίου	Νότιο Αιγαίο	Ν. Δωδεκανήσου	Ν. Κυκλάδων	Ιόνια Νησιά	Ν. Ζακύνθου	Ν. Κέρκυρας	Ν. Κεφαλληνίας	Ν. Λευκάδας	Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	ΕΜΜΑΔΑ
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	2000	9,59	8,73	5,36	14,51	3,43	3,27	3,65	5,34	8,06	4,01	6,10	4,12	5,22	6,08
	2008	4,02	4,70	2,31	4,20	2,32	2,10	2,59	2,68	3,65	1,43	5,07	1,74	2,79	3,18
	2013	5,36	6,11	3,43	5,44	2,77	2,54	3,05	3,71	3,77	2,06	9,01	2,04	3,60	3,73
Ορυχεία, λατομεία, βιομηχανία, παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού, κλιματισμού και νερού, επεξεργασία λιπμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης*	2000	5,24	6,12	3,83	4,64	6,78	6,07	7,78	3,60	3,98	3,74	2,19	4,92	5,56	13,98
	2008	5,27	5,38	4,98	5,32	5,87	6,51	5,09	4,14	5,41	4,23	2,53	3,89	5,26	12,71
	2013	6,87	6,32	5,07	9,47	6,15	6,88	5,25	4,32	4,90	4,22	4,95	2,37	5,82	13,40
*Εκ των οποίων Μεταποίηση	2000	3,43	4,19	2,24	2,89	2,58	2,42	2,80	2,21	2,47	2,25	0,95	4,21	2,64	10,63
	2008	3,39	3,54	3,48	3,02	2,71	2,93	2,42	2,42	3,51	2,31	1,31	2,73	2,77	9,62
	2013	3,78	3,83	3,97	3,53	2,45	2,75	2,08	2,54	3,77	2,26	1,90	2,20	2,77	9,61
Κατασκευές	2000	6,88	7,27	6,78	6,22	8,59	8,58	8,60	6,78	11,05	3,77	9,87	6,47	7,73	7,01
	2008	4,79	4,43	3,68	6,52	4,79	5,86	3,47	5,69	6,01	3,87	7,64	11,43	5,04	5,01
	2013	4,31	4,06	4,91	4,34	4,38	3,33	5,68	4,62	7,99	2,36	4,65	7,81	4,43	2,97

Χονδρικό και Λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες στηρεσών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	2000	35,32	34,74	43,05	30,42	52,41	51,96	53,05	50,67	51,63	51,54	52,44	37,51	48,46	27,57
	2008	34,48	29,85	45,89	33,40	52,33	47,05	58,84	51,03	53,17	49,53	55,94	41,63	48,10	26,62
	2013	23,87	22,25	31,10	21,16	46,64	44,61	49,15	41,92	46,48	40,36	40,81	40,92	40,28	23,15
Ενημέρωση και επικοινωνία	2000	2,39	2,61	1,71	2,49	1,30	1,47	1,06	1,46	1,45	1,71	1,10	0,72	1,57	3,90
	2008	2,11	2,53	1,14	2,14	1,22	1,47	0,91	1,37	1,00	1,88	0,86	0,55	1,45	3,77
	2013	1,73	2,16	0,87	1,58	0,95	1,12	0,74	1,07	0,75	1,50	0,76	0,31	1,16	3,21
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	2000	3,02	2,71	3,32	3,39	2,12	2,31	1,85	2,12	1,60	2,21	2,09	3,20	2,30	4,58
	2008	2,54	2,35	2,35	3,09	1,91	2,15	1,63	1,90	1,79	1,89	1,71	2,79	2,05	4,39
	2013	2,91	2,52	3,50	3,23	2,80	3,08	2,45	2,53	2,07	2,63	2,73	2,75	2,75	4,82
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	2000	10,69	10,42	10,52	11,34	7,54	6,19	9,46	8,87	7,06	9,02	9,95	10,83	8,56	11,04
	2008	11,75	11,56	10,49	13,25	9,34	8,18	10,77	11,11	9,25	11,37	11,63	13,55	10,35	13,24
	2013	17,68	16,93	17,07	19,71	14,89	12,80	17,45	18,43	15,08	18,93	21,52	18,18	16,46	18,69
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες,	2000	2,86	2,89	3,08	2,60	2,36	2,50	2,18	2,52	2,26	2,95	1,45	2,99	2,51	4,81
	2008	3,33	3,59	2,65	3,43	2,72	3,15	2,20	3,27	2,85	3,80	2,17	3,96	3,01	6,38

Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	2013	2,29	2,41	2,13	2,19	2,47	2,85	2,00	2,71	2,74	3,08	1,81	2,49	2,50	5,12
Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	2000	20,65	21,81	19,02	19,73	12,75	14,58	10,16	14,30	9,90	15,29	13,40	23,46	14,79	17,11
	2008	29,53	33,22	24,31	26,89	16,17	20,02	11,42	14,79	10,78	17,92	10,65	17,12	18,68	20,56
	2013	31,14	32,43	28,71	30,54	15,41	19,85	9,94	15,52	12,13	18,12	12,60	15,97	18,96	20,73
Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες	2000	3,36	2,69	3,34	4,66	2,73	3,08	2,22	4,33	3,01	5,76	1,41	5,78	3,31	3,91
	2008	2,19	2,40	2,20	1,76	3,32	3,50	3,09	4,02	6,09	4,08	1,78	3,34	3,27	4,13
	2013	3,83	4,82	3,22	2,33	3,53	2,93	4,28	5,15	4,09	6,73	1,14	7,18	4,03	4,18
Συνολική ακαθάρτη προστιθέμενη αξία	2000	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
	2008	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
	2013	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.4. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΕΣ ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ ΑΠΑ (%)

Δραστηριότητα	Περίοδος	Βόρειο Αιγαίο	N. Λέσβου	N. Σάμου	N. Χίου	Νότιο Αιγαίο	N. Δωδεκανήσου	N. Κυκλάδων	Ιόνια Νησιά	N. Ζακύνθου	N. Κέρκυρας	N. Κεφαλληνίας	N. Λευκάδας	Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	ΕΜΜΑΔΑ
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	2000-2008	-23,30	-2,52	-13,08	-50,06	14,11	2,02	29,51	-16,37	-26,24	-42,41	51,39	-27,84	-8,71	-11,51
	2008-2013	-2,25	-2,40	0,68	-3,39	-14,62	-13,66	-15,59	-6,28	-28,33	-3,60	8,83	2,34	-8,53	-12,21
Ορυχεία, λατομεία, βιομηχανία, παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού, κλιματισμού και νερού, επεξεργασία λιμμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης*	2000-2008	84,52	59,28	162,25	98,11	46,09	70,14	19,41	91,34	121,33	83,61	110,49	35,13	61,81	54,06
	2008-2013	-4,59	-11,85	-31,02	32,57	-25,08	-24,51	-26,00	-29,13	-37,26	-33,58	19,70	-46,78	-21,52	-21,14
*Εκ των οποίων Μεταποίηση	2000-2008	81,23	52,74	212,67	80,73	77,03	92,21	58,35	81,90	131,34	66,18	151,57	10,83	79,30	53,48
	2008-2013	-18,31	-18,65	-22,63	-12,97	-35,22	-33,00	-38,52	-28,75	-25,56	-34,83	-11,18	-29,45	-29,16	-25,26
Κατασκευές	2000-2008	27,53	10,27	9,58	81,16	-5,93	8,45	-26,32	39,74	-11,32	66,03	40,92	201,77	11,57	21,26
	2008-2013	-34,03	-31,11	-9,68	-50,47	-34,55	-59,44	17,40	-44,91	-7,92	-59,38	-62,69	-40,18	-37,70	-55,62

Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	2000-2008	78,86	55,62	115,02	89,67	68,32	43,69	102,65	67,71	67,84	55,75	94,04	89,48	69,69	63,58
	2008-2013	-49,31	-44,02	-54,06	-52,82	-36,24	-32,33	-40,11	-44,31	-39,42	-45,70	-55,30	-13,92	-40,66	-34,93
Ενημέρωση και επικοινωνία	2000-2008	61,43	75,13	34,37	48,47	58,35	59,28	56,54	56,42	12,06	78,39	42,75	29,61	58,78	63,78
	2008-2013	-39,69	-35,69	-48,34	-44,95	-44,20	-45,74	-41,12	-47,02	-47,80	-46,89	-45,93	-50,23	-43,53	-36,34
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	2000-2008	53,98	57,36	42,69	57,43	52,39	47,59	60,94	49,34	82,72	38,61	48,85	48,86	52,01	62,50
	2008-2013	-16,05	-19,74	0,98	-22,16	4,50	2,38	7,97	-9,74	-19,81	-7,15	-2,33	-13,71	-4,71	-17,98
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	2000-2008	101,29	100,99	101,15	101,92	108,91	109,85	108,03	108,59	113,51	104,37	112,59	113,60	106,89	103,14
	2008-2013	10,26	9,92	10,40	10,77	14,03	11,70	16,22	12,46	12,93	10,97	13,37	17,55	12,64	5,65
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	2000-2008	113,60	124,37	73,32	127,83	94,08	100,04	84,37	116,32	105,67	108,77	171,98	126,25	104,97	124,83
	2008-2013	-49,53	-49,54	-45,34	-52,44	-35,01	-35,22	-34,65	-43,77	-33,38	-45,96	-48,92	-45,07	-41,15	-39,96

Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	2000-2008	161,94	175,98	157,76	135,50	113,79	117,93	105,35	72,19	77,34	90,04	44,60	24,57	115,87	103,64
	2008-2013	-22,77	-26,69	-19,92	-15,42	-31,85	-29,23	-37,54	-28,85	-22,03	-32,62	-27,47	-18,30	-28,08	-24,56
Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες	2000-2008	19,37	61,44	33,23	-34,61	105,25	80,14	154,95	54,65	229,33	14,69	129,29	-1,26	68,72	79,20
	2008-2013	28,12	51,16	-0,99	-1,38	-23,83	-40,20	-0,94	-13,13	-53,41	9,94	-60,74	88,19	-12,63	-24,28
Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	2000-2008	83,21	81,15	101,70	72,77	68,59	58,68	82,69	66,54	62,95	62,07	81,90	70,74	70,96	69,45
	2008-2013	-26,76	-24,90	-32,20	-25,53	-28,47	-28,61	-28,30	-32,21	-30,70	-33,36	-38,73	-12,42	-29,14	-25,18

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.5. ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΩΝ ΜΕΤΑΒΟΛΩΝ ΤΗΣ ΑΠΑΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΧΩΡΑ

Δραστηριότητα	Περίοδος	Βόρειο Αιγαίο	Ν. Αέθρου	Ν. Σάμου	Ν. Χίου	Νότιο Αιγαίο	Ν. Δωδεκανησου	Ν. Κυκλάδων	Ιόνια Νησιά	Ν. Ζακύνθου	Ν. Κέρκυρας	Ν. Κεφαλληνίας	Ν. Δευκάδας	Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	ΕΝΑΔΑ
Γεωργία, δασοκομία και αλιεία	2000- 2008	202,37	21,85	113,60	434,80	-	-17,54	-	142,23	227,93	368,37	-	241,79	75,65	100,00
	2008- 2013	18,47	19,66	-5,54	27,76	119,77	111,90	127,66	51,48	232,09	29,49	-72,31	-19,14	69,84	100,00
Ορυχεία, λατομεία, βιομηχανία, παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού, κλιματισμού και νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης*	2000- 2008	156,36	109,67	300,16	181,50	85,27	129,75	35,91	168,97	224,46	154,67	204,39	64,99	114,34	100,00
	2008- 2013	21,70	56,08	146,74	154,09	118,66	115,93	122,97	137,81	176,26	158,86	-93,19	221,27	101,80	100,00
*Εκ των οποίων Μεταποίηση	2000- 2008	151,89	98,62	397,68	150,96	144,05	172,42	109,11	153,15	245,61	123,76	283,43	20,25	148,29	100,00
	2008- 2013	72,48	73,85	89,59	51,37	139,42	130,67	152,51	113,81	101,21	137,89	44,27	116,61	115,47	100,00
Κατασκευές	2000- 2008	129,52	48,31	45,06	381,82	-27,89	39,75	-	186,96	-53,25	310,65	192,53	949,26	54,43	100,00
	2008- 2013	61,19	55,94	17,41	90,74	62,12	106,86	-31,28	80,75	14,23	106,76	112,72	72,24	67,79	100,00

Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών	2000-2008	124,03	87,48	180,90	141,03	107,45	68,72	161,45	106,49	106,69	87,68	147,90	140,73	109,61	100,00
	2008-2013	141,17	126,05	154,77	151,23	103,76	92,55	114,83	126,87	112,88	130,84	158,33	39,84	116,41	100,00
Ενημέρωση και επικοινωνία	2000-2008	96,31	117,79	53,89	76,00	91,49	92,94	88,64	88,45	18,91	122,90	67,02	46,43	92,17	100,00
	2008-2013	109,23	98,22	133,03	123,70	121,64	125,87	113,14	129,40	131,53	129,04	126,38	138,22	119,80	100,00
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	2000-2008	86,38	91,78	68,31	91,89	83,82	76,14	97,50	78,95	132,36	61,78	78,16	78,18	83,22	100,00
	2008-2013	89,25	109,77	-5,42	123,25	-25,04	-13,22	-44,35	54,16	110,14	39,78	12,94	76,24	26,21	100,00
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	2000-2008	98,20	97,91	98,07	98,81	105,59	106,50	104,74	105,28	110,05	101,19	109,16	110,13	103,63	100,00
	2008-2013	181,73	175,59	184,19	190,67	248,45	207,12	287,27	220,58	228,97	194,17	236,79	310,73	223,72	100,00
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	2000-2008	91,01	99,63	58,74	102,40	75,37	80,14	67,59	93,18	84,65	87,13	137,77	101,14	84,09	100,00
	2008-2013	123,95	123,97	113,46	131,24	87,62	88,14	86,71	109,55	83,54	115,01	122,43	112,80	102,99	100,00

Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	2000-2008	156,26	169,80	152,22	130,75	109,80	113,79	101,65	69,65	74,63	86,89	43,03	23,71	111,80	100,00
	2008-2013	92,67	108,64	81,09	62,77	129,67	118,99	152,83	117,44	89,69	132,78	111,84	74,48	114,30	100,00
Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες	2000-2008	24,46	77,58	41,95	-43,70	132,89	101,18	195,64	69,00	289,54	18,55	163,24	-1,59	86,77	100,00
	2008-2013	-115,84	-210,70	4,08	5,67	98,15	165,56	3,88	54,09	220,00	-40,93	250,16	-363,25	52,02	100,00
Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	2000-2008	119,80	116,84	146,43	104,77	98,76	84,49	119,06	95,81	90,64	89,38	117,92	101,85	102,17	100,00
	2008-2013	106,28	98,91	127,87	101,42	113,07	113,63	112,38	127,95	121,94	132,50	153,82	49,32	115,75	100,00

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

Παράρτημα 8: Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.1. ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΖΩΝΗ, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΚΛΑΔΟ (2000 - 2013)

Κλάδοι	2000										
	Α	Β_Ε	ΣΤ	Ζ_Η_Θ	Ι	Κ	Λ	Μ_Ν	Ξ_Ο_Π	Ρ_Σ_Τ_Υ	Σύνολο
	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Άσπερματα, Βιομηχανία, Πάροχη Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Κλιματισμού και Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης	Κατασκευές	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλετών, Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Πάροχης Κατάλυματος και Υπηρεσιών Εστίασης	Ενημέρωση και Επικοινωνία	Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας	Επαγγελματικές, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες, Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα, Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση, Εκπαίδευση, Δραστηριότητες σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία, άλλες Δραστηριότητες Πάροχης Υπηρεσιών, Δραστηριότητες Νοικοκυριών ως Εργοδοτών, Μη Διαφοροποιημένες Δραστηριότητες Νοικοκυριών που αφορούν στην Παράγωγη Αγαθών και Υπηρεσιών για ίδια Χρήση, Δραστηριότητες Ετερόδικων Οργανισμών και Φορέων	
ΕΛΛΑΔΑ	1.252	3.894	433	4.791	1.692	600	13.017	1.199	6.280	1.646	34.805
Βόρειο Αιγαίο	31	21	7	26	15	5	183	10	124	19	439
Νότιο Αιγαίο	30	62	20	134	20	9	380	20	184	39	898
Ιόνια Νησιά	25	16	9	57	12	5	281	12	113	35	565
2001											
ΕΛΛΑΔΑ	1.483	3.882	1.055	5.254	2.758	526	12.937	1.333	7.571	849	37.648
Βόρειο Αιγαίο	37	62	17	26	24	5	146	11	149	8	485

Νότιο Αιγαίο	39	67	50	159	32	8	396	22	221	21	1.015
Ιόνια Νησιά	29	63	22	67	19	4	311	13	136	16	680
2002											
ΕΛΛΑΔΑ	1.284	2.717	671	8.210	1.746	388	13.993	1.122	7.457	993	38.581
Βόρειο Αιγαίο	32	17	10	47	15	3	196	9	147	11	487
Νότιο Αιγαίο	33	40	32	212	20	6	590	19	218	25	1.195
Ιόνια Νησιά	26	13	13	99	12	3	381	12	134	16	708
2003											
ΕΛΛΑΔΑ	1.512	2.714	1.028	9.487	1.725	216	17.041	1.584	8.884	1.118	45.307
Βόρειο Αιγαίο	37	17	16	53	15	2	295	13	175	12	635
Νότιο Αιγαίο	37	50	40	253	20	3	683	27	260	33	1.406
Ιόνια Νησιά	33	13	23	102	12	2	406	17	160	20	787
2004											
ΕΛΛΑΔΑ	1.617	3.196	876	7.456	1.656	274	20.258	1.825	8.999	1.100	47.257
Βόρειο Αιγαίο	39	18	14	44	14	2	312	15	178	10	646
Νότιο Αιγαίο	41	56	37	186	19	4	644	31	263	30	1.311
Ιόνια Νησιά	31	15	22	98	11	2	548	19	162	19	928
2005											
ΕΛΛΑΔΑ	1.765	2.940	800	5.871	1.709	335	18.714	1.983	6.455	929	41.500
Βόρειο Αιγαίο	45	16	6	34	15	3	290	14	127	8	558
Νότιο Αιγαίο	43	46	26	179	20	5	577	29	189	24	1.137
Ιόνια Νησιά	35	10	5	58	12	3	413	18	116	15	685
2006											

ΕΛΛΑΔΑ	1.551	3.540	922	9.395	1.366	493	23.673	2.037	7.626	1.001	51.602
Βόρειο Αιγαίο	35	15	8	51	11	4	321	14	164	7	631
Νότιο Αιγαίο	35	49	10	243	15	7	817	30	247	27	1.480
Ιόνια Νησιά	29	6	5	83	9	4	623	19	149	15	943
2007											
ΕΛΛΑΔΑ	2.212	3.577	1.359	12.423	1.399	546	26.758	2.799	8.482	973	60.528
Βόρειο Αιγαίο	59	24	9	105	12	5	428	19	211	7	879
Νότιο Αιγαίο	56	43	14	251	17	8	1.030	38	272	27	1.756
Ιόνια Νησιά	43	10	3	212	10	4	665	26	190	15	1.178
2008											
ΕΛΛΑΔΑ	2.583	4.476	1.494	11.397	1.532	577	20.941	3.513	9.945	1.168	57.627
Βόρειο Αιγαίο	63	20	7	99	12	5	338	27	354	9	934
Νότιο Αιγαίο	60	56	44	419	16	9	939	51	506	32	2.130
Ιόνια Νησιά	50	8	11	181	10	5	473	34	277	21	1.069
2009											
ΕΛΛΑΔΑ	2.084	4.499	697	8.403	1.540	469	16.795	3.148	9.870	1.882	49.387
Βόρειο Αιγαίο	58	12	5	90	11	4	217	27	86	15	526
Νότιο Αιγαίο	54	60	12	186	16	7	617	43	460	51	1.507
Ιόνια Νησιά	40	10	1	113	9	4	374	31	95	35	712
2010											
ΕΛΛΑΔΑ	1.635	4.126	225	8.848	2.170	419	12.295	2.168	6.315	1.498	39.698
Βόρειο Αιγαίο	39	13	3	57	29	4	160	15	210	15	545
Νότιο Αιγαίο	40	58	7	174	43	6	596	29	256	39	1.250

Ιόνια Νησιά	32	10	6	84	22	4	332	23	181	33	727
2011*											
ΕΛΛΑΔΑ	1.387	3.182	248	6.648	1.438	353	10.172	1.467	4.854	1.858	31.607
Βόρειο Αιγαίο	36	9	6	34	16	3	210	10	168	20	512
Νότιο Αιγαίο	35	56	1	195	24	5	478	21	224	53	1.091
Ιόνια Νησιά	28	14	9	82	13	3	295	17	88	47	596
2012*											
ΕΛΛΑΔΑ	1.122	3.015	213	3.383	1.226	322	7.484	1.166	4.507	1.702	24.140
Βόρειο Αιγαίο	29	5	7	14	14	3	158	7	167	20	424
Νότιο Αιγαίο	28	19	2	106	20	4	506	16	126	47	874
Ιόνια Νησιά	30	1	2	48	11	2	236	12	84	43	469
2013*											
ΕΛΛΑΔΑ	1.097	2.948	218	3.615	1.119	292	5.268	1.182	4.322	1.624	21.686
Βόρειο Αιγαίο	28	13	0	34	11	3	80	8	156	21	353
Νότιο Αιγαίο	26	30	0	51	11	5	293	18	148	44	628
Ιόνια Νησιά	23	3	2	37	4	3	102	11	80	34	298

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΕ ΕΚΑΤΟΜΜΥΡΙΑ ΕΥΡΩ. ΣΕ ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΤΙΜΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.2. ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ

Κλάδοι	Α	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Βιομηχανία Παροχής Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Καύσιμων και Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης	ΣΤ	Ζ_Η_Θ	Ενημέρωση και Επικοινωνία	Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας	Επαγγελματικές, Εμπιστευτικές και Τεχνικές Δραστηριότητες, Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες	Μ_Ν	Ξ_Ο_Π	Ρ_Σ_Τ_Υ	Σύνολο
2000													
ΕΛΛΑΔΑ	3,60	11,19	1,24	13,77	4,86	1,72	37,40	3,45	18,04	4,73	100,00		
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	4,51	5,23	1,88	11,37	2,45	1,05	44,33	2,18	22,12	4,88	100,00		
Βόρειο Αιγαίο	7,00	4,79	1,49	5,84	3,36	1,21	41,58	2,18	28,22	4,33	100,00		
Νότιο Αιγαίο	3,35	6,95	2,24	14,88	2,23	1,05	42,28	2,23	20,44	4,35	100,00		
Ιόνια Νησιά	4,43	2,83	1,61	10,08	2,09	0,93	49,73	2,11	20,05	6,14	100,00		
2008													
ΕΛΛΑΔΑ	4,48	7,77	2,59	19,78	2,66	1,00	36,34	6,10	17,26	2,03	100,00		

Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	4,18	2,04	1,48	16,90	0,93	0,44	42,34	2,68	27,51	1,50	100,00
Βόρειο Αιγαίο	6,73	2,19	0,77	10,58	1,29	0,52	36,22	2,85	37,90	0,96	100,00
Νότιο Αιγαίο	2,81	2,62	2,04	19,66	0,76	0,40	44,07	2,38	23,77	1,49	100,00
Ιόνια Νησιά	4,69	0,75	1,00	16,92	0,95	0,44	44,24	3,15	25,88	1,99	100,00
2013											
ΕΛΛΑΔΑ	5,06	13,60	1,01	16,67	5,16	1,35	24,29	5,45	19,93	7,49	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	5,99	3,58	0,22	9,52	2,05	0,83	37,14	2,86	30,02	7,77	100,00
Βόρειο Αιγαίο	7,92	3,62	0,07	9,52	3,17	0,71	22,63	2,13	44,25	5,98	100,00
Νότιο Αιγαίο	4,12	4,84	0,04	8,19	1,76	0,87	46,63	2,94	23,55	7,07	100,00
Ιόνια Νησιά	7,65	0,88	0,81	12,35	1,32	0,87	34,37	3,56	26,78	11,38	100,00

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.3. ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΠΑΠΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΑΝΑ ΚΛΑΔΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Κλάδοι	Α	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Λατομεία, Βιομηχανία, Παραγωγή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Κλιματισμού και Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγιάνσης	Κατασκευές	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλέτων, Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παραχής Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης	Ενημέρωση και Επικοινωνία	Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας	Επαγγελματικές, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα, Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση, Εκπαίδευση, Δραστηριότητες σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία, άλλες Δραστηριότητες Παραχής Υπηρεσιών, Μη Διαφοροποιημένες Δραστηριότητες Νοικοκυριών που αφορούν στην Παραγωγή Αγαθών και Υπηρεσιών για ιδία Χρήση, Δραστηριότητες Ετερόδικων Οργανισμών και Φορέων	Σύνολο
2000												
ΕΛΛΑΔΑ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	6,85	2,55	4,51	3,34	2,76	0,89	6,48	3,46	6,70	5,63	5,47	5,47
Βόρειο Αιγαίο	2,45	0,54	0,54	0,89	0,87	1,40	1,40	0,80	1,97	1,15	1,26	1,26
Νότιο Αιγαίο	2,40	1,60	2,79	1,57	1,19	2,92	2,92	1,67	2,92	2,37	2,58	2,58
Ιόνια Νησιά	2,00	0,41	1,19	0,88	0,70	2,16	2,16	1,00	1,80	2,11	1,62	1,62
2008												

ΕΛΛΑΔΑ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	6,69	1,88	4,10	6,13	2,51	3,12	8,36	3,16	11,44	5,30	7,17				
Βόρειο Αιγαίο	2,44	0,46	0,48	0,87	0,79	0,84	1,62	0,76	3,56	0,77	1,62				
Νότιο Αιγαίο	2,31	1,25	2,91	3,67	1,06	1,47	4,48	1,44	5,09	2,72	3,70				
Ιόνια Νησιά	1,94	0,18	0,71	1,59	0,66	0,81	2,26	0,96	2,78	1,82	1,86				
2013															
ΕΛΛΑΔΑ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	6,98	1,55	1,32	3,37	2,34	3,63	9,01	3,09	8,88	6,12	5,89				
Βόρειο Αιγαίο	2,55	0,43	0,11	0,93	1,00	0,86	1,52	0,64	3,62	1,30	1,63				
Νότιο Αιγαίο	2,36	1,03	0,10	1,42	0,99	1,88	5,55	1,56	3,42	2,73	2,89				
Ιόνια Νησιά	2,08	0,09	1,10	1,02	0,35	0,89	1,94	0,90	1,84	2,09	1,37				

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.4. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ (%) ΤΩΝ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ

Κάδοι	Α	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Αντομεία, Βιομηχανία, Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Κλιματισμού και Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης	Κατασκευές	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης	Ενημέρωση και Επικοινωνία	Χρηματοοικονομικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας	Επαγγελματικές, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες, Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα, Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση, Εκπαίδευση, Δραστηριότητες σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία, άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών, Δραστηριότητες Νοικοκυριών ως Εργοδοτών, Μη Διαφοροποιημένες Δραστηριότητες Νοικοκυριών στην Παράγωγη αγαθών και Υπηρεσιών για ίδια χρήση, Δραστηριότητες Επρόδοικων Οργανισμών και Φορέων	Σύνολο										
													Α	Β_Ε	ΣΤ	Ζ_Η_Θ	Ι	Κ	Λ	Μ_Ν	Ξ_Ο_Π	Ρ_Σ_Τ_Υ
													2000 - 2008									
ΕΛΛΑΔΑ	106,28	14,94	244,86	137,87	-9,45	-3,82	60,88	192,89	58,36	-29,02	65,57											
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	101,47	-15,29	71,36	223,12	-17,52	-10,03	107,58	167,02	170,30	-33,17	117,34											
Βόρειο Αιγαίο	104,68	-2,69	8,96	285,18	-18,34	-8,86	85,26	178,27	185,61	-52,72	112,71											
Νότιο Αιγαίο	98,93	-10,72	116,40	213,40	-18,97	-9,80	147,26	152,84	175,91	-18,70	137,22											
Ιόνια Νησιά	100,59	-49,79	16,83	217,95	-14,04	-11,61	68,44	181,81	144,44	-38,74	89,34											
2008 - 2013																						

ΕΛΛΑΔΑ	-57,53	-34,12	-85,38	-68,28	-26,95	-49,37	-74,84	-66,36	-56,54	38,95	-62,37
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	-55,68	-45,63	-95,32	-82,57	-31,90	-41,18	-72,87	-67,03	-66,25	60,33	-69,08
Βόρειο Αιγαίο	-55,55	-37,51	-96,67	-65,98	-7,11	-48,18	-76,38	-71,72	-55,86	135,12	-62,20
Νότιο Αιγαίο	-56,75	-45,51	-99,49	-87,74	-32,07	-35,49	-68,84	-63,59	-70,82	39,78	-70,54
Ιόνια Νησιά	-54,58	-67,21	-77,36	-79,69	-61,11	-44,28	-78,38	-68,49	-71,20	59,41	-72,17

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 8.5. ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΩΝ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΠΑΓΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ**

Κάδοι	Α	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Λατομεία, Βιομηχανία, Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Κλιματισμού και Ψεφύ, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης	ΣΤ	Κατασκευές	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλετών, Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης	Ι	Κ	Λ	Μ_Ν	Δραστηριότητες, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες, Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα, υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση, Εκπαίδευση, Δραστηριότητες σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία, άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών, Δραστηριότητες Νοικοκυριών ως Εργοδοτών, Μη Διαφοροποιημένες Δραστηριότητες Νοικοκυριών που αφορούν στην Παραγωγή Αγαθών και Υπηρεσιών για ίδια Χρήση, Δραστηριότητες Ετερόδικων Οργανισμών και Φορέων	Σύνολο													
															2000 - 2008												
ΕΛΛΑΔΑ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00												
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	95,47	-102,39	29,14	262,54	161,83	185,50	231,93	262,54	176,72	86,59	291,81	114,30	178,95														
Βόρειο Αιγαίο	98,49	-18,02	3,66	231,93	206,85	194,19	231,93	231,93	140,06	92,42	318,03	181,68	171,89														
Νότιο Αιγαίο	93,08	-71,80	47,54	256,66	154,78	200,76	256,66	256,66	241,91	79,24	301,41	64,44	209,26														
Ιόνια Νησιά	94,64	-333,35	6,87	303,88	158,08	148,63	303,88	303,88	112,43	94,25	247,50	133,51	136,25														
2008 - 2013																											

ΕΛΛΑΔΑ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	96,79	133,72	111,63	120,93	118,40	83,41	97,37	101,01	117,18	154,88	110,76	100,00
Βόρειο Αιγαίο	96,55	109,93	113,22	96,62	26,39	97,58	102,06	108,08	98,79	346,86	99,73	
Νότιο Αιγαίο	98,65	133,37	116,51	128,49	119,03	71,89	91,98	95,82	125,26	102,11	113,11	
Ιόνια Νησιά	94,86	196,95	90,61	116,70	226,80	89,69	104,72	103,22	125,92	152,51	115,71	

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

Παράρτημα 9: Απασχόληση

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.1. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΖΩΝΗ, ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΑΙ ΚΑΛΑΔΟ (2000 - 2013)

Καδοί	2000											
	Α	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Λατομεία, Βιομηχανία, Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Κλιματισμού και Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης	Κατασκευές	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλέτων, Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης	Ενημέρωση και Επικοινωνία	Χρηματοοικονομικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας	Επαγγελματικές, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες, Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα, Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση, Εκπαίδευση, Δραστηριότητες σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία, άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών, Δραστηριότητες Νοικοκυριών ως Εργοδοτών, Μη Διαφοροποιημένες Δραστηριότητες Νοικοκυριών που αφορούν στην Παραγωγή Αγαθών και Υπηρεσιών για ίδια Χρήση, Δραστηριότητες Ετερόδικων Οργανισμών και Φορέων	Σύνολο
ΕΛΛΑΔΑ	690,537	524,248	294,777	1.347,594	71,833	107,063	3,215	232,183	807,798	233,536	4,312,785	
Βόρειο Αιγαίο	12,327	5,234	4,465	22,509	0,679	1,137	0,042	2,766	13,865	2,408	65,432	
Νότιο Αιγαίο	9,392	10,213	13,688	57,850	1,468	1,802	0,075	4,455	18,168	5,445	122,555	
Ιόνια Νησιά	20,902	4,550	6,199	30,358	0,598	1,026	0,049	4,528	13,386	3,800	85,395	
2001												
ΕΛΛΑΔΑ	641,240	540,875	301,349	1.360,061	76,743	103,249	3,809	251,780	812,883	236,391	4.328,380	
Βόρειο Αιγαίο	10,478	5,155	4,790	24,299	0,786	1,196	0,049	2,436	14,350	2,362	65,902	

Νότιο Αιγαίο	7,604	10,305	14,355	60,992	1,423	1,740	0,088	5,601	17,094	4,758	123,961
Ιόνια Νησιά	19,399	4,529	6,155	31,906	0,696	1,027	0,058	5,292	12,770	3,149	84,982
2002											
ΕΛΛΑΔΑ	630,683	539,276	313,281	1.383,196	89,289	98,759	6,389	271,876	839,685	261,855	4.434,288
Βόρειο Αιγαίο	12,442	5,088	4,900	25,010	0,922	1,286	0,083	2,481	14,112	2,862	69,186
Νότιο Αιγαίο	7,031	10,593	14,752	59,289	1,687	1,667	0,148	8,311	18,048	5,949	127,476
Ιόνια Νησιά	16,535	4,425	6,148	34,214	0,748	0,983	0,097	5,283	13,152	2,847	84,431
2003											
ΕΛΛΑΔΑ	614,357	527,245	339,720	1.409,113	86,425	105,532	4,330	279,565	851,015	278,378	4.495,681
Βόρειο Αιγαίο	13,003	5,003	5,353	26,017	0,882	1,328	0,056	2,625	14,831	3,437	72,536
Νότιο Αιγαίο	8,793	10,647	13,166	57,965	1,628	2,308	0,100	7,791	22,009	6,086	130,492
Ιόνια Νησιά	15,055	4,220	7,470	39,708	0,743	1,094	0,066	4,708	13,463	4,394	90,921
2004											
ΕΛΛΑΔΑ	545,301	527,587	344,141	1.441,272	89,920	108,480	7,019	309,841	942,068	288,462	4.604,092
Βόρειο Αιγαίο	12,078	4,797	5,308	25,058	0,973	1,337	0,091	3,720	20,316	2,753	76,430
Νότιο Αιγαίο	7,244	10,653	14,458	61,764	1,876	2,050	0,163	7,312	22,020	5,831	133,371
Ιόνια Νησιά	13,996	4,182	8,535	38,875	0,710	1,140	0,107	4,669	13,460	4,293	89,966
2005											
ΕΛΛΑΔΑ	550,584	540,427	364,535	1.445,129	87,811	109,992	6,030	328,195	925,655	288,513	4.646,871
Βόρειο Αιγαίο	12,680	4,887	5,804	24,185	0,709	1,362	0,078	3,435	20,438	2,725	76,304
Νότιο Αιγαίο	6,804	10,919	14,346	62,720	1,707	2,079	0,139	8,174	23,457	5,240	135,584
Ιόνια Νησιά	15,963	4,329	7,764	41,112	0,619	1,162	0,092	5,748	11,629	3,824	92,241
2006											

ΕΛΛΑΔΑ	542,470	542,571	365,122	1.491,878	88,616	112,404	6,414	321,474	965,905	294,481	4.731,335
Βόρειο Αιγαίο	12,898	4,999	6,548	24,130	0,819	1,370	0,083	2,966	19,152	2,828	75,793
Νότιο Αιγαίο	7,084	10,963	14,079	64,907	1,446	2,126	0,150	7,103	23,849	5,864	137,571
Ιόνια Νησιά	15,972	4,520	8,909	37,436	0,802	1,213	0,099	5,880	12,690	3,888	91,408
2007											
ΕΛΛΑΔΑ	531,607	540,639	389,103	1.507,081	88,825	110,921	6,722	328,940	990,220	301,011	4.795,069
Βόρειο Αιγαίο	12,104	5,281	6,665	25,150	0,936	1,431	0,087	2,947	20,743	2,657	77,998
Νότιο Αιγαίο	9,304	10,924	14,690	69,749	1,317	2,158	0,159	7,262	22,845	5,918	144,326
Ιόνια Νησιά	50,009	21,619	25,813	100,721	2,444	4,152	0,240	17,586	50,755	12,695	286,034
2008											
ΕΛΛΑΔΑ	529,442	557,820	386,317	1.532,186	90,011	111,912	9,655	344,112	982,461	312,447	4.856,363
Βόρειο Αιγαίο	9,731	5,494	6,703	24,277	0,941	1,485	0,124	3,768	21,779	2,428	76,732
Νότιο Αιγαίο	8,891	11,471	14,044	74,216	1,226	1,688	0,230	7,521	24,773	6,751	150,811
Ιόνια Νησιά	15,113	4,561	9,290	42,268	0,721	1,208	0,151	5,321	12,913	5,183	96,728
2009											
ΕΛΛΑΔΑ	542,975	538,522	368,823	1.527,376	87,103	107,405	9,702	348,086	977,619	321,393	4.829,003
Βόρειο Αιγαίο	9,100	4,762	6,686	24,969	1,022	1,363	0,125	3,419	19,639	2,616	73,702
Νότιο Αιγαίο	9,551	10,936	14,976	67,489	1,133	1,699	0,234	8,362	24,944	7,606	146,930
Ιόνια Νησιά	15,688	4,386	9,322	41,920	0,700	1,161	0,153	6,028	12,660	4,676	96,696
2010											
ΕΛΛΑΔΑ	535,005	494,016	313,642	1.489,770	89,505	101,781	11,203	346,339	984,136	340,086	4.705,483
Βόρειο Αιγαίο	9,287	4,557	5,906	24,098	1,030	1,313	0,144	4,057	20,610	3,051	74,052
Νότιο Αιγαίο	10,477	10,541	15,495	63,293	1,164	1,696	0,272	8,616	25,456	7,411	144,422

Ιόνια Νησιά	13,459	4,235	8,529	39,545	0,719	1,186	0,178	5,575	13,360	5,502	92,286
2011*											
ΕΛΛΑΔΑ	499,481	452,246	241,173	1.401,869	84,804	99,353	9,249	330,789	944,985	317,870	4.381,819
Βόρειο Αιγαίο	8,538	4,262	4,647	23,427	0,957	1,323	0,119	3,708	20,882	3,044	70,907
Νότιο Αιγαίο	10,671	9,706	14,312	59,541	1,164	1,717	0,226	7,881	25,003	6,890	137,111
Ιόνια Νησιά	14,464	4,000	6,159	35,704	0,689	1,187	0,148	5,721	13,298	5,284	86,654
2012*											
ΕΛΛΑΔΑ	490,755	414,910	206,795	1.302,916	83,534	96,443	8,592	323,983	889,975	287,320	4.105,223
Βόρειο Αιγαίο	8,370	4,139	3,939	23,589	0,952	1,252	0,111	4,113	18,800	3,169	68,434
Νότιο Αιγαίο	10,536	9,670	13,564	61,800	1,188	1,673	0,210	7,930	25,039	6,944	138,554
Ιόνια Νησιά	15,687	3,790	5,581	35,499	0,665	1,069	0,137	5,608	14,475	5,228	87,738
2013*											
ΕΛΛΑΔΑ	489,471	392,260	172,613	1.267,014	81,468	93,785	6,823	306,414	871,157	276,220	3.957,225
Βόρειο Αιγαίο	8,448	4,013	3,534	24,491	0,919	1,212	0,109	4,246	18,421	3,119	68,514
Νότιο Αιγαίο	10,107	9,863	8,560	60,750	1,175	1,635	0,202	7,933	25,166	5,944	131,336
Ιόνια Νησιά	14,395	3,685	5,569	33,171	0,628	1,011	0,123	5,924	14,297	4,858	83,660

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΣΕ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΑΤΟΜΑ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.2. ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ

Κλάδοι	Α	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Λατομεία, Βιομηχανία, Πάροχη Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Καύσιμου και Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης	Κατασκευές	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλέτων, Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Πάροχης Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης	Ενημέρωση και Επικοινωνία	Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας	Επαγγελματικές, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες, Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα, Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση, Εκπαίδευση, Δραστηριότητες σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία, άλλες Δραστηριότητες Πάροχης Υπηρεσιών, Δραστηριότητες Νοικοκυριών ως Εργοδότες, Μη διαφοροποιημένες Δραστηριότητες Νοικοκυριών που αφορούν στην Παράκληση Αγαθών και Υπηρεσιών για Ίδια Χρήση, Δραστηριότητες Ετερόδικων Οργανισμών και Φορέων	Σύνολο
2000												
ΕΛΛΑΔΑ	16,01	12,16	6,83	31,25	1,67	2,48	0,07	5,38	18,73	5,41		100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	15,59	7,31	8,91	40,50	1,00	1,45	0,06	4,30	16,61	4,26		100,00
Βόρειο Αιγαίο	18,84	8,00	6,82	34,40	1,04	1,74	0,06	4,23	21,19	3,68		100,00
Νότιο Αιγαίο	7,66	8,33	11,17	47,20	1,20	1,47	0,06	3,64	14,82	4,44		100,00
Ιόνια Νησιά	24,48	5,33	7,26	35,55	0,70	1,20	0,06	5,30	15,68	4,45		100,00
2008												

ΕΛΛΑΔΑ	10,90	11,49	7,95	31,55	1,85	2,30	0,20	7,09	20,23	6,43	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	10,40	6,64	9,26	43,41	0,89	1,35	0,16	5,12	18,34	4,43	100,00
Βόρειο Αιγαίο	12,68	7,16	8,74	31,64	1,23	1,94	0,16	4,91	28,38	3,16	100,00
Νότιο Αιγαίο	5,90	7,61	9,31	49,21	0,81	1,12	0,15	4,99	16,43	4,48	100,00
Ιόνια Νησιά	15,62	4,71	9,60	43,70	0,75	1,25	0,16	5,50	13,35	5,36	100,00
2013											
ΕΛΛΑΔΑ	12,37	9,91	4,36	32,02	2,06	2,37	0,17	7,74	22,01	6,98	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	11,62	6,19	6,23	41,77	0,96	1,36	0,15	6,39	20,42	4,91	100,00
Βόρειο Αιγαίο	12,33	5,86	5,16	35,75	1,34	1,77	0,16	6,20	26,89	4,55	100,00
Νότιο Αιγαίο	7,70	7,51	6,52	46,26	0,89	1,24	0,15	6,04	19,16	4,53	100,00
Ιόνια Νησιά	17,21	4,40	6,66	39,65	0,75	1,21	0,15	7,08	17,09	5,81	100,00

ΠΗΓΗ: ΕΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.3. ΔΙΑΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΑΝΑ ΚΛΑΔΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Κλάδοι	2000												2008														
	Α	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Αποτομία, Βιομηχανία, Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Κλιματισμού και Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες εξυγίανσης	ΣΤ	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλετών, Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης	Ι	Κ	Λ	Μ_Ν	Ξ_Ο_Π	Ρ_Σ_Τ_Υ	Σύνολο	Α	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Αποτομία, Βιομηχανία, Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Κλιματισμού και Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες εξυγίανσης	ΣΤ	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλετών, Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης	Ι	Κ	Λ	Μ_Ν	Ξ_Ο_Π	Ρ_Σ_Τ_Υ	Σύνολο			
ΕΛΛΑΔΑ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	6,17	3,81	8,22	3,70	5,14	3,82	3,70	5,14	5,06	5,62	4,99	6,34															
Βόρειο Αιγαίο	1,79	1,00	1,67	1,06	1,30	0,94	1,06	1,30	1,19	1,72	1,03	1,52															
Νότιο Αιγαίο	1,36	1,95	4,29	1,68	2,32	2,04	1,68	2,32	1,92	2,25	2,33	2,84															
Ιόνια Νησιά	3,03	0,87	2,25	0,96	1,53	0,83	0,96	1,53	1,95	1,66	1,63	1,98															

ΕΛΛΑΔΑ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	6,37	3,86	7,78	9,19	3,21	3,91	5,24	4,83	6,05	4,60	6,68			
Βόρειο Αιγαίο	1,84	0,98	1,74	1,58	1,05	1,33	1,29	1,10	2,22	0,78	1,58			
Νότιο Αιγαίο	1,68	2,06	3,64	4,84	1,36	1,51	2,39	2,19	2,52	2,16	3,11			
Ιόνια Νησιά	2,85	0,82	2,40	2,76	0,80	1,08	1,57	1,55	1,31	1,66	1,99			
2013														
ΕΛΛΑΔΑ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	6,73	4,48	10,23	9,35	3,34	4,11	6,37	5,91	6,64	5,04	7,16			
Βόρειο Αιγαίο	1,73	1,02	2,05	1,93	1,13	1,29	1,60	1,39	2,11	1,13	1,73			
Νότιο Αιγαίο	2,06	2,51	4,96	4,79	1,44	1,74	2,96	2,59	2,89	2,15	3,32			
Ιόνια Νησιά	2,94	0,94	3,23	2,62	0,77	1,08	1,81	1,93	1,64	1,76	2,11			

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.4. ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ (%) ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ

Κάδοι	Α	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Λατομεία, Βιομηχανία, Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Καύσιμους και Νερού, Επεξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης	Κατασκευές	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσυκλέτων, Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Κατάλυματος και Υπηρεσιών Εστίασης	Ενημέρωση και Επικοινωνία	Χρηματοοικονομικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας	Επενδύσεις, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα, Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση, Εκπαίδευση, Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία, άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών, Μη Διαφοροποιημένες Δραστηριότητες Νοικοκυριών ως Εργοδοτών, Νοικοκυριών που αφορούν στην Παραγωγή Αγρών και Υπηρεσιών για ίδια Χρήση, Δραστηριότητες Ετερόδοκων Οργανισμών και Φορέων	Σύνολο
2000 - 2008												
ΕΛΛΑΔΑ	-23,33	6,40	13,70	25,31	4,53	200,31	48,21	21,62	33,79			12,60
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	-20,85	7,64	27,14	5,24	10,48	206,04	41,38	30,93	23,25			18,61
Βόρειο Αιγαίο	-21,06	4,97	7,86	38,67	30,60	197,75	36,22	57,08	0,83			17,27
Νότιο Αιγαίο	-5,34	12,31	28,29	-16,50	-6,31	209,02	68,82	36,36	23,99			23,06
Ιόνια Νησιά	-27,70	0,24	39,23	20,68	17,67	208,56	17,52	-3,53	36,39			13,27
2008 - 2013												
ΕΛΛΑΔΑ	-7,55	-29,68	-17,31	-9,49	-16,20	-29,33	-10,96	-11,33	-11,59			-18,51
Σύνολο Νησιωτικών	-2,33	-18,41	-15,88	-5,75	-11,95	-14,12	8,99	-2,66	-3,06			-12,57

Περιφερειών																		
Βόρειο Αιγαίο	-13,18	-26,95	-47,28	0,88	-2,34	-18,40	-12,04	12,68	-15,42	28,49								-10,71
Νότιο Αιγαίο	13,68	-14,01	-39,05	-18,14	-4,15	-3,18	-12,27	5,48	1,59	-11,95								-12,91
Ιόνια Νησιά	-4,75	-19,20	-40,06	-21,52	-12,92	-16,28	-18,63	11,32	10,71	-6,27								-13,51

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.5. ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑΣ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΧΩΡΑ

Καδοί	Α	Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία	Ορυχεία, Λατομεία, Βιομηχανία, Παροχή Ηλεκτρικού Ρεύματος, Φυσικού Αερίου, Ατμού, Κλιματισμού και Νερού, Επιξεργασία Λυμάτων, Διαχείριση Αποβλήτων και Δραστηριότητες Εξυγίανσης	Κατασκευές	Χονδρικό και Λιανικό Εμπόριο, Επισκευή Μηχανοκίνητων Οχημάτων και Μοτοσικλετών, Μεταφορές και Αποθήκευση, Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και Υπηρεσιών Εστίασης	Ενημέρωση και Επικοινωνία	Χρηματοοικονομικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες	Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας	Επαγγελματικές, Επιστημονικές και Τεχνικές Δραστηριότητες, Διοικητικές και Υποστηρικτικές Δραστηριότητες	Δημόσια Διοίκηση και Άμυνα, Υποχρεωτική Κοινωνική Ασφάλιση, Εκπαίδευση, Δραστηριότητες σχετικές με την Ανθρώπινη Υγεία και την Κοινωνική Μέριμνα	Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία, άλλες Δραστηριότητες Παροχής Υπηρεσιών, Δραστηριότητες Νοικοκυριών ως Εργοδοτών, Μη Διαφοροποιημένες Δραστηριότητες Νοικοκυριών που αφορούν στην Παραγωγή, Αγαθών και Υπηρεσιών για ίδια Χρήση, Δραστηριότητες Ετερόδοκων Οργανισμών και Φορέων	Σύνολο
2000 - 2008												
ΕΛΛΑΔΑ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Σύνολο												
Νησιωτικών Περιφερειών	89,38	119,33	75,18		198,11	231,47	102,86	85,83	143,04	68,80		147,69
Βόρειο Αιγαίο	90,29	77,56	161,47		57,35	675,58	98,73	75,14	263,99	2,46		137,02
Νότιο Αιγαίο	22,90	192,25	8,37		206,54	139,26	104,35	142,76	168,16	70,99		182,93
Ιόνια Νησιά	118,73	3,68	160,54		286,42	390,17	104,12	36,35	-16,33	107,70		105,30
2008 - 2013												

ΕΛΛΑΔΑ	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Σύνολο Νησιωτικών Περιφερειών	30,80	62,04	74,47	91,74	60,56	73,77	48,13	-82,02	23,48	26,42	67,89		
Βόρειο Αιγαίο	174,55	90,82	85,47	-5,11	24,62	113,58	41,06	-115,72	136,11	-245,72	57,84		
Νότιο Αιγαίο	-181,17	47,21	70,58	104,84	43,73	19,60	41,83	-50,03	-14,00	103,03	69,75		
Ιόνια Νησιά	62,94	64,68	72,41	124,36	136,08	100,52	63,51	-103,36	-94,57	54,11	72,97		

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Παράρτημα 10: Κύκλος Εργασιών Επιχειρήσεων

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.1. ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ (ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ 2006 - 2010)

ΚΑΔ	Δραστηριότητα	ΕΛΛΑΔΑ	Ν. Κυκλάδων	Ν. Δωδ/σου	Ν. Χίου	Ν. Σάμου	Ν. Λέσβου	Ν. Λευκάδας	Ν. Κεφαλληνίας	Ν. Κερκύρας	Ν. Ζακύνθου
01	Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες	-12,0%	15,5%	10,0%	34,9%	-40,5%	47,7%	-75,0%	34,5%	-3,7%	-68,4%
03	Αλιεία και υδατοκαλλιέργεια	18,9%	34,1%	4,9%	38,7%	19,7%	-78,6%	10,2%	87,3%	186,8%	1256,7%
08	Λοιπά ορυχεία και λατομεία	-6,8%	-18,1%	132,0%	-57,0%	-38,2%	-38,9%			-89,2%	-74,6%
10	Βιομηχανία τροφίμων	5,2%	44,1%	21,8%		-6,7%	47,1%	39,8%	30,2%	0,2%	-13,3%
11	Ποτοποιία	10,2%	7,3%	37,3%	25,1%	13,4%	17,8%	-2,0%	-6,3%	-27,6%	
13	Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών	-34,6%	53,0%	1,8%	27,0%	-24,4%	1292,0%		-9,5%	-5,5%	45,3%
14	Κατασκευή ειδών ένδυσης	-41,7%	-45,4%	-33,9%	553,0%		-68,1%			-53,8%	-67,3%
15	Βιομηχανία δέρματος και δερμάτων ειδών	-37,1%		-17,1%						11,9%	
16	Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από έπιπλα κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής	-25,5%	-1,0%	-38,2%	-8,5%	-57,1%	-7,7%	39,3%	-42,0%	-24,5%	-54,9%

30	Κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών	-41,2%	20,2%	-51,9%		1,4%	-67,3%				-36,2%	
31	Κατασκευή επίπλων	-28,3%	-8,2%	-30,9%	-1,1%	-43,3%	53,8%		-22,4%		-30,2%	-20,7%
32	Άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	-44,5%	-16,6%	-48,9%	-5,8%	248,1%	-48,5%		124,4%		-44,8%	-3,4%
33	Επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού	12,9%	83,5%	-12,5%	-84,7%	30,7%	125,0%	101,7%	28,5%		-41,8%	16,0%
35	Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού	112,2%	268,0%	178,2%	54,0%	96,3%	76,8%				108,1%	
36	Συλλογή, επεξεργασία και παροχή νερού	22,3%	10,1%	59,2%	1413,3%		475,6%		106,9%		-8,2%	-15,3%
37	Επεξεργασία λυμάτων	-55,8%	91,2%	-10,8%								
38	Συλλογή, επεξεργασία και διάθεση αποβλήτων· ανάκτηση υλικών	49,2%	50,7%	30,0%			372,3%					
41	Κατασκευές κτιρίων	-37,5%	-4,1%	-5,5%	-47,4%	-46,5%	-29,3%	-82,4%	-39,8%		-57,6%	-99,3%
42	Έργα πολιτικού μηχανικού	167,9%	-58,5%	44,5%	2,8%	-39,0%	-7,9%	65,2%	-36,8%		49,7%	-43,8%
43	Εξειδικευμένες κατασκευαστικές δραστηριότητες	-8,3%	22,8%	13,0%	-15,9%	0,2%	-5,2%	61,0%	10,1%		-0,5%	-84,4%

45	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο· επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	-41,4%	7,6%	-38,9%	-27,5%	-14,8%	-26,4%	-13,8%	-10,9%	-26,9%	-10,7%
46	Χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	1,5%	11,2%	-19,7%	-8,5%	5,3%	-15,7%	22,7%	4,7%	-14,4%	-92,7%
47	Λιανικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	3,2%	3,3%	-9,6%	2,0%	6,4%	18,8%	7,1%	9,7%	1,3%	-39,6%
49	Χερσαίες μεταφορές και μεταφορές μέσω αγωγών	6,6%	24,4%	35,8%	51,8%	21,8%	-1,6%	35,2%	-10,2%	-20,8%	1395,9%
50	Πλωτές μεταφορές	23,4%	52,5%	13,8%	19,9%	85,1%	3340,4%	-23,6%	163,6%	-3,8%	-52,7%
52	Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες	19,4%	-9,0%	-24,8%	983,1%	-4,6%	2,6%	641,5%	81,9%	70,5%	85,7%
53	Ταχυδρομικές και ταχυμεταφορικές δραστηριότητες	7,9%	58,1%	-41,3%	-0,9%	-17,4%	3,1%	158,5%	109,4%	-17,0%	-0,9%
55	Καταλύματα	-0,7%	14,6%	18,8%	14,5%	2,3%	35,6%	51,1%	9,7%	-29,3%	13,8%
56	Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	11,3%	13,1%	4,3%	34,2%	2,6%	30,5%	39,1%	1,1%	-6,8%	-15,8%

58	Εκδοτικές δραστηριότητες	-32,2%	242,6%	30,8%	37,8%	-57,6%	64,6%		-20,0%	-19,4%	40,4%
59	Παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικών προγραμμάτων, ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις	-34,5%	21,5%	-6,6%	-62,5%	8,2%	-39,9%		400,2%	-39,8%	-53,4%
60	Δραστηριότητες προγραμματισμού και ραδιοηλεκτρονικών εκπομπών	-11,7%	-22,8%	-24,1%	6,9%	-50,1%	-52,0%		-27,2%	-8,9%	10,8%
61	Τηλεπικοινωνίες	-34,5%	-7,9%	39,2%	-54,6%		18,8%		-37,8%	-71,9%	41,8%
62	Δραστηριότητες προγραμματισμού ηλεκτρονικών υπολογιστών, παροχής συμβουλών και συναφείς δραστηριότητες	41,1%	194,1%	74,1%	38,4%	24,2%	95,6%	-21,1%	-35,6%	50,6%	832,5%
63	Δραστηριότητες υπηρεσιών πληροφορίας	15,3%	435,6%	-29,8%	1325,0%				735,4%	-41,9%	
65	Ασφαλιστικά, αντασφαλιστικά και συνταξιοδοτικά ταμεία, εκτός από την υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	76,5%	-14,7%	-61,4%			-26,9%			-95,7%	

66	Δραστηριότητες συναφείς προς τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τις ασφαλιστικές δραστηριότητες	8,4%	116,6%	7,9%	154,3%	13,5%	105,8%	247,4%	142,1%	-56,4%	-15,9%
68	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	134,5%	136,7%	186,8%	-41,9%	58,8%	55,5%	548,7%	164,2%	103,6%	22,4%
69	Νομικές και λογιστικές δραστηριότητες	88,9%	89,0%	80,7%	138,5%	76,8%	99,8%	263,0%	115,3%	83,6%	102,9%
70	Δραστηριότητες κεντρικών γραφείων δραστηριότητες παροχής συμβουλών διαχείρισης	-16,1%	85,5%	18,7%	-35,5%	-78,4%	-48,2%	-56,8%	-67,5%	58,2%	-2,3%
71	Αρχιτεκτονικές δραστηριότητες και δραστηριότητες μηχανικών τεχνικές δοκιμές και αναλύσεις	21,3%	39,3%	-6,5%	52,2%	-28,3%	26,8%	-17,0%	16,5%	1,7%	29,0%
72	Επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη	11,8%	-68,5%	-62,6%	-11,5%	-49,6%	-45,4%	#ΤΙΜΗ!	22,5%	430,0%	#ΤΙΜΗ!
73	Διαφήμιση και έρευνα αγοράς	-21,9%	13,5%	7,4%	-73,5%	2,7%	72,1%	-42,5%	62,0%	45,8%	20,3%
74	Άλλες επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	-69,7%	-36,3%	-46,9%	115,9%	-43,4%	-97,8%	64,5%	-62,8%	-43,0%	-13,8%
75	Κτηνιατρικές δραστηριότητες	41,5%	42,8%	254,9%	113,8%		110,7%			28,2%	

77	Δραστηριότητες εννοιαστικής και εκμίσθωσης	-15,7%	-1,2%	-4,7%	-40,8%	-6,5%	82,2%	9,6%	-27,4%	-1,0%	-7,5%
79	Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων, γραφείων οργανωμένων ταξιδιών και υπηρεσιών κρατήσεων και συναφείς δραστηριότητες	-3,3%	-20,7%	-9,6%	47,0%	-44,0%	43,0%	17,2%	3,3%	-2,5%	-97,3%
80	Δραστηριότητες παροχής προστασίας και έρευνας	29,7%	105,5%	51,2%	115,4%		-35,3%			-50,9%	
81	Δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών σε κτίρια και εξωτερικούς χώρους	14,4%	-2,1%	-23,4%	-40,1%	-20,2%	-11,3%	208,4%	84,9%	-2,5%	-50,9%
82	Διοικητικές δραστηριότητες γραφείου, γραμματειακή υποστήριξη και άλλες δραστηριότητες παροχής υποστήριξης προς τις επιχειρήσεις	153,2%	22,3%	143,9%	263,2%	101,4%	-16,3%	150,6%	20,7%	93,8%	-35,8%
84	Δημόσια διοίκηση και άμεσα υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	-26,1%	-38,3%	-31,4%	-72,6%	1,4%	-82,0%	32,7%	23,8%	-61,3%	106,3%
85	Εκπαίδευση	-9,4%	21,2%	-46,9%	-22,1%	-24,7%	-33,8%	6,2%	-13,2%	-24,3%	-89,3%

86	Δραστηριότητες ανθρώπινης υγείας	29,8%	-39,9%	532,3%	672,6%	13,9%	-49,4%		55,8%	800,2%	
88	Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας χωρίς παροχή καταλύματος	105,4%	-41,6%	48,7%	232,4%		236,2%			801,9%	
90	Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση	16,0%	-25,8%	-39,5%	-50,8%	-39,0%	-41,8%	77,6%	-45,1%	51,7%	-19,3%
91	Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχαιοφυλακείων, μουσείων και λοιπές πολιτιστικές δραστηριότητες	-60,4%	535,8%	111,3%	-76,8%		95,5%		135,5%	218,8%	
92	Τυχερά παιχνίδια και στοιχήματα	6,8%	-28,8%	-8,3%			5,1%			-87,6%	
93	Αθλητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες διασκέδασης και ψυχαγωγίας	-21,9%	9,0%	-12,7%	177,8%	117,4%	67,7%	21,8%	17,8%	-29,6%	7,5%
94	Δραστηριότητες οργανώσεων	-46,0%	2,6%	144,0%	-15,2%	-11,3%	2,9%		-61,3%	-83,3%	-47,5%
95	Επισκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών και ειδών στομικής ή οικιακής χρήσης	-29,8%	-44,8%	-28,5%	-10,5%	-62,8%	-51,4%	-1,4%	9,3%	2,0%	4,0%
96	Άλλες δραστηριότητες παροχής προσωπικών υπηρεσιών	-17,9%	2,0%	1,1%	-36,9%	34,8%	21,5%	50,1%	7,6%	0,6%	7,1%

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ (ΜΗΤΡΩΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ 2006, 2010) ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

Παράρτημα 11: Τα Ερωτηματολόγια της Έρευνας

A. Ερωτηματολόγιο Νησιωτικών Δήμων 1

B. Ερωτηματολόγιο Νησιωτικών Δήμων 2

Γ. Ερωτηματολόγιο Νησιωτικών Κοινοτήτων

Ερωτηματολόγιο Νησιωτικών Δήμων 1

Δήμος: Τηλ.
 Αριθμός επικοινωνίας:

Α. Βασικά δημογραφικά και οικονομικά μεγέθη

1. Ποιό είναι το πραγματικό πληθυσμιακό μέγεθος του Δήμου; άτομα
2. Ποιό είναι το μέσο μέγεθος επιοικετιών που δέχεται ο Δήμος κάθε έτος; άτομα
3. Εάν ο δήμος φιλοξενεί πρόσφυγες, ποιό το πληθυσμιακό μέγεθος αυτών; άτομα
4. Ποιό ήταν το μέγεθος των συνολικών δαπανών του Δήμου για το έτος 2015; ευρώ
5. Ποιό ήταν το μέγεθος των δημοτικών φόρων και τελών που εισέπραξε ο Δήμος το έτος 2015; ευρώ
6. Αν ο Δήμος έχει χρέη, πόσα είναι αυτά; ευρώ
7. Πόσοι είναι οι υπάλληλοι του Δήμου αυτή την στιγμή; μόνιμοι υπάλληλοι προσωρινοί υπάλληλοι (με συμβάσεις κλπ)
8. Πόσοι υπάλληλοι του Δήμου αποχώρησαν (λόγω συνταξιοδότησης, κινητικότητας, ή μη ανανέωσης συμβάσεων) τα τελευταία δύο χρόνια; μόνιμοι υπάλληλοι προσωρινοί υπάλληλοι (με συμβάσεις κλπ)

Β. Λειτουργία Υπηρεσιακών Μονάδων Νησιωτικών Δήμων

	Διαθέσιμο Προσωπικό	Αναγκαίο-Πρόσθετο Προσωπικό (αρ. μόνιμου προσωπικού που χρειάζονται οι υπηρεσίες)	Πόσο ικανοποιητική είναι η λειτουργία της υπηρεσιακής μονάδας					Υφίσταται διοικητική υποστήριξη από άλλον Δήμο;
	(αρ. μόνιμου προσωπικού)		Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ	(αν ναι, αναφέρατε τον Δήμο)
Υπηρεσιακή Μονάδα								
Προγραμματισμού και Ανάπτυξης								
Οικονομική Υπηρεσία								
Τεχνική Υπηρεσία								
Τεχνολογία, Πληροφορικής και Επικοινωνιών								

Υπηρεσιακή Μονάδα	Διαθέσιμο Προσωπικό <i>(αρ. μόνιμου προσωπικού)</i>	Αναγκαίο-Πρόσθετο Προσωπικό <i>(αρ. μόνιμου προσωπικού που χρειάζονται οι υπηρεσίες)</i>	Πόσο ικανοποιητική είναι η λειτουργία της υπηρεσιακής μονάδας					Υφίσταται διοικητική υποστήριξη από άλλον Δήμο;
			Καθόλου	Στοιχειώδως	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ	
Υπηρεσιακή Μονάδα								(αν ναι, αναφέρατε τον Δήμο)
Διοίκησης-Διαχείρισης Ανθρώπινου δυναμικού								
Άσκησης Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ιδιοτήτας των Φύλων								
Περιβάλλοντος-Πολιτικής Προστασίας								
Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού, Νέας Γενιάς								
Γεωργίας, Κτηνοτροφίας, και Αλιείας (εφόσον ασκούνται)								

Γ. Δυνατότητες Άσκησης Αρμοδιοτήτων

	Κατά πόσο είναι δυνατή η άσκηση των παρακάτω αρμοδιοτήτων από τον Δήμο;					Ποιά είναι τα κυριότερα προβλήματα κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων;	Παρατηρήσεις-Ανάγκες
	Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ		
1. Βασικές Αρμοδιότητες Δήμων "καλλικράτη"						(αναφέρατε τα προβλήματα συνολικά)	(αναφέρατε τυχόν παρατηρήσεις ή ανάγκες)
2. Αρμοδιότητες Νησιωτικών Δήμων							
Γεωργία, Κτηνοτροφία και Αλιεία							
Φυσικοί Πόροι, Ενέργεια και Βιομηχανία							
Απασχόληση, Εμπόριο και Τουρισμός							

[illegible]

Δ. Αναπτυξιακή Προοπτική Νησιωτικών Δήμων

Έχει εκπονηθεί από την πλευρά του Δήμου κάποιο Αναπτυξιακό Πρόγραμμα τα τελευταία τρία έτη (ΝΑ/ΟΧΙ)

Αν ναι, ποιός είναι ο χρονικός ορίζοντάς του;έτη

Αναφέρατε συνοπτικά τους κύριους στρατηγικούς στόχους του Νησιού:

[illegible]

Παρούσα Κατάσταση	Ανάγκες	Δυνατότητες Ανάπτυξης	Παρατηρήσεις
Κλαδική Εξειδίκευση			
Τομείς Αιχμής για τον Νησιωτικό Δήμο (Υπάρχοντες ή απαιτούμενοι)			
Στρατηγικές Υποδομές ⁽¹⁾			
Επικοινωνιακές Υποδομές (ΒΕΠΕ, ΘΙΟΠΑ, Τεχν. Πάρκα)			
Τεχνικές Υποδομές-Δίκτυα			
Κοινωνικές Υποδομές (Υγεία-Πρόνοια, Εκπαίδευση, Κατοικία)			
Δυνατότητες του Νησιωτικού Δήμου να Λειτουργήσει ⁽²⁾ ως Τοπικό-Διανησιωτικό Κέντρο			

Ανάπτυξης					
Εθνικός Πόλος Ανάπτυξης					
Πόλος Ανάπτυξης Διεθνούς-Μεσογειακής Εμβέλειας					
Δυνατότητα Νησιωτικού Δήμου για Διανησιωτικές, Διαπεριφερειακές ή Διακρατικές Συνεργασίες					

⁽¹⁾ Απαντήστε και για τις τρεις κατηγορίες υποδομών

⁽²⁾ Απαντήστε εναλλακτικά

Ε1. Σημαντικά Ζητήματα Νησιωτικών Δήμων

	Ταξινόμηση κατά Σπουδαιότητα (1: καθόλου σπουδαίο, 5: πάρα πολύ σπουδαίο)	Βαθμός Ικανοποίησης					Παρατηρήσεις-Ανάγκες- Συνεργασίες με άλλους Δήμους
		Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ	
Δυνατότητα Συγκράτησης Πληθυσμού ή Πληθυσμιακής Ανάκαμψης							
Υγεία							
Εκπαίδευση- Κατάρτιση							
Μεταφορές							
Ανάπτυξη Οικονομικής Δραστηριότητας – Διατήρηση Θέσεων Εργασίας							

8

	Ταξινόμηση κατά Σπουδαιότητα (1: κατόλου σπουδαίο, 5: πάρα πολύ σπουδαίο)	Βαθμός Ικανοποίησης					Παρατηρήσεις-Ανάγκες Συμπληρώστε τον Δήμο, εάν υπάρχει δια-νησιωτική συνεργασία.
		Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ	
Συνθήκες Διαβίωσης (Χειμερινοί Μήνες)							
Ενεργειακή επάρκεια							
Προστασία περιβάλλοντος Α. Διαχείριση Απορριμμάτων Β. Βιολογικός Καθαρισμός							
Επάρκεια- Διαχείριση Υδάτινων Πόρων							
Τουριστική Ανάπτυξη							

Δυνατότητες Ανάπτυξης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού									
Διανησιωτική Συνεργασία με γεγονικούς Διήμους									
Πως αντιμετωπίζονται τα θέματα της πολυνησιωτικότη τας									

Ε2. Ποιες από τις παρακάτω Υπηρεσίες Ανοικτής και Κλειστής Φροντίδας λειτουργούν στον Δήμο και ποιός ο αριθμός τους;
(σε περίπτωση που ο Δήμος δεν διαθέτει αντίστοιχες υπηρεσίες, συμπληρώστε 0)

Υπηρεσίες Ανοικτής Φροντίδας	Αριθμός Μονάδων	Υπηρεσίες Κλειστής Φροντίδας	Αριθμός Μονάδων
Βοήθεια στο σπίτι		Ιατροκοινωνικά Κέντρα	
Γραφεία συνοδευτικών		Θεραπευτήρια Χρόνιων Παθήσεων	
Υπηρεσιών ΟΤΑ		Κέντρα Αποθεραπείας-Αποκατάστασης	
Βρεφονηπιακοί Σταθμοί ΟΤΑ		Κέντρα Περιθαλψής Παιδιών	
ΚΑΠΗ ΟΤΑ		Κέντρα Παιδικής Μέριμνας-Παιδοπόλεις	
ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ		Ιδρύματα Κοινωνικής Πρόνοιας	
Κατασκηνώσεις		Γηροκομεία	
Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων			
Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών			

ΣΤ. Προτάσεις Οργάνωσης και Ανάπτυξης

Προτάσεις Διοικητικής Οργάνωσης Δήμου	
Προτάσεις Διοικητικής Οργάνωσης της Πολυνησιωτικότητας*	
Προτάσεις για την Τοπική Ανάπτυξη	

Ερωτηματολόγιο Νησιωτικών Δήμων 2

Δήμος: Τηλ
 Αριθμός επικοινωνίας:.....

Α. Βασικά δημογραφικά και οικονομικά μεγέθη

1. Ποιό είναι το πραγματικό πληθυσμιακό μέγεθος του Δήμου; άτομα
2. Ποιό είναι το μέσο μέγεθος επισκεπτών που δέχεται ο Δήμος κάθε έτος; άτομα
3. Εάν ο δήμος φιλοξενεί πρόσφυγες, ποιό το πληθυσμιακό μέγεθος αυτών; άτομα
4. Ποιό ήταν το μέγεθος των συνολικών δαπανών του Δήμου για το έτος 2015;.....ευρώ
5. Ποιό ήταν το μέγεθος των δημοτικών φόρων και τελών που εισέπραξε ο Δήμος το έτος 2015;.....ευρώ
6. Αν ο Δήμος έχει χρέη, πόσα είναι αυτά;ευρώ
7. Πόσοι είναι οι υπάλληλοι του Δήμου αυτή την στιγμή;μόνιμοι υπάλληλοι προσωρινοί υπάλληλοι (με συμβάσεις κλπ)
8. Πόσοι υπάλληλοι του Δήμου αποχώρησαν (λόγω συνταξιοδότησης, κινητικότητας, ή μη ανανέωσης συμβάσεων) τα τελευταία δύο χρόνια;μόνιμοι υπάλληλοιπροσωρινοί υπάλληλοι (με συμβάσεις κλπ)

Β. Λειτουργία Υπηρεσιακών Μονάδων Νησιωτικών Δήμων

	Διαθέσιμο Προσωπικό	Αναγκαίο-Πρόσθετο Προσωπικό (αρ. μόνιμου προσωπικού που χρειάζονται οι υπηρεσίες)	Πόσο ικανοποιητική είναι η λειτουργία της υπηρεσιακής μονάδας					Υφίσταται διοικητική υποστήριξη από άλλον Δήμο;
	(αρ. μόνιμου προσωπικού)		Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ	(αν ναι, αναφέρατε τον Δήμο)
Υπηρεσιακή Μονάδα								
Προγραμματισμού και Ανάπτυξης								
Οικονομική Υπηρεσία								
Τεχνική Υπηρεσία								
Τεχνολογίας, Πληροφορικής και Επικοινωνιών								

	Διαθέσιμο Προσωπικό	Αναγκαίο-Πρόσθετο Προσωπικό	Πόσο ικανοποιητική είναι η λειτουργία της υπηρεσιακής μονάδας				Υφίσταται διοικητική υποστήριξη από άλλον Δήμο;
Υπηρεσιακή Μονάδα	(αρ. μόνιμου προσωπικού)	(αρ. μόνιμου προσωπικού που χρειάζονται οι υπηρεσίες)	Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ
Διοίκησης-Διαχείρισης Ανθρώπινου Δυναμικού							(αν ναι, αναφέρατε τον Δήμο)
Άσκησης Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ισότητας των Φύλων							
Περιβάλλοντος-Πολιτικής Προστασίας							
Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού, Νέας Γενιάς							
Γεωργίας, Κτηνοτροφίας, και Αλιείας (εφόσον ασκούνται)							

Γ. Δυνατότητες Άσκησης Αρμοδιοτήτων

	Κατά πόσο είναι δυνατή η άσκηση των παρακάτω αρμοδιοτήτων από τον Δήμο:				Ποιά είναι τα κυριότερα προβλήματα κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων; (αναφέρατε τα προβλήματα συνοπτικά)	Παρατηρήσεις-Ανάγκες (αναφέρατε τυχόν παρατηρήσεις ή ανάγκες)
	Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ	
1. Βασικές Αρμοδιότητες Δήμων βάσει του "Καλλικράτη"						
2. Αρμοδιότητες Νησιωτικών Δήμων						
Γεωργία, Κτηνοτροφία και Αλιεία						
Φυσικοί Πόροι, Ενέργεια και Βιομηχανία						
Απασχόληση, Εμπόριο και Τουρισμός						

[illegible]

Δ. Αναπτυξιακή Προστική Νησιωτικών Δήμων

Αν ναι, ποιός είναι ο χρονικός ορίζοντάς του;έτη

Αναφέρατε συνοπτικά τους κύριους στρατηγικούς στόχους του Νησιού:

Παρούσα Κατάσταση	Ανάγκες	Δυνατότητες Ανάπτυξης	Παρατηρήσεις
Σημαντικοί Οικονομικοί Τομείς για τον Νησιωτικό Δήμο			
Τεχνικές Υποδομές - Δίκτυα			
Κοινωνικές Υποδομές (Υγεία- Πρόνοια, Εκπαίδευση, Κατοικία)			
Δυνατότητα για Διανοητικές Συνεργασίες			

Ε1. Σημαντικά Ζητήματα Νησιωτικών Δήμων

	Ταξινόμηση κατά Σπουδαιότητα (1: καθόλου σπουδαίο, 5: πάρα πολύ σπουδαίο)	Βαθμός Ικανοποίησης					Παρατηρήσεις-Ανάγκες- Συνεργασίες με άλλους Δήμους
		Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ	
Δυνατότητα Συγκράτησης Πληθυσμού ή πληθυσμιακής Ανάκαμψης							
Υγεία							
Εκπαίδευση- Κατάρτιση							
Μεταφορές							
Ανάπτυξη Οικονομικής Δραστηριότητας – Διατήρηση Θέσεων Εργασίας							

	Ταξινόμηση κατά Σπουδαιότητα (1: καθόλου σπουδαίο, 5: πάρα πολύ σπουδαίο)	Βαθμός Ικανοποίησης					Παρατηρήσεις-Ανάγκες συμπληρώστε τον Δήμο, εάν υπάρχει δια-νησιωτική συνεργασία.
		Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ	
Συνθήκες Διαβίωσης (Χειμερινοί μήνες)							
Ενεργειακή επάρκεια							
Προστασία περιβάλλοντος Α. Διαχείριση Απορριμμάτων Β. Βιολογικός Καθαρισμός							
Επάρκεια- Διαχείριση Υδάτινων Πόρων							
Τουριστική Ανάπτυξη							

Δυνατότητες Ανάπτυξης Ενσλλακτικών Μορφών Τουρισμού								
Δια-νησιωτική Συνεργασία με γειτονικούς Δήμους								
Πως αντιμετωπίζονται τα θέματα της πολυνησιωτικότητας;								

Ε2. Ποιες από τις παρακάτω Υπηρεσίες Ανοικτής και Κλειστής Φροντίδας λειτουργούν στον Δήμο και ποιός ο αριθμός τους;
(σε περίπτωση που ο Δήμος δεν διαθέτει αντίστοιχες υπηρεσίες, συμπληρώστε 0)

Υπηρεσίες Ανοικτής Φροντίδας	Αριθμός Μονάδων	Υπηρεσίες Κλειστής Φροντίδας	Αριθμός Μονάδων
Βοήθεια στο σπίτι		Ιατροκοινωνικά Κέντρα	
Γραφεία Συνοδευτικών		Θεραπευτήρια Χρόνιων	
Υπηρεσιών ΟΤΑ		Παθήσεων	
Βρεφονηπιακοί Σταθμοί ΟΤΑ		Κέντρα Αποθεραπείας-	
ΚΑΠΗ ΟΤΑ		Αποκατάστασης	
ΚΕΚΥΚΑΜΕΑ		Κέντρα Περιθάλψης Παιδιών	
Κατασκηνώσεις		Κέντρα Παιδικής Μέριμνας-Παυδόλεις	
Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων		Ιδρύματα Κοινωνικής Πρόνοιας	
Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών		Γηροκομεία	

ΣΤ. Προτάσεις Οργάνωσης και Ανάπτυξης

Προτάσεις Διοικητικής Οργάνωσης Δήμου	
Προτάσεις Διοικητικής Οργάνωσης της Πολυνησιωτικότητας	
Προτάσεις για την Τοπική Ανάπτυξη	

Ερωτηματολόγιο Νησιωτικών Κοινοτήτων

Κοινότητα: Τηλ.
 Αρμόδιος επικοινωνίας:

Α. Βασικά δημογραφικά και οικονομικά μεγέθη

1. Ποιό είναι το πραγματικό πληθυσμιακό μέγεθος της Κοινότητας; άτομα
2. Ποιό είναι το μέσο μέγεθος επικεκετών που δέχεται η Κοινότητα κάθε έτος; άτομα
3. Εάν η Κοινότητα φιλοξενεί πρόσφυγες, ποιό το πληθυσμιακό μέγεθος αυτών; άτομα
4. Ποιό ήταν το μέγεθος των συνολικών δαπανών της Κοινότητας για το έτος 2015; ευρώ
5. Ποιό ήταν το μέγεθος των δημοτικών φόρων και τελών από την Κοινότητα που εισέπραξε ο Δήμος το έτος 2015; ευρώ
6. Πόσοι είναι οι υπάλληλοι της Κοινότητας αυτή την στιγμή; μόνιμοι υπάλληλοι προσωρινοί υπάλληλοι (με συμβάσεις κλπ)
7. Πόσοι υπάλληλοι της Κοινότητας αποχώρησαν (λόγω συνταξιοδότησης, κινητικότητας, ή μη ανανέωσης συμβάσεων) τα τελευταία δύο χρόνια; μόνιμοι υπάλληλοι προσωρινοί υπάλληλοι (με συμβάσεις κλπ)

Παρακαλούμε όπως συμπληρωθεί από κάθε Νησιωτική Κοινότητα που υπάγεται στον Δήμο σας.

Β. Δυνατότητες Άσκησης Αρμοδιοτήτων

	Κατά πόσο είναι δυνατή η άσκηση των αρμοδιοτήτων από την Νησιωτική Κοινότητα;				Ποιά είναι τα κυριότερα προβλήματα κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων; (αναφέρατε τα προβλήματα συνολικά)	Παρατηρήσεις-Ανάγκες (αναφέρατε τυχόν παρατηρήσεις ή ανάγκες)
	Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ	
Βασικές Αρμοδιότητες Νησιωτικής Κοινότητας βάσει του "Καλλικράτη"						

Αναφέρετε θέματα αρμοδιότητας της Νησιωτικής Κοινότητας, με τα οποία το Συμβούλιο της Νησιωτικής Κοινότητας ασχολείται ουσιαστικά:

Γ. Σημαντικά Ζητήματα Νησιωτικών Κοινοτήτων

	Ταξινόμηση κατά Σπουδαιότητα (1: κατόλου σπουδαία, 5: πάρα πολύ σπουδαία)	Βαθμός Ικανοποίησης από τις υφιστάμενες υπηρεσίες				Παρατηρήσεις/Ανάγκες
		Κατόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ
Δυνατότητα Συγκράτησης Πληθυσμού ή Πληθυσμιακής Ανάκαμψης						
Υγεία, Κοινωνική Φροντίδα						
Εκπαίδευση-Κατάρτιση						
Μεταφορές						
Ανάπτυξη Οικονομικής Δραστηριότητας – Διατήρηση Θέσεων Εργασίας						

	Ταξινόμηση κατά Σπουδαιότητα (1: καθόλου σπουδαίο, 5: πάρα πολύ σπουδαίο)	Βαθμός ικανοποίησης από τις υφιστάμενες υπηρεσίες					Παρατηρήσεις-Ανάγκες συμπληρώστε τον Δήμο, εάν υπάρχει δια-νησιωτική συνεργασία.
		Καθόλου	Στοιχειωδώς	Μέτρια	Αρκετά	Πάρα Πολύ	
Συνθήκες Διαβίωσης (Χειμερινοί Μήνες)							
Ενεργειακή επάρκεια							
Προστασία περιβάλλοντος Α. Διαχείριση Απορριμμάτων Β. Βιολογικός Καθαρισμός							
Επάρκεια- Διαχείριση Υδάτινων Πόρων							
Τουριστική Ανάπτυξη							

Δυνατότητες Ανάπτυξης Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού									
Διανησιωτική Συνεργασία με γειτονικούς Δήμους									
Πως αντιμετωπίζονται τα θέματα της πολυνησιωτικότητας									

ΣΤ. Προτάσεις Οργάνωσης και Ανάπτυξης

Προτάσεις Διοικητικής Οργάνωσης Κοινότητας	
Προτάσεις για την Τοπική Ανάπτυξη	

Παράρτημα 12: Αναλυτικά Στοιχεία των Αποτελεσμάτων της Δειγματοληπτικής Έρευνας

Για τις ανάγκες της μελέτης απεστάλησαν ερωτηματολόγια προς συμπλήρωση (και στη συνέχεια επεστράφησαν συμπληρωμένα) μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στους δήμους νησιά της χώρας. Τα ερωτηματολόγια απευθύνονταν σε τρεις διαφορετικές ομάδες στόχευσης, οι οποίες ήταν οι μεγάλοι νησιωτικοί δήμοι (άνω των 10 χιλ. κατοίκων), οι μικροί νησιωτικοί δήμοι (κάτω των 10 χιλ. κατοίκων), και οι δημοτικές κοινότητες των δήμων νησιών του ελλαδικού χώρου.

Από τη δειγματοληπτική έρευνα συγκεντρώθηκε αντιπροσωπευτικός αριθμός ερωτηματολογίων και από τις τρεις προναφερόμενες ομάδες αλλά επίσης και από το σύνολο των περιφερειών που περιλαμβάνουν στη διοικητική τους δικαιοδοσία δήμους νησιά (περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου, Ιονίων Νήσων, Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης, Θεσσαλίας και Αττικής).

Το σύνολο των συγκεντρωθέντων ερωτηματολογίων παρουσιάζεται σε ξεχωριστό πρόσθετο τεύχος που συνοδεύει τη Μελέτη υπό τον τίτλο «Συμπληρωμένα Ερωτηματολόγια Νησιωτικών Δήμων».

Παράρτημα 13: Παρουσίαση Περιπτώσεων (Case Studies)

1. Ζάκυνθος

Η Ζάκυνθος στην περιφέρεια Ιονίων Νήσων απέχει 53 μίλια από την Πάτρα και 16 μίλια από την Κυλλήνη. Έχει έκταση 407,6 τ.χλμ. και πληθυσμό 43.385 κατοίκους. Φιλοξενεί κατ' έτος, σύμφωνα με εκτίμηση του Δήμου, 1 εκ. επισκέπτες.

Το στελεχειακό δυναμικό του δήμου ανέρχεται σε 224 μόνιμους και 8 προσωρινούς υπαλλήλους. Σύμφωνα με τον δήμο απαιτείται η σημαντική ενίσχυση όλων των Υπηρεσιακών Μονάδων, δεδομένου ότι μόνο στην τελευταία διετία αποχώρησαν 21 μόνιμοι και 3 προσωρινοί υπάλληλοι.

Όσον αφορά στη λειτουργία των Υπηρεσιακών Μονάδων, ο δήμος θεωρεί ότι αρκετά καλά λειτουργούν η Τεχνική Υπηρεσία και η Μονάδα Άσκησης Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ισότητας των Φύλων, σε ένα μέσο επίπεδο λειτουργίας οι υπόλοιπες μονάδες, ενώ ουσιαστική αναβάθμιση χρειάζεται το Αυτοτελές Τμήμα Προγραμματισμού, Οργάνωσης και Πληροφορικής.

Σχετικά με την άσκηση των αρμοδιοτήτων που προβλέπει ο Καλλικράτης, ο δήμος θεωρεί ότι έχει δυνατότητες άσκησής του σ' ένα αρκετά καλό επίπεδο. Σχετικά με την άσκηση των αρμοδιοτήτων του ως νησιωτικός δήμος, ο δήμος Ζακύνθου θεωρεί ότι έχει τη δυνατότητα αρκετά ικανοποιητικής άσκησης αρμοδιοτήτων στους τομείς: Απασχόληση - Εμπόριο και Τουρισμός και Έργα - Χωροταξία - Πολεοδομία και Περιβάλλον. Στοιχειωδώς, ασκεί τις αρμοδιότητές του στον Τομέα Γεωργίας - Κτηνοτροφίας - Αλιείας (όπου εντοπίζει την ανάγκη μεταφοράς αρμοδιοτήτων στον δήμο). Ενώ διαπιστώνει ανεπαρκή άσκηση αρμοδιοτήτων στους τομείς: Φυσικοί Πόροι - Ενέργεια και Βιομηχανία, καθώς και στις Μεταφορές - Επικοινωνίες (επισημαίνοντας την έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού του στους δύο τομείς). Ο δήμος Ζακύνθου θεωρεί ότι αντιμετωπίζει με επιτυχία το πρόβλημα της Συγκράτησης Πληθυσμού και Πληθυσμιακής Ανάκαμψης, σε ένα μέσο βαθμό αντιμετωπίζει τα προβλήματα της Υγείας, της Εκπαίδευσης - Κατάρτισης, της Ανάπτυξης Οικονομικής Δραστηριότητας - Διατήρησης Θέσεων Εργασίας, του Βιολογικού Καθαρισμού και της Τουριστικής

Ανάπτυξης. Στοιχειωδώς αντιμετωπίζει τα προβλήματα στις Μεταφορές, στις Συνθήκες Διαβίωσης τη χειμερινή περίοδο, τη Διαχείριση Απορριμμάτων, τη Διαχείριση Υδάτινων Πόρων και στην Ανάπτυξη Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού.

Έντονος προβληματισμός υπάρχει για την αδυναμία Διανοησιωτικής Συνεργασίας και αντιμετώπισης της Πολυνησιωτικότητας, με την επισήμανση από πλευράς δήμου ότι δεν έχει αναπτυχθεί κουλτούρα συνεργασιών.

Ο δήμος έχει διαμορφώσει λεπτομερείς αναπτυξιακές προτάσεις κατά τομέα που συνοπτικά είναι οι εξής:

- Ανάπτυξη σημαντικών οικονομικών τομέων
 - Υπηρεσίες
 - Τουρισμός
 - Αγροτική Παραγωγή
 - Εμπόριο
- Τεχνικές Υποδομές - Δίκτυα
 - Ανάπτυξη δικτύου ακτοπλοϊκών και εναέριων μεταφορών Ιονίων Νήσων.
 - Κατασκευή ολοκληρωμένης εγκατάστασης διαχείρισης απορριμμάτων με μονάδα επεξεργασίας απορριμμάτων και ΧΥΤΥ.
 - Υλοποίηση του Σχεδίου Ανάπτυξης Λιμένα Ζακύνθου
 - Λειτουργία μαρίνας πόλης Ζακύνθου
 - Αντικατάσταση - κατασκευή αγωγών υδροδότησης
 - Επέκταση δικτύου ύδρευσης ορεινής Ζακύνθου
 - Επέκταση εγκαταστάσεων επεξεργασίας λυμάτων.
 - Κατασκευή ομβροδεξαμενών, εγκαταστάσεων επεξεργασίας νερού και γεωτρήσεων εμπλουτισμού.
 - Επέκταση αποχετευτικού δικτύου

Σημαντική κρίνεται η εξεύρεση χρηματοδοτικών πηγών και πόρων προς υλοποίηση των έργων των υπολοίπων αναγκαίων τεχνικών υποδομών και δικτύων.

- Κοινωνικές Υποδομές
 - Δημιουργία και λειτουργία Κέντρου Κοινότητας
 - Επέκταση παροχών Κοινωνικού Παντοπωλείου / Τραπεζαρίας / Ιματιοθήκης / Φαρμακείου.
 - Επανάδρυση ΚΑΠΗ
 - Κατασκευή χώρου στέγασης ΚΔΑΠμεΑ
 - Ανέγερση 7 κτιρίων για τη στέγαση Νηπιαγωγείων
 - Επέκταση - ανακαίνιση σχολικών κτηρίων.

Τα προαναφερθέντα μπορούν να προσφέρουν ενίσχυση του κοινωνικού ιστού, με γνώμονα την παροχή «ίσων ευκαιριών», καθώς και προώθηση της δημιουργικής οικονομίας.

- Διανοησιωτική Συνεργασία
 - Ανάγκη ανάπτυξης Διανοησιωτικής Συνεργασίας, κατ' αρχή, με τους νησιωτικούς νομούς της περιφέρειας Ιονίων Νήσων.

Συνεπώς κρίνεται ότι απαραίτητη η ανάληψη πρωτοβουλιών για τη σύναψη Διανοησιωτικών Συνεργασιών, κατ' αρχή, με τους νησιωτικούς νομούς της περιφέρειας Ιονίων Νήσων και στη συνέχεια με τις νησιωτικές περιφέρειες της Ελλάδας και της Ευρώπης.

Στις ολοκληρωμένες προτάσεις οργάνωσης και ανάπτυξης ο δήμος αναφέρει:

- Για τη Διοικητική Οργάνωση του Δήμου

- Κατάρτιση νέου αποτελεσματικού και παραγωγικού δημοτικού υπηρεσιακού οργανογράμματος, προς επίτευξη οικονομικών κλίμακας, με τη συγχώνευση υπηρεσιακών μονάδων, ανά διεύθυνση.
- Δημιουργία τμήματος Νησιωτικότητας στη Διεύθυνση Τοπικής Ανάπτυξης.
- Τροποποίηση του ισχύοντος ΟΕΥ, βάσει του νέου οργανογράμματος.
- Επανακαθορισμός του χώρου λειτουργίας των Υπηρεσιακών Μονάδων.
- Βελτίωση της οργάνωσης και λειτουργίας όλων των νομικών προσώπων του δήμου (ΔΕΥΑ, ΦΟΣΔΑ, Παιδικοί - Βρεφονηπικοί Σταθμοί, Κοινωφελής Επιχείρηση, Σχολικές Επιτροπές) καθώς και της Αναπτυξιακής ΟΤΑ ΑΕ (ΣΑΖ) της οποίας ο δήμος είναι ο κύριος μέτοχος.
- Θέσπιση εσωτερικού συστήματος αυταξιολόγησης του παραγόμενου έργου κάθε διεύθυνσης.
- Θέσπιση συστήματος αξιολόγησης του παραγόμενου δημοτικού έργου.
- Για τη Διοικητική Οργάνωση της Πολυνησιωτικότητας
- Δημιουργία Υφυπουργείου Πολυνησιωτικότητας στο Υπουργείο Οικονομίας Ανάπτυξης και Τουρισμού.
- Αλλαγή ονομασίας της Γ.Γ. Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής σε «Γ.Γ. Νησιωτικότητας».
- Εφαρμογή της ρήτρας Νησιωτικότητας στις ασκούμενες πολιτικές.
- Λειτουργία της συσταθείσας Επιτροπής Νησιωτικής Πολιτικής της Βουλής.
- Δημιουργία Μόνιμης Επιτροπής Πολυνησιωτικότητας στην ΕΝΠΕ.
- Δημιουργία Τμημάτων Νησιωτικότητας στις Διευθύνσεις Τοπικής Ανάπτυξης των Νησιωτικών Δήμων.
- Δημιουργία Τμημάτων Πολυνησιωτικότητας στις Διευθύνσεις Ανάπτυξης των Νησιωτικών Περιφερειών.
- Δημιουργία Δικτύου Νησιωτικών Δήμων της Ελλάδας.
- Συμμετοχή του Δικτύου Νησιωτικών Δήμων της Ελλάδας στη Διάσκεψη των Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών του Συμβουλίου της Ευρώπης.
- Δημιουργία Δικτύου Νησιωτικών Περιοχών της Ευρώπης.
- Αναφορικά με την τοπική ανάπτυξη, και υπό τον τίτλο «Ζακύνθος, Ελκυστικός Προορισμός & Βιώσιμος Τόπος»:
- Διαφοροποίηση του παραγωγικού συστήματος & προτύπου με αναφορά στην «έξυπνη εξειδίκευση»
- Δημιουργία και προώθηση brand name Ζακύνθου
- Υποστήριξη της δημιουργίας νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού και ανάπτυξη ειδικών υποδομών εξυπηρέτησής τους
- Δράσεις και έργα εξοικονόμησης ενέργειας
- Υλοποίηση του Σχεδίου Ανάπτυξης Λιμένα Ζακύνθου
- Λειτουργία της μαρίνας Ζακύνθου
- Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε συμπληρωματικές μορφές θαλάσσιου τουρισμού (δημιουργία πολιτιστικών θαλάσσιων διαδρομών, δημιουργία «ναυταθλητικών γεγονότων», ανάδειξη της υποθαλάσσιας πολιτιστικής κληρονομιάς, αξιοποίηση του θαλάσσιου οικοσυστήματος και της λειτουργίας του Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου)
- Παραγωγική αξιοποίηση πολιτιστικού & δημιουργικού αποθέματος και ενδυνάμωση του ανθρώπινου δυναμικού για την ανάληψη πρωτοβουλιών και δράσεων στον τομέα

- Προώθηση συνεργασιών με τους αρμόδιους φορείς για τη βελτίωση της ποιότητας των αντιπροσωπευτικών τοπικών αγροτικών προϊόντων
- Ενίσχυση της επιχειρηματικότητας για τη δημιουργία μονάδων τυποποίησης των αντιπροσωπευτικών τοπικών αγροτικών προϊόντων
- Ανάπτυξη συνεργασιών με την ιδιωτική πρωτοβουλία για την προώθηση δημιουργίας δικτύου επιχειρήσεων του τουριστικού και του αγροτικού τομέα
- Ενίσχυση της γαστρονομικής τοπικότητας και ανάδειξη γαστρονομικής ταυτότητας της Ζακύνθου
- Δημιουργία ειδικών υποδομών και προώθηση δράσεων που σχετίζονται με την προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς, του οικοσυστήματος και του τοπίου
- Έργα ανάπλασης παραλιών
- Έργα αποκατάστασης τοπίου
- Βελτίωση δεξιοτήτων για την ενίσχυση της απασχόλησης στους τομείς προτεραιότητας (απόκτηση δεξιοτήτων από ανέργους στον αγροδιατροφικό τομέα, γαστρονομία, οργανική γεωργία, θεματικό τουρισμό & δημιουργική οικονομία, περιλαμβανομένης της ψηφιακής & περιβαλλοντικής τους διάστασης)
- Υιοθέτηση & χρήση ψηφιακών συστημάτων & εφαρμογών στον αγροδιατροφικό και τουριστικό τομέα.
- Υποστήριξη και συμμετοχή σε ανάπτυξη ψηφιακών υπηρεσιών βελτιστοποίησης υποδομών, εγκαταστάσεων & υπηρεσιών
- Ανάπτυξη υποδομών ευρυζωνικότητας
- Κατασκευή - βελτίωση - επέκταση Τεχνικών Υποδομών και Δικτύων.
- Προώθηση των αναγκών έργων βελτίωσης της Ποιότητας Ζωής (διαχείρισης απορριμμάτων / διαχείρισης υδάτινων πόρων / αποχέτευσης / επεξεργασίας λυμάτων / εξωραϊσμού της πόλης και των χωριών / επίλυση κυκλοφοριακού προβλήματος πόλης).

2. Σάμος

Η Σάμος απέχει 174 μίλια από τον Πειραιά και μόλις 1.300 μέτρα από τις μικρασιατικές ακτές. Έχει έκταση 477 τ. χλμ. και πληθυσμό 32.997 άτομα. Φιλοξενεί κατ' έτος 95.000 επισκέπτες. Σχετικά με το προσφυγικό ζήτημα διαθέτει χωροθετημένο hot spot χωρητικότητας 2.000 ατόμων.

Το στελεχειακό δυναμικό του δήμου ανέρχεται σε 250 μόνιμους και 109 προσωρινούς υπαλλήλους. Ως άμεση ανάγκη εντοπίζεται η ενίσχυση της μονάδας Διοίκησης - Διαχείρισης Ανθρώπινου Δυναμικού με 5 άτομα, δεδομένου ότι την τελευταία διετία αποχώρησαν συνολικά 10 άτομα από τον δήμο.

Όσον αφορά στη λειτουργία των Υπηρεσιακών Μονάδων ο δήμος θεωρεί ότι όλες λειτουργούν σχετικά ικανοποιητικά, ενώ στοιχειωδώς λειτουργούν η μονάδα Άσκησης Κοινωνικής Πολιτικής και Πολιτικών Ισότητας των Φύλων. Επίσης, εντοπίζει την ανάγκη πρόσληψης εξειδικευμένου προσωπικού και συγκεκριμένα: Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης Πληροφορικής, Κτηνιάτρου, Περιβαλλοντολόγου, Οικονομολόγου, καθώς και Οδηγών και Τεχνικών.

Σχετικά με την άσκηση αρμοδιοτήτων που προβλέπει ο Καλλικράτης, ο δήμος επισημαίνει ότι καλύπτονται σε ένα μέσο επίπεδο. Ως βασικές αιτίες για τις αδυναμίες στην άσκηση των αρμοδιοτήτων ο δήμος επισημαίνει:

- Την υποστελέχωση υπηρεσιών

- Τη μη αναπλήρωση συνταξιοδοτούμενων υπαλλήλων
- Την ανεπάρκεια εξειδικευμένων στελεχών καθώς και διοικητικών υπαλλήλων λόγω της απαγόρευσης προσλήψεων

Ο δήμος Σάμου έχει διαμορφώσει τους βασικούς στρατηγικούς στόχους που είναι:

- Ο εκσυγχρονισμός των υποδομών και υπηρεσιών προς τους δημότες,
- Η ανάδειξη και αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του τόπου
- Η τουριστική αναβάθμιση
- Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και η κινητοποίηση της σαμιακής ομογένειας

Στο πλαίσιο της άσκησης των αρμοδιοτήτων του ο δήμος θεωρεί ότι έχει παρουσιάσει μια σχετικά επιτυχή αντιμετώπιση στα προβλήματα της δυνατότητας συγκράτησης πληθυσμού / πληθυσμιακής ανάκαμψης, της εκπαίδευσης - κατάρτισης, των μεταφορών, των συνθηκών διαβίωσης κατά τους χειμερινούς μήνες, της ενεργειακής επάρκειας, της προστασίας του περιβάλλοντος (Διαχείριση Απορριμμάτων και Βιολογικός Καθαρισμός), της επάρκειας - διαχείρισης των υδάτινων πόρων, της τουριστικής ανάπτυξης, και της διανοησιωτικής συνεργασίας. Τα προβλήματα στην υγεία, την ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας - διατήρηση θέσεων εργασίας, τη δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού και την αντιμετώπιση θεμάτων Πολυνησιωτικότητας αντιμετωπίζονται στοιχειωδώς.

Για την επίτευξη των στόχων του ο δήμος προτείνει:

- Σχετικά με -υφιστάμενους ή απαιτούμενους- Τομείς Αιχμής:
 1. Την απαλοιφή των συνεπειών με μείγμα μέτρων σε όλους τους τομείς (οικονομία - κοινωνία - τουρισμός)
 2. Τη στήριξη εκσυγχρονισμού υφιστάμενων μονάδων, δημιουργία συνθηκών για νέες επενδύσεις, εκπόνηση και εφαρμογή master plan προώθησης του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος
 3. Μέτρα στήριξης του σαμιώτικου κρασιού ενόψει της κατάργησης της αναγκαστικότητας της ΕΟΣΣ
- Σχετικά με τις Στρατηγικές Υποδομές:
 1. Τη χωροθέτηση επιχειρηματικών υποδομών σε συνδυασμό με τις προβλέψεις της Ειδικής Χωροταξικής Μελέτης
 2. Την αντικατάσταση κυρίως των εσωτερικών δικτύων, την υλοποίηση προγράμματος ανακύκλωσης βάσει εγκεκριμένου master plan για τη διαχείριση στερεών αποβλήτων, και τον εκσυγχρονισμό ή την εκ νέου κατασκευή εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού, όσον αφορά στις Τεχνικές Υποδομές και τα Δίκτυα
 3. Τις προσλήψεις ιατρικού & νοσηλευτικού προσωπικού, και την προμήθεια ιατροφαρμακευτικού εξοπλισμού, όσον αφορά στις Κοινωνικές Υποδομές.
- Όσον αφορά στις δυνατότητες του δήμου να λειτουργήσει ως Τοπικό - Διανοησιωτικό Κέντρο Ανάπτυξης (Σάμος - Πάμος - Αρκοί - Λειψοί - Φούρνοι - Ικαρία) προτείνεται η στήριξη υποδομών Υγείας - Πρόνοιας - Διοικητικής Μέριμνας, Τουρισμού και αεροπορικής - ακτοπλοϊκής σύνδεσης, με τις ως άνω δυνατότητες να είναι άμεσα συνδεδεμένες με τη λήψη ειδικών θεσμικών μέτρων για τη στήριξη της Νησιωτικότητας και της τοπικής κοινωνίας.
- Τέλος, σχετικά με τη δυνατότητα του δήμου για Διανοησιωτικές, Διαπεριφερειακές ή Διακρατικές Συνεργασίες, προτείνεται η έγκυρη και στοχευμένη πληροφόρηση για τις διάφορες δυνατότητες στήριξης στον σχεδιασμό πιλοτικών δράσεων, με τον δήμο να

έχει ήδη δρομολογήσει τη συμμετοχή του σε διάφορα διακρατικά δίκτυα και αποζητά τη συμμετοχή του στα προγράμματα Εδαφικής Συνεργασίας. Εκτίμηση αποτελεί ότι η ενεργοποίηση του άξονα Ελλάδα - Τουρκία στο πλαίσιο της Διασυνοριακής Συνεργασίας θα αποτελέσει τη βάση για την ευρύτερη δραστηριοποίηση των φορέων και αναθέρμανση της Τοπικής Οικονομίας.

Στις Ολοκληρωμένες Προτάσεις Οργάνωσης και Ανάπτυξης ο δήμος αναφέρει:

- Για τη Διοικητική Οργάνωση του Δήμου:
 1. Τη δημιουργία περιγραμμάτων θέσεων εργασίας
 2. Την τοποθέτηση προσωπικού με βάση τα προσόντα και τις δυνατότητές τους
 3. Την ανασύνταξη των ΟΕΥ του δήμου με προσαρμογή στα νέα δεδομένα
 4. Τις προσλήψεις προσωπικού
 5. Τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου
- Για τη Διοικητική Οργάνωση της Πολυνησιωτικότητας:
 1. Την παροχή κινήτρων μέσω μοριοδότησης υπηρετούντων υπαλλήλων μονίμων ή μη.
 2. Τη δημιουργία υποδομών (τεχνικές - μεταφορών κ.λπ.)
 3. Την εκπαίδευση σε θέματα επιχειρηματικότητας και δια βίου μάθησης
- Αναφορικά με την Τοπική Ανάπτυξη:
 1. Τη σύνδεση της επιχειρηματικής δραστηριότητας με τα πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα
 2. Τη δημιουργία προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης
 3. Τη προώθηση τοπικών προϊόντων
 4. Την προώθηση της τοπικής ταυτότητας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κάθε τόπου.

3. Τήλος

Η Τήλος βρίσκεται 22 μίλια βορειοδυτικά της Ρόδου και απέχει 222 μίλια από τον Πειραιά. Έχει έκταση 61,487 τ.χλμ. και πληθυσμό, σύμφωνα με την εκτίμηση του Δήμου, 600 άτομα. Φιλοξενεί κατ' έτος 25.000 επισκέπτες, ενώ φιλοξενεί και ένα μικρό αριθμό προσφύγων που ανέρχονται στους 20. Το στελεχειακό δυναμικό του δήμου ανέρχεται σε 20 άτομα (15 στον δήμο, 3 στη «Βοήθεια στο Σπίτι» και 2 στον Βρεφονηπιακό Σταθμό), που επικουρούνται και από 2 συμβασιούχους. Ως άμεση ανάγκη εντοπίζεται η ενίσχυση της Οικονομικής Υπηρεσίας με έναν υπάλληλο πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και η ενίσχυση του Βρεφονηπιακού Σταθμού με έναν υπάλληλο τεχνολογικής εκπαίδευσης Βρεφονηπιοκόμων. Όσον αφορά στη λειτουργία των υπηρεσιακών μονάδων, ο δήμος θεωρεί ότι στοιχειωδώς λειτουργούν: οι Οικονομικές Υπηρεσίες, η Τεχνική Υπηρεσία και ο Βρεφονηπιακός Σταθμός, ενώ λίγο καλύτερα (μέτρια) λειτουργούν η Διοίκηση - Διαχείριση Ανθρώπινου Δυναμικού και η Μονάδα Περιβάλλοντος - Πολιτικής Προστασίας.

Σχετικά με την άσκηση αρμοδιοτήτων, ο δήμος επισημαίνει ότι αυτή είναι αδύνατη στους τομείς: Γεωργία - Κτηνοτροφία - Αλιεία, Φυσικοί Πόροι - Ενέργεια και Βιομηχανία, Απασχόληση - Εμπόριο και Τουρισμός, Μεταφορές και Επικοινωνίες. Ενώ, στοιχειωδώς ασκεί αρμοδιότητες όσον αφορά στις βασικές αρμοδιότητες δήμων που προβλέπει ο Καλλικράτης. Ως βασικές αιτίες για τις ως άνω αδυναμίες, ο δήμος επισημαίνει τις εξής:

1. Την υποστελέχωση
2. Την εκχώρηση αρμοδιοτήτων στους δήμους χωρίς την ανάλογη οικονομική ενίσχυση
3. Τον οικονομικό στραγγαλισμό με τις μειώσεις των ΚΑΠ

Εν τούτοις, ο δήμος Τήλου έχει διαμορφώσει τους βασικούς στρατηγικούς του στόχους που είναι:

1. Ακτοπλοϊκές συγκοινωνίες
2. Τουριστική ανάδειξη του τόπου (αρχαιολογικό μουσείο, παλαιοντολογικό μουσείο, εσωτερικές μετακινήσεις με τη δημιουργία ΚΤΕΛ, ανάδειξη μονοπατιών σε συνδυασμό με την ανάδειξη της πλούσιας χλωρίδας και πανίδας του νησιού)
3. Ενεργειακή επάρκεια με τη χρήση ΑΠΕ, ανάδειξη του προγράμματος «ΤΙΛΟΣ» και επέκταση αυτών

Στο πλαίσιο της επιδίωξης των ως άνω στόχων ο δήμος Τήλου θεωρεί ότι αντιμετωπίζει:

- Με επιτυχία τα προβλήματα της συγκράτησης του πληθυσμού και των συνθηκών διαβίωσης τους χειμερινούς μήνες
- Με σχετική επιτυχία τα προβλήματα της εκπαίδευσης - κατάρτισης, της οικονομικής δραστηριότητας, της διατήρησης θέσεων εργασίας, της ενεργειακής επάρκειας, της επάρκειας - διαχείρισης υδάτινων πόρων και της προώθησης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Στοιχειωδώς τα προβλήματα υγείας (εξυπηρέτηση από τους «Γιατρούς του Κόσμου»), μεταφορών, προστασίας περιβάλλοντος (Διαχείριση απορριμμάτων - βιολογικός καθαρισμός)

Ο δήμος Τήλου θεωρεί ότι υπάρχει σημαντικό πρόβλημα στα θέματα Διανησιωτικής Συνεργασίας με γειτονικούς δήμους νησιά και γενικά στα θέματα Πολυνησιωτικότητας.

Στις ολοκληρωμένες προτάσεις οργάνωσης και ανάπτυξης ο δήμος Τήλου επισημαίνει:

- Αναφορικά με τη Διοικητική Οργάνωση του δήμου:
 1. Τη στελέχωση δομών
 2. Την απλούστευση διαδικασιών σχέσης δήμου - πολίτη
 3. Την εκπαίδευση εργαζομένων
- Αναφορικά με τη Διοικητική Οργάνωση της Πολυνησιωτικότητας:
 1. Την ανάπτυξη δικτύου συνεργασίας με δήμους που έχουν ανάλογες ανάγκες (π.χ. ακτοπλοϊκό πρόβλημα)
 2. Την υποστήριξη από στελεχωμένους δήμους (π.χ. Ρόδου) και την περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου
- Τέλος, αναφορικά με την Τοπική Ανάπτυξη:
 1. Την επίλυση του ακτοπλοϊκού προβλήματος (Σύνδεση με Ρόδο)
 2. Την κάλυψη αναγκών σε υγεία και εκπαίδευση
 3. Τις περιβαλλοντικές δράσεις και την ευαισθητοποίηση των πολιτών
 4. Την εφαρμογή του αρ. 1οι του Συντάγματος - Ρήτρα Νησιωτικότητας
 5. Την επιβολή ανταποδοτικού τέλους στις τουριστικές επιχειρήσεις
 6. Τη δυνατότητα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης στους μικρούς νησιωτικούς δήμους

4. Κάλαμος

Νησιωτική κοινότητα δήμου Λευκάδας

Ο Κάλαμος βρίσκεται ΝΑ της Λευκάδας, μεταξύ των νησιών Μεγανησίου ΔΒΔ, Καστού ΝΝΑ και της ακτής της Ακαρνανίας ΒΒΑ. Έχει έκταση 24,96 τ.χλμ. και πληθυσμό 529 κατοίκους, ενώ φιλοξενεί, σύμφωνα με εκτιμήσεις, κατ' έτος 1.022 επισκέπτες.

Η νησιωτική κοινότητα λειτουργεί με ένα μόνιμο υπάλληλο. Θεωρεί ότι στοιχειωδώς μπο-

ρεί να ασκήσει τις αρμοδιότητες που προβλέπονται από τον «Καλλικράτη», ενώ το Συμβούλιο της Νησιωτικής Κοινότητας ασχολείται ουσιαστικά με θέματα ύδρευσης, τουρισμού και συγκοινωνιών.

Η Νησιωτική Κοινότητα θεωρεί ότι στοιχειωδώς αντιμετωπίζει τα ζητήματα της προστασίας του περιβάλλοντος, του βιολογικού καθαρισμού, της τουριστικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Σημαντικότερα προβλήματα αντιμετωπίζει στη συγκράτηση πληθυσμού, στην υγεία - κοινωνική φροντίδα, στην εκπαίδευση - κατάρτιση, στις μεταφορές, στις συνθήκες διαβίωσης τους χειμερινούς μήνες.

Ειδικότερα η Νησιωτική Κοινότητα επισημαίνει ότι:

- Υπάρχουν δύσκολες συνθήκες διαβίωσης στο νησί ιδιαίτερα κατά τους χειμερινούς μήνες και ελλείπει όλων των κάτωθι, η δυνατότητα συγκράτησης του πληθυσμού καθίσταται αδύνατη.
- Υπάρχει Ιατρείο μη στελεχωμένο από προσωπικό (γιατρούς).
- Δεν υπάρχουν σχολικές μονάδες οποιασδήποτε βαθμίδας.
- Συγκοινωνία υπάρχει 6 φορές την εβδομάδα -κάτω από δύσκολες συνθήκες- ειδικά κατά τη χειμερινή περίοδο.

Στις προτάσεις της για την τοπική ανάπτυξη η Νησιωτική Κοινότητα εντάσσει:

- Την ύδρευση
- Την κατασκευή σχολικών μονάδων
- Την πρόσληψη ιατρών και στελέχωση ιατρείου
- Τη μεταφορά απορριμμάτων
- Τις επαρκείς συγκοινωνίες - μεταφορές
- Την ηλεκτροδότηση

Παράρτημα 14: Δηλωθέν Εισόδημα Φυσικών Προσώπων & Δημοτικά Έσοδα στους Νησιωτικούς Δήμους

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.1. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΗΛΩΣΕΙΣ, ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΜΕΣΟ ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Φορολογικές Δηλώσεις		Δηλωθέν Εισόδημα		Μέσο Δηλωθέν Εισόδημα	
			Αρ.	μερίδιο (%)	εκ. ευρώ (τιμές 2010)	μερίδιο (%)	ευρώ/ δήλωση	Χώρα=100
2009								
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	ΠΕ Έβρου	Δήμος Σαμοθράκης	1.315	0,23	17,4	0,17	13.242	73,7
	ΠΕ Θάσου	Δήμος Θάσου	8.285	1,46	100,1	0,98	12.083	67,3
		Δήμος Σκιάθου	3.152	0,56	46,3	0,45	14.682	81,7
Θεσσαλία	ΠΕ Σποράδων	Δήμος Αλοννήσου	1.030	0,18	14,5	0,14	14.072	78,3
		Δήμος Σκοπέλου	2.546	0,45	34,7	0,34	13.631	75,9
Στερεά Ελλάδα	ΠΕ Εύβοιας	Δήμος Σκύρου	1.561	0,28	27,6	0,27	17.679	98,4
		Δήμος Κέρκυρας	56.630	9,98	816,0	8,00	14.410	80,2
Ιόνια Νησιά	ΠΕ Κέρκυρας	Δήμος Παξών	1.483	0,26	19,1	0,19	12.856	71,6
		Δήμος Ζακύνθου	20.826	3,67	275,4	2,70	13.226	73,6
	ΠΕ Ιθάκης	Δήμος Ιθάκης	1.876	0,33	30,6	0,30	16.307	90,8
		Δήμος Κεφαλονιάς	19.648	3,46	291,3	2,86	14.826	82,5
	ΠΕ Λευκάδας	Δήμος Λευκάδας	11.206	1,97	172,6	1,69	15.403	85,8
Πελοπόννησος	ΠΕ Λακωνίας	Δήμος Μεγανησίου	545	0,10	7,3	0,07	13.390	74,5
		Δήμος Ελαφονήσου	4.410	0,78	60,9	0,60	13.806	76,9
Αττική	ΠΕ Νήσων	Δήμος Σαλαμίνας	18.346	3,23	303,6	2,98	16.551	92,1
		Δήμος Ύδρας	1.428	0,25	25,1	0,25	17.559	97,8
		Δήμος Αίγινας/Αγκιστρίου	7.679	1,35	108,4	1,06	14.122	78,6
		Δήμος Κυθήρων	2.510	0,44	43,8	0,43	17.444	97,1

Βόρειο Αιγαίο		Δήμος Πόρου	5.135	0,90	71,0	0,70	13.822	76,9
		Δήμος Στετσών	2.212	0,39	31,1	0,30	14.038	78,2
	ΠΕ Λέσβου	Δήμος Λέσβου	44.389	7,82	689,3	6,76	15.528	86,4
	ΠΕ Ικαρίας	Δήμος Ικαρίας	4.221	0,74	58,5	0,57	13.848	77,1
		Δήμος Φούρνων Κοραεών	771	0,14	11,0	0,11	14.323	79,7
	ΠΕ Λήμνου	Δήμος Λήμνου	8.275	1,46	120,1	1,18	14.511	80,8
	ΠΕ Σάμου	Δήμος Αγίου Ευστατίου	131	0,02	1,8	0,02	13.869	77,2
		Δήμος Σάμου	16.618	2,93	271,3	2,66	16.328	90,9
		Δήμος Χίου	27.951	4,92	485,1	4,76	17.356	96,6
		Δήμος Οινουσσών	319	0,06	6,2	0,06	19.481	108,5
	ΠΕ Χίου	Δήμος Ψαρών	248	0,04	4,8	0,05	19.451	108,3
	> 125% της χώρας							
	105 - 125% της χώρας							
	95 - 105% της χώρας							
	75 - 95% της χώρας							
	<75% της χώρας							

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.1.1. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΗΛΩΣΕΙΣ, ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΜΕΣΟ ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Φορολογικές Δηλώσεις		Δηλωθέν Εισόδημα		Μέσο Δηλωθέν Εισόδημα	
			Αρ.	μερίδιο (%)	εκ. ευρώ (τιμές 2010)	μερίδιο (%)	ευρώ/ δόλωση	χώρα=100
2009								
Νότιο Αιγαίο	ΠΕ Σύρου	Δήμος Σύρου-Ερμούπολης	11.725	2,07	226,6	2,22	19.329	107,6
	ΠΕ Άνδρου	Δήμος Άνδρου	5.290	0,93	79,3	0,78	14.982	83,4
	ΠΕ Θήρας	Δήμος Θήρας	8.586	1,51	141,9	1,39	16.530	92,0
		Δήμος Ανάφης	107	0,02	1,5	0,01	14.043	78,2
		Δήμος Ιητών	1.095	0,19	16,3	0,16	14.864	82,8
		Δήμος Σικίνου	145	0,03	1,9	0,02	13.371	74,4
	ΠΕ Καλύμνου	Δήμος Φολεγάνδρου	337	0,06	5,2	0,05	15.339	85,4
		Δήμος Καλύμνιων	9.457	1,67	111,5	1,09	11.791	65,6
		Δήμος Αγαθονησίου/Λειψών	532	0,09	3,6	0,04	6.827	38,0
		Δήμος Αστυπάλαιας	778	0,14	12,6	0,12	16.203	90,2
	ΠΕ Καρπάθου	Δήμος Λέρου	4.174	0,74	64,6	0,63	15.471	86,1
		Δήμος Πάτμου	1.880	0,33	23,3	0,23	12.394	69,0
		Δήμος Καρπάθου	3.557	0,63	46,8	0,46	13.166	73,3
		Δήμος Κάσου	542	0,10	7,7	0,08	14.117	78,6
	ΠΕ Κέας-Κύθνου	Δήμος Κέας	1.285	0,23	21,9	0,21	17.043	94,9
		Δήμος Κύθνου	812	0,14	15,2	0,15	18.772	104,5
ΠΕ Κω	Δήμος Κω	16.503	2,91	253,0	2,48	15.329	85,3	
	Δήμος Νισύρου	474	0,08	7,1	0,07	15.024	83,6	

Κρήτη	ΠΕ Μήλου	Δήμος Μήλου	2.816	0,50	50,6	0,50	17.957	100,0
		Δήμος Κιμώλου	521	0,09	10,1	0,10	19.418	108,1
		Δήμος Σερφου	814	0,14	13,7	0,13	16.869	93,9
		Δήμος Σίφνου	1.689	0,30	29,8	0,29	17.637	98,2
	ΠΕ Μυκόνου	Δήμος Μυκόνου	5.720	1,01	100,6	0,99	17.594	97,9
	ΠΕ Νάξου	Δήμος Αμοργού	984	0,17	15,0	0,15	15.231	84,8
		Δήμος Νάξου & Μικρών Κυκλάδων	9.189	1,62	133,2	1,31	14.496	80,7
	ΠΕ Πάρου	Δήμος Πάρου	7.429	1,31	114,5	1,12	15.408	85,8
		Δήμος Αντίπαρου	652	0,11	9,3	0,09	14.221	79,2
	ΠΕ Ρόδου	Δήμος Ρόδου	58.466	10,30	1.020,0	10,00	17.447	97,1
		Δήμος Μεγίστης	146	0,03	2,3	0,02	15.793	87,9
		Δήμος Σύμης	1.364	0,24	21,8	0,21	15.966	88,9
		Δήμος Τήλου	282	0,05	4,0	0,04	14.116	78,6
		Δήμος Χάλκης	165	0,03	2,3	0,02	14.159	78,8
	ΠΕ Τήνου	Δήμος Τήνου	4.608	0,81	68,9	0,68	14.963	83,3
	ΠΕ Χανίων	Δήμος Γαύδου	1.501	0,26	19,4	0,19	12.909	71,9
		Σύνολο (Δήμοι Νησιά)	438.371	77,23	6.800,4	66,70	15.513	86,4
		ΕΛΛΑΔΑ	5.675.936	1000,00	101.952,9	1000,00	17.962	100,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.2. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΗΛΩΣΕΙΣ, ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΙ ΜΕΣΟ ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Φορολογικές Δηλώσεις		Δηλωθέν Εισόδημα		Μέσο Δηλωθέν Εισόδημα		Δηλωθέν Εισόδημα	Μέσο Δηλωθέν Εισόδημα		
			Αρ.	μερίδιο (%)	εκ. ευρώ (τιμές 2010)	μερίδιο (%)	ευρώ/ δόλωση	χώρα=100	Μεταβολή (%)			
2013											2009 - 2013	
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	ΠΕ Έβρου	Δήμος Σαμοθράκης	1.506	0,26	16,7	0,19	11.505	75,9	-4,05	-13,12		
	ΠΕ Θάσου	Δήμος Θάσου	8.548	1,45	90,8	1,05	11.014	72,7	-9,30	-8,84		
Θεσσαλία	ΠΕ Σποράδων	Δήμος Σκιάθου	3.504	0,59	41,3	0,48	12.224	80,7	-10,75	-16,74		
		Δήμος Αλοννήσου	1.217	0,21	13,7	0,16	11.687	77,1	-5,37	-16,95		
		Δήμος Σκοπέλου	2.904	0,49	32,3	0,37	11.521	76,0	-7,04	-15,48		
Στερεά Ελλάδα	ΠΕ Εύβοιας	Δήμος Σκύρου	1.719	0,29	24,4	0,28	14.730	97,2	-11,53	-16,69		
	ΠΕ Κερκύρας	Δήμος Κερκύρας	61.259	10,39	745,2	8,65	12.615	83,3	-8,68	-12,46		
		Δήμος Παξών	1.674	0,28	20,5	0,24	12.682	83,7	7,38	-1,36		
Ιόνια Νησιά	ΠΕ Ζακύνθου	Δήμος Ζακύνθου	22.727	3,85	262,9	3,05	11.998	79,2	-4,54	-9,28		
	ΠΕ Ιθάκης	Δήμος Ιθάκης	1.871	0,32	26,4	0,31	14.607	96,4	-13,85	-10,43		
	ΠΕ Κεφαλληνίας	Δήμος Κεφαλονιάς	21.404	3,63	252,7	2,93	12.243	80,8	-13,25	-17,42		
		Δήμος Λευκάδας	12.904	2,19	161,2	1,87	12.953	85,5	-6,61	-15,90		
	ΠΕ Λευκάδας	Δήμος Μεγανησίου	606	0,10	7,2	0,08	12.360	81,6	-1,03	-7,70		
Πελοπόννησος	ΠΕ Λακωνίας	Δήμος Ελαφονήσου	4.614	0,78	55,0	0,64	12.365	81,6	-9,64	-10,44		
Αττική	ΠΕ Νήσων	Δήμος Σαλαμίνος	20.205	3,43	280,2	3,25	14.381	94,9	-7,72	-13,11		
		Δήμος Ύδρας	1.493	0,25	21,8	0,25	15.147	100,0	-13,03	-13,74		
		Δήμος Αίγινας/Αγκιστρίου	7.898	1,34	96,2	1,12	12.627	83,3	-11,31	-10,58		

Βόρειο Αιγαίο		Δήμος Κυθήρων	2.645	0,45	36,2	0,42	14.180	93,6	-17,40	-18,71
		Δήμος Πόρου	5.260	0,89	61,7	0,72	12.157	80,2	-13,12	-12,05
		Δήμος Σπετσών	2.342	0,40	27,6	0,32	12.240	80,8	-10,98	-12,81
	ΠΕ Λέσβου	Δήμος Λέσβου	46.310	7,85	605,9	7,03	13.567	89,6	-12,09	-12,62
		ΠΕ Ικαρίας	Δήμος Ικαρίας	4.849	0,82	58,7	0,68	12.563	82,9	0,50
	ΠΕ Λήμνου		Δήμος Φούρνων Κορσεών	790	0,13	9,8	0,11	12.877	85,0	-11,17
		ΠΕ Σάμου	Δήμος Λήμνου	8.836	1,50	107,1	1,24	12.571	83,0	-10,80
	ΠΕ Χίου		Δήμος Αγίου Ευστρατίου	136	0,02	1,7	0,02	12.651	83,5	-8,68
		Δήμος Σάμου	17.652	2,99	236,8	2,75	13.914	91,8	-12,71	-14,78
		Δήμος Χίου	29.359	4,98	441,7	5,13	15.600	103,0	-8,95	-10,11
		Δήμος Οινουσσών	352	0,06	6,0	0,07	17.769	117,3	-2,94	-8,79
		Δήμος Ψαρών	244	0,04	5,1	0,06	21.624	142,7	5,48	11,18
		> 125% της Χώρας								
		105 - 125% της Χώρας								
		95 - 105% της Χώρας								
	75 - 95% της Χώρας									
	<75% της Χώρας									

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.3. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΣΕ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Αριθμός Φορολογικών Δηλώσεων, Ποσοστό Συμμετοχής στον Δήμο							
			Εισοδηματίες		Έμποροι/ Βιοτέχνες	Αγρότες	Μισθωτοί	Ελ. Επαγγ- γελματίες	Συντα- ξιούχοι	
			2013							
Ανατολική Μακεδονία- Θράκη	ΠΕ Έβρου	Δήμος Σαροθράκης	12,35%	14,94%	18,73%	20,65%	3,12%	26,89%		
	ΠΕ Θάσου	Δήμος Θάσου	12,28%	18,87%	11,49%	23,15%	2,78%	27,98%		
Θεσσαλία	ΠΕ Σποράδων	Δήμος Σκιάθου	10,70%	24,97%	4,77%	30,11%	2,85%	19,78%		
		Δήμος Αλοννήσου	10,52%	23,91%	10,60%	18,16%	3,04%	21,04%		
Στερεά Ελλάδα	ΠΕ Εύβοιας	Δήμος Σκοπέλου	10,50%	19,15%	9,47%	18,42%	3,72%	27,34%		
		Δήμος Σκύρου	7,33%	16,11%	12,68%	24,96%	3,20%	30,13%		
Ιόνια Νησιά	ΠΕ Κέρκυρας	Δήμος Κερκύρας	12,12%	15,46%	5,03%	28,45%	4,48%	28,46%		
		Δήμος Παξών	10,51%	22,88%	11,47%	14,64%	2,81%	24,49%		
	ΠΕ Ζακύνθου	Δήμος Ζακύνθου	9,09%	18,04%	10,69%	29,25%	3,91%	23,27%		
	ΠΕ Ιθάκης	Δήμος Ιθάκης	14,16%	15,98%	7,43%	19,62%	4,60%	36,02%		
	ΠΕ Κεφαλληνίας	Δήμος Κεφαλονιάς	13,67%	14,60%	10,47%	25,15%	4,38%	27,55%		
		Δήμος Λευκάδας	10,60%	18,68%	7,24%	23,02%	4,63%	28,60%		
Πελοπόννησος	ΠΕ Λευκάδας	Δήμος Μεγανησιού	7,92%	11,55%	7,92%	13,20%	3,14%	48,35%		
	ΠΕ Λακωνίας	Δήμος Ελαφονήσου	8,37%	11,14%	22,58%	14,56%	2,60%	34,92%		
Αττική	ΠΕ Νήσων	Δήμος Σαλαμίνας	8,99%	9,03%	1,22%	30,40%	3,61%	40,22%		
		Δήμος Ύδρας	13,40%	15,20%	4,69%	26,39%	4,55%	32,35%		
		Δήμος Αίγινας/Αγκιστρίου	12,45%	16,57%	4,47%	24,26%	3,29%	33,88%		
		Δήμος Κυθήρων	16,41%	14,74%	12,10%	16,18%	3,71%	28,20%		

Βόρειο Αιγαίο		Δήμος Πόρου	6,14%	13,19%	15,08%	23,99%	3,99%	33,57%
		Δήμος Σπετσών	10,93%	20,24%	2,73%	29,76%	4,57%	28,31%
	ΠΕ Λέσβου	Δήμος Λέσβου	7,34%	12,50%	17,10%	22,95%	4,79%	33,11%
	ΠΕ Ικαρίας	Δήμος Ικαρίας	5,49%	16,15%	21,10%	16,68%	2,91%	30,65%
		Δήμος Φούρνων Κοραεών	4,81%	10,63%	17,34%	18,73%	1,52%	39,62%
	ΠΕ Λήμνου	Δήμος Λήμνου	16,74%	13,17%	12,96%	22,68%	2,83%	28,92%
		Δήμος Αγίου Ευστατίου	15,44%	9,56%	22,79%	16,18%	2,94%	41,18%
	ΠΕ Σάμου	Δήμος Σάμου	8,55%	15,93%	11,18%	25,61%	4,62%	30,59%
	ΠΕ Χίου	Δήμος Χίου	12,91%	11,73%	7,51%	26,95%	5,16%	32,55%
		Δήμος Ονουσσών	6,53%	6,25%	7,95%	28,69%	3,98%	44,32%
		Δήμος Ψαρών	11,89%	5,74%	11,89%	28,28%	1,23%	43,44%
	> 125% της χώρας							
	105 - 125% της χώρας							
	95 - 105% της χώρας							
	75 - 95% της χώρας							
	<75% της χώρας							

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.3. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΣΕ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013 (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Αρ. Φορολογικών Δηλώσεων, Ποσοστό Συμμετοχής στον Δήμο					
			Εισοδηματίες	Έμποροι/Βιοτέχνες	Αγρότες	Μισθωτοί	Ελ. Επαγγ. Υεληματίες	Συνταξιούχοι
			2013					
Νότιο Αιγαίο	ΠΕ Σύρου	Δήμος Σύρου-Ερμούπολης	7,76%	14,78%	1,67%	30,67%	7,39%	34,86%
	ΠΕ Άνδρου	Δήμος Άνδρου	12,92%	15,42%	13,88%	19,36%	3,66%	31,50%
	ΠΕ Θήρας	Δήμος Θήρας	6,62%	21,91%	5,07%	42,68%	2,40%	14,74%
		Δήμος Ανάφης	2,78%	21,53%	21,53%	11,11%	0,00%	35,42%
		Δήμος Ιητών	10,82%	30,50%	8,59%	24,24%	3,04%	19,77%
	ΠΕ Φολεγάνδρου	Δήμος Σικίνου	10,53%	25,00%	19,74%	9,87%	1,32%	34,87%
		Δήμος Φολεγάνδρου	8,53%	28,68%	10,34%	11,89%	1,55%	27,39%
		Δήμος Καλυμνίων	25,38%	14,62%	7,08%	22,02%	3,32%	23,60%
	ΠΕ Καλύμνου	Δήμος Αγαθονησίου/Λειψιών	35,70%	9,79%	14,69%	12,80%	1,26%	15,80%
		Δήμος Αστυπάλαιας	16,19%	21,28%	12,88%	15,13%	3,43%	24,23%
		Δήμος Λέρου	17,47%	12,80%	5,66%	28,73%	3,57%	27,35%
		Δήμος Πάτρου	17,10%	20,39%	9,47%	23,68%	2,39%	22,68%
	ΠΕ Καρπάθου	Δήμος Καρπάθου	18,85%	18,85%	14,16%	23,09%	4,45%	17,60%
	ΠΕ Κέας-Κυθνου	Δήμος Κέας	11,45%	14,31%	22,73%	14,65%	1,85%	32,83%
		Δήμος Κέας	6,54%	18,72%	13,98%	22,63%	5,11%	26,99%
		Δήμος Κύθνου	5,23%	20,29%	15,27%	11,92%	1,88%	37,87%
	ΠΕ Κω	Δήμος Κω	9,54%	17,45%	3,64%	45,83%	3,39%	17,93%
		Δήμος Νισύρου	16,29%	21,59%	3,60%	26,33%	3,79%	25,57%
	ΠΕ Μήλου	Δήμος Μήλου	9,33%	16,42%	4,17%	29,72%	4,07%	30,05%

Κρήτη		Δήμος Κιμώλου	3,34%	9,87%	8,19%	16,56%	1,84%	57,02%
		Δήμος Σερίφου	6,64%	19,58%	6,29%	20,16%	2,33%	38,23%
		Δήμος Σίφνου	9,29%	24,87%	8,90%	17,34%	4,48%	30,20%
	ΠΕ Μυκόνου	Δήμος Μυκόνου	10,94%	22,03%	2,99%	43,42%	3,05%	12,27%
	ΠΕ Νάξου	Δήμος Αμοργού	12,01%	21,95%	11,35%	14,54%	4,60%	28,14%
		Δήμος Νάξου & Μικρών Κυκλάδων	8,13%	18,23%	11,29%	24,73%	5,03%	25,74%
	ΠΕ Πάρου	Δήμος Πάρου	11,39%	20,76%	6,35%	29,40%	3,01%	21,11%
		Δήμος Αντίπαρου	16,89%	26,76%	7,30%	20,00%	2,16%	21,76%
	ΠΕ Ρόδου	Δήμος Ρόδου	10,03%	15,68%	4,05%	39,39%	4,46%	22,84%
		Δήμος Μεγίστης	7,47%	23,56%	9,77%	27,01%	1,72%	21,84%
		Δήμος Σύμης	11,92%	19,18%	6,14%	28,10%	3,21%	28,73%
		Δήμος Τήλου	12,09%	23,44%	9,16%	27,11%	2,93%	27,47%
		Δήμος Χάλκης	10,58%	15,34%	10,05%	28,57%	3,70%	24,34%
	ΠΕ Τήνου	Δήμος Τήνου	9,07%	19,55%	6,66%	24,81%	4,09%	29,75%
	ΠΕ Χανίων	Δήμος Γαύδου	6,02%	14,04%	21,24%	15,22%	18,26%	24,84%
		Σύνολο (Δήμοι Νησιά)	10,79%	15,65%	8,26%	28,62%	4,23%	27,87%
		ΕΛΛΑΔΑ	10,13%	11,82%	6,59%	29,15%	6,31%	31,26%

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.4. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΛΩΘΕΝΤΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΕ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Δηλωθέν Εισόδημα, Ποσοστό Συμμετοχής στον Δήμο					
			Εισοδηματίες	Έμποροι/ Βιοτέχνες	Αγρότες	Μισθωτοί	Ελ. Επαγγελματίες	Συνταξιούχοι
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	ΠΕ Έβρου	Δήμος Σαμοθράκης	8,07%	16,52%	16,73%	25,34%	4,25%	29,10%
	ΠΕ Θάσου	Δήμος Θάσου	4,36%	27,64%	10,09%	23,76%	4,60%	29,56%
Θεσσαλία	ΠΕ Σποράδων	Δήμος Σκιάθου	6,96%	36,08%	4,43%	26,10%	4,88%	21,54%
		Δήμος Αλοννήσου	5,56%	35,67%	11,64%	19,76%	5,65%	21,70%
		Δήμος Σκοπέλου	5,53%	27,13%	10,42%	22,10%	4,50%	30,32%
Στερεά Ελλάδα	ΠΕ Εύβοιας	Δήμος Σκύρου	3,67%	18,61%	11,90%	27,61%	3,71%	34,50%
	ΠΕ Κέρκυρας	Δήμος Κερκύρας	8,14%	18,49%	4,64%	30,59%	6,67%	31,48%
			Δήμος Παξών	5,10%	41,75%	6,78%	14,68%	4,38%
Ιόνια Νησιά	ΠΕ Ζακύνθου	Δήμος Ζακύνθου	6,69%	21,39%	9,93%	29,29%	6,41%	26,29%
	ΠΕ Ιθάκης	Δήμος Ιθάκης	6,27%	19,84%	7,48%	26,57%	3,57%	36,26%
	Κεφαλληνίας	Δήμος Κεφαλονιάς	6,87%	18,16%	7,98%	28,91%	7,25%	30,83%
		ΠΕ Λευκάδας	Δήμος Λευκάδας	5,68%	23,34%	6,54%	26,07%	6,90%
Πελοπόννησος	ΠΕ Λακωνίας	Δήμος Μεγανησίου	2,86%	16,27%	9,84%	13,04%	3,17%	54,82%
		Δήμος Ελαφονήσου	3,49%	16,11%	22,31%	19,36%	3,50%	35,23%
		Δήμος Σαλαμίνος	6,09%	9,43%	1,06%	37,76%	3,88%	41,76%
Αττική	ΠΕ Νήσων	Δήμος Ύδρας	9,94%	20,72%	2,97%	28,13%	3,42%	34,81%
		Δήμος Αίγινας/Αγκιστρίου	8,20%	17,75%	4,35%	28,08%	4,13%	37,50%
		Δήμος Κυθήρων	7,56%	23,63%	12,42%	17,00%	5,01%	34,38%
		Δήμος Πόρου	4,76%	15,61%	13,47%	26,44%	3,38%	36,34%

		Δήμος Σπετσών	8,53%	22,07%	2,71%	30,38%	5,82%	30,49%
Βόρειο Αιγαίο	ΠΕ Λέσβου	Δήμος Λέσβου	4,49%	13,53%	13,89%	28,44%	6,52%	33,12%
	ΠΕ Ικαρίας	Δήμος Ικαρίας	4,48%	18,51%	18,06%	21,18%	3,38%	34,39%
		Δήμος Φούρνων Κορσεών	3,56%	11,31%	17,41%	28,24%	1,18%	38,29%
	ΠΕ Λήμνου	Δήμος Λήμνου	6,17%	16,14%	11,57%	30,96%	5,45%	29,71%
		Δήμος Αγίου Ευστρατίου	1,69%	21,87%	14,68%	24,01%	2,14%	35,62%
	ΠΕ Σάμου	Δήμος Σάμου	5,39%	17,77%	10,20%	28,84%	6,44%	31,36%
	ΠΕ Χίου	Δήμος Χίου	6,23%	12,48%	8,12%	35,02%	6,65%	31,49%
		Δήμος Οινουσσών	2,55%	8,15%	7,05%	34,44%	2,21%	45,60%
		Δήμος Ψαρών	2,34%	7,20%	10,81%	48,45%	1,80%	29,40%
	> 125% της Χώρας							
	105-125% της Χώρας							
	95-105% της Χώρας							
	75-95% της Χώρας							
	<75% της Χώρας							

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.4. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΛΩΘΕΝΤΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ
ΣΕ ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013 (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Δηλωθέν Εισόδημα, Ποσοστό Συμμετοχής στον Δήμο					
			Εισοδηματίες	Έμποροι/ Βιοτέχνες	Αγρότες	Μισθωτοί	Ελ. Επαγγελματίες	Συνταξιούχοι
			2013					
Νότιο Αιγαίο	ΠΕ Σύρου	Δήμος Σύρου-Ερμούπολης	4,73%	15,89%	1,83%	34,43%	8,62%	34,50%
	ΠΕ Άνδρου	Δήμος Άνδρου	6,73%	19,15%	13,49%	23,00%	4,73%	32,90%
	ΠΕ Θήρας	Δήμος Θήρας	7,67%	34,48%	5,39%	32,94%	4,72%	14,76%
		Δήμος Ανάφης	1,36%	32,52%	16,27%	11,39%	0,78%	37,69%
		Δήμος Ιητών	8,97%	38,30%	5,91%	21,58%	3,94%	21,30%
		Δήμος Σικίνου	2,51%	26,56%	16,56%	7,05%	9,91%	37,40%
		Δήμος Φολεγάνδρου	4,09%	45,93%	9,12%	8,00%	6,13%	26,73%
	ΠΕ Καλύμνου	Δήμος Καλυμνίων	9,90%	16,27%	5,57%	36,76%	4,84%	26,65%
		Δήμος Αγαθονησιού/Λειψών	6,64%	24,57%	11,13%	24,71%	4,99%	27,96%
		Δήμος Αστυπάδειας	3,77%	29,47%	14,62%	18,84%	5,63%	27,68%
		Δήμος Λέρου	4,02%	12,78%	3,84%	40,89%	3,18%	35,29%
		Δήμος Πάτμου	11,19%	23,44%	6,30%	26,32%	4,09%	28,66%
	ΠΕ Καρπάθου	Δήμος Καρπάθου	14,12%	26,35%	11,41%	25,45%	3,95%	18,73%
		Δήμος Κάσου	3,87%	13,95%	25,19%	24,20%	1,04%	31,75%
	ΠΕ Κέας- Κύθου	Δήμος Κέας	5,15%	26,93%	13,76%	21,37%	6,38%	26,42%
		Δήμος Κύθου	5,73%	27,77%	11,93%	10,62%	4,00%	39,76%
	ΠΕ Κω	Δήμος Κω	6,77%	21,15%	3,21%	42,07%	6,08%	20,72%
		Δήμος Νισύρου	6,86%	25,49%	3,59%	33,33%	2,33%	28,40%
	ΠΕ Μήλου	Δήμος Μήλου	3,57%	28,99%	3,48%	31,35%	5,15%	27,51%

Κρήτη		Δήμος Κιμώλου	1,92%	15,61%	5,11%	16,63%	0,82%	59,91%
		Δήμος Σερίφου	3,76%	32,28%	4,87%	17,33%	2,22%	39,53%
		Δήμος Σίφου	4,68%	32,65%	7,43%	16,12%	6,30%	32,81%
	ΠΕ Μυκόνου	Δήμος Μυκόνου	12,09%	36,25%	3,05%	32,07%	5,11%	11,44%
	ΠΕ Νάξου	Δήμος Αμοργού	5,33%	33,10%	11,83%	14,19%	6,62%	28,93%
		Δήμος Νάξου & Μικρών Κυκλάδων	5,78%	25,37%	9,80%	23,74%	7,87%	27,44%
	ΠΕ Πάρου	Δήμος Πάρου	8,79%	27,04%	7,03%	26,65%	6,49%	23,97%
		Δήμος Αντίπαρου	8,33%	36,66%	7,93%	16,47%	4,48%	26,13%
	ΠΕ Ρόδου	Δήμος Ρόδου	6,56%	18,48%	3,63%	39,21%	7,22%	24,90%
		Δήμος Μεγίστης	3,63%	34,73%	5,97%	29,68%	1,33%	24,67%
		Δήμος Σύμης	5,10%	21,42%	5,00%	34,42%	3,71%	30,36%
		Δήμος Τήλου	6,03%	24,12%	8,25%	26,84%	2,52%	32,24%
		Δήμος Χάλκης	6,44%	23,45%	7,50%	29,67%	2,98%	29,97%
	ΠΕ Τήνου	Δήμος Τήνου	5,76%	23,29%	6,93%	26,14%	6,50%	31,37%
	ΠΕ Χανίων	Δήμος Γαύδου	5,35%	22,38%	22,06%	15,20%	9,38%	25,63%
		Σύνολο (Δήμοι Νησιά)	6,48%	19,08%	7,28%	31,36%	6,12%	29,68%
		ΕΛΛΑΔΑ	6,59%	12,22%	5,08%	34,79%	9,30%	32,02%

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.5. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΡΙΘΜΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΣΕ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΑ ΚΛΙΜΑΚΙΑ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Αριθμός Φορολογικών Δηλώσεων, Ποσοστό Συμμετοχής στον Δήμο									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			2013									
Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	ΠΕ Έβρου	Δήμος Σαμοθράκης	43,60%	18,17%	12,95%	7,58%	6,95%	3,00%	3,79%	2,53%	1,26%	0,16%
	ΠΕ Θάσου	Δήμος Θάσου	2,21%	25,00%	20,59%	20,59%	9,56%	6,62%	5,88%	2,21%	5,15%	2,21%
	Θεσσαλία	ΠΕ Σποράδων	Δήμος Σκιάθου	11,15%	20,36%	17,04%	12,51%	10,67%	7,81%	9,52%	4,27%	4,30%
Δήμος Αλοννήσου			18,73%	16,76%	14,22%	12,33%	9,53%	8,13%	9,70%	4,85%	3,86%	1,89%
Δήμος Σκοπέλου			9,94%	19,61%	15,20%	12,95%	11,35%	8,16%	8,35%	6,10%	6,19%	2,16%
Στερεά Ελλάδα	ΠΕ Εύβοιας	Δήμος Σκύρου	4,17%	20,14%	20,83%	9,03%	20,14%	7,64%	8,33%	4,17%	4,17%	1,39%
	ΠΕ Κέρκυρας	Δήμος Κερκύρας	9,96%	18,39%	17,77%	13,47%	10,42%	7,39%	9,32%	5,25%	5,53%	2,52%
		Δήμος Παξών	13,38%	14,32%	14,86%	12,84%	10,68%	9,19%	10,95%	6,08%	5,41%	2,30%
Ιόνια Νησιά		ΠΕ Ζακύνθου	Δήμος Ζακύνθου	16,90%	15,01%	13,48%	10,28%	11,58%	8,63%	9,57%	6,15%	5,79%
	ΠΕ Ιθάκης	Δήμος Ιθάκης	7,33%	20,62%	19,75%	16,58%	11,93%	7,76%	8,63%	3,60%	2,86%	0,93%
	ΠΕ Κεφαλληνίας	Δήμος Κεφαλονιάς	12,53%	21,65%	16,54%	10,64%	10,21%	7,37%	9,54%	4,70%	4,92%	1,91%
Πελοπόννησος	ΠΕ Λευκάδας	Δήμος Λευκάδας	10,56%	21,50%	19,24%	13,68%	10,17%	6,69%	7,79%	3,92%	4,32%	2,13%
	ΠΕ Λακωνίας	Δήμος Μεγανησίου	13,00%	21,35%	19,07%	13,56%	10,01%	7,38%	7,67%	3,44%	3,11%	1,40%
		Δήμος Ελαφονήσου	7,18%	20,82%	17,64%	13,49%	11,05%	7,48%	8,49%	4,53%	5,13%	4,18%
Αττική		ΠΕ Νήσων	Δήμος Σαλαμίνος	8,05%	22,63%	19,77%	13,51%	10,02%	6,08%	9,48%	3,94%	5,01%
	Δήμος Ύδρας		8,34%	19,67%	17,90%	10,64%	8,87%	7,43%	11,38%	5,67%	6,47%	3,63%
	Δήμος Αίγινας(Αγκιατρίου		7,42%	24,36%	17,55%	12,74%	10,27%	6,87%	8,79%	5,32%	4,66%	2,02%
	Δήμος Κυθήρων		20,40%	20,94%	14,95%	11,90%	9,07%	5,97%	6,55%	3,23%	4,60%	2,38%

		Δήμος Πόρου	16,35%	19,92%	15,31%	13,73%	9,28%	6,61%	8,59%	4,19%	4,32%	1,71%
		Δήμος Σπετσών	9,76%	18,18%	19,87%	13,30%	11,28%	6,73%	5,39%	6,23%	6,40%	2,86%
	ΠΕ Λέσβου	Δήμος Λέσβου	6,39%	17,67%	17,37%	14,29%	11,05%	7,52%	9,55%	6,92%	5,86%	3,38%
	ΠΕ Ικαρίας	Δήμος Ικαρίας	10,91%	19,53%	17,98%	13,07%	10,26%	7,64%	8,94%	4,63%	4,88%	2,17%
		Δήμος Φούρνων Κορσεών	14,15%	20,67%	16,53%	12,24%	9,50%	6,62%	8,17%	4,71%	5,07%	2,34%
	ΠΕ Λήμνου	Δήμος Λήμνου	4,85%	12,88%	10,87%	9,87%	8,19%	10,87%	22,91%	9,87%	7,53%	2,17%
		Δήμος Αγίου Ευστρατίου	15,58%	16,48%	14,71%	11,30%	8,20%	6,43%	9,98%	5,94%	7,83%	3,55%
	ΠΕ Σάμου	Δήμος Σάμου	4,60%	14,96%	16,53%	11,19%	12,34%	11,09%	12,97%	6,28%	7,53%	2,51%
		Δήμος Χίου	8,78%	22,58%	16,18%	13,55%	10,76%	7,56%	8,93%	4,54%	4,67%	2,45%
	ΠΕ Χίου	Δήμος Οινουσσών	19,08%	17,54%	9,90%	8,98%	11,33%	10,27%	10,15%	5,62%	5,73%	1,40%
		Δήμος Ψαρών	8,61%	18,29%	17,41%	13,50%	11,55%	8,13%	9,00%	4,96%	5,80%	2,75%

	> 125% της Χώρας	1	< 2.934,70									
	105-125% της Χώρας	2	2.934,70 έως 5.869,41									
	95-105% της Χώρας	3	5.869,41 έως 8.804,11									
	75-95% της Χώρας	4	8.804,11 έως 11.738,81									
	<75% της Χώρας	5	11.738,81 έως 14.673,51									
		6	14.673,51 έως 17.608,22									

		7	17.608,22 έως 23.477,62
		8	23.477,62 έως 29.347,03
		9	29.347,03 έως 44.020,54
		10	> 44.020,54

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.5. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΡΙΘΜΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΣΕ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΑ ΚΛΙΜΑΚΙΑ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013 (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Αριθμός Φορολογικών Δηλώσεων, Ποσοστό Συμμετοχής στον Δήμο									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			2013									
Νότιο Αιγαίο	ΠΕ Σύρου	Δήμος Σύρου-Ερμούπολης	11,90%	20,51%	16,24%	12,50%	9,35%	7,11%	9,21%	4,99%	5,57%	2,62%
	ΠΕ Άνδρου	Δήμος Άνδρου	10,93%	22,24%	15,48%	12,02%	11,31%	7,29%	8,51%	4,95%	5,12%	2,16%
	ΠΕ Θήρας	Δήμος Θήρας	10,56%	20,13%	16,34%	10,73%	10,89%	10,40%	11,22%	4,95%	2,97%	1,82%
		Δήμος Ανάφης	9,20%	18,97%	17,24%	12,07%	10,92%	8,05%	7,47%	5,17%	10,92%	0,00%
		Δήμος Ιητών	8,92%	15,81%	12,92%	9,43%	9,80%	8,21%	12,86%	9,23%	8,11%	4,72%
		Δήμος Σικίνου	7,50%	19,86%	17,16%	12,66%	9,89%	7,16%	9,40%	4,92%	5,93%	5,52%
	ΠΕ Καλύμνου	Δήμος Φολεγάνδρου	11,14%	19,24%	16,50%	13,94%	11,64%	6,96%	8,64%	5,01%	4,76%	2,17%
		Δήμος Καλυμνίων	12,12%	22,92%	16,10%	9,47%	9,09%	6,25%	10,23%	6,44%	6,06%	1,33%
		Δήμος Αγαθονησιού/Λειψιών	6,25%	12,50%	13,07%	11,08%	9,09%	9,09%	15,91%	8,81%	9,38%	4,83%
		Δήμος Αστυπάλαιας	15,11%	16,07%	16,55%	10,99%	10,39%	8,54%	9,02%	6,09%	5,38%	1,85%
	ΠΕ Καρπάθου	Δήμος Λέρου	14,48%	19,02%	15,53%	12,46%	9,81%	7,47%	9,31%	4,83%	4,61%	2,48%
		Δήμος Πάτμου	15,55%	20,49%	19,59%	12,21%	10,72%	6,43%	7,33%	3,24%	2,94%	1,50%
		Δήμος Καρπάθου	9,01%	20,91%	18,78%	13,31%	11,41%	7,79%	8,65%	4,81%	3,82%	1,50%
		Δήμος Κάσου	9,52%	16,31%	15,70%	13,05%	10,90%	8,33%	10,98%	6,03%	5,98%	3,19%
	ΠΕ Κέας-Κύθνου	Δήμος Κέας	8,47%	14,64%	15,55%	13,31%	11,21%	9,22%	13,00%	6,65%	5,66%	2,29%
		Δήμος Κύθνου	8,76%	21,58%	20,45%	13,61%	12,22%	7,57%	7,04%	3,85%	3,39%	1,53%
	ΠΕ Κω	Δήμος Κω	9,36%	18,51%	16,05%	12,28%	11,16%	8,50%	9,70%	5,76%	5,79%	2,88%
		Δήμος Νισύρου	7,81%	18,41%	15,97%	11,54%	11,66%	6,99%	11,42%	6,76%	6,99%	2,45%

Κρήτη	ΠΕ Μήλου	Δήμος Μήλου	4,61%	20,39%	16,45%	19,74%	9,87%	9,21%	11,84%	3,95%	2,63%	1,32%
		Δήμος Κιμώλου	8,78%	14,05%	14,62%	11,39%	10,93%	10,14%	12,58%	7,48%	6,74%	3,29%
		Δήμος Σερφίου	12,76%	22,55%	15,58%	12,79%	9,30%	6,91%	8,62%	4,57%	4,51%	2,43%
		Δήμος Σίφνου	18,35%	17,22%	16,77%	11,71%	9,61%	7,13%	9,37%	3,58%	4,41%	1,86%
	ΠΕ Μυκόνου	Δήμος Μυκόνου	8,61%	17,92%	13,15%	10,82%	11,69%	7,80%	12,91%	6,52%	8,20%	2,39%
		Δήμος Αμοργού	10,50%	24,77%	16,99%	12,30%	9,35%	6,62%	8,24%	4,53%	4,44%	2,26%
	ΠΕ Νάξου	Δήμος Νάξου & Μικρών Κυκλάδων	13,67%	17,02%	14,30%	11,51%	11,65%	7,60%	9,34%	5,93%	5,93%	3,07%
		Δήμος Πάρου	9,00%	14,02%	13,33%	12,15%	10,65%	9,04%	13,15%	7,36%	7,43%	3,87%
	ΠΕ Ρόδου	Δήμος Αντίπαρου	5,49%	16,85%	16,48%	16,12%	13,55%	10,99%	9,16%	4,40%	4,03%	2,93%
		Δήμος Ρόδου	11,41%	17,87%	17,42%	13,58%	11,57%	8,15%	9,02%	4,74%	4,45%	1,80%
		Δήμος Μεγίστης	10,31%	18,55%	17,08%	11,72%	9,58%	6,03%	7,97%	6,56%	7,30%	4,89%
		Δήμος Σύμης	6,98%	18,35%	16,54%	13,44%	13,44%	6,72%	9,56%	6,46%	5,94%	2,58%
		Δήμος Τήλου	11,01%	19,87%	14,81%	11,65%	10,38%	8,73%	11,65%	4,68%	5,44%	1,77%
		Δήμος Χάλκης	8,47%	18,52%	14,81%	13,76%	11,11%	11,11%	10,58%	5,29%	5,29%	1,06%
	ΠΕ Τήνου	Δήμος Τήνου	9,77%	17,15%	14,52%	11,40%	10,61%	7,78%	10,11%	6,62%	7,46%	4,58%
	ΠΕ Χανίων	Δήμος Γαύδου	4,10%	15,16%	18,85%	9,84%	9,02%	8,61%	9,02%	5,33%	9,02%	11,07%
		Σύνολο [Δήμοι Νησιά]	10,62%	18,83%	16,50%	12,77%	10,59%	7,75%	9,55%	5,22%	5,43%	2,72%
		ΕΛΛΑΔΑ	9,30%	16,86%	15,30%	12,41%	10,66%	8,14%	10,51%	5,94%	6,93%	3,95%

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.6. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΛΩΘΕΝΤΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΕ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΑ ΚΛΙΜΑΚΙΑ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013

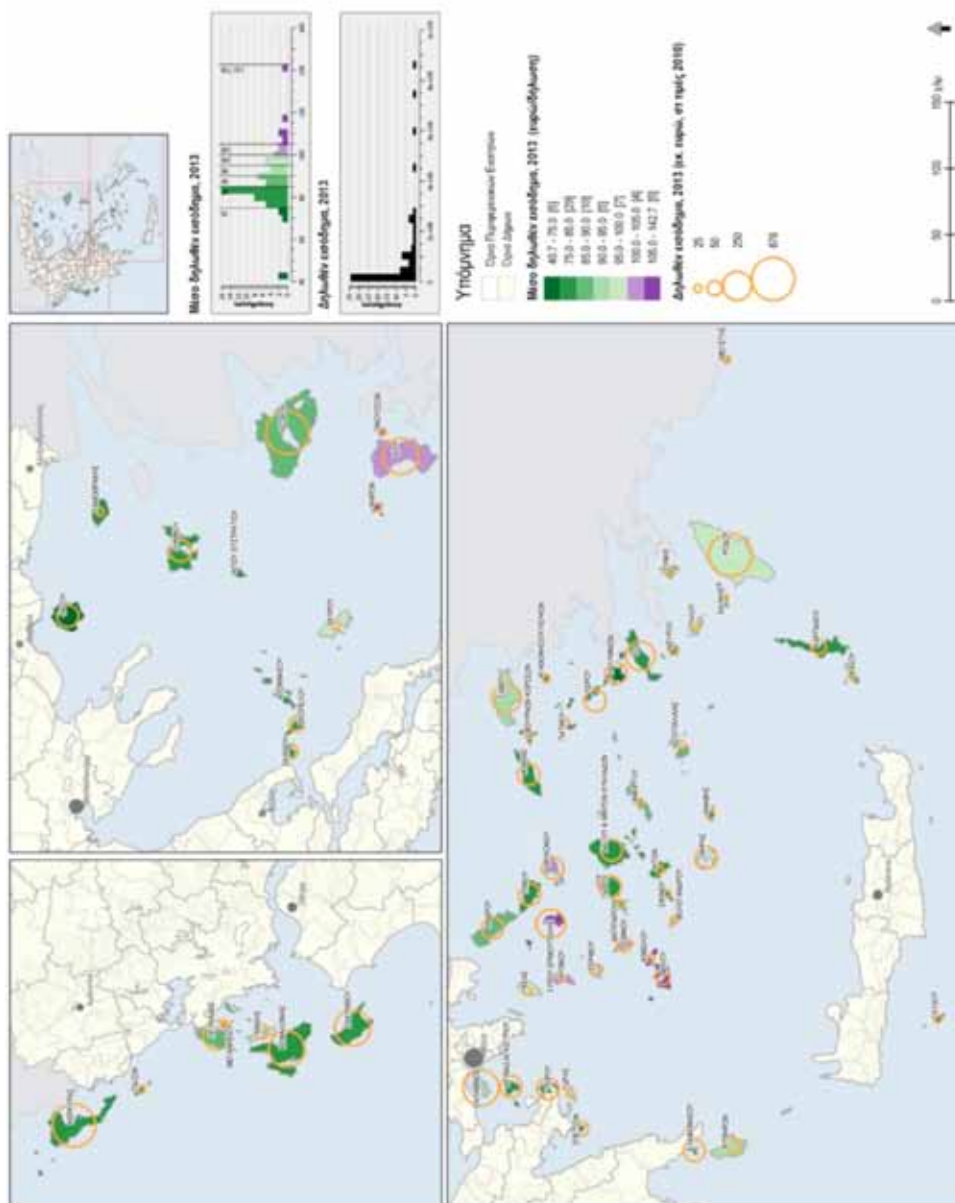
Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Δηλωθέν Εισόδημα, Ποσοστό Συμμετοχής στον Δήμο									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			2013									
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	ΠΕ Έβρου	Δήμος Σαμοθράκης	0,75%	13,74 %	15,69%	13,03%	15,05%	8,12%	13,04%	11,30%	7,84%	1,45%
	ΠΕ Θάσου	Δήμος Θάσου	0,00%	9,68%	12,03%	16,82%	10,04%	8,79%	10,02%	5,09%	14,64%	12,88%
Θεσσαλία	ΠΕ Σποράδων	Δήμος Σκιάθου	0,29%	7,69%	10,14%	10,52%	11,52%	10,27%	15,77%	9,07%	12,36%	12,35%
		Δήμος Αλοννήσου	0,22%	6,52%	9,21%	11,20%	10,98%	11,52%	17,34%	11,07%	11,67%	10,27%
		Δήμος Σκοπέλου	0,09%	6,85%	8,46%	10,27%	11,53%	10,03%	12,80%	12,34%	16,42%	11,21%
Στερεά Ελλάδα	ΠΕ Εύβοιας	Δήμος Σκύρου	0,00%	7,49%	12,35%	7,66%	21,74%	10,11%	13,93%	9,39%	11,48%	5,83%
	ΠΕ Κέρκυρας	Δήμος Κερκύρας	0,39%	6,50%	10,01%	10,70%	10,55%	9,28%	14,60%	10,64%	14,82%	12,52%
		Δήμος Παξών	0,26%	4,65%	8,42%	10,37%	10,79%	11,43%	17,13%	12,43%	14,19%	10,32%
Ιόνια Νησιά	ΠΕ Ζακύνθου	Δήμος Ζακύνθου	0,29%	5,13%	7,69%	8,25%	11,89%	10,97%	15,38%	12,78%	15,84%	11,78%
	ΠΕ Ιθάκης	Δήμος Ιθάκης	0,28%	8,43%	12,82%	15,24%	14,09%	11,16%	15,64%	8,43%	8,98%	4,93%
	ΠΕ Κεφαλονιάς	Δήμος Κεφαλονιάς	0,47%	8,17%	10,09%	9,09%	11,23%	9,88%	16,05%	10,24%	14,46%	10,33%
		Δήμος Λευκάδας	0,59%	8,23%	11,99%	12,07%	11,46%	9,23%	13,51%	8,81%	13,09%	11,01%
Πελοπόννησος	ΠΕ Λευκάδας	Δήμος Μεγανησίου	0,56%	8,93%	13,02%	12,92%	12,36%	11,12%	14,44%	8,44%	10,33%	7,88%
	ΠΕ Λακωνίας	Δήμος Ελαφονήσου	0,39%	6,71%	9,15%	9,92%	10,34%	8,62%	12,29%	8,47%	13,02%	21,10%
		Δήμος Σλατινίους	0,43%	8,19%	11,92%	11,48%	10,99%	8,25%	15,89%	8,55%	14,55%	9,75%
Αττική	ΠΕ Νήσων	Δήμος Ύδρας	0,26%	6,35%	9,20%	7,71%	8,16%	8,45%	16,26%	10,52%	16,32%	16,78%
		Δήμος Αίγινας - Αγκιστρίου	0,33%	8,94%	10,41%	10,70%	11,09%	9,05%	14,60%	11,53%	13,45%	9,88%

		Δήμος Κυθήρων	0,48%	8,78%	10,06%	11,26%	11,06%	8,85%	12,24%	7,79%	15,36%	14,12%
			0,52%	7,96%	9,98%	12,54%	10,85%	9,51%	15,54%	9,76%	13,80%	9,54%
			0,16%	6,24%	11,04%	10,39%	11,19%	8,41%	8,29%	12,71%	16,96%	14,52%
			0,21%	5,74%	8,89%	10,34%	10,41%	8,65%	13,99%	12,78%	14,60%	14,40%
Βόρειο Αιγαίο	ΠΕ Λέσβου	Δήμος Ικαρίας	0,39%	7,34%	10,72%	10,94%	11,04%	10,05%	14,78%	9,88%	14,10%	10,75%
		Δήμος Φούρνων Κοραίων	0,54%	7,83%	10,12%	10,58%	10,53%	8,96%	13,92%	10,44%	14,99%	12,09%
	ΠΕ Λήμνου	Δήμος Λήμνου	0,21%	3,50%	4,97%	6,33%	6,71%	10,67%	28,78%	15,85%	15,70%	7,29%
		Δήμος Αγίου Ευσταθίου	0,31%	5,45%	7,73%	8,41%	7,92%	7,56%	14,96%	11,38%	19,97%	16,33%
	ΠΕ Σάμου	Δήμος Σάμου	0,18%	4,45%	8,10%	7,71%	10,99%	11,95%	17,84%	10,98%	17,91%	9,90%
		Δήμος Χίου	0,54%	7,98%	9,46%	11,16%	11,41%	9,78%	14,52%	9,56%	13,19%	12,40%
	ΠΕ Χίου	Δήμος Οινουσσών	0,38%	6,55%	5,99%	7,73%	12,45%	13,72%	17,15%	12,33%	16,43%	7,26%
		Δήμος Ψαρών	0,36%	6,29%	9,61%	10,54%	11,60%	9,92%	13,87%	9,87%	15,59%	12,35%
	> 125% της χώρας	1	< 2.934,70									
	105-125% της χώρας	2	2.934,70 έως 5.869,41									
	95-105% της χώρας	3	5.869,41 έως 8.804,11									
	75-95% της χώρας	4	8.804,11 έως 11.738,81									
	<75% της χώρας	5	11.738,81 έως 14.673,51									
		6	14.673,51 έως 17.608,22									
		7	17.608,22 έως 23.477,62									
		8	23.477,62 έως 29.347,03									
		9	29.347,03 έως 44.020,54									
		1										
		0	> 44.020,54									

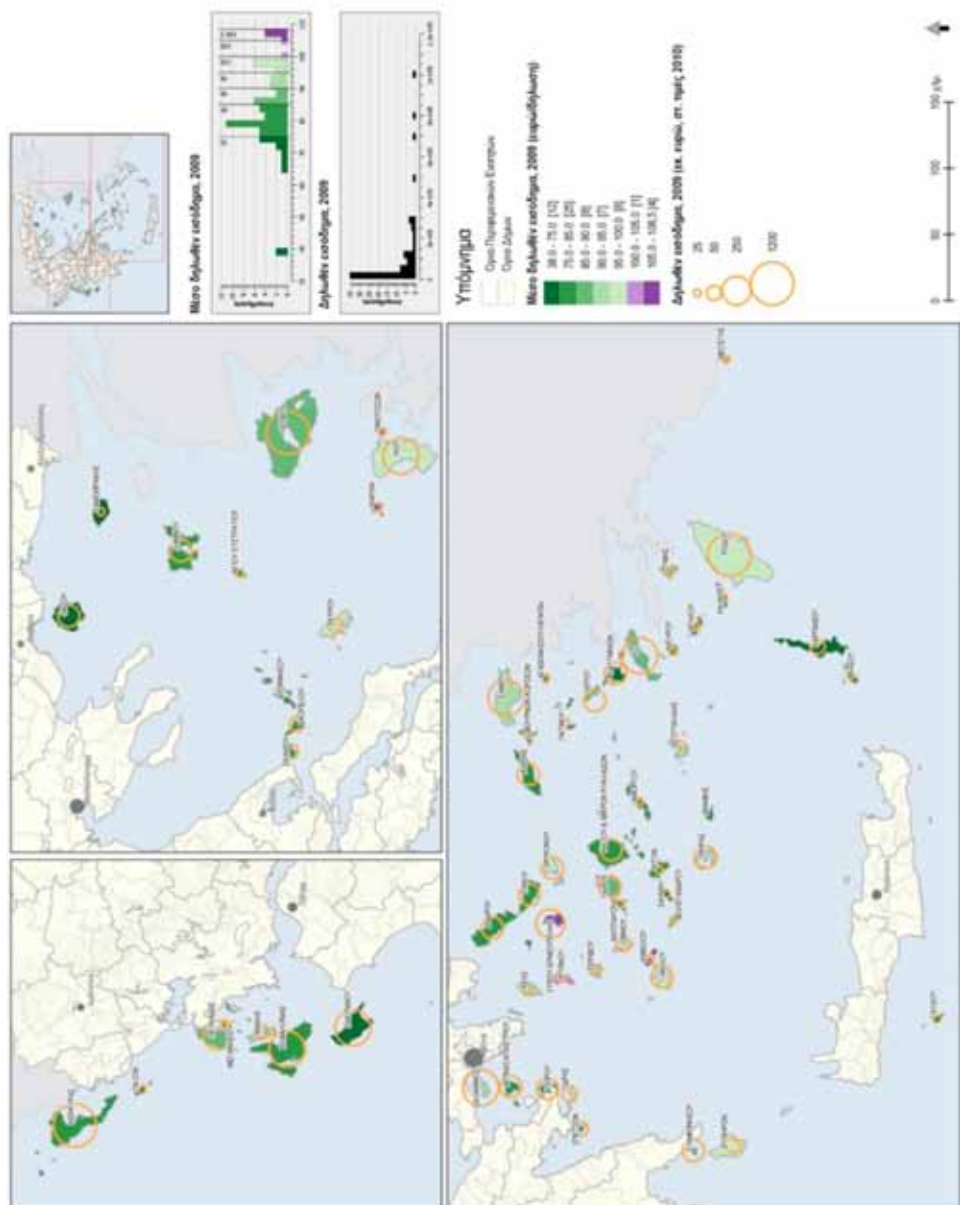
ΠΙΝΑΚΑΣ 14.6. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΔΗΛΩΘΕΝΤΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΕ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΑ ΚΛΙΜΑΚΙΑ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013 (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Δηλωθέν εισόδημα, ποσοστό συμμετοχής στο δήμο									
			2013									
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Νότιο Αιγαίο	ΠΕ Σύρου	Δήμος Σύρου-Ερμούπολης	0,47%	7,37%	9,39%	10,24%	9,79%	9,10%	14,89%	10,43%	15,75%	12,58%
	ΠΕ Άνδρου	Δήμος Άνδρου	0,34%	8,31%	9,29%	10,14%	12,26%	9,59%	14,05%	10,67%	14,97%	10,39%
	ΠΕ Θήρας	Δήμος Θήρας	0,60%	7,72%	9,91%	9,36%	12,03%	14,04%	18,99%	10,77%	8,38%	8,20%
		Δήμος Ανάφης	0,21%	6,65%	9,87%	9,83%	11,42%	10,16%	11,76%	10,74%	29,36%	0,00%
		Δήμος Ιητών	0,22%	4,47%	5,92%	6,04%	7,99%	8,24%	16,44%	14,99%	17,71%	17,98%
		Δήμος Σικίνου	0,19%	5,80%	8,08%	8,49%	8,47%	7,52%	12,42%	8,42%	13,80%	26,81%
	ΠΕ Καλύμνου	Δήμος Φολεγανόρου	0,56%	6,98%	9,85%	11,73%	12,50%	9,13%	14,22%	10,69%	13,76%	10,59%
		Δήμος Καλυμνίων	0,34%	7,88%	9,73%	8,03%	10,10%	8,31%	17,14%	13,62%	17,96%	6,90%
		Δήμος Αγαθονησίου/Λειψιών	0,20%	3,41%	5,65%	6,67%	6,94%	8,54%	18,88%	13,86%	19,06%	16,78%
		Δήμος Αστυπάλαιας	0,27%	5,76%	9,79%	9,09%	11,14%	11,13%	14,91%	13,12%	14,98%	9,80%
	ΠΕ Καρπάθου	Δήμος Λέρου	0,58%	6,91%	9,19%	10,37%	10,54%	9,78%	15,38%	10,30%	13,36%	13,59%
		Δήμος Πάτμου	0,24%	8,66%	13,91%	12,32%	13,80%	10,07%	14,35%	8,27%	9,91%	8,48%
		Δήμος Καρπάθου	0,34%	8,08%	11,57%	11,63%	12,75%	10,66%	14,89%	10,72%	11,46%	7,89%
		Δήμος Κάσου	0,33%	5,18%	8,19%	9,53%	10,24%	9,56%	15,88%	11,26%	15,03%	14,80%
	ΠΕ Κέας-Κυθνού	Δήμος Κέας	0,28%	4,80%	8,20%	9,83%	10,62%	10,65%	18,89%	12,48%	14,10%	10,17%
		Δήμος Κυθνού	0,45%	8,33%	13,31%	12,54%	14,46%	10,87%	12,74%	9,02%	10,55%	7,72%
ΠΕ Κω		Δήμος Κω	0,30%	6,23%	8,65%	9,37%	10,91%	10,11%	14,61%	11,19%	15,19%	13,44%
		Δήμος Νισύρου	0,30%	5,92%	8,23%	8,37%	10,85%	8,03%	16,47%	12,59%	17,54%	11,70%

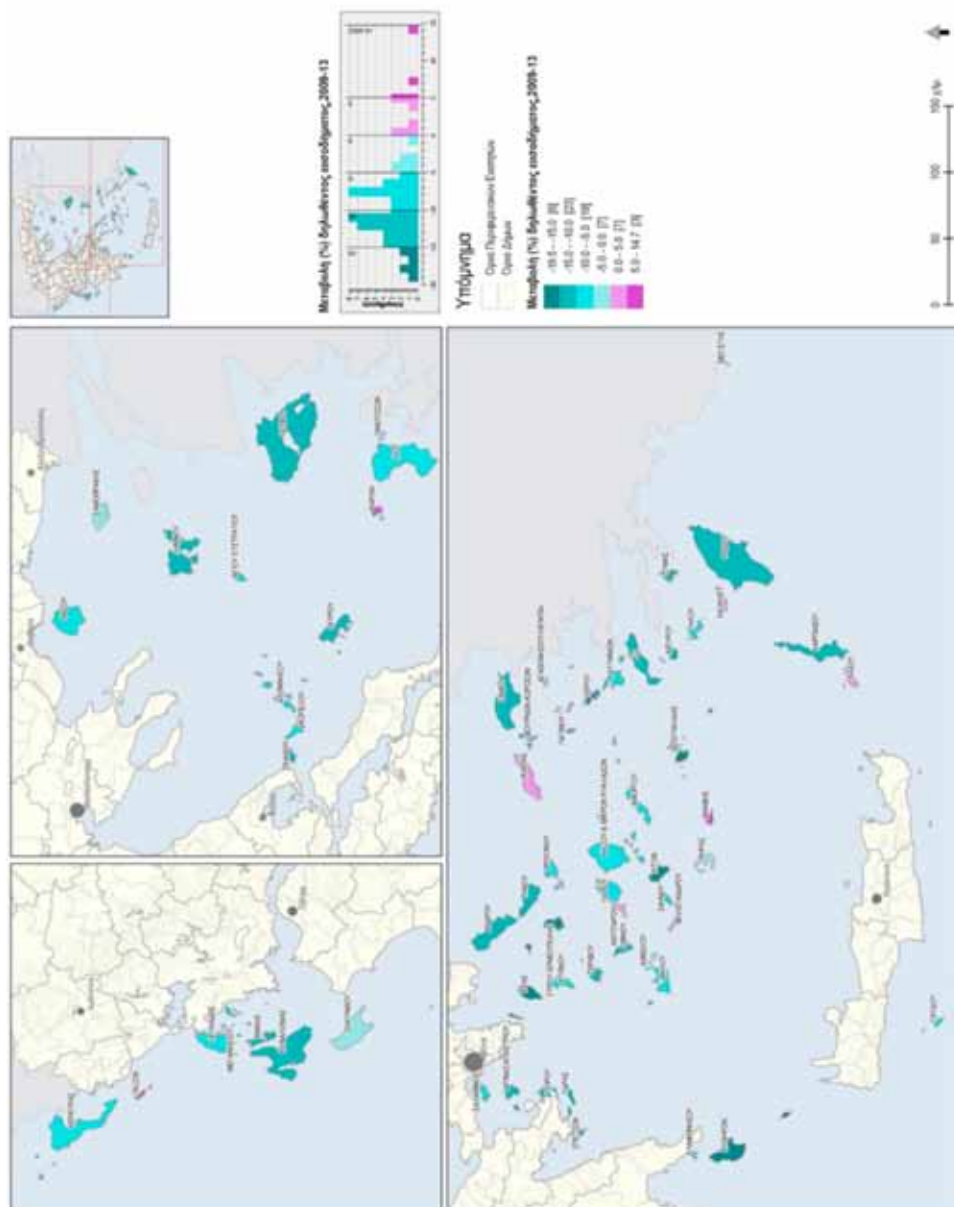
Κρήτη	ΠΕ Μήλου	Δήμος Μήλου	0,35%	7,51%	10,08%	17,08%	10,99%	12,31%	19,67%	8,93%	7,22%	5,86%
		Δήμος Κιμώλου	0,19%	4,28%	7,12%	7,88%	9,73%	11,05%	17,15%	13,20%	15,93%	13,47%
		Δήμος Ξερίφου	0,37%	8,30%	9,47%	11,09%	10,31%	9,37%	14,64%	10,12%	13,39%	12,94%
		Δήμος Σίφνου	0,38%	7,01%	10,82%	10,78%	11,33%	10,22%	16,94%	8,38%	14,10%	10,03%
Κρήτη	ΠΕ Μυκόνου	Δήμος Μυκόνου	0,20%	5,62%	6,63%	7,75%	10,81%	8,75%	18,20%	11,95%	20,44%	9,65%
		Δήμος Αμοργού	0,49%	9,18%	10,48%	10,55%	10,38%	8,98%	14,09%	10,02%	13,24%	12,58%
		Δήμος Νάξου & Μικρών Κυκλάδων	0,29%	5,72%	7,95%	9,10%	11,81%	9,37%	14,36%	11,97%	15,85%	13,60%
		Δήμος Πάρου	0,32%	4,09%	6,31%	8,02%	8,99%	9,34%	17,17%	12,36%	16,99%	16,43%
Κρήτη	ΠΕ Πάρου	Δήμος Αντίπαρου	0,23%	5,83%	9,03%	12,37%	13,35%	13,17%	13,84%	8,75%	11,49%	11,94%
		Δήμος Ρόδου	0,35%	6,65%	10,58%	11,65%	12,62%	10,88%	15,24%	10,29%	13,07%	8,68%
		Δήμος Μεγίστης	0,14%	5,62%	8,46%	8,17%	8,55%	6,55%	10,94%	11,85%	17,67%	22,06%
		Δήμος Σύμης	0,57%	6,03%	8,78%	10,28%	12,84%	7,99%	14,31%	12,49%	15,57%	11,13%
Κρήτη	ΠΕ Τήνου	Δήμος Τήλου	0,37%	7,17%	8,43%	9,62%	10,98%	11,16%	18,77%	9,73%	15,43%	8,32%
		Δήμος Χάλκης	0,38%	6,34%	8,34%	11,39%	11,76%	14,10%	16,85%	10,95%	14,71%	5,19%
		Δήμος Τήνου	0,29%	5,12%	7,00%	7,75%	9,25%	8,29%	13,58%	11,56%	17,36%	19,81%
		Δήμος Γαύδου	0,21%	3,25%	6,55%	4,94%	5,75%	6,63%	8,95%	6,98%	15,40%	41,33%
Κρήτη		Σύνολο (Δήμοι Νησιά)	0,38%	6,53%	9,25%	10,09%	10,74%	9,60%	14,89%	10,53%	14,75%	13,23%
		ΕΛΛΑΔΑ	0,33%	5,16%	7,60%	8,67%	9,57%	8,91%	14,54%	10,58%	16,77%	17,87%

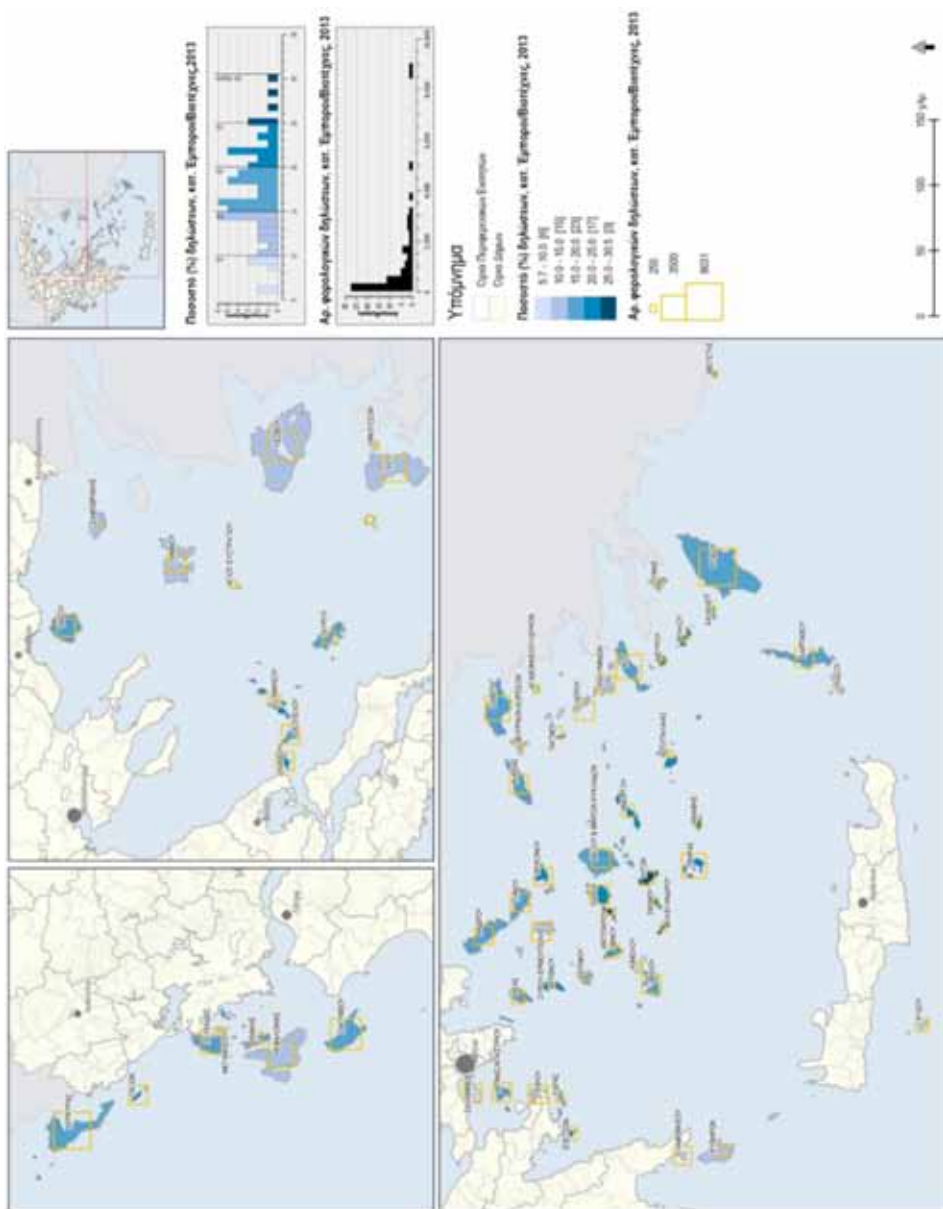
ΧΑΡΤΗΣ 14.2. ΜΕΣΟ ΔΗΛΩΘΕΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΝΗΣΙΩΝ, ΣΤΑΘΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ 2010, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2009

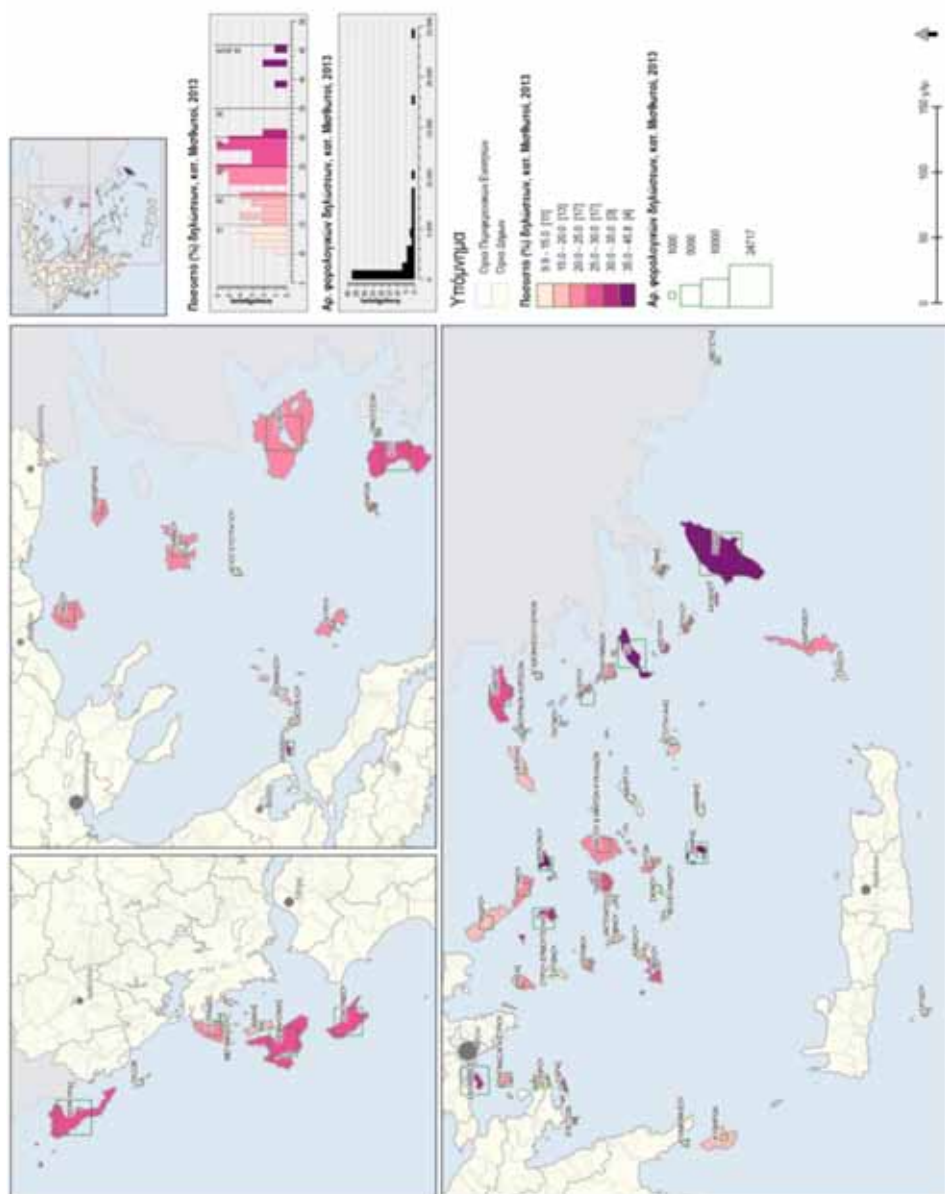
ΧΑΡΤΗΣ 14.3. ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΔΗΛΩΘΕΝΤΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΝΗΣΙΩΝ, ΟΙΚ. ΕΤΗ 2009-13

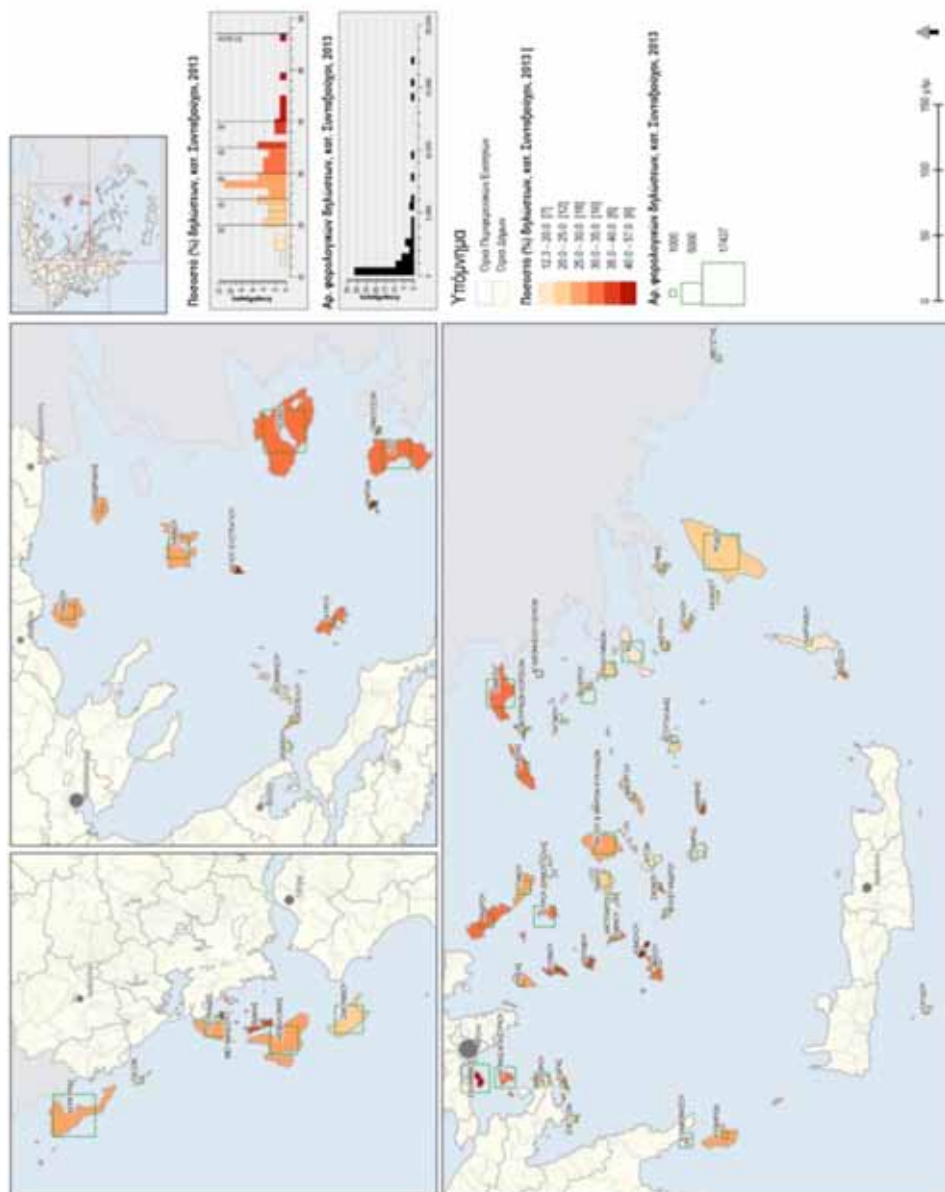
**ΧΑΡΤΗΣ 14.4. ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΕΜΠΟΡΩΝ / ΒΙΟΤΕΧΝΩΝ
ΣΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΝΗΣΙΩΝ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013**

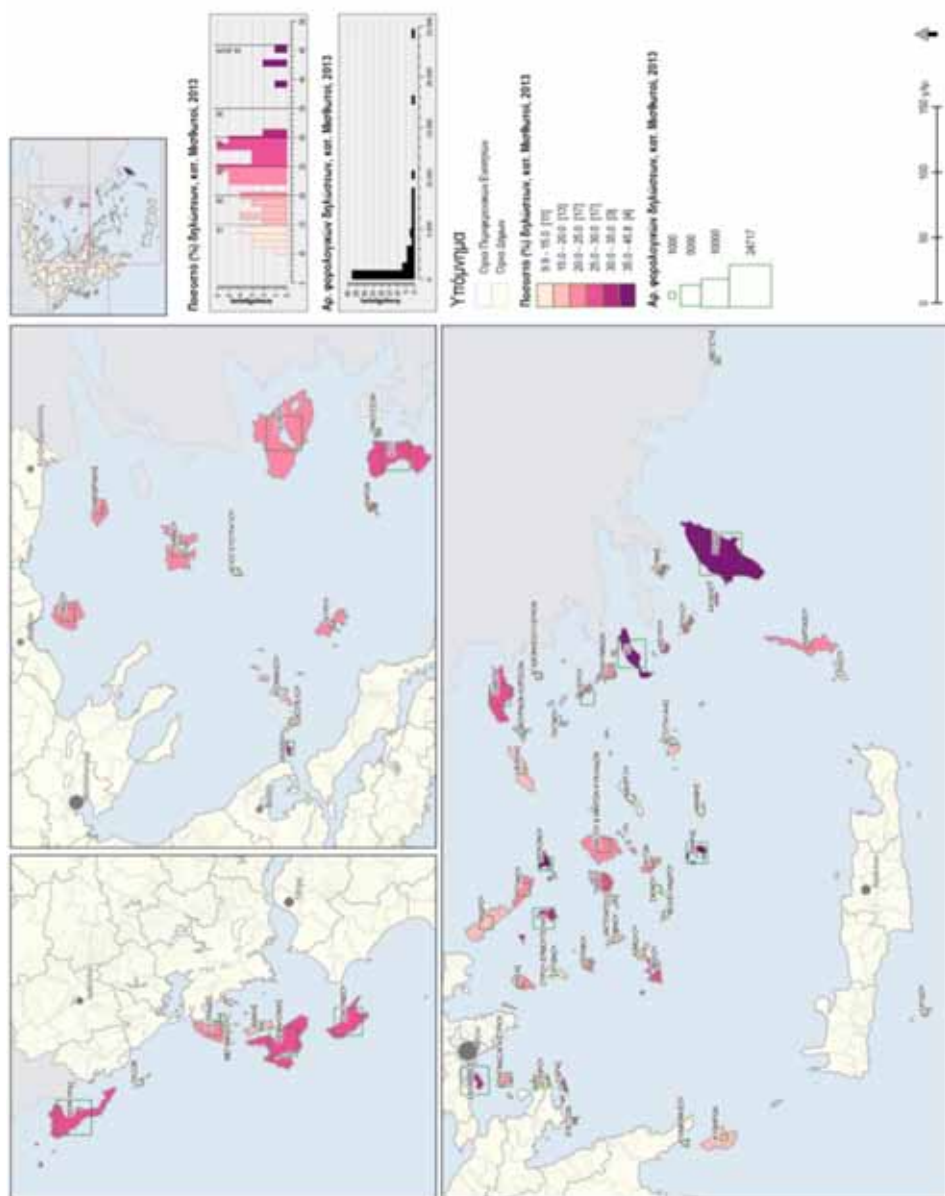
**ΧΑΡΤΗΣ 14.5. ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΜΙΣΘΩΤΩΝ
ΣΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΝΗΣΙΩΝ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013**

**ΧΑΡΤΗΣ 14.6. ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΩΝ
ΣΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΝΗΣΙΩΝ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013**

ΧΑΡΤΗΣ 14.7. ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΝΗΣΙΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΣΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, ΟΙΚ. ΕΤΟΣ 2013

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.7. ΕΣΟΔΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ (2015, ΣΕ ΕΚ.€)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Έσοδα Δήμων (απολογισμοί) σε εκ. ευρώ											
			Σύνολο Εσόδων	0				1	2	3	4			
				τιμή	μερίδιο (%)	Σ	03					06		
													2015	
Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	ΠΕ Έβρου	Δήμος Σιμοθράκης	2,381	0,4	1,357	0,332	0,923	0,804	0,133	0,065	0,021			
	ΠΕ Θάσου	Δήμος Θάσου	9,764	1,7	5,307	2,069	2,151	2,741	0,383	0,314	1,020			
	ΠΕ Σποράδων	Δήμος Σκιάθου	5,944	1,0	4,694	1,769	1,246	0,216	0,215	0,068	0,751			
		Δήμος Αλοννήσου	1,976	0,3	1,341	0,337	0,844	0,165	0,083	0,076	0,311			
Θεσσαλία	ΠΕ Σποράδων	Δήμος Σκοπέλου	2,940	0,5	1,997	0,662	1,071	0,314	0,121	0,030	0,479			
		Δήμος Σκύρου	4,018	0,7	1,487	0,451	0,940	1,157	0,924	0,096	0,354			
Στερεά Ελλάδα	ΠΕ Εύβοιας	Δήμος Κερκύρας	46,514	8,0	30,720	6,848	21,096	7,726	1,799	0,689	5,580			
		Δήμος Παξών	2,793	0,5	1,129	0,258	0,753	0,960	0,213	0,188	0,303			
Ιόνια Νησιά	ΠΕ Ζακύνθου	Δήμος Ζακύνθου	21,533	3,7	14,922	4,090	9,632	2,249	1,895	0,388	2,080			
	ΠΕ Ιθάκης	Δήμος Ιθάκης	2,908	0,5	1,869	0,570	1,100	0,432	0,158	0,088	0,361			
	ΠΕ Κεφαλληνίας	Δήμος Κεφαλονιάς	26,190	4,5	16,103	3,626	8,331	4,960	1,537	0,564	3,026			
	ΠΕ Λευκάδας	Δήμος Λευκάδας	22,096	3,8	10,770	3,388	5,884	7,097	0,940	1,538	1,751			
Πελοπόννησος	ΠΕ Λευκάδας	Δήμος Μεγανησίου	0,894	0,2	0,602	0,062	0,451	0,077	0,018	0,045	0,153			
		Δήμος Ελαφονήσου	0,621	0,1	0,451	0,120	0,310	0,049	0,001	0,015	0,104			
Αττική	ΠΕ Νήσων	Δήμος Σαλαμίνος	21,004	3,6	15,296	6,040	8,106	2,275	0,337	0,481	2,615			
		Δήμος Ύδρας	2,653	0,5	1,746	1,071	0,523	0,072	0,296	0,203	0,337			
		Δήμος Αγκιστρίου	1,762	0,3	0,826	0,420	0,378	0,763	0,020	0,049	0,105			
		Δήμος Αίγινας	11,570	2,0	5,379	3,073	1,865	3,034	0,858	1,260	1,040			

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.7. ΕΣΟΔΑ ΝΗΣΙΩΤΙΚΩΝ ΔΗΜΩΝ (2015, ΣΕ ΕΚ. €) (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Έσοδα Δήμων (απολογισμοί) σε εκ. ευρώ									
			Σύνολο Εσόδων		0			1	2	3	4	
			τιμή	μερίδιο (%)	Σ	03	06					
			2015									
Νότιο Αιγαίο	ΠΕ Σύρου	Δήμος Σύρου-Ερμούπολης	20,048	3,4	12,617	1,930	9,090	4,332	0,846	0,149	2,103	
	ΠΕ Άνδρου	Δήμος Άνδρου	7,819	1,3	3,502	1,544	1,697	2,751	0,541	0,194	0,831	
	ΠΕ Θήρας	Δήμος Θήρας	13,894	2,4	8,568	3,058	2,424	3,637	0,262	0,220	1,208	
		Δήμος Ανάφης	0,525	0,1	0,371	0,028	0,233	0,025	0,041	0,003	0,086	
		Δήμος Ιητών	2,032	0,3	1,275	0,447	0,662	0,173	0,097	0,200	0,286	
		Δήμος Σικίνου	0,379	0,1	0,277	0,058	0,211	0,045	0,004	0,001	0,051	
	Δήμος Φολεγανδρού	0,837	0,1	0,470	0,122	0,280	0,174	0,076	0,011	0,106		
	Δήμος Καλυμνίων	8,150	1,4	5,553	1,056	4,251	1,046	0,104	0,082	1,365		
	Δήμος Αγαθονησίου	0,329	0,1	0,273	0,034	0,225	0,056	0,000	0,000	0,000		
	ΠΕ Καλύμνου	Δήμος Αστυπάλαιας	1,666	0,3	1,116	0,169	0,613	0,109	0,084	0,134	0,224	
		Δήμος Λειψιών	1,004	0,2	0,514	0,103	0,392	0,319	0,019	0,059	0,093	
		Δήμος Λέρου	6,517	1,1	3,590	0,900	2,343	1,882	0,022	0,246	0,776	
		Δήμος Πάτμου	3,165	0,5	1,806	0,459	1,126	0,632	0,138	0,151	0,437	
	ΠΕ Καρπάθου	Δήμος Καρπάθου	5,597	1,0	3,623	1,222	2,001	0,516	0,289	0,476	0,694	
		Δήμος Κάσου	0,724	0,1	0,585	0,003	0,531	0,039	0,002	0,013	0,085	
ΠΕ Κέας-Κύθνου	Δήμος Κέας	2,989	0,5	1,231	0,298	0,793	1,028	0,224	0,194	0,314		
	Δήμος Κύθνου	1,546	0,3	1,000	0,353	0,579	0,193	0,100	0,104	0,150		

	ΠΕ Κω	Δήμος Κω	24,856	4,2	14,070	3,493	6,540	5,496	0,248	1,307	3,733
		Δήμος Νισύρου	2,866	0,5	1,644	0,108	0,828	0,875	0,001	0,029	0,317
ΠΕ Μήλου		Δήμος Μήλου	4,327	0,7	2,627	0,942	1,210	0,768	0,225	0,207	0,500
		Δήμος Κιμώλου	0,843	0,1	0,582	0,138	0,374	0,099	0,093	0,012	0,056
		Δήμος Σεριφου	1,505	0,3	1,143	0,537	0,546	0,139	0,019	0,001	0,203
		Δήμος Σίφνου	3,271	0,6	1,643	0,668	0,858	0,857	0,215	0,126	0,430
ΠΕ Μυκόνου		Δήμος Μυκόνου	9,145	1,6	6,373	1,796	1,947	0,588	0,773	0,657	0,756
		Δήμος Αμοργού	2,545	0,4	1,034	0,203	0,672	0,695	0,223	0,303	0,289
ΠΕ Νάξου		Δήμος Νάξου & Μικρών Κυκλάδων	15,379	2,6	5,991	1,636	3,547	5,698	1,223	0,636	1,830
		Δήμος Πάρου	10,048	1,7	5,917	2,287	2,072	2,277	0,469	0,139	1,246
ΠΕ Ρόδου		Δήμος Αντίπαρου	1,263	0,2	0,942	0,333	0,421	0,112	0,070	0,026	0,113
		Δήμος Ρόδου	89,102	15,2	62,813	17,356	34,922	11,509	1,029	2,487	11,265
		Δήμος Μεγίστης	0,816	0,1	0,463	0,003	0,405	0,186	0,002	0,089	0,077
		Δήμος Σύμης	2,560	0,4	1,672	0,274	1,159	0,458	0,105	0,059	0,265
		Δήμος Τήλου	1,009	0,2	0,654	0,031	0,577	0,191	0,020	0,000	0,144
ΠΕ Τήνου		Δήμος Χάλκης	0,818	0,1	0,563	0,074	0,434	0,193	0,000	0,054	0,008
		Δήμος Τήνου	7,144	1,2	2,968	1,000	1,524	2,460	0,829	0,178	0,709
Κρήτη		Δήμος Γαύδου	0,296	0,1	0,227	0,006	0,216	0,039	0,000	0,000	0,029
		Σύνολο (Δήμοι Νησιά)	571,365	97,7	345,523	93,886	200,402	116,374	23,814	20,251	65,404
		ΕΜΜΑΔΑ	5850,508	1000,0	3754,380	1005,897	2259,819	1026,384	276,257	141,309	652,177

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.8. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΣΟΔΑ ΑΝΑ ΚΑΤΟΙΚΟ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ (2015)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Έσοδα Δήμων (απολογισμοί), Κατανομή (%)								Έσοδα Δήμων (απολογισμοί) ανά Κάτοικο											
			0		1		2		3		4		Εσοδα		Ευρώ/ Χώρα κάτοικο		Σ		03		06	
			Σ	03	06	1	2	3	4	Εσοδα	Χώρα κάτοικο	Σ	03	06	Εσοδα	Χώρα κάτοικο	Σ	03	06	Εσοδα	Χώρα κάτοικο	
			2015																			
Ανατολική Μακεδονία - Θράκη	ΠΕ Έβρου	Δήμος Σαμοθράκης	57,0	13,9	38,8	33,8	5,6	2,7	0,9	833	154	475	116	323	281	46	23	7				
	ΠΕ Θάσου	Δήμος Θάσου	54,4	21,2	22,0	28,1	3,9	3,2	10,4	709	131	385	150	156	199	28	23	74				
	ΠΕ Σποράδων	Δήμος Σκιάθου	79,0	29,8	21,0	3,6	3,6	1,1	12,6	976	180	771	291	205	35	35	11	123				
		Δήμος Αλοννήσου	67,9	17,0	42,7	8,4	4,2	3,8	15,7	719	133	488	122	307	60	30	28	113				
Θεσσαλία	ΠΕ Σποράδων	Δήμος Σκοπέλου	67,9	22,5	36,4	10,7	4,1	1,0	16,3	593	110	403	133	216	63	24	6	97				
		Δήμος Σκύρου	37,0	11,2	23,4	28,8	23,0	2,4	8,8	1342	248	497	151	314	387	9	30	32	118			
	ΠΕ Εύβοιας	Δήμος Κερκύρας	66,0	14,7	45,4	16,6	3,9	1,5	12,0	456	84	301	67	207	76	18	7	55				
		Δήμος Παξών	40,4	9,2	26,9	34,4	7,6	6,7	10,9	1215	224	491	112	327	417	93	82	132				
Ιόνια Νησιά	ΠΕ Ζακύνθου	Δήμος Ζακύνθου	69,3	19,0	44,7	10,4	8,8	1,8	9,7	528	98	366	100	236	55	46	10	51				
	ΠΕ Ιθάκης	Δήμος Ιθάκης	64,3	19,6	37,8	14,9	5,4	3,0	12,4	900	166	578	177	341	134	49	27	112				
	ΠΕ Κεφαλληνίας	Δήμος Κεφαλονιάς	61,5	13,8	31,8	18,9	5,9	2,2	11,6	732	135	450	101	233	139	43	16	85				
		Δήμος Λευκάδας	48,7	15,3	26,6	32,1	4,3	7,0	7,9	975	180	475	150	260	313	42	68	77				
Πελοπόννησος	ΠΕ Λευκάδας	Δήμος Μεγανησίου	67,3	6,9	50,4	8,6	2,0	5,0	17,1	859	159	578	59	433	74	17	43	147				
		ΠΕ Λακωνίας	Δήμος Ελαφονήσου	72,6	19,3	50,0	8,0	0,2	2,5	16,8	597	110	433	115	298	47	1	15	100			
	Αττική	ΠΕ Νήσων	Δήμος Σαταμίνος	72,8	28,8	38,6	10,8	1,6	2,3	12,4	535	99	389	154	206	58	9	12	67			
			Δήμος Ύδρας	65,8	40,4	19,7	2,7	11,1	7,7	12,7	1349	249	888	545	266	36	15	10	171			

Βόρειο Αιγαίο		Δήμος Αγκιστρίου	46,9	23,8	21,5	43,3	1,1	2,8	5,9	1543	285	723	368	331	668	18	43	92	
		Δήμος Αίγινας	46,5	26,6	16,1	26,2	7,4	10,9	9,0	886	164	412	235	143	232	66	96	80	
		Δήμος Κυθήρων	68,0	25,9	38,6	9,9	3,7	6,0	12,4	789	146	537	204	305	78	29	47	98	
		Δήμος Πόρου	56,7	19,4	28,2	9,3	15,1	4,8	14,1	819	151	464	158	230	76	12	39	116	
		Δήμος Σπετιών	43,8	18,9	17,0	32,3	4,0	9,8	10,1	1278	236	560	242	217	413	52	12	129	
	ΠΕ Λέσβου	Δήμος Λέσβου	63,2	12,4	43,7	15,0	4,7	6,5	10,6	481	89	304	60	210	72	23	31	51	
	ΠΕ Ικαρίας	Δήμος Ικαρίας	50,7	0,3	42,7	19,2	7,0	5,8	17,2	443	82	225	1	189	85	31	26	76	
		Δήμος Φούρνων Κορεσών	71,0	3,5	64,0	10,8	5,9	0,5	11,8	607	112	431	21	388	65	36	3	71	
		ΠΕ Λήμνου	Δήμος Λήμνου	40,0	11,6	25,4	43,3	4,0	2,8	9,9	791	146	317	92	201	342	31	22	78
		Δήμος Αγίου Ευστρατίου	65,6	1,8	54,9	15,3	1,9	2,8	14,4	1885	348	1237	33	1035	288	35	53	271	
	ΠΕ Σάμου	Δήμος Σάμου	53,5	13,5	36,2	26,9	3,9	3,7	11,9	724	134	387	98	262	195	28	27	86	
	ΠΕ Χίου	Δήμος Χίου	54,1	11,2	39,4	31,2	2,7	1,5	10,4	612	113	331	68	241	191	17	9	63	
		Δήμος Ονούσων	70,5	8,4	56,9	11,7	6,1	0,0	11,7	1213	224	855	102	691	142	74	0	142	
		Δήμος Ψαρών	72,5	3,1	59,3	16,2	0,0	0,9	10,4	1584	293	1148	50	940	256	0	14	165	
	> 125% της χώρας		0 - ΤΑΚΤΙΚΑ ΕΣΟΔΑ																
105-125% της χώρας		03 - ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΑΝΤΑΠΟΔΟΤΙΚΑ ΤΕΛΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ																	
95-105% της χώρας		06 - ΕΣΟΔΑ ΑΠΟ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ (Κ.Α.Π.)																	
75-95% της χώρας		1 - ΕΚΤΑΚΤΑ ΕΣΟΔΑ																	
<75% της χώρας		2 - ΕΣΟΔΑ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΤΩΝ (Π.Ο.Ε.) ΠΟΥ ΒΕΒΑΙΩΝΟΝΤΑΙ ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ																	
		3 - ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΑΠΟ ΔΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΑΠΑΤΗΗΣΕΙΣ ΑΠΟ Π.Ο.Ε.																	
		4 - ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΡΙΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΡΟΦΕΣ ΧΡΗΜΑΤΩΝ																	

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.8. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΣΟΔΑ ΑΝΑ ΚΑΤΟΙΚΟ ΣΤΟΥΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ (2015) (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Δήμος	Έσοδα Δήμων (απολογισμοί), Κατανομή (%)						Έσοδα Δήμων (απολογισμοί) ανά Κάτοικο									
			0			1	2	3	4	Εσόδα		0			1	2	3	4
			Σ	03	06					Ευρώ/ κάτοικο	Χώρα =100	Σ	03	06				
			2015															
Νότιο Αιγαίο	ΠΕ Σύρου	Δήμος Σύρου - Ερμούπολης	62,9	9,6	45,3	21,6	4,2	0,7	10,5	932	172	587	90	423	201	39	7	98
	ΠΕ Άνδρου	Δήμος Άνδρου	44,8	19,7	21,7	35,2	6,9	2,5	10,6	848	157	380	167	184	298	59	21	90
	ΠΕ Θήρας	Δήμος Θήρας	61,7	22,0	17,5	26,2	1,9	1,6	8,7	893	165	551	197	156	234	17	14	78
		Δήμος Ανάφης	70,6	5,3	44,4	4,8	7,8	0,5	16,3	1938	358	1368	103	861	93	151	10	316
		Δήμος Ιπτιών	62,8	22,0	32,6	8,5	4,8	9,9	14,1	1004	186	630	221	327	85	48	99	141
		Δήμος Σικίνου	73,2	15,3	55,7	11,9	1,1	0,3	13,5	1388	257	1016	212	773	165	15	5	187
	Δήμος Φολεγανόρου	56,2	14,6	33,4	20,8	9,0	1,3	12,6	1094	202	615	160	366	228	99	14	138	
	Δήμος Καλυμνίων	68,1	13,0	52,2	12,8	1,3	1,0	16,7	504	93	343	65	263	65	6	5	84	
	Δήμος Αγαθονησίου	83,0	10,2	68,3	17,0	0,0	0,0	0,0	1777	328	1474	181	1214	302	0	0	0	
	Δήμος Αστυπάλαιας	67,0	10,2	36,8	6,5	5,1	8,0	13,4	1249	231	836	127	460	82	63	100	168	
	ΠΕ Καλύμνου	Δήμος Λειψιών	51,1	10,2	39,0	31,8	1,9	5,9	9,3	1271	235	650	130	496	404	24	75	118
ΠΕ Κρήτης	Δήμος Λέρου	55,1	13,8	36,0	28,9	0,3	3,8	11,9	823	152	453	114	296	238	3	31	98	
	Δήμος Πάτμου	57,1	14,5	35,6	20,0	4,4	4,8	13,8	1039	192	593	151	369	207	45	50	144	
	ΠΕ Καρπάθου	Δήμος Καρπάθου	64,7	21,8	35,7	9,2	5,2	8,5	12,4	899	166	582	196	321	83	46	76	111
	Δήμος Κάσου	80,8	0,5	73,4	5,4	0,3	1,8	11,7	668	123	540	3	490	36	2	12	78	
	ΠΕ Κέας- Κύθνου	Δήμος Κέας	41,2	10,0	26,5	34,4	7,5	6,5	10,5	1218	225	501	121	323	419	91	79	128
		Δήμος Κύθνου	64,7	22,8	37,4	12,5	6,5	6,7	9,7	1062	196	687	242	398	132	69	71	103

	ΠΕ Κω	Δήμος Κω	56,6	14,1	26,3	22,1	1,0	5,3	15,0	744	138	421	105	196	165	7	39	112
		Δήμος Νισύρου	57,4	3,8	28,9	30,5	0,0	1,0	11,1	2843	526	1631	107	822	868	1	29	315
	ΠΕ Μήλου	Δήμος Μήλου	60,7	21,8	28,0	17,8	5,2	4,8	11,6	869	161	528	189	243	154	45	41	101
		Δήμος Κιμώλου	69,1	16,3	44,4	11,8	11,1	1,5	6,6	927	171	640	151	411	109	103	14	61
		Δήμος Σερφίου	75,9	35,7	36,3	9,2	1,2	0,1	13,5	1060	196	805	378	384	98	13	1	143
		Δήμος Σίφνου	50,2	20,4	26,2	26,2	6,6	3,9	13,1	1246	230	626	254	327	326	82	48	164
	ΠΕ Μυκόνου	Δήμος Μυκόνου	69,7	19,6	21,3	6,4	8,5	7,2	8,3	902	167	629	177	192	58	76	65	75
		Δήμος Αμοργού	40,6	8,0	26,4	27,3	8,8	11,9	11,4	1290	238	524	103	341	353	113	154	146
	ΠΕ Νάξου	Δήμος Νάξου & Μικρών Κυκλάδων	39,0	10,6	23,1	37,0	8,0	4,1	11,9	815	151	318	87	188	302	65	34	97
		Δήμος Πάρου	58,9	22,8	20,6	22,7	4,7	1,4	12,4	733	135	431	167	151	166	34	10	91
	ΠΕ Πάρου	Δήμος Αντίπαρου	74,6	26,4	33,3	8,8	5,6	2,1	8,9	1043	193	778	275	348	92	58	22	93
		Δήμος Ρόδου	70,5	19,5	39,2	12,9	1,2	2,8	12,6	772	143	544	150	302	100	9	22	98
	ΠΕ Ρόδου	Δήμος Μεγίστης	56,7	0,3	49,6	22,8	0,2	10,9	9,4	1659	307	940	5	823	378	3	181	156
		Δήμος Σύμης	65,3	10,7	45,3	17,9	4,1	2,3	10,3	988	183	646	106	447	177	41	23	102
		Δήμος Τήλου	64,8	3,1	57,2	18,9	2,0	0,0	14,3	1294	239	839	40	740	245	25	0	185
		Δήμος Χάλκης	68,8	9,0	53,1	23,6	0,0	6,6	1,0	1712	316	1178	154	909	404	0	112	17
	ΠΕ Τήνου	Δήμος Τήνου	41,5	14,0	21,3	34,4	11,6	2,5	9,9	827	153	344	116	177	285	96	21	82
	ΠΕ Χανίων	Δήμος Γαυδου	76,9	2,1	73,2	13,2	0,0	0,0	9,9	1945	359	1496	40	1423	256	0	0	192
		Σύνολο [Δήμοι Νησιά]	60,5	16,4	35,1	20,4	4,2	3,5	11,4	698	129	422	115	245	142	29	25	80
		ΕΛΛΑΔΑ	64,2	17,2	38,6	17,5	4,7	2,4	11,1	541	100	347	93	209	95	26	13	60

Σύνοψη Μελέτης

1. Υφιστάμενη Κατάσταση

Γενικά Χαρακτηριστικά του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου

Το ελληνικό νησιωτικό σύνολο περιλαμβάνει μια τεράστια ποικιλία νησιών και νησιωτικών συμπλεγμάτων, που καλύπτουν το 16,28% του εδάφους της χώρας (21.484 τ.χλμ.). Ειδικότερα, η χώρα μας απαριθμεί συνολικά 9.837 θαλάσσια νησιωτικά εδάφη (νησιά, νησίδες, βραχονησίδες και ερημονήσια), γεγονός που την κατατάσσει στις πρώτες θέσεις μεταξύ των νησιωτικών χωρών του κόσμου.

Οι αποκλειστικά νησιωτικές περιφέρειες της χώρας είναι το Βόρειο Αιγαίο, το Νότιο Αιγαίο, τα Ιόνια Νησιά και η Κρήτη, οι οποίες καταλαμβάνουν το 14,99% της έκτασης και το 12,38% του πληθυσμού της χώρας (1.339.166 κατοίκους). Τα Ιόνια νησιά αποτελούν συνοριακή περιοχή της χώρας, ενώ οι υπόλοιπες περιοχές αποτελούν συνοριακές περιοχές των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις, σήμερα κατοικούνται 112 νησιά, με μόνιμο πληθυσμό, ενώ άλλα 100 περίπου έχουν κατοικηθεί στο πρόσφατο παρελθόν και πολλά εξ αυτών παρουσιάζουν και σήμερα εποχικούς κατοίκους.

«Οριοθέτηση» της Περιοχής Μελέτης

Κύριος στόχος της μελέτης είναι η ενίσχυση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης του νησιωτικού χώρου και η περαιτέρω ενεργοποίηση - αξιοποίησή της στη διαδικασία της νησιωτικής ανάπτυξης. Για τη διερεύνηση αυτών των δυνατοτήτων στην περιοχή μελέτης, είναι σκόπιμο να ενταχθούν οι δήμοι - νησιά είτε ανήκουν σε καθαρά νησιωτικές είτε και σε -κατ' εξοχήν- ηπειρωτικές περιφέρειες (επίπεδο NUTS2). Έτσι στην περιοχή μελέτης εντάσσονται 65 δήμοι που ανήκουν σε 9 περιφέρειες.

Δείκτες Έντασης της Νησιωτικότητας

Η ένταση της Νησιωτικότητας, που είναι ένα διαρκές φαινόμενο γεωγραφικής ασυνέχειας, είναι ανάλογη με την απόσταση του νησιού από τον κύριο πόλο ανάπτυξης - λιμάνι που βρίσκεται συνήθως στον ηπειρωτικό χώρο και αντιστρόφως ανάλογη με το μέγεθος του νησιού (στον πληθυσμό ή στην έκταση).

Έτσι, οι παράγοντες που επηρεάζουν την ένταση της Νησιωτικότητας είναι:

- Η απομόνωση, εσωτερική και εξωτερική
- Το μέγεθος του νησιού
- Η απόσταση από τον κύριο ηπειρωτικό πόλο ανάπτυξης

Προσδιορισμός της «Διπλής Νησιωτικότητας» και της «Πολυνησιωτικότητας»

Η Διπλή Νησιωτικότητα εκφράζεται με τη μεγάλη, συνδυασμένη ένταση των παραγόντων της απομόνωσης, του μεγέθους και της απόστασης, και αναφέρεται μέσα στον ίδιο τον νησιωτικό χώρο, εξαιτίας του μικρού (σε έκταση και πληθυσμό) μεγέθους των νησιών, της δυσκολίας ενδονησιωτικής επικοινωνίας και της απόστασης όχι μόνο από μεγάλα ηπειρωτικά κέντρα αλλά και από τα μεγαλύτερα νησιά της περιοχής.

Δήμοι με Νησιωτικές Δημοτικές Κοινότητες

Στον ελληνικό νησιωτικό χώρο ως Πολυνησιωτικοί καταγράφονται οι δήμοι: Θήρας, Νά-

ξου και Μικρών Κυκλάδων, Κέρκυρας, Κυθήρων και Λευκάδας.

Πλέον των νησιωτικών δήμων που διαθέτουν νησιωτικές δημοτικές κοινότητες, υπάρχουν 17 δήμοι που διαθέτουν πλέον του ενός κατοικούμενα νησιά και τις αντίστοιχες νησίδες.

Αίτια Μεγιστοποίησης του Προβλήματος

Τα αίτια του περιφερειακού προβλήματος που μεγιστοποιούνται εξαιτίας της Νησιωτικότητας, είναι:

- α) Οι γεωγραφικοί παράγοντες και συγκεκριμένα:
 - Ο κατακερματισμός των αγορών
 - Η απομόνωση των νησιωτικών χωρικών μονάδων
 - Η ασυνέχεια του χώρου
 - Η ορεινότητα που οφείλεται σε γεωλογικούς παράγοντες
- β) Η ατελής κινητικότητα κεφαλαίου και εργασίας, που οφείλεται στην ασυνέχεια του χώρου
- γ) Οι αρνητικές εξωτερικές και εσωτερικές οικονομίες στις μικρές νησιωτικές γεωγραφικές ενότητες.

Οι Επιπτώσεις του Περιφερειακού Προβλήματος στον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο

Βασικά χαρακτηριστικά των νησιών αποτελούν τα ακόλουθα:

- Η περιφερειακότητα και η μεγάλη απόσταση από τους ηπειρωτικούς πόλους ανάπτυξης.
- Το μικρό φυσικό και παραγωγικό μέγεθος
- Η φυσική νησιωτικότητα και οι περιορισμένοι πόροι.

Συνακόλουθες επιπτώσεις των προαναφερθέντων χαρακτηριστικών:

- Τα προβλήματα στις μεταφορές και η περιορισμένη πρόσβαση
- Προβλήματα πρόσβασης σε υπηρεσίες (Δημόσιες, Υγείας, Εκπαίδευσης)
- Απουσία εξωτερικών οικονομιών
- Εποχικότητα ζήτησης και απασχόλησης
- Περιορισμοί στο εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό
- Δυσμενείς δημογραφικοί παράγοντες
- Περιβαλλοντικά προβλήματα
- Περιορισμένοι φυσικοί πόροι
- Ειδικά εξωτερικά προβλήματα του Αιγαίου

Συμπερασματικά, τα βασικά χαρακτηριστικά της νησιωτικής οικονομίας είναι: η ασυνέχεια του χώρου, ο κατακερματισμός των αγορών προϊόντων και εργασίας, οι αναλογικά αυξημένες απαιτήσεις σε υποδομές και εξοπλισμούς, το αυξημένο κόστος μεταφορών και η αδυναμία προσέγγισης στο ελάχιστο απαιτούμενο επίπεδο αναπτυξιακής βάσης (συγκεντρώσεις πληθυσμού, ύπαρξη φυσικών πόρων κ.λπ.).

Τα μέσα πολιτικής για τον νησιωτικό χώρο μπορεί να έχουν θετικές επιδράσεις στην ανάπτυξη, αλλά δεν εξαλείφουν τα αίτια και τις επιπτώσεις της Νησιωτικότητας (δηλαδή τη γεωγραφική ασυνέχεια), απλώς τις αμβλύνουν.

Με λίγα λόγια, τα νησιά εξακολουθούν να παραμένουν νησιά.

2. Η Οικονομία του Ελληνικού Νησιωτικού Χώρου

Για την αποτύπωση των χαρακτηριστικών της οικονομίας του ελληνικού νησιωτικού χώρου διερευνώνται βασικά μεγέθη την τελευταία περίοδο οικονομικής ανόδου 2000 - 2008 και την περίοδο της κρίσης 2008 - 2013.

Ο ελληνικός νησιωτικός χώρος παράγει το 6,35% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας, δηλαδή 11.449 εκ. €, το 2013. Συγκεκριμένα στον ελληνικό νησιωτικό χώρο και στη χώρα πριν και κατά την περίοδο της κρίσης το ΑΕΠ διαμορφώθηκε ως εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1. ΕΞΕΛΙΞΗ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΥ ΑΕΠ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ

	2000	2008	2013
Νησιωτικός χώρος	9.383	16.219	11.449
Χώρα	141.247	241.990	180.389
Ποσοστό στο ΑΕΠ της χώρας (%)	6,64	6,70	6,35

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ, ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΟΜΑΔΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: ΑΕΠ ΣΕ ΕΚ. €.

Από τη διερεύνηση των δεδομένων που αφορούν στο ΑΕΠ, την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία και τις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου προκύπτει ότι η εξέλιξη των μεγεθών στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, κατά την περίοδο της οικονομικής ανόδου, ήταν κατά τι μεγαλύτερη από τα αντίστοιχα εθνικά μεγέθη.

Αντίθετα, κατά την περίοδο της κρίσης η εξέλιξη των παραπάνω μεγεθών στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, ήταν δυσμενέστερη σε σχέση με τα αντίστοιχα εθνικά μεγέθη.

Από τα δεδομένα ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας προσδιορίζεται η εξειδίκευση των νησιωτικών νομών σε 17 κλάδους οικονομικής δραστηριότητας για το 2013. Σύμφωνα με τους υπολογιζόμενους συντελεστές συμμετοχής, κλάδοι στους οποίους ειδικεύεται το σύνολο σχεδόν των νησιωτικών νομών και στους οποίους παρουσιάζεται υψηλή εξειδίκευση είναι:

- Τουρισμός (Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης)
- Κατασκευές
- Μεταφορές και αποθήκευση

Με βάση την κατανομή του κύκλου εργασιών σε 39 κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, οι μεγάλες εξειδικεύσεις των νησιωτικών νομών περιστρέφονται γύρω από τον τουρισμό:

- Χερσαίες και πλωτές μεταφορές
- Κατασκευές
- Καταλύματα
- Εστίαση
- Ταξιδιωτικά πρακτορεία

Ενώ παρουσιάζονται μεγάλες ειδικεύσεις σε περισσότερο ανεξάρτητους από τον τουριστικό κλάδους σε:

- Ποτοποιία
- Αλιεία - Ιχθυοκαλλιέργεια

Σε επίπεδο νησιωτικής περιφέρειας, στο βόρειο Αιγαίο φαίνεται η μικρή εξειδίκευση στον τουρισμό και η στήριξη της οικονομίας στον δημόσιο τομέα (Εκπαίδευση, Δημόσια Διοίκηση) και στον πρωτογενή τομέα.

3. Συμπεράσματα Δειγματοληπτικής Έρευνας

Έρευνα στους Νησιωτικούς Δήμους

Για τη διερεύνηση του ρόλου της τοπικής Αυτοδιοίκησης στην άρση των επιπτώσεων της Νησιωτικότητας, διενεργήθηκε δειγματοληπτική έρευνα με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου. Πιο συγκεκριμένα, δημιουργήθηκαν τρία διακριτά ερωτηματολόγια, ένα για τους μεγάλους πληθυσμιακά νησιωτικούς δήμους (με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων), ένα για τους μικρούς πληθυσμιακά δήμους (κάτω των 10.000 κατοίκων) και ένα για τις νησιωτικές κοινότητες. Τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν ηλεκτρονικά μέσω της ΚΕΔΕ, μαζί με μια συνοδευτική επιστολή του προέδρου της ΚΕΔΕ, στον συνολικό πληθυσμό των νησιωτικών δήμων (65 δήμοι και 11 κοινότητες) τον Ιούνιο του 2016 και μέχρι τον Αύγουστο 2016 είχαν αποστείλει τις απαντήσεις τους συνολικά 17 νησιωτικοί δήμοι και 2 κοινότητες, δηλαδή περίπου 25% του πληθυσμού των δήμων, το οποίο θεωρήθηκε αντιπροσωπευτικό του συνολικού πληθυσμού των δήμων, τόσο από το μέγεθός του, όσο και από τη γεωγραφική του κατανομή καθώς εμπεριέχει νησιωτικούς δήμους από την περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, την περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου και την περιφέρεια Ιονίων Νήσων. Τα ερωτηματολόγια απαντήθηκαν είτε από υπηρεσιακούς υπαλλήλους με μεγάλη εμπειρία, είτε από αιρετούς (κυρίως αντιδημάρχους).

Συμπεράσματα για τα Θεσμικά Μέτρα

Βασικά Προβλήματα

Ως βασικά προβλήματα για την εύρυθμη λειτουργία των νησιωτικών δήμων εντοπίζονται τα ακόλουθα:

- Οι μειωμένες επιχορηγήσεις που δεν επιτρέπουν στους νησιωτικούς δήμους να ασκήσουν τις έστω περιορισμένες αρμοδιότητές τους
- Οι περιορισμένες αρμοδιότητες
- Η επικάλυψη αρμοδιοτήτων με την Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση
- Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού
- Η ελλιπής ή μηδενική στελέχωση υπηρεσιακών μονάδων
- Οι περιορισμένες συνέργειες μεταξύ των υπηρεσιακών μονάδων
- Η απουσία διανοησιατικής συνεργασίας
- Η απουσία επανακατάρτισης του προσωπικού για την προσαρμογή στις νέες συνθήκες μηχανοργάνωσης – εφαρμογών πληροφορικής – ηλεκτρονικός δήμος
- Ο κατακερματισμός αρμοδιοτήτων και φορέων που εμποδίζουν την άσκηση τομεακών πολιτικών και αρμοδιοτήτων των νησιωτικών δήμων (π.χ. Γεωργία, Κτηνοτροφία, Αλιεία, Τουρισμός, Έργα, Χωροταξία, κ.λπ.)
- Η απουσία κόμβων διανοησιατικής εξυπηρέτησης (π.χ. σύσταση πολεοδομικού γραφείου στο κέντρο νησιωτικής συστάδας)
- Η έλλειψη τεχνογνωσίας στους μικρούς νησιωτικούς δήμους
- Η ανάγκη συμμετοχής των αιρετών στη λειτουργία των υπηρεσιακών μονάδων και στην άσκηση των αρμοδιοτήτων των νησιωτικών δήμων.

Αναγκαίες Παρεμβάσεις

Οι αναγκαίες παρεμβάσεις που προτείνονται, αφορούν:

- Στην αντιμετώπιση του μίγματος εκχώρησης αρμοδιοτήτων και μείωσης των οικονομικών πόρων

- Στην απλούστευση των διαδικασιών ελέγχου
- Στην αναβάθμιση των υπηρεσιών των νησιωτικών κοινοτήτων
- Στις προσλήψεις με κριτήριο εντοπιότητας
- Στη συμμετοχή σε δίκτυα και προγράμματα εδαφικής συνεργασίας
- Στην αντιμετώπιση του φαινομένου ανάθεσης παράλληλων καθηκόντων, το οποίο επηρεάζει την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών, δημιουργεί σύγκρουση προτεραιοτήτων, κ.λπ.
- Στην προώθηση μελετών έργων
- Στην αναβάθμιση ηλεκτρονικού και λοιπού εξοπλισμού - προμήθεια οχημάτων
- Στη διαμόρφωση σχεδίου αξιοποίησης δημοτικής περιουσίας
- Στη δημιουργία δημοτικής υπηρεσιακής μονάδας «Νησιωτικότητας και Τοπικής Ανάπτυξης».

Προτεινόμενα Θεσμικά Μέτρα

Σύμφωνα με τις θέσεις των νησιωτικών δήμων, τα θεσμικά μέτρα που προτείνονται είναι:

- Ενίσχυση αρμοδιοτήτων των νησιωτικών δήμων και ο εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου
- Δημιουργία υπηρεσιακών κόμβων διανοητικής εξυπηρέτησης
- Δημιουργία δημοτικών υπηρεσιακών μονάδων «Νησιωτικότητας και Τοπικής Ανάπτυξης»
- Δημιουργία δομών εντός των νησιωτικών δήμων για την αξιοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων
- Θέσπιση προσλήψεων με το κριτήριο της εντοπιότητας

Τέλος, το Κονγκρέσο Τοπικών και Περιφερειακών Αρχών του Συμβουλίου της Ευρώπης στην 3η Έκθεση για την Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ελλάδα, υπό τον τίτλο «Τοπική και Περιφερειακή Δημοκρατία στην Ελλάδα», όσον αφορά στους νησιωτικούς δήμους, εισηγείται την άμεση εφαρμογή των σχετικών με αυτούς υφισταμένων διατάξεων αλλά και την αναγνώριση του ειδικού καθεστώτος των συγκεκριμένων περιοχών, κυρίως όσον αφορά στα οικονομικά τους.

4. Προβλήματα των Νησιών από την Ασκούμενη Δημόσια Πολιτική

Η ανάλυση και αξιοποίηση των απαντήσεων στην έρευνα που διεξάγεται με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίων από όλους τους νησιωτικούς δήμους, θα αποκαλύψει τα προβλήματα που προκύπτουν από την ασκούμενη πολιτική της κεντρικής Κυβέρνησης στα νησιά. Σοβαρές επιπτώσεις στη νησιωτική ανάπτυξη αναμένεται να έχουν οι φορολογικές αλλαγές του Ν. 4387/12-5-2016 (ΦΕΚ 85/Α) που είτε αφορούν στα νησιά αυτά καθαυτά είτε σε τομείς οικονομικής δραστηριότητας, που είναι καίριας σημασίας για τη νησιωτική οικονομία.

Οι αλλαγές αυτές αφορούν σε:

- Τροποποιήσεις στη μείωση φόρου των αγροτών
- Τροποποίηση ΕΝΦΙΑ
- Αύξηση κανονικού συντελεστή ΦΠΑ και κατάργηση μείωσης ΦΠΑ στη δεύτερη ομάδα νησιών
- Επιβολή φόρου διαμονής σε ξενοδοχεία και ενοικιαζόμενα δωμάτια
- Τέλος συνδρομητών σταθερής τηλεφωνίας
- Επιβολή ειδικού φόρου κατανάλωσης στον καφέ και στην μπύρα

- Αύξηση φόρου καυσίμων

Πέρα, από τις στοχευμένες στα νησιά επιβαρύνσεις και οι γενικές επιβαρύνσεις θα πλήξουν σε μεγαλύτερο βαθμό τα νησιά, λόγω της εξάρτησής τους από τον τουρισμό και των επιπτώσεων της Νησιωτικότητας.

Τα Ζητήματα ΦΠΑ στα Ελληνικά Νησιά

Η δυσμενής θέση των νησιών και της προωθητικής δραστηριότητάς τους, του τουρισμού σε σχέση με τις λοιπές χώρες της Ε.Ε. καθώς και τις χώρες της λεκάνης της Μεσογείου, αποδεικνύεται από τα παρακάτω.

ΦΠΑ και Νησιά στην Ε.Ε.

Οι γεωγραφικές ιδιαιτερότητες που αφορούν στον ΦΠΑ στα νησιά της Ε.Ε. είναι οι ακόλουθες:

Ελλάδα	Καταργείται η μείωση κατά 30% στον ελληνικό νησιωτικό χώρο. Εφαρμόζονται οι συντελεστές που ισχύουν στην ηπειρωτική χώρα (24%, 13% και 6%).
Ισπανία	Τα Κανάρια Νησιά εξαιρούνται από την επιβολή ΦΠΑ.
Γαλλία	Ειδικοί συντελεστές για καθορισμένη ομάδα προϊόντων και υπηρεσιών εφαρμόζονται για την Κορσική και τα υπερπόντια νησιά. Κορσική: Συντελεστές από 0,90% έως 13% που αφορά στα προϊόντα πετρελαίου. Υπερπόντια Νησιά: Συντελεστές από 1,05% έως 8,5%.
Πορτογαλία	Μειωμένοι συντελεστές ισχύουν για τις Αζόρες και τη Μαδέρα Αζόρες: 5%, 10%, 18% Μαδέρα: 5%, 12%, 22% έναντι 6%, 13% και 23% της Ελλάδας
Δανία	Δεν επιβάλλεται ΦΠΑ στα νησιά Φερόε και τη Γροιλανδία, που δεν αποτελούν έδαφος της Ε.Ε.
Γερμανία	Η νήσος Χέλγκολαντ εξαιρείται της εφαρμογής του ΦΠΑ.
Φινλανδία	Τα νησιά Άλαντ εξαιρούνται της εφαρμογής του ΦΠΑ.

ΦΠΑ σε Υπηρεσίες και Προϊόντα του Τουριστικού Κλάδου

Ο τουριστικός κλάδος που αποτελεί την προωθητική δραστηριότητα της οικονομίας των νησιών επιβαρύνεται από σημαντικά αυξημένους συντελεστές ΦΠΑ στην Ελλάδα, σε σχέση με ανταγωνίστριες χώρες.

Ενδεικτικά αναφέρονται κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας που σχετίζονται με τον τουρισμό σε ανταγωνίστριες χώρες της Ε.Ε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1. ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΦΠΑ ΣΕ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ (2016)

	Ξενοδοχεία	Εστίαση	Επιβατικές Μεταφορές	Προϊόντα Διατροφής	Είσοδος σε Χώρους Αναψυχής
Ελλάδα	13%	24%	24%	13% / 24%	24%
Ισπανία	10%	10%	10%	10%	21%
Γαλλία	10%	10%	10%	5,5% / 10% / 20%	10% / 20%
Κροατία	13%	13%	25%	5% / 13% / 25%	25%
Ιταλία	10%	10%	10%	4% / 10%	22%
Κύπρος	9%	9%	19%	5% / 19%	5%
Μάλτα	7%	18%	0%	0%	18%
Πορτογαλία	6%	13%	8%	5% / 8% / 20%	8%
Σλοβενία	20%	20%	9,5%	9,5%	9,5%

ΠΗΓΗ: EUROPEAN COMMISSION (2016)

Στην Ελλάδα υπάρχει η μεγαλύτερη επιβάρυνση σ' όλους τους κλάδους τουριστικού ενδι-
αφέροντος σε σχέση με ανταγωνίστριες χώρες της Ε.Ε.

Η επιβάρυνση είναι συγκρίσιμη με αυτή της Κροατίας, στην οποία όμως ο ΦΠΑ της εστία-
σης είναι στο 13% σε σχέση με το 24% της Ελλάδας.

Συντελεστές του ΦΠΑ στην Ελλάδα και σε Ανταγωνίστριες Χώρες στον Τουρισμό

Πληροφορίες για τους συντελεστές του ΦΠΑ στις ανταγωνίστριες τουριστικές χώρες δί-
νει ο ακόλουθος πίνακας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2. ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΦΠΑ ΣΤΙΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΡΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ (2016)

Χώρα	Πολύ Μειωμένοι Συντελεστές	Μειωμένοι Συντελεστές	Κανονικός Συντελεστής
Ελλάδα	-	6% / 13%	24%
Ισπανία	4%	10%	21%
Γαλλία	2,1%	5,5% / 10%	20%
Κροατία	-	5% / 13%	25%
Ιταλία	-	5% / 10%	22%
Κύπρος	-	5% / 9%	19%
Μάλτα	-	5% / 7%	18%
Πορτογαλία	-	6% / 13%	23%
Σλοβενία	-	9,5%	22%

ΠΗΓΗ: EUROPEAN COMMISSION (2016)

Η Ελλάδα έχει τους υψηλότερους συντελεστές ΦΠΑ απ’ όλες τις τουριστικές ανταγωνίστριες χώρες, με εξαίρεση την Κροατία (24% έναντι 25%). Οι συντελεστές ΦΠΑ της Ελλάδας είναι επίσης πολύ πιο υψηλοί από υπαρκτούς ή δυνητικούς τουριστικούς ανταγωνιστές στη λεκάνη της Μεσογείου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3. ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΦΠΑ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΛΕΚΑΝΗΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Χώρα	Πολύ Μειωμένοι Συντελεστές	Μειωμένοι Συντελεστές	Κανονικός Συντελεστής
Ελλάδα	-	6% / 13%	24%
Τουρκία	1%	8%	18%
Μαρόκο	-	7% / 14%	20%
Τυνησία	6%	12%	18%
Αλβανία	-	-	20%
Αλγερία	-	7%	17%
Αίγυπτος	-	-	10%
Ισραήλ	-	-	18%
Μαυροβούνιο	-	7%	19%

ΠΗΓΗ: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.

Η Ελλάδα έχει τους υψηλούς συντελεστές ΦΠΑ, μεγαλύτερους από 4 έως 14 ποσοστιαίες μονάδες από όλες τις παράκτιες μεσογειακές χώρες.

Η οικονομική πολιτική όπως εκφράζεται μέσω του ΦΠΑ αποτελεί σημαντικό ανασχετικό παράγοντα τόσο της τουριστικής ανάπτυξης, όσο και της συνολικής ανάπτυξης των νησιών. Η μεταβολή του καθεστώτος ΦΠΑ επιβάλλεται προκειμένου να αντιμετωπισθεί το ζήτημα της Νησιωτικότητας και να διασφαλισθεί η κοινωνικοοικονομική βιωσιμότητα και η συνοχή του ελληνικού νησιωτικού χώρου.

Το Ζήτημα του Μεταφορικού Ισοδύναμου

Η εναρμόνιση του καταβαλλόμενου κομίστρου από τον χρήστη των θαλάσσιων μεταφορών με το αντίστοιχο κόμιστρο των χερσαίων μεταφορών για ανάλογες προσφερόμενες υπηρεσίες, ανεξαρτήτως του χρησιμοποιούμενου μεταφορικού μέσου, αποτελεί τον πυρήνα της αρχής του Μεταφορικού Ισοδύναμου. Τα βασικά στοιχεία των προσφερομένων υπηρεσιών προς σύγκριση είναι το κόστος (κόμιστρο - τιμολογιακή επιβάρυνση), η απόσταση που πρόκειται να διανυθεί, η συχνότητα και ο χρόνος μετακίνησης. Ένα επιπρόσθετο στοιχείο είναι η ποιότητα της παρεχόμενης υπηρεσίας, που συνδέεται κυρίως με την κατηγορία στην οποία ανήκει το μέσο μεταφοράς. Η μη εφαρμογή του Μεταφορικού Ισοδύναμου δημιουργεί τη στρέβλωση, σύμφωνα με την οποία οι χρήστες των χερσαίων με-

ταφορικών συστημάτων απολαμβάνουν τις ίδιες υπηρεσίες με χαμηλότερα κόμιστρα από τα αντίστοιχα των ακτοπλοϊκών μεταφορών.

Η αρχή του Μεταφορικού Ισοδύναμου εφαρμόζεται ήδη στις Δυτικές Νήσους (Σκωτία), στην Κορσική (Γαλλία) και στη Νορβηγία με διάφορες παραλλαγές. Στην Ελλάδα δεν εφαρμόζεται η αρχή αυτή, παρά το γεγονός ότι αποτελεί ένα πάγιο αίτημα των νησιωτικών περιοχών. Η μόνη απόπειρα εφαρμογής έγινε στη γραμμή Τήλου - Ρόδου.

Δεδομένου ότι η εφαρμογή του Μεταφορικού Ισοδύναμου είναι συμβατή με το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στον τομέα των θαλάσσιων μεταφορών, εναπόκειται στα κράτη-μέλη να θεσμοθετήσουν τους όρους εφαρμογής του, στα όρια της επικράτειάς τους. Ευνόητο είναι, ότι η καθιέρωση του Μεταφορικού Ισοδύναμου συνδέεται άμεσα με τις επιδοτήσεις των άγονων γραμμών και με την ορθολογικότερη διάρθρωση του δικτύου των θαλάσσιων μεταφορών. Πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη ο βαθμός Νησιωτικότητας σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, ώστε να διαφοροποιηθεί ο τρόπος εφαρμογής της αρχής του Μεταφορικού Ισοδύναμου. Ένα επιπλέον πρόβλημα είναι αναμφισβήτητο ο αναγκαιός συντονισμός των φορέων που ασχολούνται με τις μεταφορές γενικότερα.

Ειδικά για τις άγονες ακτοπλοϊκές γραμμές, το Υπουργείο Ναυτιλίας και Νησιωτικότητας κατά πάγια πολιτική συνάπτει σύμβαση ή συμβάσεις ανάθεσης δημόσιας υπηρεσίας, για την αποκλειστική εξυπηρέτηση γραμμών του Δικτύου Ακτοπλοϊκών Συγκοινωνιών. Οι συμβάσεις αυτές αφορούν 93 άγονες πορθμειακές και ακτοπλοϊκές γραμμές, αριθμός που αποδεικνύει το μέγεθος του προβλήματος των ακτοπλοϊκών συνδέσεων στον ελληνικό νησιωτικό χώρο.

Στο πλαίσιο της εφαρμογής ολοκληρωμένης στρατηγικής ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου επιβάλλεται η συστηματική αντιμετώπιση του ζητήματος του Μεταφορικού Ισοδύναμου, με στόχο τη μείωση της δαπάνης μετακινήσεων του επιβατικού κοινού και της μεταφοράς αγαθών, με τις θαλάσσιες συγκοινωνίες σε σχέση με τις χερσαίες, υπό ανάλογες συνθήκες απόστασης.

Το πρόβλημα των νησιωτικών συνδέσεων αφορά και στις αεροπορικές συνδέσεις. Η Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας έχει την ευθύνη για την ανάθεση 26 άγονων αεροπορικών γραμμών την περίοδο έως το 2020.

Αύξηση του Τέλους Παρεπιδημούντων

Το τέλος διαμονής παρεπιδημούντων υπέρ των δήμων, αποτελεί σημαντικό έσοδο για την Τοπική Αυτοδιοίκηση, δεδομένου ότι αποδίδεται άμεσα και αυξάνει τα δημοτικά έσοδα. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1 του Ν. 339/1976, το τέλος αυτό ορίζεται σε ποσοστό 2% επί του καταβαλλομένου μισθώματος κλίνης ξενοδοχείου, ενοικιαζομένου δωματίου, διαμερίσματος, χώρου ή θέσεως σε οργανωμένη κατασκήνωση (camping). Το τέλος βαρύνει τον μισθωτή και εισπράττεται υποχρεωτικά από τον εκμισθωτή, ο οποίος με δική του ευθύνη το αποδίδει στον δικαιούχο δήμο.

Μεταγενέστερα όμως, σύμφωνα με το άρθρο 23 του Ν. 3756/2009 το προβλεπόμενο ποσοστό του σχετικού τέλους ορίζεται στο 0,5% από της 1ανουαρίου 2009.

Ειδικά για τους νησιωτικούς δήμους, τα έσοδα που προκύπτουν από το τέλος αυτό αποτε-

λούν σημαντική πηγή χρηματοδότησης των κοινωφελών τους δραστηριοτήτων, δεδομένου ότι έχουν αυξημένη επισκεψιμότητα, ως βασικοί προορισμοί του εσωτερικού και του εξωτερικού τουρισμού.

Η μείωση, επομένως, του τέλους, που προήλθε από τον Ν. 3756/2009 έπληξε καίρια τα έσοδά τους με άμεση επίπτωση στην ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους.

Η διερεύνηση, κατά συνέπεια, της δυνατότητας αύξησης του τέλους παρεπιδημούντων για τους νησιωτικούς δήμους αποτελεί εξαιρετικής σημασίας μέσο για την αντιμετώπιση των δυσμενών χαρακτηριστικών της Νησιωτικότητας.

Κίνητρα στον Ιδιωτικό Τομέα και οι Επιπτώσεις του Αναπτυξιακού Νόμου στον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο

Ο Αναπτυξιακός Νόμος επί μακρό χρονικό διάστημα λειτουργεί αντανάπτυξιακά για τα ελληνικά νησιά. Οι δυσμενείς και μόνιμες επιπτώσεις της Νησιωτικότητας δεν λαμβάνονται υπόψη.

Βασικές επιπτώσεις της Νησιωτικότητας, της Διπλής Νησιωτικότητας, της Πολυνησιωτικότητας και του παραμεθόριου χαρακτήρα πολλών νησιών είναι:

- Ο κατακερματισμός του χώρου και το μικρό μέγεθος των προς αξιοποίηση πόρων.
- Ο αυξημένος χρόνος και το υψηλό κόστος και ενίοτε η αδυναμία μεταφοράς πρώτων υλών, τελικού προϊόντος, ανταλλακτικών, συνεργειών επισκευής, κ.λπ.
- Οι περιορισμένες εξωτερικές οικονομίες, λόγω μικρού μεγέθους αγοράς προϊόντος και αγοράς εργασίας, αδυναμίας συνεργασιών και πρόσβασης σε κοινές υπηρεσίες, κ.λπ.
- Οι περιορισμένες εσωτερικές οικονομίες (κλίμακας) λόγω της μικρής αγοράς.

Η διαμόρφωση του Χάρτη Κρατικών Ενισχύσεων 2014 - 2020 δεν λαμβάνει υπ' όψη ούτε τη νησιωτικότητα και τις δυσμενείς επιδράσεις της, ούτε τον παραμεθόριο χαρακτήρα των περισσότερων ελληνικών νησιών.

Έτσι η ένταση ενίσχυσης (25% για τις μεγάλες επιχειρήσεις) στα νησιά του Βορείου Αιγαίου που υφίστανται την επίδραση της Νησιωτικότητας, δεν τους επιτρέπει να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό πληθυσμιακά ισχυρών αστικών κέντρων, που βρίσκονται πάνω σε χερσαίους άξονες μεταφορών και έχουν ισχυρές εξωτερικές οικονομίες (Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Βόλος, Καβάλα, κ.λπ.).

Σε δυσμενέστερη θέση βρίσκονται τα Ιόνια Νησιά αλλά και –κυρίως- το πολυνησιωτικό Νότιο Αιγαίο με 10% ένταση ενίσχυσης (ίδια ένταση ενίσχυσης με την Αθήνα και την επιχειρηματική συγκέντρωση σε Χαλκίδα, Θήβα, Οινόφυτα, Σχηματάρι, Αταλάντη, Λαμία). Σύμφωνα με εκτιμήσεις αναμένεται από το 2017 αύξηση των κρατικών ενισχύσεων κατά 10 - 15% για όλες τις περιφέρειες. Αυτό όμως, δεδομένης και της αναμενόμενης αύξησης του ποσοστού της ηπειρωτικής Ελλάδας, υποβαθμίζει ακόμη περισσότερο τις τρεις ελληνικές νησιωτικές περιφέρειες.

Εντούτοις, ο νέος Αναπτυξιακός Νόμος (4399/2016) προβλέπει ειδικές περιοχές ενισχύσεων, που αφορούν στον ελληνικό νησιωτικό χώρο και συγκεκριμένα:

- Τα παραμεθόρια νησιά της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, του νομού Δωδεκανήσου και τη Σαμοθράκη

- Τα νησιά με πληθυσμό μικρότερο των 3.100 κατοίκων, που περιλαμβάνουν νησιωτικούς δήμους αλλά και 165 μικρά νησιά νησιωτικών ή ηπειρωτικών δήμων.
- Τα νησιά με αυξημένες μεταναστευτικές ροές και ιδίως το Αγαθονήσι, την Κάλυμνο, το Καστελλόριζο, την Κω, τη Λέρο, τη Λέσβο, τη Σάμο, τη Σύμη, και τη Χίο.

Νέες επενδυτικές δυνατότητες με έντονο ενδιαφέρον για τα νησιά περιλαμβάνονται στον νέο Αναπτυξιακό Νόμο. Αυτές είναι οι εξής:

- Ολοκληρωμένα χωρικά και κλαδικά σχέδια: συνολικό πλαίσιο δράσεων με ολοκληρωμένη χωρική - κλαδική πρόταση ανάπτυξης με πολλαπλασιαστικά οφέλη.
- Συστάδες επιχειρήσεων (Clusters)
- Συνεργατικοί σχηματισμοί καινοτομίας
- Τοπικά παραγωγικά συστήματα
- Παραγωγικές αλυσίδες αξίας

Στα προγράμματα αυτά, εκτός των ενισχυόμενων επιχειρήσεων και των επιχειρηματικών συστάδων, στα επενδυτικά σχήματα δύνανται να συμμετέχουν, οργανισμοί έρευνας και διάδοσης γνώσεων, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλοι συναφείς οικονομικοί παράγοντες.

Είναι επιτακτική ανάγκη άμεσης προσαρμογής της Πολιτικής Κινήτρων η οποία να λαμβάνει υπόψη τη Νησιωτικότητα, τη Διπλή Νησιωτικότητα και την Πολυνησιωτικότητα, καθώς και τον παραμεθόριο χαρακτήρα των νησιών.

Ως άμεσες και βασικές τροποποιήσεις επιβάλλονται:

- Η αντικατάσταση του κκΑΕΠ ως κριτηρίου προσδιορισμού του καθεστώτος ενίσχυσης του νησιωτικού χώρου (κυρίως στον τουριστικό τομέα, σημαντικό μέρος του ΑΕΠ των νησιών αποτελεί εισόδημα εταιρειών και επαγγελματιών άλλων περιφερειών)
- Ο προσδιορισμός της έντασης ενίσχυσης του ελληνικού νησιωτικού χώρου σε υψηλότερα επίπεδα από αυτά του ηπειρωτικού χώρου.
- Στα Clusters, στα Τοπικά Παραγωγικά Συστήματα ή στους Συνεργατικούς Σχηματισμούς Καινοτομίας που θα ενταχθούν στον Αναπτυξιακό Νόμο, να ενταχθούν υποχρεωτικά μικρά και παραμεθόρια νησιά με ευθύνη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

5. Προτάσεις Πολιτικής για τον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο

Προτάσεις Εθνικής Πολιτικής για τον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο

Ανάλυση των Κύριων Στρατηγικών Στόχων στην Αναζήτηση μιας Εθνικής Νησιωτικής Στρατηγικής

Οι κύριοι στρατηγικοί στόχοι του ελληνικού νησιωτικού χώρου πρέπει να διαμορφωθούν με τρόπο ώστε να αντιμετωπίσουν:

α) Τα δομικά προβλήματα του ελληνικού νησιωτικού χώρου, που είναι:

- Το μικρό μέγεθος
- Η Πολυνησιωτικότητα και η Διπλή Νησιωτικότητα
- Η περιφερειακότητα και η απομόνωση / παραμεθόριος χαρακτήρας
- Οι γεωμορφολογικοί παράγοντες

β) Τους ενδογενείς παράγοντες της νησιωτικής ανάπτυξης, που ήδη έχουν εντοπισθεί

- Πρόσβαση στις αγορές, προβλήματα στις μεταφορές

- Περιορισμένοι φυσικοί πόροι
- Περιβαλλοντικά προβλήματα
- Περιορισμένοι ανθρωπίνος πόροι, δημογραφικά προβλήματα
- Περιορισμοί στις δυνατότητες παραγωγής
- Περιορισμός εξωτερικών και εσωτερικών οικονομιών
- Εποχικότητα
- Πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες, υγεία, εκπαίδευση
- Ελλιπής αποκέντρωση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων

Οι κύριοι Στρατηγικοί Στόχοι πρέπει να δίνουν απάντηση στα δομικά προβλήματα και στους ενδογενείς παράγοντες της νησιωτικής ανάπτυξης και να καταλήγουν σε ειδικούς στρατηγικούς στόχους.

Ως κύριοι στρατηγικοί στόχοι για την ανάπτυξη του ελληνικού νησιωτικού χώρου και των νησιών του μπορούν να αναφερθούν:

- **Η ενίσχυση της εξωστρέφειας και της αυτοδύναμης Τοπικής Ανάπτυξης**
- **Η ενίσχυση των εξωτερικών οικονομιών και άρση της απομόνωσης**
- **Η αξιοποίηση των φυσικών και ανθρωπίνων πόρων στην αναπτυξιακή διαδικασία**
- **Η πληθυσμιακή ενδυνάμωση και ενίσχυση της συνοχής**

Οι βασικοί ειδικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των προβλημάτων - προκλήσεων του ελληνικού νησιωτικού χώρου που πρέπει να επιδιωχθούν σε επίπεδο νησιού είναι οι εξής.

- 1. Αντιμετώπιση της περιφερειακότητας και των προβλημάτων στις μεταφορές και στην πρόσβαση στις αγορές**
- 2. Ενίσχυση της οικονομικής βάσης**
- 3. Ενίσχυση της απασχόλησης**
- 4. Ενίσχυση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης**
- 5. Ενίσχυση τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών (ΤΠΕ)**
- 6. Αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και του περιορισμού των φυσικών πόρων**
- 7. Ενίσχυση των κοινωνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων τη χειμερινή περίοδο**
- 8. Αντιμετώπιση των προβλημάτων των μικρών και απομονωμένων νησιών**
- 9. Αντιμετώπιση των ειδικών πολιτικών προβλημάτων**

Για την αναπτυξιακή ανάπτυξη του ελληνικού νησιωτικού χώρου είναι αναγκαία η ανάδειξη νησιωτικών πόλων ανάπτυξης εκεί όπου αυτό είναι εφικτό, η ανάδειξη δευτερευόντων Διανησιωτικών Αναπτυξιακών Κέντρων και η οριοθέτηση νησιωτικών πολιικών συμπλεγμάτων. Η δημιουργία και λειτουργία τέτοιων συμπλεγμάτων θα στηρίξει αποτελεσματικά τη διανησιωτική συνεργασία.

Το σύστημα αυτό δίνει κατευθύνσεις και στο ενδιαφέρον κάποιων μεγάλων νησιωτικών δήμων να λειτουργήσουν ως εθνικοί, περιφερειακοί ή διανησιωτικοί πόλοι ανάπτυξης.

Προτάσεις Αναπτυξιακής Πολιτικής στο Νησιωτικό Χώρο

Το πρότυπο ανάπτυξης στο σύνολο του ελληνικού νησιωτικού χώρου -αλλά και κατά νησί- πρέπει να στηριχθεί σε δύο επιμέρους πρότυπα, τα οποία συνδυαζόμενα εξυπηρετούν τους κύριους και ειδικούς σκοπούς της νησιωτικής πολιτικής.

• **Το Πρότυπο της Ολοκληρωμένης - Τοπικής - Αειφόρου Ανάπτυξης**, που συνίσταται:

- Στην ισόρροπη ανάπτυξη, όλων των νησιών στο πλαίσιο του ελληνικού νησιωτικού χώρου και όλων των οικισμών στο πλαίσιο κάθε νησιού.
- Στην αξιοποίηση όλων των τοπικών πλεονεκτημάτων κάθε νησιού και κάθε οικισμού ενδονησιωτικά: επώνυμα τοπικά προϊόντα, εναλλακτικός τουρισμός, δραστηριότητες και προϊόντα του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα, τοπικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις, κ.λπ.
- Στην προστασία, διαφύλαξη και ανάδειξη του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων.
- Στον σχεδιασμό της ανάπτυξης από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τοπικούς φορείς και κατοίκους (σχεδιασμός από τη βάση).
- Στην ανάδειξη και ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας.
- Στην ανάδειξη επιμέρους «brand names» ανά νησί.

• **Το Πρότυπο της Πολικής Ανάπτυξης**, που συνίσταται:

- Στην ανάδειξη ενός περιορισμένου αριθμού νησιωτικών μητροπόλεων ή νησιωτικών πόλων ανάπτυξης διεθνούς εμβέλειας (Ρόδος, Κέρκυρα, κ.λπ.).
- Οι νησιωτικές μητροπόλεις, πέρα από τόποι δημιουργίας και διάχυσης της ανάπτυξης στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, διαμορφώνουν ισχυρά «brand names» στο Αιγαίο και στον άξονα Αδριατικής - Ιονίου και χαρακτηρίζουν τη θαλάσσια περιοχή τους.
- Στην ανάδειξη νησιωτικών πόλων ανάπτυξης περιφερειακής ή διανησιωτικής εμβέλειας.
- Στην ανάδειξη κέντρων ανάπτυξης σε επίπεδο μεγάλου νησιού.

Στο πλαίσιο της δειγματοληπτικής έρευνας στους νησιωτικούς δήμους εκφράστηκε το ενδιαφέρον νησιωτικών αστικών κέντρων να σχεδιάσουν την εξέλιξη και λειτουργία τους σε διανησιωτικά κέντρα ανάπτυξης ή σε πόλους ανάπτυξης περιφερειακής ή και εθνικής εμβέλειας.

Κύρια Μέσα για τη Νησιωτική Ανάπτυξη

A. Αναβάθμιση του Ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Αναπτυξιακή Διαδικασία

Η αναβάθμιση σύμφωνα με την ειδική έρευνα μπορεί να επιτευχθεί με:

- Τον επαναπροσδιορισμό των αρμοδιοτήτων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Την ενίσχυση των επιχορηγήσεων των νησιωτικών δήμων
- Τη στελέχωση και λειτουργία όλων των υπηρεσιακών μονάδων των νησιωτικών δήμων
- Την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού, βάσει και του κριτηρίου εντοπιότητας
- Την αναβάθμιση του ηλεκτρονικού εξοπλισμού των νησιωτικών δήμων

- Τη δημιουργία δομής αξιοποίησης Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων σε επίπεδο νησιωτικού δήμου ή ομάδας συνεργαζόμενων νησιωτικών δήμων
- Τη δημιουργία κόμβων διανοησιωτικής συνεργασίας
- Τη λειτουργία υπηρεσιακών μονάδων Τοπικής Ανάπτυξης σε επίπεδο νησιωτικού δήμου

Β. Ενεργοποίηση του Κράτους στην επιδίωξη του στόχου της Νησιωτικής Ανάπτυξης με δράσεις, που επισημάνθηκαν στη δειγματοληπτική έρευνα, όπως:

- Η χάραξη μακροχρόνιας στρατηγικής ανάπτυξης του ελληνικού νησιωτικού χώρου που θα περιλαμβάνει:
 - Την ενίσχυση των δυναμικών πόλων και κέντρων ανάπτυξης
 - Τη διαμόρφωση και στήριξη, μέσω ενός αναμορφωμένου Αναπτυξιακού Νόμου, εξειδικευμένης Κλαδικής Πολιτικής
 - Τη δημιουργία στρατηγικών υποδομών (τεχνικών - δικτύων, επιχειρηματικών, κοινωνικών και πολιτιστικών)
 - Την αναβάθμιση του ρόλου της Τοπικής Αυτοδιοίκησης
- Η διαμόρφωση ειδικής φορολογικής πολιτικής για τον ελληνικό νησιωτικό χώρο
- Η διαμόρφωση ευρωπαϊκής στρατηγικής για τον νησιωτικό χώρο της Ε.Ε. και ενσωμάτωσή της στις πολιτικές της Ε.Ε.
- Η αναβάθμιση των κρατικών δομών στήριξης της νησιωτικής ανάπτυξης
- Η ενεργοποίηση της επιτροπής νησιωτικής πολιτικής της Βουλής
- Η διαμόρφωση ειδικών τομεακών πολιτικών για τον ελληνικό νησιωτικό χώρο σε τομείς όπως: Μεταφορές (Μεταφορικό Ισοδύναμο), Ενέργεια, Προστασία Περιβάλλοντος, Μεταποίηση, Τηλεπικοινωνίες - Δίκτυα, κ.λπ.

Προτάσεις Οικονομικής Πολιτικής

Οι προτάσεις οικονομικής πολιτικής στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, επικεντρώνονται:

- Στην **Τουριστική Ανάπτυξη** (Στήριξη μαζικού παραθεριστικού τουρισμού, εμπλουτισμός τουριστικού προϊόντος, ανάδειξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, κ.λπ.)
- Στην **Ανάπτυξη του Πρωτογενή Τομέα** (Προσδιορισμός χρήσεων γης για τον πρωτογενή τομέα, διαφοροποίηση του αγροτικού προϊόντος, ανάδειξη τοπικών αγροτικών προϊόντων, κ.λπ.)
- Στην **Αλιεία και τις Υδατοκαλλιέργειες**, με τη διαμόρφωση δομής και σχεδίου δράσης διακυβέρνησης της Αλιείας και της Υδατοκαλλιέργειας ανά νησιωτικό δήμο ή ομάδα νησιωτικών δήμων.
- Στην **Ανάπτυξη του Τομέα Μεταποίησης - Βιοτεχνίας και Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων** (Αξιοποίηση του Αναπτυξιακού Νόμου και προσπάθεια βελτίωσής του, ανάπτυξη συνεργατικών μοντέλων – clustering, στήριξη απασχόλησης και κατάρτιση του ανθρωπίνου δυναμικού, κ.λπ.)
- Στην **Ανάπτυξη του Δημιουργικού Τομέα** (Δημιουργία και συντήρηση θέσεων εργασίας

ας για νέους τεχνικούς, επιστήμονες και καλλιτέχνες, ανάδειξη και αξιοποίηση πολιτιστικών πόρων, διεύρυνση τουριστικής περιόδου, διεύρυνση χρήσης ΤΠΕ, κ.λπ.)

Προτάσεις Κοινωνικής Πολιτικής

Η κοινωνική πολιτική οφείλει να έχει διπλή στόχευση:

Πρώτον, στην **ενίσχυση της πρόσβασης σε υπηρεσίες Υγείας - Πρόνοιας και Εκπαίδευσης**, ιδίως στα μικρότερα νησιά και

Δεύτερον, στην **ενίσχυση των δομών της Κοινωνικής Οικονομίας ανά νησί**.

Οι παρεμβάσεις στον τομέα της Υγείας που απαιτούνται άμεσα αφορούν:

- Στη **στελέχωση αλλά και τον εξοπλισμό** των νησιωτικών Νοσοκομείων, Κέντρων Υγείας, κ.λπ.
- Στις **ειδικές ανάγκες των νησιών** (έλλειψη ειδικοτήτων ιατρών, ειδικές θεραπείες, κυρίως των χρόνιως πασχόντων, έκτακτα περιστατικά, κ.λπ.)

Τα προβλήματα στον τομέα της Πρόνοιας αφορούν στην έλλειψη Δομών και Υπηρεσιών Πρόνοιας, ιδίως στα μικρά νησιά, όπως προκύπτει και από τη δειγματοληπτική έρευνα.

Στην Εκπαίδευση βασικά θέματα υπάρχουν στα μικρότερα νησιά και αφορούν:

- Στις **μικρές μονάδες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης**
- Στην **ειδική αγωγή**

Η έμφαση των παρεμβάσεων πρέπει να δοθεί:

- Στη **στήριξη** (στελέχωση και εξοπλισμό) **των Υπηρεσιών Υγείας, Πρόνοιας και Εκπαίδευσης** με προτεραιότητα στα μικρά νησιά
- Στη **χρηματοδότηση τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών** για την ενίσχυση των ως άνω τομέων
- Στη **στήριξη της δημιουργίας και της λειτουργίας Κοιν.Σ.Επ.** στον νησιωτικό χώρο.

Προτάσεις Πολιτιστικής Πολιτικής

Τόσο ανά περιφέρεια, όσο και ανά νησί είναι απαραίτητη η διαμόρφωση ενός Σχεδίου Πολιτιστικής Ανάπτυξης. Οι κύριοι στόχοι αυτού του σχεδίου είναι κατά βάση οι εξής:

- Ανάδειξη των συγκριτικών και κυρίως των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των νησιών και **δημιουργία «ταυτότητας προορισμού»** κάθε νησιού χωριστά, που θα βελτιώσει την εικόνα τους (image) και θα βοηθήσει στην προσπάθεια να γίνουν πιο αναγνωρίσιμα και ελκυστικά στην ανταγωνιστική τουριστική αγορά.
- **Ενίσχυση της πολιτιστικής ανάπτυξης** σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο και προσέλκυση και **συμμετοχή** του πληθυσμού και των επισκεπτών **σε πολιτιστικές δραστηριότητες**, ιδιαίτερα σε εκείνες που αξιοποιούν το τοπικό πολιτιστικό δυναμικό και παρουσιάζουν ξεχωριστό χαρακτήρα.
- **Προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων**, με την οργάνωση αναξιοποίητων αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών μνημείων, την ανακαίνιση μουσείων, την έκδοση πληροφοριακού υλικού, την προστασία του ιστορικού δομημένου περιβάλλοντος κ.λπ.
- **Χρησιμοποίηση των νέων μέσων ψηφιακής τεχνολογίας** για την ανάδειξη και ερμηνεία των πολιτιστικών πόρων, μέσω των Κέντρων Μεθερμηνεύσης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Heritage Interpretation Centers), όπως **τα Κέντρα Εικονικής Πραγματικότητας, τα Κέντρα Αναπαράστασης, τα «Καινοτομικά» Μουσεία, κ.ά.**
- **Δημιουργία πολιτιστικών δικτύων**, όπως μνημείων και αρχαιολογικών χώρων (πολιτιστικές διαδρομές), μουσείων (διαδρομές μουσείων), φεστιβάλ κ.ά., που διευκολύνουν

τη συνεργασία και ενισχύουν την επισκεψιμότητα και την ευρύτερη προβολή τους με αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει το διαδίκτυο.

- **Πρωώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού**, όπως ο πολιτιστικός και ο θρησκευτικός τουρισμός, που βασίζονται κατά κύριο λόγο στα μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς και σε στοιχεία του νεώτερου πολιτισμού. Οι μορφές αυτές συντελούν στον εμπλουτισμό και την αναβάθμιση του «κλασικού» τουριστικού προϊόντος με στόχο την προσέλκυση επισκεπτών υψηλότερου εισοδήματος και μορφωτικού επιπέδου και τη διάχυση του τουριστικού ρεύματος σε μικρότερα νησιά.

Προτάσεις Πολιτικής Υπηρεσιών

Βασική προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα και στη συνέχεια για την οικονομική ανάπτυξη των νησιών αποτελεί η ανάπτυξη του τομέα των Υπηρεσιών με έμφαση στις υπηρεσίες:

- Μεταφορών
- Υγείας και Πρόνοιας
- Εκπαίδευσης
- ΤΠΕ - Ευρυζωνικές Υπηρεσίες

Στους επιμέρους τομείς σημαντική είναι η βελτίωση των σχετικών υποδομών αλλά και των παρεχόμενων υπηρεσιών, χωρίς τις οποίες δεν έχουν ουσιαστική αξία οι υποδομές.

Διαφοροποίηση ΠΕΠ των Νησιωτικών Περιφερειών από τα ΠΕΠ του Ηπειρωτικού Χώρου

Επειδή η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει ενσωματώσει την πραγματικότητα της Νησιωτικότητας στις πολιτικές της, εμφανίζεται ένα οξύμωρο φαινόμενο στον ελληνικό περιφερειακό προγραμματισμό.

Τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα των διάσπαρτων νησιωτικών περιφερειών, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της Ε.Ε., έχουν την ίδια λογική, τις ίδιες δομές και τους ίδιους άξονες προτεραιότητας με τα ΠΕΠ των ηπειρωτικών περιφερειών, ακόμη και με το ΠΕΠ της περικλειστής Δυτικής Μακεδονίας.

Για να μη διαιωνισθεί το φαινόμενο αυτό και να αντιμετωπισθεί έγκαιρα για την επόμενη προγραμματική περίοδο, είναι σκόπιμη η διαμόρφωση προτάσεων από τους νησιωτικούς δήμους και τις νησιωτικές περιφέρειες, για τη διαφοροποίηση των νησιωτικών ΠΕΠ. Ενδεικτικά στις προτάσεις αυτές μπορούν να ενταχθούν και οι ακόλουθες:

- **Διάθεση αυξημένων πόρων στα ΠΕΠ των νησιωτικών περιφερειών προκειμένου να καλύπτουν την κατάκτηση του χώρου** και τη λειτουργία των νησιών ως αυτόνομων Μικροπεριφερειών Προγραμματισμού.
- **Διαμόρφωση υποπρογραμμάτων** κατά νησιωτική περιφερειακή Ενότητα, προ της κατάρτισης του ΠΕΠ, με την ουσιαστική συμμετοχή φορέων και κατοίκων και ένταξη των υποπρογραμμάτων αυτών στο ΠΕΠ της νησιωτικής περιφέρειας.
- **Υποχρεωτική ένταξη στα νησιωτικά ΠΕΠ δράσεων διανοησιωτικής συνεργασίας** (Δίκτυα Επιχειρήσεων, Clusters, Τοπικά Παραγωγικά Συστήματα, Συνεργατικοί Σχηματισμοί Καινοτομίας)
- **Ένταξη στα νησιωτικά ΠΕΠ δράσεων διαπεριφερειακής συνεργασίας**, ανάμεσα σε νησιωτικές περιφέρειες ή ανάμεσα σε νησιωτικές περιφέρειες και στη γειτνιάζουσα ηπειρωτική περιφέρεια, σε αντιστάθμιση της άμεσης γειτνίασης και της ευκολίας αξιοποίησης κοινών υποδομών των ηπειρωτικών περιφερειών.

Η καταγραφή των προτάσεων μπορεί να ξεκινήσει μέσω μιας διαδικασίας διαλόγου των νησιωτικών δήμων με πρωτοβουλία της ΚΕΔΕ.

Διαμόρφωση Ειδικού Στατιστικού Συστήματος για τον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, σε αντίθεση με τις ηπειρωτικές χωρικές μονάδες (νομοί ή περιφερειακές ενότητες) που μπορούν να διερευνηθούν και να αντιμετωπισθούν ενιαία, οι νησιωτικές αποτελούνται από διακριτές, οικονομικά - κοινωνικά - γεωμορφολογικά, χωρικές μονάδες, τα νησιά.

Γι' αυτό, στον νησιωτικό χώρο δεν χρησιμεύει η αποτύπωση στατιστικών στοιχείων κατά περιφερειακή ενότητα. Είναι λοιπόν αναγκαία η αναμόρφωση του στατιστικού συστήματος στον νησιωτικό χώρο, με διαμόρφωση στατιστικών κατά νησί.

Προτάσεις για τη Διαμόρφωση Πολιτικής της Ε.Ε. για τον νησιωτικό χώρο και ενσωμάτωση της Νησιωτικότητας σε όλες τις πολιτικές της

Στις βασικές προτάσεις για τη διαμόρφωση πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον νησιωτικό χώρο και την ενσωμάτωση της Νησιωτικότητας σε όλες τις πολιτικές της, μπορούν να ενταχθούν οι ακόλουθες:

• Ένταξη της Νησιωτικότητας, της Διπλής Νησιωτικότητας και της Πολυνησιωτικότητας στην Πολιτική Κρατικών Ενισχύσεων

- Ένταξη των πολυνησιωτικών περιφερειών στην ανώτερη Ένταση Ενίσχυσης
- Καθιέρωση συστήματος λειτουργικών ενισχύσεων για την αντιμετώπιση:
 - Του αυξημένου κόστους μεταφοράς
 - Του κατακερματισμού των αγορών
 - Των προβλημάτων των υποδομών κυρίως στα μικρότερα νησιά

- Ουσιαστική στήριξη των ενισχύσεων λιμένων και αεροδρομίων

• Καθιέρωση Ειδικής Φορολογικής Πολιτικής, για τον διάσπαρτο νησιωτικό χώρο

• Καθιέρωση ειδικών κινήτρων συγκράτησης του νέου ανθρώπινου δυναμικού στα νησιά

• Αντιμετώπιση του φαινομένου της Μετανάστευσης και Μετακίνησης Προσφύγων, με:

- Αποσυμφόρηση των παραμεθόριων νησιών
- Άμεση οικονομική ενίσχυση των σχετικών δομών των νησιών
- Διαμόρφωση ολοκληρωμένης και μακροχρόνιας Εθνικής και Ευρωπαϊκής Μεταναστευτικής Πολιτικής.

• Ενίσχυση των πολιτικών προσβασιμότητας, με ουσιαστική στήριξη των επιμέρους πολιτικών.

- Συνδέοντας την Ευρώπη
- Θαλάσσιες αρτηρίες

• Ουσιαστική συμμετοχή των νησιών στις δράσεις για την αειφόρο ενέργεια και την κλιματική αλλαγή με βάση και το «Σύμφωνο των Νήσων».

Ινστιτούτο Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΚΕΔΕ

Χαριλάου Τρικούπη 6-10, Αθήνα